

12/2012

Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus

*oikeusministeriö
justitieministeriet*

12/2012

Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus

7.3.2012

Julkaisun nimi Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus

Tekijä Yhdyskuntaseuraamustoimikunta
puheenjohtaja Jarmo Littunen
sihteerit Anne Hartoneva ja Henrik Linderborg

Oikeusministeriön julkaisu 12/2012
Mietintöjä ja lausuntoja

OSKARI numero OM 13/69/2008   **HARE numero** OM001:00/2010

ISSN-L 1798-7091
ISSN (nid.) 1798-7091   **ISSN (PDF)** 1798-7105
ISBN (nid.) 978-952-259-187-6   **ISBN (PDF)** 978-952-259-188-3

URN URN:ISBN:978-952-259-188-3
Pysyvä osoite <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-188-3>

Asia- ja avain- sanat yhdyskuntaseuraamus, yhdyskuntapalvelu, rangaistukset

Tiivistelmä Toimikunnan tehtävänä oli kehittää yhdyskuntaseuraamuskokonaisuus, jonka avulla voidaan kriminaalipoliittisten tavoitteiden mukaisesti muokata seuraamusjärjestelmästä lähitulevaisuuden vaatimukset täyttävä ja sosiaalisesti nykyistä tasa-arvoisempi. Keskeisenä seikkana olisi uusintarikollisuuden vähentäminen muun muassa lisäämällä rikoksentehtäjän valmiuksia elää rikoksetonta elämää ja katkaisemalla rikollisuutta ylläpitävä syrjäytyminen. Tavoitteeksi asetettiin myös yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön selkeys ja kattavuus.

Toimikunta ehdottaa, että yhdyskuntaseuraamuksista säädettäisiin yksi yhtenäinen laki, josta kävisi ilmi eri yhdyskuntaseuraamusten yhteiset ja kunkin ominaiset piirteet sekä niiden keskinäiset suhteet.

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa korostettaisiin tuomitun sosiaalisen selviytymisen edistämistä ja rikoksettoman elämän valmiuksien lisäämistä. Tässä tarkoituksessa ehdotetaan muun muassa täsmennettäväksi mahdollisuuksia käyttää esimerkiksi päihdehuollon avohoidon ja laitoshoidon palveluita.

Yhdyskuntaseuraamusten määrittämiseen, valmisteluun ja täytäntöönpanoon liittyvien arviointi- ja lausuntotoimintaa ehdotetaan selkiennytettäväksi. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon sisältyvien toimintojen järjestämisessä ja toteutuksessa sovitettaisiin yhteen jo käynnissä olevat toiminnot ja palvelut ja täytäntöönpanoon liitettävät toiminnot. Niin ikään korostetaan toimintojen keskeytyksetöntä jatkumista seuraamusten tultua suoritetuksi. Yhdyskuntaseuraamuksiin liitettävien toimintojen kustannustenjaossa Rikosseuraamuslaitos vastaisi täytäntöönpanoon kuuluvien toimintojen kustannuksista. Tuomitun kotikunta vastaisi kunnallisten peruspalveluiden järjestämisestä ja maksamisesta.

Nuorille, alle 21-vuotiaana rikoksen tehneille suunnattujen yhdyskuntaseuraamusten kokonaisuuteen ehdotetaan otettavaksi käyttöön tiukennettu, valvonnalla tehostettu yhdyskuntapalvelu, joka olisi käytettävissä, kun tavanomainen yhdyskuntapalvelu ei tulisi kyseeseen.

Toimikunta ehdottaa otettavaksi käyttöön sakkopalvelu ehdottoman vankeuden sijasta käytettävänä sakon muuntorangaistuksena. Muuntorangaistuksen suorittamisesta sakkopalveluna päättäisi Rikosseuraamuslaitos laissa säädettyjen edellytysten täytyessä. Sakkopalvelun sisältönä olisi Rikosseuraamuslaitoksen järjestämä toiminta, jossa kukin toimintaa sisältävä päivä vastaisi yhtä muuntorangaistuspäivää. Sakon muuntorangaistus olisi määrättävissä myös rangaistusmääräysmenettelyssä annetun sakon jäädessä maksamatta, jos samanlaiset sakkorikokset toistuvat.

7.3.2012

Publikationens titel	Totalreformen av lagstiftningen som gäller samhällspåföljder		
Författare	Samhällspåföljdscommissionen ordförande Jarmo Littunen sekreterarna Anne Hartoneva och Henrik Linderborg		
Justitieministeriets publikation	12/2012 Betänkanden och utlåtanden		
OSKARI nummer	OM 13/69/2008	HARE nummer	OM001:00/2010
ISSN-L	1798-7091		
ISSN (häft.)	1798-7091	ISSN (PDF)	1798-7105
ISBN (häft.)	978-952-259-187-6	ISBN (PDF)	978-952-259-188-3
URN	URN:ISBN:978-952-259-188-3		
Permanent adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-188-3		
Sak- och nyckelord	samhällspåföljd, samhällstjänst, straff		
Referat	<p>Kommissionens uppgift var att skapa en helhet av samhällspåföljder för att i enlighet med de kriminalpolitiska målsättningarna utveckla påföljdssystemet så att det uppfyller den närmaste framtidens krav och blir socialt mer rättvist. Ett centralt mål är att minska återfallsbrottslighet bl.a. genom att öka gärningsmannens möjligheter att leva ett brottsfritt liv och genom att bryta den onda cirkeln av utslagning som upprätthåller brottslighet. Det ställdes också som mål att lagstiftningen som gäller samhällspåföljder ska vara tydlig och omfattande.</p> <p>Kommissionen föreslår att det stiftas en lag om samhällspåföljder, av vilken framgår både de gemensamma dragen i de olika samhällspåföljderna och särdragen i de enskilda påföljderna samt det inbördes förhållandet mellan påföljderna.</p> <p>Verkställigheten av samhällspåföljderna ska syfta till att främja den dömdes anpassning i samhället och att öka möjligheterna att leva ett brottsfritt liv. I detta syfte föreslås bland annat att möjligheten att använda t.ex. missbrukarvårdens öppenvårds- och institutionsvårdstjänster preciseras.</p> <p>Det föreslås att bedömnings- och utlåtandeförfarandet i samband med utdömandet, beredningen och verkställigheten av samhällspåföljder görs klarare. Vid anordnandet och genomförandet av verksamheten som ingår i verkställigheten av samhällspåföljderna ska de redan pågående åtgärderna och tjänsterna samordnas med verksamheten som anknyts till verkställigheten. Likaså är det viktigt att åtgärderna fortsätter utan avbrott också efter att påföljden har avtjänats. I fråga om fördelningen av kostnaderna för verksamheten som anknyts till samhällspåföljderna ska Brottspåföljdsmyndigheten svara för kostnaderna för verksamheten</p>		

som anknyts till verkställigheten. Den dömdes hemkommun ska svara för anordnandet av och kostnaderna för den kommunala basservicen.

Det föreslås att till helheten av samhällspåföljder som är avsedda för unga som begått sitt brott innan de fyllt 21 år, införs möjlighet till en striktare, effektivt övervakad samhällstjänst, som kan användas i sådana fall, där sedvanlig samhällstjänst inte kommer i fråga.

Kommissionen föreslår att det införs ett system med s.k. bötestjänst som kan användas som förvandlingsstraff för böter i stället för ovillkorlig fängelse. Beslutet om att förvandlingsstraffet avtjänas som bötestjänst fattas av Brottspåföljdsmyndigheten om de lagstadgade villkoren uppfylls. Innehållet av bötestjänsten ska vara verksamhet som anordnas av Brottspåföljdsmyndigheten och varje dag då den dömda deltar i denna verksamhet ska motsvara en förvandlingsstraffdag. Ett förvandlingsstraff för böter ska kunna dömas ut också när böter som dömts ut i strafforderförfarande blir obetalda, om liknande bötesbrott upprepas.

Oikeusministeriölle

YHDYSKUNTASEURAAMUSTOIMIKUNTA

Oikeusministeriö asetti 11.1.2010 toimikunnan selvittämään yhdyskuntaseuraamusten kehittämisen edellytyksiä ja valmistelemaan yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistusta.

Toimikunnan työn tavoitteeksi asetettiin kehittää sellainen yhdyskuntaseuraamuskokonaisuus, jonka avulla voidaan oikeusministeriön kriminaalipoliittisen toimintaohjelman tavoitteiden mukaisesti muokata seuraamusjärjestelmästä lähitulevaisuuden vaatimukset täyttävä ja sosiaalisesti nykyistä tasa-arvoisempi. Keskeistä näiden tavoitteiden toteuttamisessa on yhteiskunnan turvallisuuden varmistaminen. Olennainen turvallisuutta lisäävä tekijä on uusintarikollisuuden vähentäminen muun muassa lisäämällä rikosentekijän valmiuksia elää rikoksetonta elämää ja katkaisemalla rikollisuutta ylläpitävä syrjäytyminen. Vankeuden vaihtoehtojen kehittämisen lähtökohtana on se, että uusintarikollisuuden vähentämisen ja rikosentekijöiden yhteiskuntaan integroimisen tavoitteisiin päästään usein parhaiten tarjoamalla heille kuntouttavia toimia vapaudessa. Siltä osin kuin rikoksiin syyllistymisen keskeisenä syynä on päihteiden käyttö, on tarpeen selvittää, mitä erilaisia keinoja on valvoa päihteettömyyttä esimerkiksi teknisten välineiden avulla. Tällaista päihteettömyyden valvontaa voitaisiin käyttää rangaistuksena tai rangaistuksen osana. Rikosseuraamusten täytäntöönpanon on myös tapahduttava eri osapuolten oikeusturvaa kunnioittaen.

Toimikunnan työn tavoitteeksi asetettiin myös yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön selkeys ja kattavuus. Yhdyskuntaseuraamuksista säädettäisiin siten, että seuraamusjärjestelmän sisällöstä ja tavoitteista sekä eri seuraamusmuotojen keskinäisestä suhteesta olisi tarvittavat säännökset. Keskeisiä lailla säädettäviä asioita ovat rikoksesta epäillyn ja tuomitun oikeudet ja velvollisuudet sekä viranomaisten toimivaltuudet.

Toimikunnan tehtävänä oli:

1. Selvittää eri seuraamuslajien tämänhetkinen käyttö ja toimivuus Suomessa.
2. Verrata Suomen tilannetta yhdyskuntaseuraamusten käyttöön ja kehityssuuntiin muualla Euroopassa.
3. Arvioida yleiset tarpeet ja mahdollisuudet eri yhdyskuntaseuraamusten kehittämiseksi ja käytölle ottaen huomioon muun muassa Euroopan neuvoston yhdyskuntaseuraamuksia koskevat suositukset.
4. Kuvata yhdyskuntaseuraamusten yleiset periaatteet, tavoitteet ja sisältö.
5. Arvioida perustuslain vaatimukset yhdyskuntaseuraamusten sisällölle ja niitä koskevalle sääntelylle.
6. Kartoittaa mahdollisia suomalaisen rikosseuraamusjärjestelmään sopivia ja tarvittavia uusia yhdyskuntaseuraamusvaihtoehtoja.
7. Selvittää, millainen yhdyskuntaseuraamus voisi toimia vankeuden ohella sakon muuntorangaistuksena.

Toimikunnan tehtävänä oli myös arvioida, miten seuraamusjärjestelmän selkeys, toimivuus ja johdonmukaisuus sekä sen yksittäisten osien vaikuttavuus ja vakuuttavuus turvataan. Kyseeseen tulee muun muassa eri seuraamuslajien keskinäisen suhteen täsmentäminen (rikoslain 2 a – 2 c ja 6 luvut). Toimikunnan tuli myös täsmentää lain- ja tarkoituksenmukaisuuden kannalta parhaat toimintatavat ja periaatteet hyvinvointivaltion yleisten tukijärjestelmien käytölle yhdyskuntaseuraamusten osana.

Toimikunnan tuli laatia ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon.

Toimikunnan puheenjohtajana toimi professori Pekka Koskinen kuolemaansa, elokuuhun 2011 asti. Siitä lukien puheenjohtajana on toiminut toimeksiannossa varapuheenjohtajaksi nimetty ylijohtaja, osastopäällikkö Jarmo Littunen oikeusministeriön kriminaalipoliittiselta osastolta. Jäseninä ovat olleet lainsäädäntöneuvos Matti Marttunen oikeusministeriön lainvalmisteluosastolta, johtaja Kari Ilmonen sosiaali- ja terveysministeriöstä (varajäsenenään ylitarkastaja Helena Kantola, sittemmin lääkintöneuvos Maria Vuorilehto, sittemmin lääkintöneuvos Helena Vormo sosiaali- ja terveysministeriöstä), johtaja Tapio Lappi-Seppälä Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta, kärkejätuomari Pia Sandvik Espoon käräjäoikeudesta (varajäsenenään laamanni Leena Kartimo Hyvinkään käräjäoikeudesta), kihlakunnansyyttäjä, apulaispäällikkö Eeva-Liisa Olkinuora Kanta-Hämeen syyttäjänvirastosta (varajäsenenään kihlakunnansyyttäjä Juha-Mikko Hämäläinen Helsingin syyttäjänvirastosta, sittemmin valtiosyyttäjä Valtakunnansyyttäjänvirastosta), ylitarkastaja Heimo Kangaspunta Rikosseuraamuslaitoksesta (varajäsenenään erikoissuunnittelija Raino Lavikkala Rikosseuraamuslaitoksesta), johtaja Tuula Tarvainen Rikosseuraamuslaitoksen Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueelta (varajäsenenään johtava sosiaalityöntekijä Seija Ruuskanen Rikosseuraamuslaitoksen Kaakkois-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimiston Kouvolan yksiköstä), poliisitarkastaja Ari-Pekka Calin sisäasiainministeriön poliisiosastolta, sittemmin Poliisihallituksesta, erityisasiantuntija Jaana Viemerö ja lakimies Mika Paavilainen Suomen Kuntaliitosta siten, että alkuun Viemerö oli varsinainen jäsen ja Paavilainen varajäsen, mutta sittemmin Paavilaisesta tuli jäsen ja Viemeröstä varajäsen. Toimikunnan pysyvänä asiantuntijana on toiminut lainsäädäntöneuvos Ulla Mohell oikeusministeriön kriminaalipoliittiselta osastolta. Toimikunnan sihteereinä ovat toimineet hallitussihteeri Anne Hartoneva oikeusministeriön kriminaalipoliittiselta osastolta ja erikoistutkija Henrik Linderborg Rikosseuraamuslaitoksesta.

Toimikunnan alkuperäinen toimikausi oli 1.2.2010 – 31.12.2011. Toimikunnan määräaika jatkettiin 29.2.2012 saakka.

Toimikunta nimesi keskuudestaan työvaliokunnan, joka suunnitteli toimikunnan työtä ja valmisteli sen kokouksia.

Toimikunta on kuullut asiantuntijoina professori Per-Ole Träskmania Lundin yliopistosta, neuvotteleva virkamies Kari Haavistoa sosiaali- ja terveysministeriöstä, lääkintöneuvos Helena Vormaa sosiaali- ja terveysministeriöstä sekä kihlakunnanulosottomies Mika Wallenista Helsingin ulosottovirastosta. Lisäksi kirjallisesti asiantuntijalausuntansa toimikunnalle on toimittanut A-klinikkasäätiön toimitusjohtaja Olavi Kaukonen.

Toimikunta laati ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon. Ehdotuksen keskeisiä seikkoja ovat:

- Yhdyskuntaseuraamuksista säädettäisiin yksi yhtenäinen laki, josta kävisivät ilmi eri yhdyskuntaseuraamusten yhteiset ja kunkin ominaiset piirteet sekä niiden keskinäiset suhteet.
- Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa korostettaisiin tuomitun sosiaalisen selviytymisen edistämistä ja rikoksettoman elämän valmiuksien lisäämistä. Tässä tarkoituksessa ehdotetaan täsmennettäväksi mahdollisuuksia käyttää muun muassa päihdehuollon avohoidon ja laitoshoidon palveluita. Tämä koskisi erityisesti yhdyskuntapalveluun liitettävää avohoitoa sekä valvontarangaistukseen liitettävää avohoittoa ja laitoshoittoa.
- Yhdyskuntaseuraamusten määräämiseen, valmisteluun ja täytäntöönpanoon liittyvää arviointi- ja lausuntotoimintaa ehdotetaan yhtenäistettäväksi.
- Yhdyskuntaseuraamusten toimintojen järjestämisessä ja toteutuksessa sovitetaan yhteen jo käynnissä olevat toiminnot ja palvelut sekä täytäntöönpanoon liitettävät toiminnot. Niin ikään korostetaan toimintojen keskeytyksetöntä jatkumista seuraamuksen tultua suoritetuksi.
- Yhdyskuntaseuraamuksiin liitettävien toimintojen kustannustenjaossa Rikosseuraamuslaitos vastaisi täytäntöönpanoon kuuluvien toimintojen kustannuksista. Tuomitun kotikunta vastaisi kunnallisten peruspalveluiden järjestämisestä ja maksamisesta. Kyse ei olisi kunnille osoitettavista lisätehtävistä, vaan pääosin kustannusvastuu olisi täytäntöönpanijalla.
- Nuorille, alle 21-vuotiaana rikoksen tehneille suunnattujen yhdyskuntaseuraamusten kokonaisuuteen ehdotetaan otettavaksi käyttöön tiukennettu, valvonnalla tehostettu yhdyskuntapalvelu, joka olisi käytettävissä, kun tavanomainen yhdyskuntapalvelu ei enää tulisi kyseeseen.
- Ehdonalaisen vapauden valvontaan asettamisessa ehdotetaan otettavaksi käyttöön nykyisiä valvontaan asettamisen perusteita harkinnanvaraisempi peruste, jonka mukaan vapautuva vanki voitaisiin asettaa valvontaan, jos valvonta olisi erityisen perusteltua uusien rikosten ehkäisemiseksi. Lainmuutos lisäisi valvottavien määrää jonkin verran.
- Lisäksi ehdotetaan otettavaksi käyttöön sakkopalvelu ehdottoman vankeuden sijasta käytettävänä sakon muuntorangaistuksena. Sakon muuntorangaistus olisi määrättävissä myös rangaistusmääräysmenettelyssä annetun sakon jäädessä maksamatta, jos samanlaiset sakkorikokset toistuvat.
- Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvästä muutoksenhausta säädettäisiin siten, että laissa olisivat säännökset sekä muutoksenhaun alaisista päätöksistä että muutoksenhakukielloista.

Helsingissä 7 päivänä maaliskuuta 2012

Jarmo Littunen

Matti Marttunen

Kari Ilmonen

Tapio Lappi-Seppälä

Pia Sandvik

Eeva-Liisa Olkinuora

Heimo Kangaspunta

Tuula Tarvainen

Ari-Pekka Calin

Mika Paavilainen

Ulla Mohell

Anne Hartoneva

Henrik Linderborg

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIAALLINEN SISÄLTÖ	17
YLEISPERUSTELUT	19
1 Johdanto	19
2 Nykytila	20
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö	20
2.1.1 Yleistä	20
2.1.2 Rikosseuraamuslaitos	21
2.1.3 Rikoslain säännökset yhdyskuntaseuraamuksista	22
2.1.4 Yhdyskuntapalvelu	24
2.1.5 Valvontarangaistus	27
2.1.6 Ehdollinen vankeus	30
2.1.7 Ehdollisen vankeuden valvonta	31
2.1.8 Nuorisorangaistus	33
2.1.9 Valvottu koevapaus	35
2.1.10 Ehdonalaisen vapauden valvonta	37
2.1.11 Muita ehdottoman vankeuden sijasta käytettäviä seuraamuksia tai toimenpiteitä	38
TOIMENPITEISTÄ LUOPUMINEN	38
RIKOSASIOIDEN SOVITTELU	39
2.1.12 Valtion ja kuntien välinen yhteistyö ja kustannustenjakko rikosseuraamusten täytäntöönpanossa sekä ennen ja jälkeen täytäntöönpanon	40
2.1.13 Sakon muuntorangaistus	42
2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden lainsäädäntö ja Euroopan neuvoston suositukset	44
2.2.1 Ruotsi	44
2.2.2 Norja	46
2.2.3 Tanska	48
2.2.4 Saksa	50
2.2.5 Englanti ja Wales	52

2.2.6	Euroopan neuvoston suositukset _____	53
2.3	Nykytilan arviointi _____	54
2.3.1	A. Yhdyskuntaseuraamusten käyttö, sisältö, tavoitteet ja keskinäinen suhde _____	54
2.3.2	B. Yhdyskuntaseuraamusten käyttö ja kehityssuunnat verrattuna muihin Euroopan maihin ja Euroopan neuvoston yhdyskuntaseuraamuksia koskeviin suosituksiin _____	57
2.3.3	C. Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön selkeys, johdonmukaisuus ja vaikuttavuus _____	58
2.3.4	D. Perustuslain asettamat vaatimukset yksilön oikeusasemaa ja viranomaisten toimivaltuuksia koskeville säännöksille _____	59
2.3.5	E. Uusintarikollisuuden vähentämisen tavoite yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa _____	60
2.3.6	F. Uusien yhdyskuntaseuraamusten tarve _____	61
2.3.7	G. Hoidon lisääminen seuraamusten täytäntöönpanossa _____	63
2.3.8	H. Hyvinvointivaltion yleisten tukijärjestelmien käyttö yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon yhteydessä _____	64
2.3.9	I. Yhdyskuntaseuraamus sakon muuntorangaistuksena _____	65
3	Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset _____	67
3.1	Yhdyskuntaseuraamusten käyttö, sisältö, tavoitteet ja keskinäinen suhde _____	67
3.2	Yhdyskuntaseuraamusten käyttö ja kehityssuunnat verrattuna muihin Euroopan maihin ja Euroopan neuvoston yhdyskuntaseuraamuksia koskeviin suosituksiin _____	69
3.3	Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön selkeys, johdonmukaisuus ja vaikuttavuus _____	70
3.4	Perustuslain asettamat vaatimukset yksilön oikeusasemaa ja viranomaisten toimivaltuuksia koskeville säännöksille _____	71
3.5	Uusintarikollisuuden vähentämisen tavoite yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa _____	72
3.6	Uusien yhdyskuntaseuraamusten tarve _____	73
3.7	Hoidon lisääminen seuraamusten täytäntöönpanossa _____	75
3.8	Hyvinvointivaltion yleisten tukijärjestelmien käyttö yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon yhteydessä _____	76
3.9	Yhdyskuntaseuraamus sakon muuntorangaistuksena _____	77
4	Esityksen vaikutukset _____	80

4.1	Yhteiskunnalliset ja yksilölliset vaikutukset	80
4.1.1	Kodifikaatiovaikutukset	80
4.1.2	Uusimisvaikutukset	80
4.1.3	Sosiaaliset vaikutukset	81
4.1.4	Yleisestävyyteen perustuvat rikollisuusvaikutukset	82
4.1.5	Kokonaisarvio	83
4.2	Taloudelliset vaikutukset	84
4.3	Vaikutukset viranomaisten toimintaan	86
5	Asian valmistelu	88
5.1	Valmisteluvaiheet ja -aineisto	88
5.2	Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen	88
6	Riippuvuus muista esityksistä	89
	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	90
7	Lakiehdotusten perustelut	90
7.1	Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta	90
7.1.1	I OSA: Yleiset säännökset	90
	1 LUKU: YHDYSKUNTASEURAAMUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANOJA KOSKEVAT YLEISET SÄÄNNÖKSET	90
	2 LUKU: YHDYSKUNTASEURAAMUSTEN TÄYTÄNTÖÖNPANOVIRANOMAINEN JA TÄYTÄNTÖÖNPANOVIRKAMIEHET	93
	3 LUKU: YHDYSKUNTASEURAAMUKSEEN TUOMITSEMISEN JA MÄÄRÄÄMISEN EDELLYTTÄMÄ SELVITYS JA ARVIOINTI	95
	4 LUKU: YHDYSKUNTASEURAAMUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANON ALOITTAMINEN	98
	5 LUKU: YHDYSKUNTASEURAAMUKSEN YLEISET EHDOT JA EHTOJEN RIKKOMINEN	102
	6 LUKU: TOIMIVALTUUKSIEN KÄYTTÖ JA PÄÄTÖKSENTEKO YHDYSKUNTASEURAAMUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANOSSA	107
	7 LUKU: ERINÄISET SÄÄNNÖKSET	109
7.1.2	II OSA: Yhdyskuntaseuraamukset	112
	8 LUKU: YHDYSKUNTAPALVELU	112
	9 LUKU: VALVONTARANGAISTUS	117
	10 LUKU: EHDOLLISEN VANKEUDEN VALVONTA	118
	11 LUKU: NUORISORANGAISTUS	120
	12 LUKU: VALVOTTU KOEVAPAAUS	122

	13 LUKU: EHDONALAISEN VAPAUDEN VALVONTA _____	122
	14 LUKU: SAKKOPALVELU _____	126
7.1.3	III OSA: Muut säännökset _____	130
	15 LUKU: YHDYSKUNTASEURAAMUSTEN MUODOLLISEEN TÄYTÄNTÖÖNPANOON JA ILMOITUSTEN TEKEMISEEN LIITTYVIÄ ERÄITÄ SÄÄNNÖKSIÄ _____	130
	16 LUKU: MUUTOKSENHAKU _____	131
	17 LUKU: VOIMAANTULO- JA SIIRTYMÄSÄÄNNÖKSET _____	133
7.2	Laki rikoslain muuttamisesta _____	133
	2 A LUKU: SAKOSTA, MUUNTORANGAISTUKSESTA JA RIKESAKOSTA ____	133
	6 LUKU: RANGAISTUKSEN MÄÄRÄÄMISESTÄ _____	135
7.3	Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain muuttamisesta _____	136
7.4	Laki sakon täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta _____	136
7.5	Laki vankeuslain 3 luvun muuttamisesta _____	137
	3 LUKU: RANGAISTUSAJAN LASKEMINEN _____	137
8	Tarkemmat säännökset ja määräykset _____	137
9	Voimaantulo _____	137
10	Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys _____	137
	LAKIEHDOTUKSET _____	138
	1. LAKI YHDYSKUNTASEURAAMUSTEN TÄYTÄNTÖÖNPANOSTA _____	138
	2. LAKI RIKOSLAIN 2 A JA 6 LUVUN MUUTTAMISESTA _____	162
	3. LAKI NUOREN RIKOKSESTA EPÄILLYN TILANTEEN SELVITTÄMISESTÄ ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA _____	164
	4. LAKI SAKON TÄYTÄNTÖÖNPANOSTA ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA ____	165
	5. LAKI VANKEUSLAIN 3 LUVUN MUUTTAMISESTA _____	166

**Luonnos hallituksen esitykseksi
Eduskunnalle yhdyskuntaseuraamusten
täytäntöönpanoa koskevaksi
lainsäädännöksi**

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että yhdyskuntaseuraamuksista säädettäisiin yksi yhtenäinen laki, josta kävisivät ilmi eri yhdyskuntaseuraamusten yhteiset ja kunkin ominaiset piirteet sekä niiden keskinäiset suhteet. Lailla korvattaisiin yhdyskuntaseuraamuksista annetut erilliset lait.

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa korostettaisiin tuomitun sosiaalisen selviytymisen edistämistä ja rikoksettoman elämän valmiuksien lisäämistä. Tässä tarkoituksessa ehdotetaan täsmennettäväksi mahdollisuuksia käyttää muun muassa päihdehuollon avohoidon ja laitoshoidon palveluita. Tämä koskisi erityisesti yhdyskuntapalveluun liitettävää avohoitoa sekä valvontarangaistukseen liitettävää avohoitoa ja laitoshoidtoa.

Yhdyskuntaseuraamusten määräämiseen, valmisteluun ja täytäntöönpanoon liittyvää arviointi- ja lausuntotoimintaa ehdotetaan yhtenäistettäväksi.

Yhdyskuntaseuraamusten toimintojen järjestämisessä ja toteutuksessa edellytettäisiin sovitettavan yhteen jo käynnissä olevat toiminnot ja palvelut sekä täytäntöönpanoon liitettävät toiminnot. Niin ikään edellytettäisiin toimintojen keskeytyksetöntä jatkumista seuraamuksen tultua suoritetuksi.

Yhdyskuntaseuraamuksiin liitettävien toimintojen kustannustenjaossa Rikosseuraamuslaitos vastaisi täytäntöönpanoon kuuluvien toimintojen kustannuksista. Tuomitun kotikunta vastaisi kunnallisten peruspalveluiden järjestämisestä ja maksamisesta. Kyse ei olisi kunnille osoitettavista lisätehtävistä, vaan pääosin kustannusvastuu olisi täytäntöönpanijalla.

Nuorille, alle 21-vuotiaana rikoksen tehneille suunnattujen yhdyskuntaseuraamusten kokonaisuuteen ehdotetaan otettavaksi käyttöön tiukennettu, valvonnalla tehostettu yhdyskuntapalvelu, joka olisi käytettävissä, kun tavanomainen yhdyskuntapalvelu ei enää tulisi kyseeseen.

Ehdonalaisen vapauden valvontaan asettamisessa ehdotetaan otettavaksi käyttöön nykyisiä valvontaan asettamisen perusteita harkinnanvaraisempi peruste, jonka mukaan vapautuva vanki voitaisiin asettaa valvontaan, jos valvonta olisi erityisen perusteltua uusien rikosten ehkäisemiseksi. Lainmuutos lisäisi valvottavien määrää jonkin verran.

Esityksessä ehdotetaan otettavaksi käyttöön sakkopalvelu ehdottoman vankeuden sijasta käytettävänä sakon muuntorangaistuksena. Sakon muuntorangaistus olisi määrätävissä myös rangaistusmääräysmenettelyssä annetun sakon jäädessä maksamatta, jos samanlaiset sakkorikokset toistuvat.

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvästä muutoksenhausta säädettäisiin siten, että laissa olisivat säännökset sekä muutoksenhaun alaisista päätöksistä että muutoksenhakukielloista.

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Käytössä olevista yhdyskuntaseuraamuksista on kustakin oma lakinsa. Pääosin lainsäädäntö on toimiva, mutta eri seuraamuksista eri aikoina säätäminen merkitsee muun muassa sitä, että nykyisen perustuslain edellyttämät lailla säätämisen vaatimukset eivät kaikilta osin täyty. Keskeisiä lailla säädettäviä asioita ovat rikoksesta epäillyn ja tuomitun oikeudet ja velvollisuudet sekä viranomaisten toimivaltuudet. Tärkeää on myös lainsäädännön selkeys sekä seuraamusjärjestelmän sisällön ja tavoitteiden sekä eri seuraamusmuotojen keskinäisen suhteen ilmeneminen lainsäädännöstä.

Yhdyskuntaseuraamukset ovat olennainen osa suomalaista seuraamusjärjestelmää. Osaltaan yhdyskuntaseuraamukset ovat täyttämässä yhteiskunnan turvallisuuden varmistamisen tehtävää. Tärkeä turvallisuutta lisäävä tekijä on uusintarikollisuuden vähentäminen muun muassa lisäämällä rikoksenteelijän valmiuksia elää rikoksetonta elämää ja katkaisemalla rikollisuutta ylläpitävä syrjäytyminen. Vankeuden vaihtoehtojen kehittämisen lähtökohtana on se, että uusintarikollisuuden vähentämisen ja rikoksenteelijöiden yhteiskuntaan integroimisen tavoitteisiin päästään usein parhaiten tarjoamalla heille kuntouttavia toimia vapaudessa.

Yhdyskuntaseuraamusten käytön perinne on useissa Euroopan maissa pidempi kuin Suomessa. Yhdyskuntaseuraamuksia Suomessa käyttöön otettaessa on otettu huomioon eräissä muissa maissa saadut kokemukset. Niin ikään on otettu huomioon kansainväliset suositukset, jotka koskevat yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa.

Oikeusministeriö asetti toimikunnan selvittämään yhdyskuntaseuraamusten kehittämisen edellytyksiä ja valmistelemaan yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistusta. Toimikunnan tehtävänä oli muun muassa selvittää eri seuraamuslajien tämänhetkinen käyttö ja toimivuus Suomessa; verrata Suomen tilannetta yhdyskuntaseuraamusten käyttöön ja kehityssuuntiin muualla Euroopassa; arvioida yleiset tarpeet ja mahdollisuudet eri yhdyskuntaseuraamusten kehittämiseksi ja käytölle ottaen huomioon muun muassa Euroopan neuvoston yhdyskuntaseuraamuksia koskevat suositukset; kuvata yhdyskuntaseuraamusten yleiset periaatteet, tavoitteet ja sisältö; arvioida perustuslain vaatimukset yhdyskuntaseuraamusten sisällölle ja niitä koskevalle sääntelylle sekä kartoittaa mahdollisia suomalaisen rikosseuraamusjärjestelmään sopivia ja tarvittavia uusia yhdyskuntaseuraamusvaihtoehtoja. Lisäksi toimikunnan tuli selvittää, millainen yhdyskuntaseuraamus voisi toimia vankeuden ohella sakon muuntorangaistuksena.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1 Yleistä

Rikoslain (39/1889) 6 luvun 1 §:n mukaan Suomen rikosseuraamusjärjestelmän yleisiä rangaistuslajeja ovat rikesakko, sakko, ehdollinen vankeus, yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus ja ehdoton vankeus. Erityinen rangaistus alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta on nuorisorangaistus. Erityisiä rangaistuksia virkamiehiä varten ovat varoitus ja viraltapano. Sotilasrikoksista tuomitaan kurinpitörangaistus ja oikeushenkilön toiminnassa tehdystä rikoksesta yhteisösakko.

Yhdyskuntaseuraamus on rikosoikeudellinen seuraamus, joka pannaan täytäntöön yhdyskunnassa, ei siis vankilassa. Yhdyskuntaseuraamus on tuomitun vapauteen kohdistuva rangaistus, jonka sisältönä on esimerkiksi velvollisuus ilmoittautua tai käydä työssä taikka muussa toiminnassa tietyssä aikana, tietyssä paikassa ja päihteettömänä. Edellä todetuista rangaistuksista yhdyskuntaseuraamuksia ovat yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus ja nuorisorangaistus. Lisäksi yhdyskuntaseuraamuksia ovat ehdonalaisten vapauden valvonta ja ehdollisen vankeuden valvonta.

Seuraamusjärjestelmän kehittämisessä olennaiset tavoitteet ovat uusintarikollisuuden vähentäminen ja rikosentekijöiden yhteiskuntaan integroiminen. Näihin tavoitteisiin päästään parhaiten järjestämällä tuomituille kuntouttavia toimia vapaudessa, ei yhteiskunnasta eristettynä vankilassa. Tässä tarkoituksessa on otettu käyttöön seuraamuksia, joiden avulla on pyritty vähentämään vankeuden haitallisia vaikutuksia rikoksesta tuomitun elämässä. Vankeudelle vaihtoehtoisten seuraamusten käyttöönoton ohella myös vankeusrangaistuksen yhteyteen on liitetty toimintoja, joilla pyritään parantamaan vangin valmiuksia elää rikoksetonta elämää ja torjua rikollisuutta ylläpitävää syrjäytymistä. Rikosseuraamusjärjestelmän vaihtoehtoja on kehitetty ja kehitetään vaarantamatta yhteiskunnan turvallisuutta.

Rangaistuksen täytäntöönpanon vaikuttavuuden tavoittelussa painottuvat sekä rangaistuksen määräämiseen että sen täytäntöönpanoon liittyvät yksilölliset asiat. Arvioidaan sitä, mikä rangaistus tukisi juuri tietyn henkilön rikoksetonta elämää. Vähäisissä rikoksissa esitutkinta-, syyteharkinta- ja tuomitsemisvaiheessa tutkimatta, syyttämättä ja tuomitsematta jättämiskäytöksillä voidaan välttää rikosseuraamuksesta syntyvät haitalliset vaikutukset. Sama vaikutus on sovittelumenettelyn käytöllä.

Siltä osin kuin rikosoikeusjärjestelmä pääsäännön mukaan päättyy rikosentekijän tuomitsemiseen, lievempien rikosten tilanteissa ja kun kyse ei ole kovin moninkertaisesta rikoksenuusijasta, harkitaan yhdyskuntaseuraamuksen tuomitsemista. Tällöin syyttäjän ja tuomioistuimen käsiteltäväksi tuodaan rikoksesta epäiltyä koskevia arvioita hänen soveltuvuudestaan yhdyskuntaseuraamuksen suorittajaksi. Tällaisia arvioita ovat yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvitys, nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelma sekä valvontarangaistuksen edellytysten selvittäminen ja toimeenpanosuunnitelma. Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteesta laaditaan seuraamusselvitys, jossa arvioidaan eri seuraamusvaihtoehtojen soveltuvuutta kyseisen nuoren elämäntilanteeseen. Yhdyskuntaseu-

raamuksiin tuomitsemiseen liittyen syyttäjän ja tuomioistuimen tulkittaviksi siis laaditaan erilaisia arvioita ja lausuntoja rikoksesta epäillyistä henkilöstä ja hänen valmiuksistaan suorittaa eri seuraamuksia.

Seuraamusjärjestelmän monipuolistuminen on merkinnyt paitsi yksilöllisten seikkojen painottumista seuraamuksen lajin määrittämisessä myös sitä, että eri seuraamusten väliset ankaruussuhteet eivät kaikilta osin ole kovin selkeät. Niin ikään tietystä rikoksesta seuraavan rangaistuksen ennakointi voi olla vaikeaa. Rangaistuksen vaikuttavuuteen tähtäävä rikoksentehtäjän yksilöllisten ominaisuuksien ja olosuhteiden huomioon ottaminen väistämättä heikentää puhtasoppisen teon moitittavuudelle rakentuvan järjestelmän selväpiirteisyyttä.

Keskeinen tekijä rangaistuksen vaikuttavuuden lisäämisessä on viime vuosina ollut se, että seuraamusten sisältö muuttuu suunnitelmallisesti ja juuri kyseisen tuomituksen elämäntilanteen mukaisesti. Kyse on esimerkiksi siitä, että ehdottoman vankeuden loppuvaiheessa rikoksentehtäjä voi suorittaa rangaistustaan valvotussa koevapaudessa ja vapautua siitä ehdonalaiseen vapauteen ja valvontaan. Lisäksi ennen ehdotonta vankeutta hän on jo voinut suorittaa esimerkiksi yhdyskuntapalvelua. Näiden kaikkien rangaistusten täytäntöönpanossa on voitu ottaa huomioon esimerkiksi henkilön päihdeongelma siten, että hän on osallistunut tilanteeseensa sopivaan päihdehuollolliseen toimintaan. Tämä jatkuvuuden tavoite on vankeuslain (767/2005) olennainen lähtökohta. Vankeusaika perustuu yksilölliseen rangaistusajan suunnitelmaan, jolla vankeuden täytäntöönpanolle asetettujen tavoitteiden toteutumista edistetään käytännössä. Vapautumisen lähestyessä vangille laaditaan rangaistusajan suunnitelmaa täydentämään vapauttamissuunnitelma ja valvontasuunnitelma. Näissä suunnitelmissa muun muassa arvioidaan vangin edellytyksiä selviytyä vapaudessa sekä hänen palvelujen tarvettaan.

2.1.2 Rikosseuraamuslaitos

Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain (953/2009) 1 §:n mukaan rangaistusten täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa varten on oikeusministeriön alainen Rikosseuraamuslaitos, jonka toimialueena on koko maa. Lain 2 §:ssä säädetään Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan tavoitteeksi yhdyskuntaseuraamusten ja vankeusrangaistusten täytäntöönpano siten, että lisätään tuomittujen valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan sekä edistetään heidän elämänhallintaansa ja sijoittumistaan yhteiskuntaan. Lain 3 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomittujen nuorten rikoksentehtäjien valvonta, nuorisorangaistuksen, yhdyskuntapalvelun, vankeusrangaistuksen ja sakon muutorangaistuksen täytäntöönpano, ehdonalaiseen vapauteen päästettyjen valvonta sekä tutkintavankeuden toimeenpano ja muu rangaistusten täytäntöönpano sen mukaan kuin niistä erikseen säädetään. Lain 4 §:ssä säädetään Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiosta muun muassa, että laitoksen toimintaa varten maa jakautuu alueisiin. Alueilla on yksiköitä, jotka koostuvat vankiloista, yhdyskuntaseuraamustoimistoista ja muista rangaistusten täytäntöönpanosta ja tutkintavankeuden toimeenpanosta vastaavista yksiköistä. Alueilla voi myös olla arviointikeskus.

Rikosseuraamusalan organisaatio uudistettiin vuoden 2010 alusta siten, että Rikosseuraamusvirasto, Kriminaalihuoltolaitos ja Vankeinhoitolaitos yhdistettiin yhdeksi viranomaiseksi, Rikosseuraamuslaitokseksi. Uudistuksen keskeinen tavoite oli paitsi rakenteiden yhtenäisyys myös yhtenäistää rangaistusten täytäntöönpanon sisältöä siten,

että seuraamusten täytäntöönpano voisi edetä vaiheittain kohti avoimempia oloja. Rangaistusten täytäntöönpanotehtävissä on yhä tärkeämpää vaikuttavuuden lisääminen. Kyse on siitä, että rangaistusten täytäntöönpanoon liitetään toimintoja, joiden avulla pyritään rikoksenteikijän elämänvalmiuksien parantamiseen ja uusintarikollisuuden vähentämiseen. Nämä tavoitteet ja useat käytössä olevat toiminnot ovat samat yhdyskuntaseuraamusten ja vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa. Niin ikään molempien seuraamusmuotojen täytäntöönpanossa suunnitelmallisuus on keskeistä. Yksilöllisesti suunniteltu rangaistuksen täytäntöönpano antaa hyvät edellytykset suorittaa rangaistus sekä turvallisesti että vaikuttavasti.

Niin yhdyskuntaseuraamusten kuin vankeusrangaistusten täytäntöönpanossa korostuu tuomitun kanssa tehtävä lähityö. Rikosseuraamusalalla viime vuosina toteutetut organisaatiouudistukset ovat tähänneet juuri siihen, että voimavaroja kyetään suuntaamaan lähityöhön. Lähityö on täytäntöönpanon turvallisuuden ja seuraamusten vaikuttavuuden kannalta olennainen seikka.

Viimeaikaisissa seuraamusjärjestelmän uudistuksissa on otettu käyttöön seuraamusmuotoja, jotka sisältävät sekä yhdyskuntaseuraamuksen että vankeuden elementtejä. Tällainen on esimerkiksi valvottu koevapaus. Rikosseuraamusalan yhtenäinen organisaatio tukee myös tällaisten yhdistelmä-rangaistusten toimivuutta, koska yhtenäisessä organisaatiossa seuraamuksen vaiheittainen eteneminen on suunniteltavissa ja toteutettavissa hallitusti sekä kaiken käsillä olevan ammattitaidon hyväksi käyttäen. Tämän ansiosta voidaan myös hallitusti siirtää seuraamusjärjestelmän painopistettä kohti avoimempia seuraamusmuotoja.

Seuraamuksen täytäntöönpanon vaikuttavuuden ja uusintarikollisuutta ehkäisevien toimintojen jatkuvuuden kannalta keskeisiä toimijoita ovat rikosseuraamusalueiden arviointikeskukset. Niiden vastuulla on muun muassa laatia yhdyskuntaseuraamusten määräämiseen ja täytäntöönpanoon liittyvät arviot ja lausunnot, esimerkiksi yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvitykset ja valvotun koevapauden toimeenpanosuunnitelmat. Lisäksi arviointikeskukset laativat vankeusrangaistusta suorittavan henkilön rangaistustajan suunnitelmat ja tässä työssä ottavat huomioon vangin mahdollisuudet siirtyä suljetuista oloista avoimempiin oloihin sekä vangin toimintavelvollisuuksissa kaavailtavissa olevat muutokset, esimerkiksi siirtymisen päihdekuntoutuksen jälkeen tai ohella opiskelemaan ja edelleen työhön.

2.1.3 Rikoslain säännökset yhdyskuntaseuraamuksista

Rikoslain 6 luvun 11 §:n mukaan rikoksenteikijä, joka tuomitaan enintään kahdeksan kuukauden pituiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomitaan sen sijasta yhdyskuntapalveluun, jollei ehdottomien vankeusrangaistusten, aikaisempien yhdyskuntapalvelurangaistusten tai muiden painavien syiden ole katsottava olevan esteenä yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle. Yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen edellytyksenä on, että rikoksenteikijä on antanut suostumuksensa rangaistuksen tuomitsemiseen yhdyskuntapalveluna ja että hänen voidaan olettaa suoriutuvan yhdyskuntapalvelusta.

Rikoslain 6 luvun 11 a §:n mukaan rikoksenteikijä, joka tuomitaan enintään kuuden kuukauden pituiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomitaan sen sijasta samantapaiseen valvontarangaistukseen, jos rikoksenteikijää ei voida tuomita yhdyskuntapalveluun eikä valvontarangaistukseen tuomitsemiselle ole aikaisemmin tuomituista valvon-

tarangaistuksista tai ehdottomista vankeusrangaistuksista eikä rikoksen laadusta aiheutuva estettä. Lisäksi edellytetään, että valvontarangaistukseen tuomitsemista on pidettävä perusteltuna rikosentekijän sosiaalisten valmiuksien ylläpitämiseksi tai edistämiseksi. Valvontarangaistukseen tuomitsemisen edellytyksenä on myös, että rikosentekijä ja hänen kanssaan samassa asunnossa asuvat ovat asianmukaisesti suostuneet valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon ja että rikosentekijän oletetaan suoriutuvan valvontarangaistuksesta.

Rikoslain 2 c luvun 8 §:n mukaan vangin yhteiskuntaan sijoittumisen edistämiseksi hänet voidaan sijoittaa vankilan ulkopuolelle teknisin välinein tai muulla tavoin erityisesti valvottuun koevapauteen enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista. Valvottuun koevapauteen sijoittaminen edellyttää muun muassa, että koevapaus edistää vangin rangaistusajan suunnitelman toteuttamista, vangin arvioidaan todennäköisesti noudattavan koevapauden ehtoja, vanki sitoutuu olemaan käyttämättä päihdyttäviä aineita ja sitoutuu päihhteettömyyden valvontaan sekä noudattamaan muitakin koevapauden ehtoja ja että koevapauden ehtojen noudattamista voidaan soveltuvin tavoin valvoa. Jos valvotun koevapauden ehdot eivät enää täyty, koevapaus peruutetaan.

Rikoslain 2 c luvun 5 §:n mukaan ehdonalaisella vapauttamisella tarkoitetaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitun vangin päästämistä suorittamaan loppuosaa rangaistuksesta vapaudessa. Määräaikaista vankeusrangaistusta suorittava päästetään ehdonalaiseen vapauteen pääsääntöisesti, kun hän on suorittanut rangaistuksesta kaksi kolmasosaa tai 21 vuotta nuorempana tehdyn rikoksen perusteella tuomitusta rangaistuksesta puolet. Vanki, joka rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana ei ole suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa, päästetään ehdonalaiseen vapauteen, kun rangaistuksesta on suoritettu puolet tai 21 vuotta nuorempana tehdyn rikoksen perusteella tuomitusta rangaistuksesta yksi kolmasosa. Rikoslain 2 c luvun 9 §:n mukaan ehdonalaiseen vapauteen päästämistä voidaan lykätä edellä mainituista ajoista, jos täytäntöönpantavaksi on tulossa uusi vankeusrangaistus tai lykkäämiselle on muu perusteltu syy ja jos vanki suostuu lykkäämiseen. Ilman vangin suostumusta ehdonalaista vapauttamista voidaan lykätä, jos vangin käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten johdosta on olemassa ilmeinen vaara, että vanki vapauduttuaan syyllistyy henkeä, terveyttä tai vapautta törkeästi loukkaavaan rikokseen ja vapauttamisen lykkääminen on tarpeen rikoksen estämiseksi.

Rikoslain 2 c luvun 10 §:n mukaan elinkautiseen vankeuteen tuomittu voidaan päästää ehdonalaiseen vapauteen aikaisintaan, kun vankilassa oloaikaa on kertynyt 12 vuotta. Kahtakymmentäyhtä vuotta nuorempana tehdystä rikoksesta elinkautiseen vankeuteen tuomittu vanki voidaan päästää ehdonalaiseen vapauteen aikaisintaan, kun vankilassaoloaikaa on kertynyt 10 vuotta. Harkittaessa elinkautista vankeusrangaistusta suorittavan päästämistä ehdonalaiseen vapauteen kiinnitetään huomiota rikoksen laatuun, tuomitun mahdolliseen myöhempään rikollisuuteen sekä vangin arvioitavissa olevaan riskiin vapauduttuaan syyllistyä henkeä, terveyttä tai vapautta törkeästi loukkaavaan rikokseen. Rikoslain 2 c luvun 11 §:ssä ovat säännökset koko rangaistusajan suorittamisesta vankilassa. Syyttäjän vaatimuksesta tuomioistuimien voi määrätä, että toistuvasti törkeisiin rikoksiin syyllistynyt henkilö, jota on pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle, vapautuu vankilasta vasta suoritettuaan rangaistusajan kokonaan.

Rikoslain 2 c luvun 13 §:n mukaan kun tuomittu päästetään ehdonalaiseen vapauteen, alkaa koeaika, joka on vapauttamishetkellä jäljellä olevan jäännösrangaistuksen pituinen, kuitenkin enintään kolme vuotta. Mainitun luvun 14 §:n mukaan tuomioistuimien

voi määrätä jäännösrangaistuksen täytäntöön pantavaksi, jos tuomittu tekee koeaikana rikoksen, josta hänet olisi tuomioistuimen harkinnan mukaan tuomittava ehdottomaan vankeuteen.

Rikoslain 6 luvun 9 §:n mukaan määräaikainen, enintään kahden vuoden vankeusrangaistus voidaan määrätä ehdolliseksi, jollei rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys tai tekijän aikaisempi rikollisuus edellytä ehdottomaan vankeuteen tuomitsemista. Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei kuitenkaan saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Rikoslain 6 luvun 10 §:n 2 momentin mukaan rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan yhden vuoden kolmen kuukauden ajaksi, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä uusien rikosten ehkäisemiseksi. Rikoslain 2 b luvun 3 §:n 1 momentin mukaan kun vankeus tuomitaan ehdollisena, rangaistuksen täytäntöönpano lykkääntyy koeajaksi. Ehdollisen vankeuden koeaika on vähintään vuosi ja enintään kolme vuotta. Koeaika alkaa tuomion julistamisesta tai antamisesta. Tuomioistuin voi määrätä ehdollisen vankeuden pantavaksi täytäntöön, jos tuomittu tekee koeaikana rikoksen, josta tuomioistuimen harkinnan mukaan hänet olisi tuomittava ehdottomaan vankeuteen.

Rikoslain 6 luvun 10 a §:n mukaan alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta voidaan tuomita nuorisorangaistukseen, jos sakko on rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys ja tekijän aikaisemmat rikokset huomioon ottaen riittämätön rangaistus eivätkä painavat syyt vaadi ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista ja nuorisorangaistukseen tuomitsemista on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi.

2.1.4 Yhdyskuntapalvelu

Yhdyskuntapalvelusta annetun lain (1055/1996) 1 §:n mukaan yhdyskuntapalvelu on ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava rangaistus. Se käsittää vähintään 20 ja enintään 200 tuntia valvonnan alaisena tehtävää säännöllistä, palkatonta työtä. Enintään 30 tuntia yhdyskuntapalvelurangaistuksesta voidaan kuitenkin suorittaa osallistumalla Rikosseuraamuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan, jonka tarkoituksena on vähentää tuomitun uusintarikollisuuden riskiä tai päihdeongelmia sekä lisätä tuomitun edellytyksiä suorittaa yhdyskuntapalvelurangaistus. Työn osuuden on kuitenkin oltava vähintään puolet tuomitusta tuntimäärästä.

Yhdyskuntapalvelusta annetun lain 2 a ja 3 § sisältävät säännökset yhdyskuntapalvelun käytännön täytäntöönpanijoista eli valvojasta ja apuvalvojasta sekä näiden tehtävistä. Yksittäisen yhdyskuntapalvelurangaistuksen täytäntöönpanosta vastaa tehtävään määrätty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies (*valvoja*). Valvojan avuksi voidaan määrätä tehtävään suostunut ja sopiva henkilö (*apuvalvoja*). Valvojan tehtävänä on laatia ja antaa tuomitulle tiedoksi yhdyskuntapalvelun toimeenpanosuunnitelma ja aikataulu sekä valvoa yhdyskuntapalvelun suorittamista pitämällä yhteyttä tuomittuun ja palvelupaikan järjestäjään sekä käymällä palvelupaikalla. Valvoja huolehtii myös muista yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon vaatimista toimenpiteistä. Apuvalvojan tehtävänä on toimia valvojan apuna edellä mainituissa tehtävissä. Valvojan ja apuvalvojan tulee kohdella tuomittua asianmukaisesti sekä toimia niin, ettei tuomitulle aiheudu tarpeettomasti hait-

taa. Niin ikään valvojan ja apuvalvojan tulee tukea ja ohjata tuomittua hänen sosiaalisessa selviytymisessään.

Yhdyskuntapalvelusta annetun lain 4 §:n nojalla yhdyskuntapalvelusta suoriutumisen arvioimista varten Rikosseuraamuslaitos laatii soveltuvuus selvityksen. Yhdyskuntapalvelusta annetun asetuksen (4/2011) 2 §:n 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen on tutkiessaan rikoksesta epäillyn soveltuvuutta yhdyskuntapalveluun otettava huomioon hänen kykynsä ja halukkuutensa suoriutua palvelusta sekä hänen muut olosuhteensa. Soveltuvuutta arvioitaessa selvitetään muun muassa mahdollisen päihteiden käytön todennäköinen vaikutus yhdyskuntapalvelun suorittamiseen, työkokemus ja motivoituneisuus palvelun suorittamiseen. Yleisin syy, miksi epäilty arvioidaan soveltumattomaksi yhdyskuntapalvelun suorittamiseen, on hallitsematon päihteiden käyttö. Soveltuvuus selvitysvaiheessa selvitetään mahdollisten tukitoimien tarve. Tukitoimet sisältävät usein päihdehuollon palveluita.

Yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon ajankohdasta säädetään yhdyskuntapalvelusta annetun lain 5 §:ssä. Sen mukaan yhdyskuntapalvelun täytäntöönpano on aloitettava viipymättä ja pääsääntöisesti palvelu on suoritettava loppuun vuoden kuluessa tuomion tultua täytäntöönpanokelpoiseksi. Käytännössä yhdyskuntapalvelu ajoitetaan tuomitun vankeusrangaistuksen pituiselle ajanjaksolle siten, että palvelua on yleensä kaksi kertaa viikossa, kolmesta neljään tuntia kerrallaan. Yhdyskuntapalvelun täytäntöönpano voidaan käräjäoikeuden tuomion perusteella aloittaa ennen kuin tuomio on saanut lainvoiman, jos tuomittu suostuu täytäntöönpanoon ja on tyytynyt tuomioon siltä osin kuin hänet on tuomittu yhdyskuntapalveluun. Lain 5 a §:n mukaan Rikosseuraamuslaitos voi lykätä tai keskeyttää yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon määräajaksi, jos yhdyskuntapalvelun suorittamiselle on tuomitun sairaudesta, päihdekuntoutukseen osallistumisesta, asevelvollisuuden tai siviilipalveluksen suorittamisesta, sairausvakuutuslain mukaisesta lapsen hoitoon liittyvästä vapaasta taikka muusta näihin rinnastettavasta hyväksyttävästä syystä johtuva tilapäinen este. Lykkäyksen tai keskeytyksen pituus saa olla yhteensä enintään yksi vuosi.

Lain 6 §:n nojalla Rikosseuraamuslaitos vahvistaa yhdyskuntapalvelun suorittamista varten toimeenpanosuunnitelman, joka sisältää tiedot yhdyskuntapalvelun suorituspaikasta (*palvelupaikka*), työtehtävistä ja muusta toiminnasta (*palvelutehtävät*), tarpeellisista ehdoista sekä suoritusajan päättymispäivästä. Tavallisimpia palvelutehtäviä ovat erilaiset avustavat siivous-, keittiö-, korjaus- ja huoltotehtävät. Muuna toimintana kuin työnä on voi tulla kyseeseen osallistuminen päihdeklinikan Rikosseuraamuslaitoksen kanssa tai yksin järjestämään, päihdeongelmia ja hoitomahdollisuuksia kartoittavaan ja motivoivaan jaksoon taikka Liikenneturvan ja Rikosseuraamuslaitoksen yhdessä toteuttamaan, rattijuopumuksesta tuomituille tarkoitettuun toimintaohjelmaan. Lisäksi tuomituilla on ollut mahdollisuus osallistua suuttumuksen hallintaa edistävään ja elämänmuutosta tukevaan ohjelmaan. Rikosseuraamuslaitos laatii erikseen palvelun tarkan aikataulun. Rikosseuraamuslaitos voi pidentää toimeenpanosuunnitelmassa vahvistettua suoritusaikaa enintään kolmella kuukaudella kerrallaan, jos siihen on tuomitun sairauteen liittyvä tai muu erityinen syy. Suoritus aika ei näin pidennettynäkään saa ylittää yhtä vuotta kuutta kuukautta.

Yhdyskuntapalvelusta annetun asetuksen 8 §:n mukaan yhdyskuntapalvelupaikan järjestäjänä voi olla julkisyhteisö tai julkisoikeudellinen yhdistys taikka muu voittoa tavoittelematon yhteisö tai säätiö. Palvelupaikan järjestäjänä voi lisäksi olla sellainen voittoa tavoitteleva yhteisö tai säätiö, joka julkisen valvonnan alaisena tuottaa palveluja julkisyhteisölle. Rikosseuraamuslaitos hyväksyy palvelupaikan järjestäjän samoin kuin

määrää yksittäisen palvelupaikan. Palvelupaikkaa järjestettäessä pyritään siihen, että työtehtävät ovat tuomitun kannalta tarkoituksenmukaisia. Palvelutehtävät ovat yleensä luonteeltaan palvelupaikan henkilöstöä avustavia.

Yhdyskuntapalvelu tapahtuu siis tavallisessa työyhteisössä. Useimmat palvelupaikat ovat kunnissa sekä voittoa tavoittelemattomissa yhdistyksissä ja säätiöissä. Käytettävissä on noin 4 000 palvelupaikkaa. Osassa palvelupaikkoja yhteistyö on jatkuvaa, toisia taas käytetään muun muassa niiden sijainnin, tehtävien luonteen tai toiminta-aikojen takia harvemmin. Viime aikoina yhdyskuntapalvelua suorittavien toimintakyky on keskimääräisesti laskenut ja päihdeongelmat tulleet aikaisempaa vakavammiksi. Tämä vaikuttaa palvelupaikkojen saatavuuteen. Palvelupaikkojen saatavuutta voi vähentää myös esimerkiksi myös se, että työvoimahallinto tarvitsee harjoittelupaikoikseen työpaikkoja, jotka ovat myös potentiaalisia palvelupaikkoja. Muun muassa näistä syistä palvelupaikkojen hankkiminen ja säilyttäminen edellyttää Rikosseuraamuslaitokselta yhä enemmän panostusta.

Yhdyskuntapalvelusta annetun lain 7 §:ssä on säännökset tuomitun velvollisuuksista. Yhdyskuntapalveluun tuomitun tulee muun muassa osallistua toimeenpanosuunnitelman laatimiseen, noudattaa vahvistettua toimeenpanosuunnitelmaa ja palvelun aikataulua sekä suorittaa hänelle annetut palvelutehtävät ja osallistua palvelun täytäntöönpanon vaatimiin tilaisuuksiin. Tuomitun tulee pidättäytyä käyttämästä huumausaineita yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon alettua sekä pidättäytyä olemasta palvelupaikalla tai yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon vaatimissa tilaisuuksissa alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alaisena. Tuomitun tulee suorittaa puhalluskoe tai antaa virtsa- tai sylkinäyte, jos on syytä epäillä hänen olevan päihtynyt.

Lain 7 a § koskee päihdeettömyyden valvontaa. Jos tuomittu on palvelupaikalla tai palvelun täytäntöönpanon vaatimissa tilaisuuksissa ulkoisista merkeistä päätellen todennäköisesti alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alaisena, Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen on kirjattava päihtymystilaa koskevat havainnot. Rikosseuraamuslaitoksen virkamies voi tällöin velvoittaa tuomitun suorittamaan puhalluskokeen tai antamaan virtsa- tai sylkinäytteen. Jos päihtymystila on ulkoisista merkeistä päätellen ilmeinen, koetta tai näytettä ei edellytetä, ellei tuomittu sitä vaadi. Tuomitulta, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy puhalluskokeen suorittamisesta tai virtsa- tai sylkinäytteen antamisesta, voidaan määrätä otettavaksi verinäyte. Rikosseuraamuslaitoksen virkamies voi tilapäisesti keskeyttää yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon virtsa-, sylki- tai verinäytteen tulkinnan tai varmistamisen ajaksi. Jos tuomitun on todettu olleen päihtynyt, Rikosseuraamuslaitoksen on ryhdyttävä velvollisuuksien rikkomisen edellyttämiin toimenpiteisiin.

Lain 7 b §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen on annettava suullinen tai kirjallinen huomautus tuomitulle, joka ei noudata 7 §:ssä säädettyä velvollisuutta. Lain 8 §:n mukaan törkeästi velvollisuuksien rikkomisesta on kyse, jos tuomittu ei aloita yhdyskuntapalvelun suorittamista, jättää sen suorittamisen kesken, suullisesta tai kirjallisesta huomautuksesta piittaamatta ei noudata velvollisuuttaan, on päihtyneenä palvelupaikalla tai palvelun täytäntöönpanon vaatimissa tilaisuuksissa taikka muulla tavoin törkeästi rikkoo 7 §:ssä säädettyä velvollisuutta. Tällöin Rikosseuraamuslaitoksen on viipymättä ilmoitettava asiasta syyttäjälle ja kiellettävä yhdyskuntapalvelun aloittaminen tai määrättävä palvelun suorittaminen keskeytettäväksi. Jos syyttäjän arvion mukaan yhdyskuntapalvelu olisi muunnettava vankeudeksi, hänen on esitettävä tätä koskeva vaatimus viipymättä tuomioistuimelle. Jos tuomioistuin katsoo tuomitun törkeästi rikkoneen velvollisuuksiaan, sen on muunnettava yhdyskuntapalvelun suorittamatta oleva osa ehdotto-

maksi vankeusrangaistukseksi, jonka vähimmäisaika on neljä päivää. Yhdyskuntapalvelua suorittavien päihteiden käyttöön liittyvät ongelmat ovat yleisin yhdyskuntapalvelun ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi muuntamisen syy.

Tammikuun 1. päivänä 2012 yhdyskuntapalvelua suoritti 1 441 henkilöä.

Vuonna 2010 tehtiin 4 250 soveltuvuus selvitystä, joista 85 prosentissa annettiin myönteinen lausunto. Täytäntöön pantavaksi tuli 3 076 yhdyskuntapalvelurangaistusta. Aloitettuja täytäntöönpanoja oli 2 891. Yhdyskuntapalveluja oli täytäntöönpanossa keskimäärin 1 428 päivässä. Vuonna 2010 loppuun suoritettuja yhdyskuntapalvelurangaistuksia oli 2 482. Alioikeus muunsi vankeudeksi 505 yhdyskuntapalvelurangaistusta. Tämä on 17 prosenttia aloitetuista yhdyskuntapalveluista. Vuonna 2010 yhdyskuntapalvelua suorittaneista oli tuomittu liikennejuopumuksesta 53 prosenttia, omaisuusrikoksesta 20 prosenttia sekä henkeen ja terveyteen kohdistuvasta rikoksesta 16 prosenttia.

Vuonna 2007 yhdyskuntapalvelun suorittaneista seuraavan kolmen vuoden aikana 14 prosenttia alkoi suorittaa uutta yhdyskuntapalvelua ja 17 prosenttia tuomittiin ehdottomaan vankeusrangaistukseen.

2.1.5 Valvontarangaistus

Marraskuun 2011 alusta lukien voimaan tulleen valvontarangaistuksesta annetun lain (330/2011) 2 §:n mukaan valvontarangaistus on ehdottoman vankeusrangaistuksen sijaista tuomittava rangaistus, jonka suorittamista valvotaan teknisillä välineillä ja muilla laissa säädetyillä tavoilla. Valvontarangaistuksen sisältönä on tuomitun velvollisuus pysyä asunnossaan tai muussa sopivassa paikassa sekä osallistua hänelle määrättyyn toimintaan. Lain 3 §:n mukaan valvontarangaistukseen tuomitun on osallistuttava valvontatapaamisiin, tehtävä työtä taikka osallistuttava koulutukseen, kuntoutukseen, toimintaohjelmiin tai muuhun vastaavaan, tuomitun toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia ylläpitävään tai edistävään toimintaan. Työtä ja muuta toimintaa on oltava vähintään 10 ja enintään 40 tuntia viikossa siten kuin toimeenpanosuunnitelmassa määrätään. Velvollisuus osallistua toimintaan voidaan vahvistaa enintään 50 tunniksi viikossa, jos siihen on erityinen syy. Lain 4 §:n mukaan tuomittu saa poistua asuntonsa ulkopuolelle ainoastaan toimeenpanosuunnitelmassa ja viikoittaisessa aikataulussa määrättyllä tavalla, jollei kyse ole lain 17 §:ssä tarkoitetusta tilapäisestä poikkeamisesta velvollisuudesta pysyä asunnossa.

Valvontarangaistuksesta annetun lain 6 §:ssä säädetään tuomitun valvonnasta. Tuomittua valvotaan hänen asuntoonsa asennettavilla, tuomitun haltuun annettavilla taikka tuomitun ylle ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävillä teknisillä välineillä taikka tällaisten välineiden yhdistelmällä. Rikosseuraamuslaitoksen on pidettävä riittävästi yhteyttä tuomittuun ja paikkaan, jossa tuomittu osallistuu hänelle määrättyyn toimintaan, sekä tehtävä valvontakäyntejä tuomitun asuntoon ja paikkaan, jossa tuomittu osallistuu toimintaan. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä ja hänen seurassaan olevalla apuvalvojalla on oikeus asunnossa pysymisvelvollisuuden ja päihteettömyyden valvomiseksi ennalta ilmoittamatta päästä tuomitun asuntoon.

Ennen valvontarangaistukseen tuomitsemista selvitetään tuomitsemisen edellytykset ja laaditaan toimeenpanosuunnitelma. Lain 7 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen on syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä selvitettävä valvontarangaistuksen tuomitsemisen kannalta merkitykselliset epäillyn henkilökohtaiset olosuhteet ja muut valvontaran-

gaistuksen tuomitsemisen edellytykset. Selvityksessä on oltava muun muassa rikoksesta epäillyn suostumus mahdollisen rangaistuksen tuomitsemiselle valvontarangaistuksena, arvio rikoksesta epäillyn asunnon soveltuvuudesta valvontarangaistuksen suorittamiseen, arvio siitä, voidaanko rikoksesta epäillylle määrätä velvollisuus osallistua valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon kuuluvaan toimintaan sekä arvio rikoksesta epäillyn henkilökohtaisista olosuhteista ja kyvystä suoriutua valvontarangaistuksesta. Selvityksestä on lisäksi käytävä ilmi mahdolliset muut epäillylle aikaisemmin tuomitut valvontarangaistukset. Selvitykseen on sisällytettävä Rikosseuraamuslaitoksen lausunto siitä, onko valvontarangaistuksen tuomitseminen perusteltua rikoksesta epäillyn sosiaalisten valmiuksien ylläpitämiseksi tai edistämiseksi.

Jos Rikosseuraamuslaitos pitää valvontarangaistusta perusteltuna taikka syyttäjää tai tuomioistuin sitä erikseen pyytää, edellä todettuun selvitykseen liitetään toimeenpanosuunnitelma, johon on sisällytettävä tieto valvontarangaistuksen suorittamiseen tarkoitettusta asunnosta, valvontarangaistukseen sisältyvästä toiminnasta ja valvontatapaamisista viikoittaisine tuntimäärineen sekä tieto toimintaan osallistumisen aiheuttamasta asunnosta liikkumisen määrästä ja liikkumisen ajoittumisesta. Tuomioistuin saa tuomita rikoksesta epäillyn valvontarangaistukseen vain, jos siihen on tuomioistuimen arvion mukaan edellä tarkoitetun selvityksen perusteella edellytykset ja tuomioistuimelle on ennen rangaistuksen tuomitsemista toimitettu valvontarangaistuksen toimeenpanosuunnitelma.

Valvontarangaistuksesta annetun lain 9 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitos laatii ja vahvistaa täsmennetyn valvontarangaistuksen toimeenpanosuunnitelman viipymättä, kun valvontarangaistus on tullut täytäntöönpantavaksi. Täsmennetty suunnitelma sisältää koko valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aikaa koskevat tiedot ja määräykset muun muassa tuomitun asunnosta, toiminnan sisällöstä ja viikoittaisesta tuntimäärästä ja valvonnasta, asunnossa pysymisen ajoista, oikeudesta liikkua asunnon ulkopuolella sekä sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tarpeellisista tukitoimista. Täsmennetty suunnitelma on laadittava yhteistyössä tuomitun kanssa. Lain 10 §:n mukaan olosuhteiden olennaisen muuttumisen tai muun siihen rinnastettavan hyväksyttävän syyn vuoksi Rikosseuraamuslaitos voi muuttaa toimeenpanosuunnitelmaa.

Valvontarangaistuksesta annetun lain 11 §:ssä säädetään valvontarangaistuksen suorittamisen ajasta. Valvontarangaistuksen täytäntöönpano on aloitettava viipymättä ja valvontarangaistus on suoritettava loppuun vuoden kuluessa siitä, kun tuomio on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi. Laki sisältää tästä tietyt poikkeukset. Valvontarangaistuksen suorittaminen alkaa päivänä, jona täsmennetyn toimeenpanosuunnitelman vahvistamisen jälkeen rangaistuksen täytäntöönpanossa tarpeelliset tekniset valvontavälineet on asennettu tai annettu tuomitun haltuun.

Valvontarangaistukseen tuomitun yleisistä velvollisuuksista säädetään valvontarangaistuksesta annetun lain 13 §:ssä. Valvontarangaistukseen tuomittu on velvollinen osallistumaan täsmennetyn toimeenpanosuunnitelman laatimiseen, osallistumaan toimintaan ja pysymään asunnossaan täsmennetyssä toimeenpanosuunnitelmassa määrättyllä tavalla, noudattamaan täsmennettyä toimeenpanosuunnitelmaa ja viikoittaista aikataulua, osallistumaan valvontatapaamisiin valvojan määrääminä ajankohtina, pitämään yhteyttä valvojaansa täsmennetyssä toimeenpanosuunnitelmassa määrättyllä tavalla, käsittelemään huolellisesti ja ohjeiden mukaisesti valvontavälineitä sekä päästämään valvontatehtävänsä suorittavan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen ja hänen seurassaan olevan apuvalvojan asuntoonsa.

Valvontarangaistuksesta annetun lain 14 §:n mukaan tuomittu ei saa valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aikana käyttää huumausainetta, alkoholia eikä muuta päihdyttävää ainetta eikä olla päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen. Lain 15 §:ssä säädetään päihteettömyyden valvonnasta. Tuomittu on velvollinen päihteettömyytensä valvomiseksi vaadittaessa antamaan virtsa- tai sylkinäytteen taikka suorittamaan puhalluskokeen. Tuomittu voidaan myös velvoittaa saapumaan soveltuvaan Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön, terveyskeskukseen tai päihdehuoltolain (41/1986) mukaiseen yksikköön virtsanäytteen antamista varten.

Jos tuomittu valvontakäynnin tai muun valvontaan liittyvän tilaisuuden yhteydessä taikka toimintavelvollisuuteensa liittyvässä tilaisuudessa on ulkoisista merkeistä päätellen todennäköisesti päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen, Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen on kirjattava päihtymystilaa koskevat havainnot. Tuomittu voidaan myös velvoittaa edellä tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan. Jos päihtymystila on ulkoisista merkeistä päätellen ilmeinen, koetta tai näytettä ei tarvitse ottaa, ellei tuomittu sitä vaadi. Tuomitulta, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy puhalluskokeesta taikka virtsa- tai sylkinäytteen antamisesta, voidaan määrätä otettavaksi verinäyte. Pykälä sisältää myös säännökset näytteiden varmistamisesta. Jos tuomitun todetaan puhalluskokeen perusteella olevan alkoholin vaikutuksen alainen, Rikosseuraamuslaitoksen on ryhdyttävä velvollisuuksien rikkomisen edellyttämiin toimenpiteisiin.

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus valvontarangaistuksesta annetun lain 16 §:n nojalla tehdä valvontarangaistusta suorittavalle turvatarkastus valvontarangaistuksen täytäntöönpanon turvallisuudesta huolehtimiseksi ja järjestyksen turvaamiseksi.

Jos tuomitun epäillään rikkoneen velvollisuuksiaan, Rikosseuraamuslaitoksen on tehtävä asiasta valvontarangaistuksesta annetun lain 18 §:n mukaan selvitys. Selvitystä tehtäessä tuomitulle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Jos tuomitun todetaan menettäneen velvollisuuksiensa vastaisesti eikä kyse ole törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta, Rikosseuraamuslaitoksen on annettava hänelle kirjallinen varoitus. Varoitusta annettaessa tuomitulle on ilmoitettava, että varoituksen noudattamatta jättäminen johtaa asian saattamiseen käsiteltäväksi tuomioistuimessa ja mahdollisesti valvontarangaistuksen suorittamatta olevan osan muuntamiseen ehdottomaksi vankeudeksi.

Lain 19 §:n mukaan törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta on kyse, jos tuomittu ei aloita rangaistuksen suorittamista tai jättää suorittamisen kesken eikä hänellä ole menettelynsä hyväksyttävää syytä, syyllistyy rikokseen, josta on seuraamuksena ankarampi rangaistus kuin sakkoa taikka hänelle annetusta kirjallisesta varoituksesta huolimatta uudelleen menettelee velvollisuuksiensa vastaisesti tai muutoin tahallisesti ja törkeästi rikkoo velvollisuuksiaan. Näissä tapauksissa Rikosseuraamuslaitoksen on ryhdyttävä toimenpiteisiin asian saattamiseksi tuomioistuimen käsiteltäväksi. Samalla on kiellettävä valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aloittaminen tai keskeytettävä rangaistuksen täytäntöönpano, jos se on jo aloitettu.

Valvontarangaistukseen tuomittu päästetään valvontarangaistuksesta annetun lain 24 §:n mukaan ehdonalaiseen vapauteen rikoslain 2 c luvun 5 – 7 §:n säännösten mukaisesti. Kun tuomittu päästetään ehdonalaiseen vapauteen, alkaa koeaika, joka on jäljellä olevan jäännösrangaistuksen pituinen. Jos tuomittu tekee koeaikana rikoksen, sovelletaan, mitä rikoslain 2 c luvun 14 §:ssä säädetään jäännösrangaistuksen määräämisestä täytäntöön pantavaksi.

Valvontarangaistuksesta annetun lain 25 – 26 §:ssä on säännökset valvontarangaistuksen muuntamisesta vankeudeksi. Törkeässä velvollisuuksien rikkomisen tapaukses-

sa Rikosseuraamuslaitoksen on viipymättä laadittava asiasta selvitys syyttäjälle. Jos syyttäjä katsoo valvontarangaistukseen tuomitun rikkoneen velvollisuuksiaan törkeästi, hänen on viipymättä saatettava asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Jos tuomioistuin toteaa valvontarangaistukseen tuomitun rikkoneen velvollisuuksiaan törkeästi, sen on muunnettava valvontarangaistuksesta suorittamatta oleva osa ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi, jonka vähimmäisaika on neljä päivää.

Valvontarangaistuksesta annetun lain 26 – 27 §:ssä säädetään siitä, miten menettelyä, kun valvontarangaistukseen tuomitulle on tulossa uusi ehdoton vankeusrangaistus. Valvontarangaistuksen täytäntöönpano voidaan kieltää. Kieltäessään aiemmin tuomitun valvontarangaistuksen täytäntöönpanon tuomioistuimen on määrättävä, että suorittamatta oleva osa valvontarangaistuksesta on suoritettava vankeutena. Kun valvontarangaistukseen tuomittu tuomitaan uuteen rangaistukseen nyt puheena olevissa tapauksissa ja valvontarangaistus muunnetaan vankeudeksi, muuntamisessa yksi päivä tai päivän osa suoritettua valvontarangaistusta vastaa yhtä päivää vankeutta.

Valvontarangaistuksesta annetun lain valmisteluvaiheessa on arvioitu, että rangaistuksen käytön vakiinnuttua täytäntöön pantavana olisi noin 130 valvontarangaistusta päivittäin.

2.1.6 Ehdollinen vankeus

Rikoslain 6 luvun 9 §:ssä säädetään ehdolliseen vankeuteen tuomitsemisesta. Luvun 10 §:n 1 momentin mukaan jos ehdollista vankeutta yksinään on pidettävä riittämättömänä rangaistuksena rikoksesta, voidaan sen ohessa tuomita sakkoa, tai jos ehdollinen vankeus on vuotta pidempi, vähintään 20 ja enintään 90 tuntia yhdyskuntapalvelua. Pykälän 2 momentin mukaan rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan yhden vuoden kolmen kuukauden ajaksi, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Rikoslain 2 b luvun 3 §:n 1 momentin mukaan kun vankeus tuomitaan ehdollisena, rangaistuksen täytäntöönpano lykkääntyy koeajaksi. Ehdollisen vankeuden koeaika on vähintään vuosi ja enintään kolme vuotta. Koeaika alkaa tuomion julistamisesta tai antamisesta. Luvun 5 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin voi määrätä ehdollisen vankeuden pantavaksi täytäntöön, jos tuomittu tekee koeaikana rikoksen, josta tuomioistuimen harkinnan mukaan hänet olisi tuomittava ehdottomaan vankeuteen.

Vuonna 2008 ehdollisen vankeusrangaistuksen osuus oli 24,4 prosenttia kaikista rangaistuksista. Lukumääränä tämä oli lähes 16 000. Vuonna 2008 määrätyistä ehdollisista vankeusrangaistuksista on selvitetty, että vankeustuomio määrätään useimmin ehdolliseksi, kun tuomion pituus on 30 – 90 päivää. Rangaistuksen pituuden ollessa kolmen kuukauden ja alle kahden vuoden välillä, ehdottomia ja ehdollisia tuomioita on suunnilleen yhtä paljon. Tasan kahden vuoden mittaisista rangaistuksista vajaa viidennes määrättiin ehdolliseksi. Myös ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitettyjen oheisuraamusten käyttö on lisääntynyt. Yhdyskuntapalvelua käytettiin ehdollisen vankeuden tehosteena 22 prosentissa yli yhden vuoden pituisissa ehdollisissa vankeusrangaistuksissa. Ehdollisen vankeuden käytön lisääntyminen on lisännyt myös määräyksiä sen täytäntöönpanemisesta. Vuonna 2000 pantiin täytäntöön 425 ehdollista vankeusrangaistus-

ta. Vuonna 2008 näin tehtiin 725 tapauksessa. Vuonna 2008 ehdollisen vankeusrangaistuksen keskipituus oli 3,5 kuukautta.

On väitetty, että erityisesti nuorille saatetaan tuomita lukuisia ehdollisia rangaistuksia ilman, että niillä olisi mitään vaikutusta tekijän käyttäytymiseen. Toisaalta vuosittain tuomitaan noin 16 000 ehdollista vankeusrangaistusta ja vain noin 700 niistä pannaan täytäntöön. Se kertoo ehdollisen vankeuden toimivuudesta. Oikeuspoliittisella tutkimuslaitoksella selvitettiin 1990-luvun lopulla, miten useasti ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomitut tuomitaan uudelleen ehdolliseen rangaistukseen ja miten monta uutta ehdollista näin kertyy samoille tuomituille. Tutkimuksen mukaan neljälle viidestä ehdolliseen rangaistukseen tuomituista tämä rangaistus jää ainoaksi. Ne, jotka tuomitaan uudelleen ehdolliseen vankeusrangaistukseen, tulevat pääsääntöisesti tuomituiksi tähän rangaistukseen kerran tai kahdesti. Ehdolliseen vankeuteen tuomituista kolme prosenttia saa enemmän kuin kaksi uutta ehdollista rangaistusta seuraavien viiden vuoden aikana. Nuoret tuomitaan selvästi aikuisia useammin uusiin ehdollisiin vankeusrangaistuksiin.

Ehdollinen vankeus on selvästi yhdyskuntaseuraamus. Se on rangaistus, jota ei panna täytäntöön vankilassa. Luonteeltaan ehdollinen vankeus on varoitus. Sen täytäntöönpano ei edellytä tuomitulta eikä viranomaisilta sellaisia toimenpiteitä kuin muut yhdyskuntaseuraamukset, joten sitä ei useinkaan ole tarkasteltu yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon yhteydessä. Se ei sisällä varsinaisia täytäntöönpanotoimia, ellei siihen ole liitetty valvontaa.

2.1.7 Ehdollisen vankeuden valvonta

Rikoslain 6 luvun 10 §:n 2 momentin mukaan valvonta on tuomittavissa ehdollisen vankeuden tehosteeksi rikoksen alle 21-vuotiaana tehneille. Ehdollisen vankeuden valvonnasta annetun lain (634/2010) 1 §:n mukaan valvonnan tarkoituksena on tukea valvottavaa hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi sekä estää häntä tekemästä uusia rikoksia. Lain 3 §:ssä säädetään, että valvonnan täytäntöönpanosta huolehtii Rikosseuraamuslaitos. Lain 4 §:n mukaan valvojana toimii Rikosseuraamuslaitoksen virkamies ja hänen apunaan voi toimia apuvalvoja. Valvonnan sisällöstä ja valvontasuunnitelmasta säädetään lain 5 §:ssä. Valvonta sisältää valvojan tai apuvalvojan ja valvottavan säännöllisiä tapaamisia. Niissä seurataan valvottavan olosuhteita ja parannetaan valvottavan kykyä elää rikoksettomasti. Valvontaan voi sisältyä myös sosiaalista toimintakykyä edistäviä toimintoja. Valvontatapaamisia ja muita valvontaan liittyviä tilaisuuksia voi olla enintään 12 tuntia kuukaudessa, erityisestä syystä enintään 24 tuntia kuukaudessa. Valvottavalla on 6 §:ssä säädetyt velvollisuudet. Näitä ovat muun muassa velvollisuus saapua valvontatapaamisiin sekä kielto olla päihtyneenä valvontatapaamisessa taikka vastaavassa tilaisuudessa. Päihtymysepäilytilanteessa valvottava on velvollinen suorittamaan puhalluskokeen tai antamaan sylki- taikka virtsanäytteen. Lain 9 §:n nojalla valvontatapaamista välttelevä valvottava voidaan noutaa tapaamiseen. Jos valvottava rikkoo velvollisuuksiaan, hänelle voidaan 10 §:n nojalla antaa suullinen tai kirjallinen huomautus taikka kirjallinen varoitus. Jos valvottava toistuvasti laiminlyö valvontatapaamisen tai valvontatapaamisessa törkeästi rikkoo päihteettömyyskieltoa, Rikosseuraamuslaitoksen on ilmoitettava asiasta syyttäjälle. Syyttäjä harkitsee, onko asia syytä viedä tuomioistuimeen valvonta-ajan pidentämiseksi enintään kuudella kuukaudella. Lain 11 §:n mukaan, jos valvonnan kestänyt vähintään kuusi kuukautta on käynyt

ilmeiseksi, ettei valvonnan jatkaminen ole tarpeen, Rikosseuraamuslaitos voi lakkauttaa valvonnan.

Valvonnan tavoitteiden saavuttamiseksi pyritään vahvistamaan nuoren sosiaalista toimintakykyä ja vastuuntuntoa. Tarkoituksena on, että nuori oppii luottamaan omiin kykyihinsä tavoitteiden saavuttamisessa. Niin ikään nuoren tulisi oppia tunnistamaan rikoksiin johtavat tilanteet ja ymmärtää rikoksiin syyllistymisen seuraukset. Nuorella on valvojan kanssa mahdollisuus löytää sellaisia toimintamalleja, jotka auttavat välttämään rikostilanteita. Valvontaan liittyy myös se, että tarvittaessa nuori ohjataan hänen elämäntilanteensa parantamista edellyttävien sosiaali- ja terveystalveluiden käyttäjäksi.

Valvontaan liittyy usein viranomaisyhteistyötä. Valvottavalla saattaa olla jo valmiina valvontatehtävissä hyödynnettävissä oleva viranomaisverkosto. Yhteistyökumppaneina tulevat kyseeseen muun muassa työvoimaviranomaiset, päihde- ja mielenterveyssholto, poliisi, koulutuksen tarjoajat, asuntoviranomaiset ja KELA. Tärkeää on myös yhteistyö nuoren perheen kanssa.

Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa on tehty vuonna 2009 tutkimus valvonnasta nuorten rangaistuksena. Erityisinä nuorille tuomittujen ehdollisten vankeusrangaistusten ongelmina on tutkimuksessa pohdittu muun muassa ehdollisten vankeusrangaistusten kasautumista ja niiden tulemista täytäntöönpantaviksi ehdottomana vankeutena. Ehdollisten vankeusrangaistusten kasautumisen osalta on todettu ongelmalliseksi se, että nuorisorangaistuksen eräänä tarkoituksena oli toimia seuraamuksena nimenomaan ehdollisten vankeusrangaistusten kasautumistilanteissa. Nuorisorangaistuksen vähäisen käytön takia näin ei kuitenkaan ole tapahtunut. Selvityksen mukaan kasautuminen on osin näennäistä ja johtuu muun muassa rikosprosessuaalisista syistä, kuten vanhojen rikosten ilmitulosta ja prosessin viiveistä. Lisäksi kasautumisvaikutelman syntymiseen vaikuttavat rikoslain konkurrenssiratkaisut: ehdollisen vankeusrangaistuksen osalta samaan konkurrenssiryhmään kuuluvien rikosten rangaistuksia ei kohtuullisteta siten kuin ehdottoman vankeusrangaistuksen ja yhdyskuntapalvelun osalta tehdään. Kuitenkin tuomioistuimet tekevät tällaisia kohtuullistamisratkaisuja, vaikka lainsäädännössä sellaista järjestelmää ei ole.

Selvityksen mukaan nuorille tuomittujen ehdollisten vankeusrangaistusten täytäntöönpano on erittäin harvinaista. Vuosina 1999 – 2005 nuorille tuomituista ehdollisista vankeusrangaistuksista pantiin täytäntöön 7 prosenttia. Vuositasolla tämä merkitsee muutaman ehdollisen vankeuden täytäntöönpanemista. Silloin, kun päädytään ehdollisen vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon, se pidentää ehdotonta vankeusrangaistusta keskimäärin 2,5 kuukaudella. Ehdolliset vankeusrangaistukset eivät siis johda pitkään ehdottomaan vankeusrangaistukseen.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa selvitettiin myös nuorten käsityksiä ehdollisen vankeuden merkityksestä. Ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitettyllä valvonnalla on nuorille suuri merkitys. Valvonta kestää pitkään ja edellyttää nuorelta sekä ajallista että henkistä sitoutumista valvonnan velvoitteisiin. Valvonta saattaa olla nuorelle vaativampi rangaistus kuin nuorisorangaistus. Osin nuoret pitävät valvontaa onnistuneena tukitoimena, osin taas kohtuuttomana, lyhyehköön ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitettynä oheisseuraamuksena.

Rikosseuraamuslaitos on tutkinut vuoden 2007 loppuun mennessä päättyneitä ehdollisen vankeuden valvontoja. Tutkimuksen mukaan ehdollisen vankeuden valvonnassa on nuoria, joiden teot ovat ainutkertaisia ja heidän elämäntilanteensa on varsin hyvä. Tästä kertoo osaltaan se, että runsaat 12 prosenttia valvonnoista lakkautetaan ennen koeajan päättymistä. Toisaalta osalla valvontaan määrättyistä nuorista rikoskäyttäytymi-

nen liittyy läheisesti heidän monenlaisiin ongelmiinsa. Erityisesti rikosalttius liittyy runsaaseen alkoholin käyttöön. Päihteiden sekakäyttö ja huumausaineet kärjistävät ongelmia. Valvontatyössä kiinnitetäänkin yhä enemmän huomiota päihdeongelmien vähentämiseen. Keskeistä on myös se, että edistetään nuoren kiinnittymistä ikäkauteensa liittyviin instituutioihin, kuten opiskelupaikkaan. Valvonnoista 84 prosenttia päättyi koeajan kuluttua umpeen. Vajaa kaksi prosenttia valvonnoista päättyi, koska tuomioistuimien muusi ehdollisen vankeuden ehdottomaksi.

Tammikuun 1. päivänä 2012 ehdollisen vankeuden valvonnassa oli 1 378 henkilöä.

Vuonna 2010 uusia ehdollisen vankeuden valvontoja tuli täytäntöönpantavaksi 644. Valvottavia oli keskimäärin 1 214 päivässä. Vuoden aikana valvonnassa oli yhteensä 1 873 nuorta. Valvonta lakkautettiin 51:ltä valvonnassa olleelta nuorelta. Vuonna 2010 ehdollisen vankeuden valvonnassa olleista nuorista 8 oli 15 – 17 -vuotiasta, 63 oli 18 – 20 -vuotiasta ja 29 oli 21 – 24 -vuotiasta. Ehdollisen vankeuden valvonnassa olleista nuorista 32 prosenttia oli valvonnassa omaisuusrikosten vuoksi. Liikennerikokseen oli syyllistynyt 28 prosenttia sekä henkeen ja terveyteen kohdistuneeseen rikokseen 27 prosenttia valvottavista.

2.1.8 Nuorisorangaistus

Nuorisorangaistuksesta annetun lain (1196/2004) 2 §:n mukaan nuorisorangaistusta tuomitaan vähintään neljä kuukautta ja enintään yksi vuosi. Nuorisorangaistukseen tuomittu on valvonnassa rangaistuksen ajan. Nuorisorangaistus sisältää valvontatapauksia, valvonnan alaisena suoritettavia sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta. Nuorisorangaistus sisältää myös valvonnassa tapahtuvaa työelämään ja työn tekemiseen perehtymistä, jollei sitä ole pidettävä ilmeisen tarpeettomana tai se ole erityisen vaikeasti järjestettävissä. Nuorisorangaistuksen täytäntöönpanoon kuuluvia tilaisuuksia saa olla viikoittain enintään kahdeksan tuntia. Nuorisorangaistuksesta annetun lain 3 §:n mukaan nuorisorangaistuksen täytäntöönpano sekä tuomitun elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävät tukitoimet on sovittava yhteen.

Nuorisorangaistuksesta annetun lain 4 §:n mukaisesti Rikosseuraamuslaitoksen on syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä ennen nuorisorangaistukseen tuomitsemista laadittava toimeenpanosuunnitelma, josta selviävät tuomitun ja nuoren yhteydenpitoon liittyvät määräykset ja tuomitun sosiaalista toimintakykyä edistävät tehtävät ja ohjelmat sekä työelämään ja työn tekemiseen perehdyttävät asiat. Toimeenpanosuunnitelman tarkoituksena on ottaa kantaa siihen, onko nuorisorangaistus tarkoituksenmukainen seuraamus rikokseen syyllistyneelle nuorelle. Suunnitelmassa käsitellään nuoren sosiaalista tilannetta sekä muita seuraamuksen valinnassa huomioonotettavia seikkoja. Pääsääntöisesti nuorisorangaistus tulee kyseeseen silloin, kun 15 – 17 -vuotiaana rikokseen syyllistynyt nuori on vakavassa rikoskierteessä. Seuraamusta ei välttämättä katsota tarkoituksenmukaiseksi, jos nuori ei ole rikoskierteessä ja tilanne on muutoinkin vakaa, jos nuorella voidaan katsoa olevan riittävästi tukea antava verkosto ympärillään tai jos nuori on sijoitettu lastensuojelulaitokseen.

Nuorisorangaistuksen täytäntöönpanossa on tarkoitus puuttua ehdollisen vankeuden valvontaa intensiivisemmin ja voimakkaammin nuoren rikosentekoon. Nuori on vel-

voitettu tapaamaan valvojaansa kahdesti viikossa seuraamuksen alkuvaiheessa. Tapaa-
mistiheyttä voidaan myöhemmin tarkistaa, jos nuoren tilanne on hyvä.

Nuorisorangaistukseen tuomitun valvojana toimii lain 10 §:n mukaisesti Rikosseu-
raamuslaitoksen virkamies tai hänen avukseen määrätty apuvalvoja. Lain 11 §:n mu-
kaan edellä todettujen henkilöiden velvollisuutena on muun muassa valvoa toimeenpa-
nosuunnitelman noudattamista, tukea ja ohjata tuomittua sekä ilmoittaa toimeenpano-
suunnitelman ja siihen perustuvien määräysten rikkomisesta. Lain 12 §:n mukaan nuori-
sorangaistukseen tuomittu on velvollinen noudattamaan toimeenpanosuunnitelmaa ja
siihen perustuvia määräyksiä. Tuomittu ei saa valvontatapaamisessa tai muussa nuoriso-
rangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvässä tilaisuudessa käyttää päihdyttävää ainetta
eikä olla päihdyttävän aineen vaikutuksen alaisena. Lain 13 §:n nojalla Rikosseu-
raamuslaitoksen virkamies kirjaa todennäköistä päihtymystilaa koskevat ulkoiset ha-
vainnot, ja jos päihtymystilan epäillään johtuvan alkoholista, hän voi velvoittaa tuomit-
tua suorittamaan puhalluskokeen.

Nuorisorangaistuksesta annetun lain 15 – 19 §:ssä on säännökset nuorisorangaistuk-
sen ehtojen rikkomisesta. Valvontatapaamisen tai täytäntöönpanoon kuuluvan tilaisuu-
den laiminlyönnistä voi seurata poliisin suorittama nouto. Ehtojen rikkomisesta voi seu-
rata suullinen tai kirjallinen huomautus taikka kirjallinen varoitus. Vakavimmissa tapa-
uksissa eli jos tuomittu ei aloita nuorisorangaistuksen suorittamista, jättää suorittamisen
kesken tai ei ojennu varoituksesta eikä hänellä ole menettelynsä hyväksyttävää syytä,
Rikosseuraamuslaitos vie asian syyttäjän käsiteltäväksi, joka niin harkitessaan voi saat-
taa asian tuomioistuimen ratkaistavaksi. Jos tuomioistuin toteaa tuomitun menettelleen
edellä kerrotulla tavalla, sen tulee tuomita nuori suorittamatta jääneen nuorisorangai-
stuksen osan sijasta muuhun rangaistukseen. Tuomioistuimen valitessa uuden rangai-
stuksen lajia sen on otettava huomioon tuomitun ikä, suorittamatta jäänyt nuorisorangai-
stuksen osa, tuomitavan moitittavan menettelyn vakavuusaste ja nuorisorangaistuksen
tuomitsemiseen johtaneen rikoksen laatu. Jos nuorisorangaistus on jäänyt kokonaan tai
huomattavassa määrin suorittamatta ja jos siihen on kokonaisuutena arvioiden erityistä
syytä, suorittamatta jääneen nuorisorangaistuksen osan tilalle voidaan tuomita ehdoton
vankeusrangaistus.

Tammikuun 1. päivänä 2012 nuorisorangaistusta suoritti 14 henkilöä.

Vuonna 2010 tuli täytäntöön pantavaksi 18 nuorisorangaistusta. Täytäntöön pantavina
olleiden nuorisorangaistusten päivittäinen keskimäärä oli 12. Yhteensä täytäntöön-
panossa tuona vuonna oli 25 nuorisorangaistusta. Vuoden 2010 aikana nuorisorangai-
stuksen suoritti loppuun 12 nuorta. Vankeudeksi muunnettiin yksi nuorisoseuraamus.
Nuorisorangaistusta suorittaneista 77 prosentilla tuomion syynä oli omaisuusrikos.
Henkeen ja terveyteen kohdistuneeseen rikokseen oli syyllistynyt 15 prosenttia ja lii-
kennerikokseen 8 prosenttia.

Nuorisorangaistusta on käytetty vähemmän kuin sitä valmisteltaessa arvioitiin. Nuo-
risorangaistuksesta saadut kokemukset ovat kuitenkin hyviä: vaikeassakin elämäntilan-
teessa olevia nuoria on voitu tukea oikeansuuntaisiin valintoihin ja auttaa heitä elämään
täysin tai lähes rikoksetonta elämää. Vuonna 2007 julkaistussa Oikeuspoliittisen tutki-
muslaitoksen tutkimuksessa todetaan, että valvojien arvioiden mukaan nuorisorangai-
stus oli ollut mielekäs ja selkeästi tarkoituksenmukainen seuraamus noin joka toiselle
nuorelle. Valvojat pitivät seuraamusta mielekkäänä esimerkiksi siksi, että nuori oli hyö-
tynyt intensiivisestä puuttumisesta, nuoren elämäntilanne oli parantunut, nuoren rikos-
kierteeseen tai päihteiden ongelmakäyttöön oli pystytty puuttumaan tai nuori oli oppinut
ymmärtämään tekojensa vakavuuden ja seuraukset paremmin. Tutkimuksen piiriin kuu-

luneista nuorista vuoden aikana uuden rikosrekisteriin merkittävän rangaistuksen oli saanut 42 prosenttia. Vankilarangaistukseen tuomittiin 1 – 2 vuoden seuranta-aikana 16 prosenttia aineiston nuorista.

Vuoden 2011 alusta lukien voimaan tullut nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annettu laki (633/2010) edellyttää kattavaa nuoren elämäntilanteeseen paneutumista. Tässä yhteydessä arvioidaan myös sitä, miten seuraamusvalinnalla voidaan edistää nuoren sosiaalista selviytymistä ja ehkäistä hänen syyllistymistään uusiin rikoksiin. On oletettavissa, että uusi seuraamusselvitysmenettely lisää nuorisorangaistuksen käyttöä, koska selvitys- ja arviointitilanteessa ovat pohdittavina ehkä aikaisempaa systemaattisemmin kaikki käytössä olevat sosiaalisten valmiuksien ja uusintarikollisuuden ehkäisemisen keinot.

2.1.9 Valvottu koevapaus

Vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen (509/2006) 10 luku sisältää säännökset valvotun koevapauden sisällöstä ja täytäntöönpanosta. Valvotun koevapauden valmistelussa on erityisesti arvioitava vangin kykyä noudattaa valvotun koevapauden määräyksiä ja rajoituksia. Olennaista on selvittää vangille, mitä valvottu koevapaus käytännössä tarkoittaa sekä mihin vanki suostuu ja sitoutuu koevapauteen siirtyessään. Jos koevapauden edellytysten todetaan täyttyvän, laaditaan koevapauden toimeenpanosuunnitelma. Siinä määrätään muun muassa koevapauden alkamisen ja päättymisen ajat, toimintavelvoitteen sisältö, liikkumisrajoitukset, asuminen ja toimeentulo koevapaudessa sekä valvontatapa.

Lokakuun 2006 alusta lukien käytössä olleen valvotun koevapauden avulla pyritään helpottamaan etenkin pidempää vankeusrangaistusta suorittavien vankien vapautumisvaihetta ja sijoittumista takaisin yhteiskuntaan. Valvotussa koevapaudessa olevan vangin valvonta tapahtuu puhelinsoitoin, paikannuslaittein sekä tarkastuskäynnein valvotavan asuntoon tai toimintapaikalle. Valvotussa koevapaudessa oleva voidaan velvoittaa ilmoittautumaan myös vankilassa.

Rikosseuraamusvirasto teki vuonna 2008 tutkimuksen valvotun koevapauden käytännön toimivuudesta. Tutkimuksen mukaan vankien toimintaan osallistuminen sujui hyvin. Vangeille oli järjestynyt toimintapaikkoja ja pääsääntöisesti toiminta oli ollut kokopäiväistä. Sen sijaan koevapauden valvonta ei kaikin osin ollut riittävää. Esimerkiksi valvontatapaamisten järjestäminen oli hankalaa syrjäseuduilla.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on tutkinut valvotun koevapauden toimivuutta vuoden 2008 aikana. Tutkimuksessa todetaan, että valvottu koevapaus antaa tarkoituksenmukaiset lähtökohdat vapaaseen yhteiskuntaan palaamiseen. Valvottu koevapaus antaa mahdollisuuden harjoitella päihteetöntä ja rikoksetonta elämää vankilan ulkopuolella. Tämä madaltaa vankilan ja vapauden välistä kuilua. Valvottuun koevapauteen pääsemisen osalta tutkimuksessa havaittiin tiedonkulun parantamisen tarve. Osa valvotussa koevapaudessa olleista oli saanut tietoa valvotusta koevapaudesta lähinnä muilta vangeilta. Lisäksi jotkut olivat saaneet virkamiehiltä väärää tietoa omista mahdollisuuksistaan päästä valvottuun koevapauteen tai tieto oli epämääräistä. Valmisteluprosessi on osin koettu hitaaksi ja ennakoimattomaksi. Olennaista valvotussa koevapaudessa on asunnon ja toimintapaikan hankkiminen. Järjestelyt edellyttävät vangin omaa aktiivisuutta. Se, miten paljon vankilahenkilökunta on mukana näissä järjestelyissä, vaihtelee

vangin toimintakyvyn ja vankilan mukaan. Tässä on havaittavissa sekä käytäntöjen vaihteluun liittyvä yhdenvertaisuuden ongelma että valvottujen koevapauksien järjestykseen yleisesti liittyvä resurssipula. Resurssipula merkitsee muun muassa sitä, että valmiudet ryhtyä valmistelemaan elämäntilanteeltaan tavanomaista haastavamman vangin valvottua koevapautta ovat vähäiset. Lisäksi asennoituminen valvottuun koevapauteen vaihtelee eri vankiloissa.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen mukaan yli 2/3:lla valvotussa koevapaudessa olleista pääasiallisena toimintavelvoitteena oli työ tai opiskelu. Myös muuta toimintaa oli hyväksytty toimintavelvoitteen sisällöksi, samoin erilaisten toimintojen yhdistelmiä. Keskeisin koevapaudessa olleiden valvontaväline oli gsm-puhelin, jota käytettiin yhteydenpitoon ja paikannukseen. Tarkastuskäyntejä vangin kotiin tai toimintapaikalle kyettiin resurssien niukkuuden vuoksi tekemään vain harvakseltaan. Valvonnan lähtökohtana pitäisi olla kahden elementin yhdistäminen henkilön tilanteeseen sopivasti: valvonnan tulee olla uskottavaa, mutta yhteiskuntaan sopeuttamisen tavoite edellyttää, ettei valvonnalla liikaa puututa henkilön elämään. Tutkimuksessa haastatellut koevapaudessa olleet suhtautuivat pääosin myönteisesti heihin kohdistettuun valvontaan ja rajoituksiin, jotka oli heidän mukaansa mitoitettu melko sopivasti. Koevapaus peruutettiin 9 prosentilta koevapaudessa olleista. Yleisin peruuttamisen syy oli päihteettömyysvelvoitteen rikkominen. Tutkimuksessa todettiin, että valvottu koevapaus on hyvä lisäaskel portaittaiseen vapautumiseen ja antaa mahdollisuuden kontrolloidusti harjoitella päihteetöntä ja rikoksetonta elämää. Lisäksi koevapautta varten tehdyt järjestelyt ovat huolellista vapautumisen valmistelua: asunto- ja toimeentuloasiat saadaan ajoissa kuntoon.

Viimeaikaiset valvotun koevapauden käytännön kokemukset osoittavat sen olevan toimiva keino vapauttaa vanki tuetusti, hallitusti ja kontrolloidusti. Valvottua koevapautta valmisteltaessa ollaan tiiviissä yhteistyössä muiden vapauttamiseen liittyvien toimijoiden kanssa. On todettu, että valvotun koevapauden avulla kyetään panostamaan vapautumisen kannalta herkkään alkuvaiheeseen.

Suomessa on valmisteltu elektronisen valvonnan käyttöönottoa seuraamusjärjestelmän kolmessa vaiheessa: 1) lyhyiden vankeusrangaistusten sijasta, 2) vankeuden aikana avolaitoksissa ja 3) valvotun koevapauden aikana. Vuoden 2011 aikana on otettu käyttöön 1- ja 2-kohdissa tarkoitettu elektroninen valvonta. Valvonta toteutetaan radiotaajuustekniikkaan perustuvalla järjestelmällä, jossa valvottavan henkilön ranteeseen tai nilkkaan kiinnitetään seurantalaitte. Lisäksi valvottavan kotona on vastaanotin. Järjestelmään kuuluu myös alkoholin käytön etävalvonta. Säännökset elektronisen valvonnan käytöstä valvotun koevapauden aikana ovat valmisteilla.

Vuoden 2012 alusta lukien Rikosseuraamuslaitos on tehostanut valvotun koevapauden valvontaa muun muassa ottamalla käyttöön kymmenen alueellista tukipartiota, jotka toimivat joko vankiloiden tai yhdyskuntaseuraamustoimistojen yhteydessä. Tukipartioiden tehtäviin kuuluu muun muassa valvottujen koevapauksien valvontaan osallistuminen yhteistyössä arviointikeskuksen, yhdyskuntaseuraamustoimiston ja vankilan kesken. Tukipartiot tekevät valvontatyötä myös iltaisin ja viikonloppuisin.

Tammikuun 1. päivänä 2012 valvotussa koevapaudessa oli 121 henkilöä.

Vuonna 2010 valvottuun koevapauteen päästettiin 395 vankia. Mainitun vuoden aikana päättyi 397 valvottua koevapautta. Peruutettuja koevapauksia oli 67 eli 17 prosenttia aloitetuista. Kaikki valvotun koevapauden peruutukset eivät johdu ehtojen rikkomisesta, vaan on myös tapauksia, joissa koevapauden edellytykset eivät enää täyty. Valvotussa koevapaudessa oli vuonna 2010 keskimäärin 102 henkilöä päivässä.

2.1.10 Ehdonalaisen vapauden valvonta

Ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain (782/2005) 1 §:n mukaan valvonnan tarkoituksena on lisätä yleistä turvallisuutta tukemalla valvottavaa hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi ja estämällä häntä tekemästä uusia rikoksia. Lain 2 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitos huolehtii valvonnan täytäntöönpanosta. Lain 3 §:ssä on säädetty valvojana toimivasta Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehestä ja hänen apunaan toimivasta apuvalvojasta.

Ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 4 §:n mukaan ehdonalaiseen vapauteen päästettävä vanki asetetaan valvontaan, jos koeaika on pidempi kuin yksi vuosi, jos rikos on tehty alle 21-vuotiaana tai jos vanki itse sitä pyytää. Näistä syistä huolimatta vanki voidaan jättää valvontaan määräämättä, jos se on vangin odotettavissa olevan maasta poistamisen, vakavan sairauden tai muun erityisen syyn vuoksi selvästi tarpeellista.

Ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 5 §:ssä ovat säännökset valvonnan sisällöstä. Valvonta sisältää valvojan ja valvottavan säännöllisiä tapaamisia, joiden avulla seurataan valvottavan olosuhteita ja niissä tapahtuvia muutoksia. Valvontatapaamisten tarkoituksena on parantaa valvottavan kykyä kantaa vastuuta ja toimia yhteiskunnassa hyväksyttävällä tavalla. Valvontaan voi sisältyä myös sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä tai ohjelmia. Valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saa kuukausittain olla enintään 12 tuntia, erityisen tuen ja valvonnan tarpeessa olevalla valvottavalla kuitenkin enintään 30 tuntia. Kuukausittainen tuntimäärä voi valvonnan aikana vaihdella sen mukaan kuin valvonnan tarkoituksenmukainen täytäntöönpano edellyttää. Valvontatapaamisissa käsitellään erityisesti rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä. Valvottavaa on avustettava yhteydenotoissa viranomaisiin ja muihin elämäntilanteen järjestämisen kannalta tarpeellisiin tahoihin. Valvottava on myös ohjattava tarvittavien tukitoimenpiteiden ja palveluiden käyttäjäksi. Valvonnan yksityiskohtaisempi sisältö ilmenee valvontasuunnitelmasta, joka on sovitettava yhteen vankeusaikaisen rangaistusajan suunnitelman kanssa. Valvontasuunnitelma on laadittava ennen valvontaan asetetun vapautumista siten, että suunnitelma voidaan ottaa käyttöön valvonnan alkaessa.

Valvottavan velvollisuuksista ovat säännökset ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 6 §:ssä. Valvottava on velvollinen osallistumaan valvontasuunnitelman laatimiseen ja pitämään yhteyttä valvojaan siten kuin valvontasuunnitelmassa on todettu. Valvottavan on annettava valvojalle tietyt olosuhteitaan koskevat tiedot. Valvottavan on noudatettava valvojan antamia, valvonnan toteuttamiseksi tarpeellisia määräyksiä. Valvottava ei saa valvontatapaamisessa olla päihdyttävän aineen vaikutuksen alaisena. Lain 8 §:ssä on säädetty päihteiden käytön valvonnasta: päihtymystilaepäilyissä Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen on kirjattava päihtymystilaa koskevat havainnot ja jos päihtymyksen epäillään johtuvan alkoholista, Rikosseuraamuslaitoksen virkamies voi velvoittaa valvottavan suorittamaan puhalluskokeen. Lain 9 §:n mukaan, jos valvottava ilman valvojan tiedossa olevaa hyväksyttävää syytä jättää saapumatta valvontatapaamiseen ja on todennäköistä, että hän pyrkii välttelemään valvontatapaamista tai jos hän tulee tapaamiseen päihtyneenä, hänet voidaan noutaa valvojan erikseen määräämään valvontatapaamiseen.

Ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 10 § sisältää säännökset valvottavalle kuuluvien velvollisuuksien rikkomisesta. Velvollisuuksien rikkomisesta voi seurata Rikosseuraamuslaitoksen antama kirjallinen varoitus tai törkeässä rikkomistapaukses-

sa ilmoituksen tekeminen syyttäjälle. Jos syyttäjä arvioi, että jäännösrangaistuksen osa olisi pantava täytäntöön, hänen on tehtävä asiaa koskeva vaatimus tuomioistuimelle. Jos tuomioistuin toteaa valvottavan rikkoneen velvollisuuksiaan törkeästi ja jos siihen valvottavan henkilöön liittyvät ja rikkomukseen johtaneet syyt kokonaisuutena huomioon ottaen on erityistä syytä, se voi määrätä jäännösrangaistusta täytäntöön pantavaksi vähintään 4 ja enintään 14 päivää.

Ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 11 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitos voi valvojan esityksestä lakkauttaa valvonnan, jos valvonta-ajan kestänyt vähintään kuusi kuukautta on käynyt ilmeiseksi, ettei valvonnan jatkaminen ole tarpeen.

Tammikuun 1. päivänä 2012 ehdonalaisen vapauden valvonnassa oli 1 121 henkilöä.

Vuonna 2010 asetettiin valvontaan 828 ehdonalaiseen vapauteen päästettyä henkilöä. Täytäntöön pantavina olleiden ehdonalaisen vapauden valvontojen päivittäinen keskimäärä oli 1 316.

2.1.11 Muita ehdottoman vankeuden sijasta käytettäviä seuraamuksia tai toimenpiteitä

TOIMENPITEISTÄ LUOPUMINEN

Esitutkintalain (449/1987) 4 § sisältää säännökset esitutinnan toimittamatta jättämisestä ja esitutinnan lopettamisesta. Lähtökohtaisesti näissä tilanteissa on kyse vähäisistä rikoksista, joissa asianomistajalla ei ole vaatimuksia. Niin ikään esitutkinta voidaan jättää toimittamatta tai lopettaa syyttäjän määräyksestä, jos tämä tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista. Syyttäjän määräyksestä esitutkinta voidaan lopettaa myös, jos tutkinnan jatkamisesta syntyvät kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkittavana olevan asian laatuun ja odotettavissa olevaan seuraamukseen nähden eikä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutkinnan jatkamista.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 7 §:n nojalla syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta, jos rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakko ja rikosta on sen haitallisuus tai tekijän syyllisyys huomioon ottaen pidettävä vähäisenä. Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta syyttämättä jättämisen edellytykset ovat lievemmat: syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta, milloin rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta ja sen katsotaan johtuneen pikemminkin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan. Mainitun lain 1 luvun 8 §:n nojalla syytteen saa jättää nostamatta myös muun muassa tilanteissa, joissa oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina ja tarkoituksettomina tekijän ja asianomistajan tekemän sovinnon vuoksi tai tekijän toimittua rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi taikka tekijän henkilökohtaisten olojen, rikoksesta hänelle aiheutuvien muiden seurausten, sosiaali- ja terveydenhuollon toimien tai muiden seikkojen perusteella. Edellä todetuissa syyttämättä jättämistapauksissa on kyse niin sanotusta seuraamusluontoisesta syyttämättä jättämisestä erotuksena prosessuaalisesta syyttämättä jättämisestä, jossa syyte jätetään nostamatta esimerkiksi näytön puuttumisen tai syyteoikeuden vanhentumisen vuoksi. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 §:n nojalla syyttämättä jätetyllä on mahdollisuus saada syyllisyyttänsä koske-

va ratkaisu tuomioistuimen käsiteltäväksi. Lain 1 luvun 14 §:n nojalla asianomistaja saa nostaa syytteen rikoksesta vain, jos esitutkintaviranomainen tai syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa suoriteta tai se lopetetaan taikka jos syyttäjä on jättänyt syytteen nostamatta. Toimenpiteistä luopumissäännöksiä on myös eräissä erityissääädöksissä, kuten tieliikennelaissa, alkoholilaissa ja ennakkoperintälaissa.

Rikoslain 6 luvun 12 §:n mukaan tuomioistuin saa jättää rangaistukseen tuomitsematta, jos rikosta on sen haitallisuuteen tai tekijän syyllisyyteen nähden pidettävä vähäisenä, tekijä on tehnyt rikoksen alle 18-vuotiaana ja teko on johtunut ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta, rikos on tekoon tai tekijään liittyvistä erityisistä syistä anteeksiannettavaan tekoon rinnastettava, rangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana taikka rikos ei yhteisen rangaistuksen määräämistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen mukaan poliisi jättää vuosittain syyttäjälle ilmoittamatta useita satojatuhansia rikoksia. Pääosin näissä on kyse liikenne rikkomuksista ja erilaisista järjestysrikkomuksista, joissa poliisi on rikosoikeudellisten toimenpiteiden sijasta hoitanut asian esimerkiksi huomauttamalla tekijää. Esitutinnan rajoittamisia syyttäjän määräyksellä tehtiin vuonna 2008 noin 4 500 tapauksessa. Vuonna 2008 tehtiin noin 6 000 seuraamusluontoista syyttämättä jättämispäätöstä. Yleisimmät seuraamusluonteisen syyttämättä jättämisen perusteet ovat kokonaistilanteen kohtuus ja rikoksen vähäisyys. Näitä kahta perustetta on käytetty 76 prosentissa seuraamusluontoisia syyttämättä jättämisiä. Vuonna 2008 tehtiin 554 seuraamusluontoista tuomitsematta jättämispäätöstä. Vähäisyysperuste oli yleisimmin käytetty tuomitsematta jättämisen syy (43 %). Seuraamusluontoista tuomitsematta jättämistä on käytetty vain varsin lievissä rikoksissa. Tuomitsematta jättämisen osuus kaikista oikeudenkäynnissä vuonna 2008 tuomituista rikoksista oli 0,8 prosenttia.

RIKOSASIOIDEN SOVITTELU

Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (1015/2005) 1 §:n mukaan rikosasioiden sovittelulla tarkoitetaan maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä sen hyvitämiseksi. Lain 2 §:n mukaan sovittelu edellyttää osapuolten asianmukaista suostumusta menettelyyn. Suostumuksen voi peruuttaa, jolloin sovitteluun ei ryhdytä tai se keskeytetään. Lain 3 §:ssä on säädetty sovittelussa käsiteltävistä asioista: sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltaviksi, kun otetaan huomioon rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Soviteltavaksi ei saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi on erityinen suojan tarve.

Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain 2 luvussa ovat säännökset menettelystä sovittelua toteutettaessa. Sovittelua koskevan aloitteen voi tehdä rikoksesta epäilty, rikoksen uhri, poliisi tai syyttäjä taikka muu viranomainen. Aloiteoikeus on myös alaikäisen epäillyn tai uhrin huoltajalla tai muulla laillisella edustajalla sekä täysikäisen vajaanvaltaisen edunvalvojalla. Jos kyseessä on väkivaltaa sisältänyt rikos, joka on kohdistunut rikoksesta epäillyn puolisoon, lapseen, vanhempaan tai muu-

hun heihin rinnastettavaan läheiseen, aloiteoikeus on vain poliisilla tai syyttäjällä. Sovittelutoimisto varmistaa, että asia soveltuu soviteltavaksi. Se nimeää asialle sovittelijan, joka muun muassa sovittelee asiaa puolueettomasti, auttaa osapuolia löytämään tyydyttävät ratkaisut ja laatii syntyneestä sopimuksesta asiakirjan.

Lakiin perustuvaa sovittelutoimintaa on järjestetty vuoden 2006 alusta lukien. Tänä aikana sovittelussa käsiteltävien rikosasioiden määrä on lisääntynyt selvästi. Vuonna 2010 rikoksiin liittyviä sovitteluja oli lähes 12 000. Tämä on neljä prosenttia suurempi määrä kuin edellisvuonna. Vuonna 2010 sovitteluun ohjatuista rikoksista oli väkivaltarikoksia lähes puolet (46 prosenttia). Kaikista sovitteluun tuoduista rikoksista oli lähisuuhdeväkivaltarikoksia hieman alle 9 prosenttia. Törkeiden pahoinpitelyjen osuus oli 0,7 prosenttia. Väkivaltarikosten jälkeen seuraaviksi yleisimmät sovitteluun tulevat rikokset ovat vahingonteko, varkaus, petos, kavallus ja laitton uhkaus. Kaikista rikoslakirikoksista noin kaksi prosenttia tuotiin sovittelukäsittelyyn. Sovittelu käynnistettiin 71 prosentissa sovittelukäsittelyyn tuoduista rikoksista. Käynnistyneissä sovitteluissa päätettiin sopimukseen 82 prosentissa rikosasioista. Käynnistetyistä rikossovitteluista keskeytyi 16 prosenttia. Sovitteluun tulleissa rikosasioissa oli tekijöiksi epäillyistä alle 21-vuotiaita hieman alle puolet ja asianomistajista vajaa kolmasosa. Tekijöiksi epäillyistä alle 15-vuotiaiden osuus oli noin 15 prosenttia.

2.1.12 Valtion ja kuntien välinen yhteistyö ja kustannustenjako rikosseuraamusten täytäntöönpanossa sekä ennen ja jälkeen täytäntöönpanon

Yhdyskuntaseuraamusten perusajatus on, että seuraamus pannaan täytäntöön tuomitun henkilön yhteisössä, ei laitoksessa. Tavoitteena on, että henkilö pystyy elämään mahdollisimman tavanomaista elämää yhteisönsä jäsenenä. Ajatukseen sisältyy myös se, että henkilö on kotikuntansa täysivaltainen jäsen. Oikeusministeriön asettamien kriminaalipoliittisten tavoitteiden eräänä osana on sovittaa rikosseuraamusjärjestelmän rakenne ja toiminta nykyistä paremmin yhteen yhteiskunnan yleisten tukijärjestelmien kanssa. Nyky-yhteiskunnassa kriminaalipoliittinen toimijakenttä ulottuu oikeusministeriön hallinnon ulkopuolelle. Muilta hallinnonaloilta rikollisuuden ehkäisyyn tähtäävässä työssä ovat keskeisesti mukana esimerkiksi poliisi, sosiaali- ja terveystoimi, työvoimahallinto sekä koko kuntasektori.

Rikosseuraamusten täytäntöönpanossa tavoitteena on seuraamusta suorittavan henkilön elämänvalmiuksien parantaminen ja uusintarikollisuuden ehkäiseminen. Suuri osa vankeusrangaistusta suorittamaan tulevista on fyysisesti ja psyykkisesti huonokuntoisia. Näin ollen pyrittäessä rikokseen syyllistyneen henkilön elämän edellytyksien kohentamiseen usein on kyse henkilön terveyden ja sosiaalisen tilanteen parantamisesta. Tällöin keskeisiä ovat yleisen palvelujärjestelmän tarjoamat, esimerkiksi päihdehuollon ja mielenterveyshuollon toimenpiteet. Niiden ei tulisi katketa edes ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aikana. Erityinen rikosentekijöiden elämäntilanteessa nähtävissä oleva piirre on se, että rikollisuus keskittyy yhä selvemmin yhteiskunnan marginaalissa eläviin ryhmiin ja henkilöihin. Heillä rikollinen ja yhteiskunnan vastainen käyttäytymismalli saattaa olla opittua jo edelliseltä sukupolvelta. Edellä todetut seikat kertovat rikosentekijään vaikuttamisen vaikeudesta. Toisaalta rangaistuksen täytäntöönpano

voi olla erityinen asioihin puuttumisen ja pysähtymisen aika, jolloin toimenpiteiden käynnistäminen tai tehostaminen voi olla mahdollista. Siksikin kuntien ja Rikosseuraamuslaitoksen yhteistyö hoito- ja huoltotoimenpiteiden toteutuksessa on tärkeää. Yhteistyötavoitteen toteuttaminen on ongelmallista kuntien vaikean taloudellisen tilanteen vuoksi. Määrärahojen vähäisyys sekä valtion tuottavuusohjelman toteuttamisvelvoitteet vaikeuttavat myös Rikosseuraamuslaitoksen mahdollisuuksia järjestää rikoksista tuomittujen tarvitsemia toimintoja. Kunnilta odotettaviin palveluiden ja toimintojen järjestykseen liittyy myös periaatteellisia ongelmia, kuten se, voidaanko rikoksesta tuomittu asettaa joidenkin kuntouttavien toimenpiteiden saajana muiden kuntalaisten edelle. Resurssien niukkuus voi olla omiaan kannustamaan toimivien yhteistyömuotojen kehittämiseen. Lisäksi saavutettavat vaikuttavuushyödyt merkitsisivät uusintarikollisuuden vähentämistä ja se puolestaan merkitsisi turvallisuuden ja hyvinvoinnin lisääntymistä sekä säästöjä kaikilla hallinnonaloilla.

Rikosseuraamusalan ja rikoksesta tuomitun henkilön kotikunnan välillä on paikoin epäselvyyttä siitä, kumman tahon velvollisuutena on järjestää ja maksaa henkilön rikoksettoman elämän tukemiseksi tarvittava toiminta. Lähtökohtana on, että Rikosseuraamuslaitos maksaa vankeuden aikaisen toiminnan. Yhdyskuntaseuraamusten suorittamisen aikana kotikunnan järjestämis- ja kustannusvastuu vastaa mahdollisuuksien mukaan kunnan asukkaan muutoinkin saamaa palvelujärjestelmää. Tilanteen ongelmallisuus on havaittavissa esimerkiksi pyrittäessä vaikuttamaan rikokseen syyllistyneiden yleisimpään ongelmaan eli päihdeongelmaan. Kunta on päihdehuoltolain nojalla velvollinen järjestämään tarvittavan päihdehuollon. Rikosseuraamuslaitos puolestaan on velvollinen panemaan rangaistukset täytäntöön siten, että rangaistuksen suorittajan valmiudet elää rikoksetonta elämää paranevat. Päihdeongelman yhteys rikosten tekemiseen on useimmissa tapauksissa ilmeinen. Kun yhdyskuntaseuraamusta suorittavan henkilön rikosten tekemiseen vaikuttaa päihdeongelma ja hän itse olisi motivoinut ongelmaansa hoitamaan, tulisi olla ennakoitavissa, minkä tahon velvollisuutena on järjestää ja maksaa päihdehuollon toimenpiteet. Epäselvä vastuunjako vaikeuttaa itse toiminnan järjestämisen valmistelua ja toteutusta. Ongelman epäselvyys on kärjistynyt entisestään, koska niin valtion kuin kuntienkin resurssit järjestää palveluita ovat vähentyneet. Rikosten tekijöiden ongelmat ovat usein vielä siinä määrin syvät, että heidän tilanteensa parantaminen edellyttää erityisiä toimenpiteitä.

Kun aivan viime aikoina on otettu käyttöön uusia seuraamusmuotoja, taloudellisten vaikutusten ja viranomaisten väliseen tehtävänjakoon vaikuttavien seikkojen arvioinnissa eduskunta on päätenyt siihen, että kuntatalouden kestävämmän tilanteen vuoksi kunnille ei ole säädetty tehtäviä ilman vastaavan määrärahan osoittamista. Esimerkiksi marraskuun 2011 alusta lukien voimaan tulleen valvontarangaistuksesta annetun lain eduskuntakäsittelyssä lakivaliokunta otti kantaa kustannustenjakoa asiaan ja totesi (LaVM 30/2010 vp) muun muassa kantavansa huolta kuntien resurssien riittävästä nykyisessä taloudellisessa tilanteesta ja pitää sen vuoksi välttämättömänä edellyttää, että valvontarangaistuksen käyttöönotolla ei aiheuteta kunnille lisäkustannuksia. Eduskunnan vastauksessa (EV 266/2010 vp) on asiaa koskeva lausuma: eduskunta edellyttää, että valvontarangaistuksen käyttöönotolla ei aiheuteta kunnille lisäkustannuksia.

2.1.13 Sakon muuntorangaistus

Rikoslain 2 a luvun 4 §:n mukaan sakkoon tuomitulle, jolta sakkoa ei ole saatu perityksi, on maksamatta olevan sakon sijasta määrättävä muuntorangaistuksena vankeutta. Sama koskee tuomioistuimen oikeudenkäynnin kulun turvaamiseksi tai ulosottokaaren nojalla tuomitsemaa uhkasakkoa.

Rikoslain 2 a luvun 6 §:n 4 momentin mukaan rangaistusmääräysmenettelyssä annettua sakkorangaistusta ei muunneta vankeudeksi. Tällaista sakkoa ei muunneta vankeudeksi silloinkaan, kun tuomioistuin on tuominnut sen rangaistusvaatimuksen vastustamista seuranneessa oikeudenkäynnissä. Sakon muuntorangaistuksen käytön vähentämispyrkimyksissä on pidetty asianmukaisena sitä, että muuntokielto koskee nimenomaan rangaistusmääräysmenettelyssä annettuja sakkoja, koska rangaistusmääräysmenettely on käytettävissä vähäisimmissä rikoksissa. Sakon muuntamisen kannalta on siis ratkaisevaa, onko sakko määrätty rangaistusmääräysmenettelyssä vai oikeudenkäynnissä. Sakon määräämisen lajista ja sakon muunnettavuudesta päättää siis useinkin se poliisimies, joka tulee paikalle sakotustilanteeseen. Tosiasiassa asianomistaja tekee keskeisen prosessilajivalinnan päättäessään, suostuuko rangaistusmääräysmenettelyn käyttöön vai eikö suostu.

Ehdoton vankeus muuntorangaistuksena on periaatteellisesti ongelmallinen, koska varallisuusrangaistus on muunnettavissa vapaudenmenetykseksi. Tilannetta voidaan pitää yhdenvertaisuuden kannalta ongelmallisena, koska sakon suorittaminen vankeutena koskee kaikkein vähävaraisimpia sakotettuja. Ehdottomaan vankeuteen muuntorangaistuksena liittyy myös tarkoituksenmukaisuusongelmia, sillä välttämättä ei ole inhimillisesti eikä taloudellisesti järkevintä se, että vähäisistä rikoksista tuomitut henkilöt joutuvat vankilaan. Lisäksi muuntorangaistuksen suorittajat ovat elämäntilanteessaan lähinnä sosiaali- ja terveystoimen toimenpiteiden tarpeessa.

Voimassa olevassa lainsäädännössä on sakotetun elämäntilanteeseen ja muutoin kohtuullisuuteen perustuvia säännöksiä, joiden nojalla sakko voidaan jättää muuntamatta. Sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 28 §:n 1 momentin mukaan syyttäjä saa jättää vaatimatta muuntorangaistuksen määräämistä maksamattoman sakon sijaan, jos 1) sakkoon johtanut rikosta sen haitallisuus huomioon ottaen on kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä eikä rikoksesta ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko, 2) sakkoon johtanut rikos on tehty alle 18-vuotiaana eikä rikoksesta ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta tai 3) muuntorangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon maksuvelvollisen henkilökohtaiset olot, rikoksesta hänelle aiheutuneet muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat, eikä tärkeä yleinen etu muuta vaadi. Vastaavasti rikoslain 2 a luvun 6 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin voi jättää muuntorangaistuksen määräämättä, jos 1) sakkoon johtanut rikosta sen haitallisuus huomioon ottaen on kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä, 2) sakkoon johtanut rikos on tehty alle 18-vuotiaana tai 3) muuntorangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon maksuvelvollisen henkilökohtaiset olosuhteet, rikoksesta hänelle aiheutuneet muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat. Uhkasakkoa koskien on vastaavansisältöinen säännös rikoslain 2 a luvun 7 §:ssä.

Sakon täytäntöönpanosta annetun lain 30 a §:n 1 momentin mukaan syyttäjän on aiheen ilmetessä omasta aloitteestaan tai tuomioistuimen pyynnöstä hankittava ulosottomieheltä selvitys maksuvelvollisen taloudellisesta asemasta. Lain 31 §:n mukaan tuo-

mioistuun voi lykätä muuntorangaistusasian käsittelyä sakon maksamista, maksutilanteen selvittämistä tai yllä todetun heikon taloudellisen tilanteen tai muiden seikkojen selvittämistä varten.

Sakon täytäntöönpanosta annetun lain 28 §:n 1 momentti ja rikoslain 2 a luvun 6 §:n 1 momentti antavat hyvät mahdollisuudet ottaa huomioon sakotetun olosuhteet muuntamalla jättämisen perusteena. Niin ikään mainituissa säännöksissä on todettu rikoksen vähäisyys. Ongelmana lienee se, ettei näitä säännöksiä kovin paljon käytetä. Säännösten vähäiseen soveltamiseen vaikuttaa ainakin se, etteivät sakotetut yleensä saavu muunto-oikeudenkäyntiin vetoamaan näihin seikkoihin. Käytännössä, jos sakotettu saapuu muunto-oikeudenkäyntiin ja vetoaa maksuhalukkuuteensa, sakon muuntamista lykätään.

Vankeus rajoittaa suorittajansa vapautta vakavammin kuin yhdyskuntaseuraamus. Tästä syystä varallisuusrangaistuksen muuntaminen nimenomaan vankeudeksi on ongelmallista. Kun lisäksi sakon muuntorangaistukseen tuomitut ovat syrjäytyneitä ja lähinnä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden tarpeessa, heidän tuomitsemisensa vankeuteen, on pulmallista. Toisaalta rangaistusjärjestelmän uskottavuuden vuoksi jokin seuraamus pitäisi olla erityisesti toistuvasti sakkorikoksiin syyllistyneiden henkilöiden rikoskierteeseen puuttumiseksi. Näistä syistä on pidetty aiheellisena pohtia vaihtoehtoisen sakon muuntorangaistuksen sisältöä ja käyttöönnoton edellytyksiä.

Muuntorangaistuksen vaihtoehtojen pohtiminen on ajankohtaista muun muassa siksi, että eduskunta hyväksyi viimeisimmän sakon muuntorangaistusmuutoksen yhteydessä (EV 79/2008 vp) lausuman, jonka mukaan hallituksen tulee käynnistää yhdyskuntaseuraamusten kehittämisen kokonaistarkastelu ja sen yhteydessä tai erikseen valmistella asiaan kuuluvien toimijoiden yhteistyönä vuoden 2009 loppuun mennessä sakon muuntorangaistusjärjestelmän ulkopuolelle jääville soveltuvaksi muuntorangaistukseksi tai muuksi muuntorangaistuksen korvaavaksi toimeksi. Vaihtoehtoista sakon muuntorangaistusta selvitettiin oikeusministeriön marraskuussa 2008 asettamassa työryhmässä. Toimeksiantonsa mukaisesti työryhmä tarkasteli mahdollisina vaihtoehtoisina muuntorangaistuksina jo käytössä olevia yhdyskuntaseuraamuksia. Lokakuussa 2009 valmistuneessa mietinnössään (OM 74/2010) työryhmä totesi, että muuntorangaistusta suorittavien henkilöiden syrjäytyneisyyden ja elämänhallinnan puutteiden vuoksi he eivät ole soveltuvia suorittamaan tiettyä oma-aloitteellisuutta edellyttäviä yhdyskuntaseuraamuksia. Esimerkiksi yhdyskuntaseuraamuksiin liitettävissä olevat päihdehuollolliset toimenpiteet ovat sellaisia, että seuraamuksen suorittajan itsensä on huolehdittava sovitun aikataulun mukaisesti paikalle tulosta ja toimintaohjelman suorittamisesta muutoinkin asianmukaisesti. Tällaisia valmiuksia ei ole arvioitu olevan sakon muuntorangaistusta suorittavilla henkilöillä. Päihdehuollon laitokseen sijoittamismahdollisuutta ei yhdyskuntaseuraamusten suorittamisessa ole.

Edellä todettu työryhmä selvitti myös rikoslain 2 a luvun 6 §:n 4 momentin mukaisen muuntokiellon muutostarpeita ja -mahdollisuuksia. Työryhmä ehdotti rangaistusmääräysmenettelyssä määrättyjen sakkorangaistusten muuntokiellosta luopumista siten, että muuntamisen mahdollisuus palautettaisiin tapauksiin, joissa henkilö on vuoden kuluessa syyllistynyt kolme kertaa samannimikkeiseen rikokseen ja saanut siitä sakkorangaistuksen. Ehdotetusta muutoksesta arvioitiin vankimäärän kasvavan siinä määrin, että työryhmän ehdotuksen mukaisen esityksen antamisesta luovuttiin.

Toimikunta on selvittänyt sakon muuntovankeudesta 1.1. – 30.9.2011 välisenä aikana vapautuneiden 919 henkilön elämäntilannetta ja rikoshistoriaa. Selvityksessä kävi ilmi, että tuomitun sakon muuntorangaistuksen keskimääräinen pituus oli noin 20 päivää ja suoritettuna noin 15 päivää. Noin neljännes vapautui sillä perusteella, että oli mak-

sanut sakon vankeusaikana. Kolmen henkilön muuntovankeus keskeytettiin velkajärjestelyn tai päihdehuollon toimenpiteen takia. Sakon muuntorangaistusta suorittaneiden keskimääräinen ikä oli vankilaan tultaessa noin 36 vuotta, mikä on hieman alempi kuin koko vankipopulaatiossa (noin 37 vuotta) vastaavana ajanjaksona. Sakon maksaneiden keski-ikä vankilaan tullessa oli noin 31 vuotta. Noin puolet sakon muuntorangaistusta suorittaneista olisi halunnut maksaa sakon. Pienellä osalla oli jonkinlainen hoitosuhde (joko aikaisempi tai vankeuden aikainen) päihdehuollon tai vastaavaan laitokseen. Selvitettäessä 6 – 10 kertaa sakon muuntorangaistusta suorittaneiden elämäntilannetta todettiin, että enemmistöllä oli sakon muuntorangaistuksen lisäksi yksi tai useampia vankeusrangaistuksia sekä yhdyskuntapalveluja. Muiden seuraamusten kasaantuminen näyttäisi olevan yhteydessä muuntovankeuskertaisuuteen. Näillä useampia sakon muuntorangaistuksia suorittaneilla oli vankeusrangaistuksia 4 – 19 kertaa ja yhdyskuntapalveluja 1 – 4 kertaa. Myös heidän rikollisuutensa oli laaja-alaisempaa kuin harvemmin muuntorangaistusta suorittaneilla painottuen jonkin verran enemmän väkivaltarikollisuuteen sekä vakavaan omaisuusrikollisuuteen, kuten ryöstöihin.

Edellä todetun selvityksen mukaan sakon muuntorangaistusta suorittaneiden joukossa on paljon sellaisia henkilöitä, joiden siteet esimerkiksi työ- ja perhe-elämään ovat heikot tai katkenneet. Useimmat saavat toimeentulonsa sosiaalietuuksina. Toisaalta monet sakon muuntorangaistusta suorittaneista ovat suorittaneet useitakin yhdyskuntapalveluja ilman, että yhdyskuntapalvelu olisi muunnettu vankeudeksi. Tämän seikan sekä sakon maksamishalukkuuden perusteella voidaan olettaa, että osa sakon muuntorangaistusta suorittavista saattaisi olla motivoituneita ja mahdollisesti myös kykeneviä suorittamaan sakkonsa vaihtoehtoisella tavalla. Sakon muuntorangaistusta suorittavat eivät siis välttämättä ole yhtenäinen, kaikkein syrjäytynein osa vankipopulaatiosta, joiden ei voitaisi ajatella suorittavan vankeutta tarkoituksenmukaisempaa seuraamusta. Sakon muuntorangaistusta suorittavien joukossa saattaa olla sellaisia henkilöitä, joilla on enemmän taloudellisesti-sosiaalista kuin elämänhallintaan liittyvää lähes täydellistä kyvyttömyyttä ja motivoitumattomuutta.

2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden lainsäädäntö ja Euroopan neuvoston suositukset

2.2.1 Ruotsi

Ruotsissa tällä hetkellä käytössä olevia yhdyskuntaseuraamuksia ovat ehdollinen tuomio, suojelevalvonta, sähköinen intensiivivalvonta sekä ehdonalaisen vapauden valvonta.

Ruotsissa yhdyskuntaseuraamusjärjestelmää on pyritty yhtenäistämään ja selkiinnyttämään useammassa laajassa rikosseuraamusjärjestelmää koskevassa kokonaisuudistuksessa 1970-luvulta lähtien. Tavoitteena on ollut painopisteen siirtäminen vankeusrangaistuksista yhdyskuntaseuraamuksiin. Uudistusten yhteydessä yhdyskuntaseuraamuksia on monipuolistettu liittämällä käytössä oleviin seuraamuksiin erilaisia yhdistelmävaihtoehtoja, ottamalla käyttöön kokonaan uusia seuraamuksia ja aikaistamalla sekä yksilöllistämällä ehdonalaisen vapauttamisen käytäntöjä yhdyskuntaseuraamuksia hyödyntäen. Pyrkimyksenä on ollut kehittää rangaistusarvoltaan uskottava yhdyskuntaseu-

raamusjärjestelmä, jolla voidaan vaikuttaa myös rikollisuudesta irtaantumiseen seuraamuksiin sisältyvillä kontrolloivilla, hoidollisilla ja kuntouttavilla elementeillä.

Vuonna 1965 käyttöön otettua suojeluvalvontaa on tiukennettu mahdollistamalla vankeusrangaistuksen (korkeintaan kolme kuukautta) sekä 40 – 240 tunnin yhdyskuntapalvelun (*skyddstillsyn med föreskrift om samhällstjänst*) määräämisen oheisseuraamuksena. Suojeluvalvontaan on lisätty myös määräykset rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttavaan hoitoon (*skyddstillsyn med särskild föreskrift om vård*) osallistumisesta sekä päihdeongelman hoidosta erityisen hoitosuunnitelman mukaisesti eli sopimushoito (*skyddstillsyn med föreskrift om särskild behandlingsplan, kontraktsvård*) maksimissaan kahden vuoden vankeusrangaistusten vaihtoehtona.

Myös ehdollista tuomiota on tiukennettu vuonna 1999 liittämällä siihen yhdyskuntapalvelu (40 – 240 tuntia) oheisseuraamuksena korkeintaan yhden vuoden pituisten vankeustuomioiden vaihtoehtona. Yhdyskuntapalvelua koskevat samat ehdot kuin suojeluvalvonnassa sillä erotuksella, että se on ehdollisen tuomion ainoa ehto, kun suojeluvalvontaan voidaan yhdyskuntapalvelun lisäksi määrätä ehtoja myös rikollisuuteen vaikuttaviin ohjelmiin osallistumisesta.

Sähköinen intensiivivalvonta eli fotboja vakinaistettiin vuonna 1999 korkeintaan kuuden kuukauden vankeusrangaistusten vaihtoehtona. Valvontaan sisältyvien asumis- ja toimintavelvoitteen, tiukasti valvotun vuorokausiohjelman sekä kuntouttavien toimenpiteiden todettiin vaikuttavan siihen, että valtaosa tuomituista pystyi pidättäytymään päihteistä ja siihen liittyvästä elämäntavasta. (Andersson & Palm 1999) Sähköisen intensiivivalvonnan käyttö on vaihdellut 3 529 – 3 038 henkilön välillä vuosina 1999 – 2008. Keskeyttämisten määrä on pysynyt samana ajanjaksona alle kymmenessä prosentissa (195 – 253 henkilöä). (Bungerfeldt 2011)

Sähköinen intensiivivalvonta otettiin kokeiluna käyttöön vuonna 2001 ennen kahdenkolmasosan määräaikaan tapahtuvana vapauttamisvaiheena (IÖV utsluss). Kokeilu laajeni vuonna 2005 koskemaan suurempaa pitkäaikaisvankien ryhmää. Samalla ennen määräaikaan tapahtuvaa vapauttamista pidennettiin kuuteen kuukauteen. Tammikuussa 2007 tuli voimaan vankeusrangaistusten täytäntöönpanoa koskeva muutos, jossa sähköinen intensiivivalvonta poistettiin erillisenä vapauttamisvaiheena. Ehdonalainen vapautuminen vankeudesta ennen määräaikaan tapahtuu nyt useassa eri vaiheessa. Vaiheittaisia menettelyjä ovat lupa osallistua päiväaikaan (*frigång*) laitoksen ulkopuoliseen työhön, opiskeluun ja muuhun vastaavaan vapauteen sopeutumista edistävään toimintaan, lupa olla laitoksen ulkopuolisessa hoidossa (*vårdvistelse*), asuminen puolimatkan talossa (*vistelse i halvägshus*) sekä lupa suorittaa vankeusrangaistuksen loppuosa kotona (*utökad frigång*). Viimeksi mainittu vastaa täytäntöönpanomuodoiltaan aikaisempaa ennen aikaista vapauttamista eli sähköistä intensiivivalvontaa.

Ehdonalaisen vapauttamisen uudistuksella haluttiin kehittää mekanismeja, joilla voidaan aikaisempaa yksilöllisemmin edistää laitosaikana alkanutta myönteistä kehitystä. Ennen määräaikaan tapahtuva vapauttaminen perustuu jokaista vaihetta varten tehtyyn riski- ja tarvearviointiin. Mahdollisuus siirtyä vapaampiin olosuhteisiin riippuu siitä, millaiseksi laitosaikainen kehitys, uusimisriski ja elämäntilanne arvioidaan. Kaikkiin vaiheisiin voidaan yhdistää sähköinen valvonta intensiivivalvontaa koskevien ehtojen mukaisesti. Pääasiallisena ehdonalaisen vapauttamisen määräaikana on edelleen kaksikolmasosaa. Valvonnan tarvetta sekä sen kestoa ja ehtoja koskevaa rikoslain pykälää (BrB 26 kap. 11 §) on kuitenkin yksilöllistetty myös määräaikaista vapauttamista koskevassa lakiuudistuksessa vuonna 2005, jolloin ehdonalaisen vapauden valvontaa sekä suojeluvalvontaa koskevat säädökset yhdistettiin. Ehdonalaisen vapauden valvon-

taan voidaan uudistuksen jälkeen sisällyttää suoje-luvalvonnan tapaan velvoittavia erillismääräyksiä asumisen, toiminnan ja hoidon suhteen sekä velvollisuus antaa virtsa-, veri- sekä puhallusnäyte päihteiden käytön kontrolloimiseksi silloin, kun valvontaan kuuluu hoitomääräys. Lisäksi valvontaan voidaan liittää ehtona rikosvahinkojen korvaaminen erityismääräyksellä, kuitenkin huomioiden sen, että korvausvelvollisuus ei rikoksente-kijän taloudellisen tilanteen takia vaikuta haitallisesti yhteiskuntaan sopeutumiseen.

Nuoria lainrikkok-jia varten ovat käytössä yleiset yhdyskuntaseuraamukset sekä vuodesta 1999 sosiaalilautakunnan täytäntöönpanema hoitoseuraamus (*ungdomsvård*), johon voidaan yhdistää nuorisopalvelu (*ungdomstjänst*). Nuorisopalvelu tuomitaan vankeusrangaistuksen vaihtoehtona nuorille (15 – 18 vuotta) vakavista rikoksista sosiaalilautakunnan tekemän lausunnon perusteella. 20 – 150 tunnin aikana palkattomaan työhön sekä rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttaviin ohjelmiin osallistumalla.

Ruotsin yhdyskuntaseuraamuksia koskevaa lainsäädäntöä ollaan parhaillaan uudistamassa Fredrik Wersällin johtamassa työryhmässä, jonka tehtävänä on antaa ehdotus rikosseuraamusjärjestelmän kokonaisuudistukseksi. Ehdotuksen on määrä valmistua vuonna 2012. Tavoitteena on koko seuraamusjärjestelmän yksinkertaistaminen kokoomalla erilliset seuraamukset ehdollisen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen alle. Yhdyskuntaseuraamuksia edustavaan ehdolliseen vankeusrangaistukseen (*villkorligt fängelse*) ehdotetaan liitettäväksi erillisinä määräyksinä oheisseuraamuksia kuten sakkoja, yhdyskuntapalvelua, kuntouttavaa ohjelmatoimintaa ja hoitoa sekä elektroninen valvonta.

2.2.2 Norja

Norjassa on viimeisen kymmenen vuoden aikana muutettu yhdyskuntaseuraamuksia aikaisempaa monipuolisemmiksi ja vaativammiksi yhdistämällä niitä laajempia valvonnallisia ja hoidollisia elementtejä sisältäviksi kokonaisuuksiksi. Tavoitteena on, että kaksikolmasosaa rangaistusten täytäntöönpanosta tapahtuu vankilan ulkopuolella.

Yhdyskuntapalvelu (*samfunntjeneste*) sekä ehdollinen tuomio valvontavelvoitteella (*betinget dom med tillsyn*) korvattiin vuodesta 2002 lähtien laajempisisältöisellä yhdyskuntarangaistuksella (*samfunnsstraff*). Yhdyskuntarangaistus voidaan tuomita korkeintaan yhden vuoden vankeusrangaistuksen sijaan. Tuomittava rangaistus vaihtelee 30 ja 420 tunnin välillä. Yhdyskuntarangaistuksen ohessa voidaan tuomita sakkoja ja korkeintaan 60 päivän ehdoton vankeusrangaistus, mikäli tähän on erityisiä syitä. Täytäntöönpano tapahtuu yleishyödyllistä työtä tekemällä tai osallistumalla rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttaviin ohjelmiin ja toimintoihin, kuten sovitteluun (*megling i konfliktråd*). Tuomioistuin voi liittää yhdyskuntarangaistukseen asumista, oleskelua, työtä, opiskelua ja päihteettömyyttä koskevia ehtoja. Päihteettömyyttä voidaan valvoa kotikäynneillä sekä velvoittamalla virtsa-, veri- ja puhallusnäytteiden antamiseen.

Yhdyskuntarangaistuksella pyrittiin poistamaan ne ongelmat, jotka liittyivät yhdyskuntapalvelun rajoittumiseen pelkästään työpalveluun. Yhdyskuntarangaistusten määrä on noussut sen käyttöönnotosta vakiintuen noin 2 900 täytäntöönpanoon vuodessa. Pääasialliset rikoslajit ovat olleet varkaudet ja muut omaisuusrikokset sekä huumausainerikokset. Liikenne-rikosten osuus on kuitenkin viime vuosina kasvanut. Palkaton työ on muodostanut suurimman osan täytäntöönpanon sisällöstä, vaikka sen suhteellinen osuus

onkin jonkin verran laskenut. Vuonna 2007 noin kaksi kolmasosaa yhdyskuntarangaistuksista suoritettiin palkattomana työnä. Rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttaviin ohjelmiin, hoito- ja kuntoutustoimenpiteisiin (päihdehoito, psykiatrinen hoito, psykoterapia, lääketieteellinen hoito) sekä sovitteluun osallistuminen ovat olleet kasvussa.

Vuonna 2008 vakainaistettiin päihtyneenä ajaneille tarkoitettu promilleohjelma (*bettinget dom med promilleprogram / program mot ruspåvirket kjøring*). Promilleohjelma tuomitaan ehdolliseen tuomioon liitettynä erityisehtona ehdottoman vankeusrangaistuksen sijaan. Ohjelma sisältää yksilöllisiä keskusteluja, keskusteluun pohjautuvaa opetusta ja hoitotarpeen kartoitusta sekä päihteiden käytön kontrollia. Opetusosuus on 20 – 30 tuntia ja se toteutetaan 2 – 3 kuukauden aikana. Yksilöllisiä keskusteluja käydään vähintään 14 päivän välein vuoden pituisen valvontajakson aikana. Ohjelmaan liittyviä ehtoja valvotaan tiukasti ja rikkomuksiin suhtaudutaan ankarasti. Vakavana rikkomuksena pidetään muun muassa aiheetonta poissaoloa sovitusta tapaamisesta tai esiintymistä päihtyneenä. Päihdeettömyysvaatimusta valvotaan kotikäynneillä sekä velvoittamalla tuomittu antamaan veri-, virtsa- tai puhallusnäytteen taikka osallistumaan muuhun päihdyttävien, huumaavien ja kemiallisten aineiden käytön paljastavaan tutkimukseen. Promilleohjelmaan tuomittujen määrä on noussut tasaisesti noin 460 – 480 vuosittaiseen tuomioon. Tuomituista naisia on ollut noin 15 prosenttia. Yli puolet (60 – 70 %) promilleohjelmista toteutetaan ilman keskeyttämiseen johtavia rikkomuksia. Promilleohjelmiin tuomituista runsas kymmenesosa on saanut tähän mennessä uuden tuomion kahden vuoden kuluttua ohjelman alkamisesta.

Ehdolliseen tuomioon on vuodesta 2006 lähtien voitu liittää kokeiluluontoisesti myös tuomioistuimen valvoma huumeohjelma (*dommerledet narkotikaprogram*) Osloon ja Bergenin alueilla. Ohjelma tuomitaan vaihtoehtona ehdottomalle vankeusrangaistukselle. Se on tarkoitettu päihdeongelmallisille rikoksentekeijöille, joiden rikollisuus on yhteydessä huumeiden käyttöön. Ohjelman täytäntöönpanosta vastaa moniammatillinen ryhmä, jonka toimintaa tuomioistuin valvoo. Huumeohjelmassa on huomioitava tuomitun tarve uusintarikollisuuden riskiä vähentäviin ja kuntoutusta edistäviin toimenpiteisiin. Ohjelma voi sisältää yksilöllisesti sovellettua hoitoa erityisterveydenhuollossa tai kunnan terveystalveissa, koulutus- ja työelämän toimenpiteitä, asumisen valvontaa, vapaa-ajan toimintoja sekä sosiaalisen sektorin toteuttamia, muiden tuomitun tilanteen kannalta tärkeiden palveluiden toimenpiteitä. Huumeohjelmaan sovelletaan yleisten asumista, oleskelua, toimintaa, kanssakäymistä sekä päihdeettömyyttä koskevien ehtojen lisäksi yksilöllisesti sovittavia ehtoja, joita voidaan muuttaa tarpeen mukaan. Ehtojen noudattamista valvotaan tiukasti esimerkiksi valvontakäyntien, tapaamisten sekä hoitajaksojen aikana tehtyjen päihdetestien avulla. Huumeohjelman täytäntöönpano on koettu intensiiviseksi ja resurssija vaativaksi. Täytäntöönpanosuunnitelman laatiminen tuomioistuimen vaatimalla tarkkuudella on osoittautunut vaativaksi muun muassa sen takia, että ohjelman edellyttämien hoito- ja kuntoutuspaikkojen saatavuudesta ei aina ole varmuutta. Yhteisten toimintatapojen ja menetelmien löytäminen on myös vienyt aikaa eri ammattiryhmien sovitellessa näkemyksiään yhteen. Huumeohjelmaa pidetään kuitenkin edelleen tärkeänä ja sen voimassaoloaika on jatkettu.

Sähköinen valvonta on ollut vuodesta 2008 lähtien käytössä kokeiluna. Se ei ole itsenäinen seuraamus vaan täytäntöönpanon muoto, josta päättää rikosseuraamuslaitos. Enintään neljän kuukauden pituiset ehdottomat vankeusrangaistukset sekä vankeusrangaistuksen neljä viimeistä kuukautta ennen määräaikaista vapauttamista voidaan suorittaa sähköisesti valvottuna vapaudessa. Sähköistä valvontaa koskevat samanlaiset asu- mista ja toimintaa sekä päihdeettömyyttä koskevat ehdot kuin muissakin Pohjoismaissa.

Tuomittu saa päiväsaikaan käydä täytäntöönpanosuunnitelman mukaisesti työssä, koulussa tai muissa sovitussa toiminnoissa. Muina aikoina hänen on oltava kotona. Tuomitun on pysyttävä päihteettömänä sekä suostuttava kriminaalihuollon intensiiviseen valvontaan. Tekninen valvonta on tärkein valvonnan muoto. Muita valvontamuotoja ovat tapaamiset rikosseuraamuslaitoksen aluetoimistossa, työpaikalle tehdyt tarkastuskäynnit, virtsa- ja puhalluskokeet sekä sovitut ja ennalta ilmoittamattomat kotikäynnit. Valvonnalla pyritään myös vaikuttamaan tuomitun asenteisiin sekä edistämään siirtymistä rikoksettomaan ja päihteettömään elämäntapaan. Sähköisen valvonnan käyttö on lisääntynyt. Vuonna 2010 oli pantu täytäntöön 1 679 lyhyttä vankeusrangaistusta ja 188 vankeusrangaistuksen loppuosaa sähköisesti valvottuina. Ehtojen rikkomiset olivat muihin yhdyskuntaseuraamuksiin verrattuna vähäisiä. Vuonna 2009 ehtorikkomuksiin syyllistyi 5 prosenttia sähköisessä valvonnassa olevista. Vastaava luku oli promilleohjelmassa 13 prosenttia, yhdyskuntarangaistuksessa 15 prosenttia ja tuomarijohtoisessa huumeohjelmassa 68 prosenttia.

Vuonna 2012 voimaan tulleella lainmuutoksella tehtiin mahdolliseksi maksamattomien sakkojen suorittaminen vankeuden sijasta sakkopalveluna (*bøtteneste*). Norjassa määrätään vuosittain noin 300 000 sakkoa. Ne muodostavat 90 prosenttia kaikista seuraamuksista. Useimmat sakotetut maksavat sakkonsa. Vain pieni osa suorittaa sakkorangaistuksen vankeutena. Vuonna 2010 sakkovankien päivittäinen keskimäärä oli 76. Sakkojen määräämisessä on aikaisemmin menetelty siten, että tuomioistuimen sekä muiden toimivaltaisten viranomaisten (esimerkiksi poliisi- ja tulliviranomaiset) määräämien sakkorangaistusten yhteyteen on lisätty korvaava vankeusrangaistus (*subsidiær fengselsstraff*), mikäli sakkoja ei makseta. Vankeus sakon korvaavana rangaistuksena ei muutoksessa poistu. Kriminaalihuolto (*Kriminalomsorgen*) voi kuitenkin päättää, että korvaava vankeus pannaan täytäntöön sakkopalveluna, mikäli tuomittu suostuu siihen ja asuu Norjassa. Palvelu suoritetaan pääasiassa palkattomana työnä julkisella sektorilla tai yleishyödyllisissä yhteisöissä. Palvelutuntien laskentaperusteena käytetään yhtä vankeuspäivää, jota vastaa kaksi sakkopalvelutuntia. Sakkopalvelua voidaan määrätä vähimmillään kaksi ja enimmillään 180 tuntia. Ne voidaan suorittaa 20 päivän ja kuuden kuukauden vähimmäis- ja enimmäisjaksojen puitteissa Kriminaalihuollon laatiman täytäntöönpanosuunnitelman mukaisesti.

Norjassa ei ole tällä hetkellä yhtenäistä yhdyskuntaseuraamuslainsäädäntöä. Yhdyskuntaseuraamuksia koskevat muutokset on tehty olemassa olevaa lainsäädäntöä uudistamalla. Keskeisimmät lait ovat rangaistusten täytäntöönpanolaki (*straffegjenomføringsloven*) sekä rikoslaki (*straffeloven*), joissa säädetään sekä yhdyskuntaseuraamuksista että vankeusrangaistuksista.

2.2.3 Tanska

Viimeisten runsaan kymmenen vuoden aikana Tanskassa on lainsäädännöllä tehty mahdolliseksi yhdyskuntaseuraamusten käyttöalueen laajeneminen. Tuomioistuimilla on ollut käytössään lisääntyvä määrä vaihtoehtoja yhdyskuntaseuraamuksiin tuomitsemiseksi.

Yhdyskuntapalvelun käyttöaluetta laajennettiin vuonna 1997 mahdollistamalla sen tuomitseminen sakkojen tai lyhyen ehdottoman vankeuden oheisseuraamuksena. Samalla yhdyskuntapalveluun lisättiin mahdollisuus asettaa samanlaisia päihdeongelman tai

mielenterveyden hoitoon liittyviä ehtoja kuin ehdollisessa tuomiossa. Vuonna 2000 yhdyskuntapalveluun voitiin tuomita liikennejuopumuksiin ja muihin liikennerikoksiin syyllistyneitä korkeintaan 60 päivän ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta. Samassa yhteydessä yhdyskuntapalvelun vähimmäismäärä laskettiin 30 tuntiin enimmäismäärän pysyessä 240 tunnissa. Vuonna 2002 rikoslakia kovennettiin huumausaineiden käyttörikosten osalta niin, että ensikertalaiset tuomitaan sakkojen sijasta vankilaan kuitenkin niin, että alle 18-vuotiaille vankeusrangaistus voidaan tuomita ehdollisena yhdyskuntapalvelun kanssa. Vuoden 2004 rikoslain muutoksella mahdollistettiin ennenaikaiseen ehdonalaiseen vapauteen pääseminen vankeusrangaistuksesta tultua suoritetuksi puolet ehtona yhdyskuntapalvelun suorittaminen.

Nykyisin yhdyskuntapalvelu voidaan tuomita ehdollisen tuomion oheisseuraamukseksi. Se voidaan myös yhdistää sakkoihin, ehdottomaan vankeusrangaistukseen ja ennenaikaiseen ehdonalaiseen vapauttamiseen.

Myös ehdollista tuomiota (*betinget dom med tillsyn*) on täsmennetty tuomitsemisvaihtoehtojen lisäämiseksi. Valvontaa, asumista, työtä, koulutusta, päihteiden käyttöä, vapaa-aikaa ja kanssakäymistä koskevien ehtojen lisäksi tuomioistuin voi määrätä yksilöllisiä ehtoja vieroitushoidosta sekä pidempikestoisesta päihdehoidosta laitoksessa tai avohuollossa sekä psykiatrisesta hoidosta. Lisäksi tuomitun oikeutta päättää varojensa käytöstä voidaan rajoittaa ja velvoittaa hänet korvaamaan rikosvahinkoja valvojan tarkempien ohjeiden mukaan.

Ehdollinen tuomio voidaan nykyisin yhdistää myös vankeuteen niin sanottuna yhdistelmätuomiona (*kombinationsdom med tillsyn*). Rikoslain mukaan oikeus voi päättää, että osa tuomiosta, kuitenkin enintään kuusi kuukautta, voidaan panna täytäntöön vankeutena, mikäli ehdottoman vankeuden määräämistä pidetään tarpeellisena, mutta tuomitun olosuhteet edellyttävät tuomion määräämistä ehdollisena. Yhdyskuntapalvelun kanssa tuomitusta ehdollisesta tuomiosta voidaan täytäntöönpanna maksimissaan kolme kuukautta ehdottomana vankeutena. Yhdistelmärankaistuksena tuomittu vankeus suoritetaan kokonaan laitoksessa ilman määräaikaista vapauttamista.

Tanskassa on vuodesta 2005 lukien ollut käytössä kotona suoritettava sähköinen valvontarangaistus, jolla korvataan korkeintaan kolmen kuukauden pituinen ehdoton vankeusrangaistus. Valvontaa koskevat samat asumista, toimintaa, päihteettömyyttä sekä kuntout-tavaa toimintaa koskevat ehdot kuin muissakin Pohjoismaissa. Täytäntöönpano suoritetaan tarkoin ajoitetun päiväohjelman mukaisesti, jonka noudattamista valvotaan teknisesti sekä tekemällä valvonta- ja kotikäyntejä sekä päihdetestejä. Kokemukset sähköisestä valvonnasta ovat olleet hyviä. Keskeyttämiset ja sääntörikkomukset ovat olleet muihin yhdyskuntaseuraamuksiin verrattuna vähäisempiä.

Ehdonalaisesti vapautuvien kiinnittymistä yhteiskuntaan on pyritty edistämään käyttämällä lisääntyvässä määrin vaihteellisia vapauttamismenettelyjä (esimerkiksi niin kutsutut puolimatkan talot) sekä turvaamalla hoito- ja kuntoutustoimenpiteiden jatkuminen vankeuden jälkeen. Vuonna 2007 sosiaalipalvelulakiin tehdyllä muutoksella päihdeongelmallisille tarkoitettu hoitotakuu (*lov om social service, behandlinggaranti*) ulotettiin koskemaan vankilasta vapautuvia. Lain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että vanki saa tarvitsemansa hoidon 14 päivän kuluessa siitä, kun hoidon tarve on todettu. Hoito tarkoittaa sosiaalipedagogista tai psykologista kuntoutusta, joka voi tapahtua lääketieteellisen, esimerkiksi psykiatrisen hoidon yhteydessä tai olla sen jatkona. Hoito voi olla intensiteetiltään vaihtelevaa riippuen päihdeongelman vaikeudesta. Hoidon tavoitteena on asiakkaan omia voimavaroja hyödyntäen pyrkiä estämään toimintakyvyn

aleneminen ja edistää paremman elämänlaadun saavuttamista. Hoito on usein pitkäkestoisista ja sisältää myös asumiseen, toimeentuloon ynnä muuhun sosiaaliseen kuntoutukseen liittyviä toimenpiteitä.

Nuoria varten on yleisten seuraamusten lisäksi käytössä erillisiä yhdyskuntaseuraamuksia ja toimenpiteitä. Nuorisosopimusta (*ungdomskontrakt*) voidaan käyttää syyttämättä jättämisen perusteena silloin, kun nuori ei vielä ole kiinnittynyt rikolliseen elämäntapaan. Ehtona on erilaisiin sosiaalipalvelulain mukaisiin apu- ja tukitoimiin osallistuminen. Nuorisosopimus on sosiaaliviranomaisten täytäntöönpanema seuraamus, jossa nuorten tilanteeseen puututaan sosiaalipedagogisin ja sosiaalityön menetelmin. Käytössä on myös vakavampaan rikollisuuteen syyllistyneille tarkoitettu nuorisorangaistus (*ungdomssanktion*), jonka täytäntöönpano tapahtuu kahden vuoden aikana sosiaaliviranomaisten tekemän suunnitelman mukaisesti. Ensimmäisenä vaiheena on kahden kuukauden mittainen hoitajakso suljetussa laitoksessa. Tämän jälkeen seuraa 12 kuukauden pituinen sosiaalistava, opetuksellinen ja kuntouttava jakso avolaitoksessa. Viimeisenä vaiheena on 10 kuukauden mittainen jakso vapaudessa sosiaaliviranomaisten valvonnassa.

Tanskassa ei ole käytössä tällä hetkellä erillistä yhdyskuntaseuraamuslainsäädäntöä. Keskeisimmät lait ovat rikoslaki (*straffeloven*) sekä rangaistusten täytäntöönpanolaki (*lov om fuldbyrdelse af straf*). Näitä täydentävät osaltaan sosiaalipalvelulaki sekä alemman tason asetukset.

2.2.4 Saksa

Saksassa yhdyskuntaseuraamusten osuus kaikista seuraamuksista on ollut nouseva. Keskimäärin yli puolet kaikista seuraamuksista tuomitaan yhdyskuntaseuraamuksina. Yhdyskuntaseuraamuksista ei ole tällä hetkellä erityistä yhteistä lakia. Liittovaltion tasolla lainsäädännölliset kehykset ovat rikoslaissa (*Strafgesetzbuch*) ja rikosprosessilaisissa (*Strafprozessordnung*) sekä nuorisorikos oikeuslaissa (*Jugendgerichtsgesetz*). Lisäksi nuorten rikosoikeudessa tärkeänä puitelakina on lasten- ja nuortensuojelulaki (*Gesetz zur Neuordnung des Kinder- und Jugendhilferechts*). Lisäksi osavaltiot voivat laatia yleisen lainsäädännön puitteissa omia täytäntöönpanolakejaan ja asetuksiaan. Valtakunnallisesti yhdyskuntaseuraamusjärjestelmä on pääpiirteiltään kuitenkin melko samankaltainen.

Ehdollinen tuomio on pääasiallinen yhdyskuntaseuraamus. Alle kahden vuoden vankeusrangaistukset voidaan tuomita ehdollisina. Vuotta pidemmät vankeusrangaistukset tuomitaan ehdollisena kuitenkin silloin, kun siihen on olemassa erityisiä syitä. Ehdolliseen tuomioon kuuluu valvonta sekä oikeuden erikseen määräämät ehdot. Ehdot voivat koskea asumista, työtä, koulutusta, päihteiden käyttöä ja testausta sekä rikosvahinkojen korvaamista. Ehtoja voidaan myös asettaa pidempikestoiseen päihdehoitoon tai psykiatriseen hoitoon osallistumisesta sekä yhdyskuntapalvelun suorittamisesta.

Yhdyskuntapalvelu ei ole itsenäinen rikosseuraamus. Sitä käytetään ehdollisen tuomion lisäksi sakon muuntorangaistusten vaihtoehtona (*Ersatzfreiheitsstrafe*). Yleinen käytäntö on, että yhtä suorittamatonta päiväsakkoa vastaa kuusi tuntia yhdyskuntapalvelua. Täytäntöönpanoviranomainen voi alentaa suhdeluvun kolmeen tuntiin. Perusteena voi olla palvelun sisältö ja palvelupaikan olosuhteet, samoin kuin tuomitun henkilökoh-

tainen tilanne. Keskimääräinen yhdyskuntapalvelun pituus on sakon muuntorangaistuksissa vaihdellut 80 ja 90 tunnin välillä.

Ehdonalaisessa vapautumisessa noudatetaan pääsääntöisesti kahden kolmasosan määräaika. Ehdonalaiseen vapauteen voidaan päästä erityistapauksissa puolen määräajalla kuitenkin niin, että rangaistuksesta on suoritettu vähintään kuusi kuukautta. Tällöin tuomitun on oltava ensikertalainen ja suoritettavan vankeustuomion korkeintaan kahden vuoden mittainen. Lisäksi tuomitun vankeusaikaisesta kehityksestä sekä olosuhteista tehdyn kokonaisarvion on tuettava puolen määräajalla vapautumista. Ehdonalaiseen vapauteen voidaan asettaa erilaisia asumiseen, työhön, päihteiden käyttöön, vapaa-aikaan ja kanssakäymiseen liittyviä ehtoja. Valvonnanaikaisesta edistymisestä sekä valvonnan sisällöstä raportoidaan täytäntöönpanoa valvovalle tuomioistuimelle (*Strafvollstreckungskammer*). Tuomioistuin voi määrätä määräaikaisesta vankeusrangaistuksesta vapautuville erityisen valvontamääräyksen (*Führungsaufsicht*) uusintarikollisuuden estämiseksi. Vankeuden on kestettävä vähintään kuusi kuukautta.

Käyttäytymisen valvontamääräys kuuluu niin sanottujen turvaamistoimenpiteiden (*Maßregel der Besserung und Sicherung*) joukkoon ja siitä säädetään rikoslaissa. Valvottavan on oltava tuomioistuimen erikseen määräämän valvontapaikan alaisuudessa. Se valvoo määräykseen liitettyjen ehtojen noudattamista. Tuomioistuin voi liittää valvontamääräykseen suuren joukon yksilöllisesti muotoiltavissa olevia, valvottavan rikollisuuteen sekä olosuhteisiin liittyviä määräyksiä (*Weisungen*). Valvottavan on oltava tuomioistuimen erikseen määräämän valvontapaikan (*Aufsichtsstelle*) alaisuudessa. Se huolehtii yhdessä yhdyskuntaseuraamusorganisaation kanssa täytäntöönpanosta. Valvontamääräykseen voidaan sisältää tiukasti valvottuja määräyksiä tietyillä paikoilla, kuten koulujen, päiväkotien tai leikkipuistojen läheisyydessä liikkumisesta esimerkiksi seksuaalirikollisille. Määräykset voivat koskea kanssakäymistä ja majoittumista henkilöiden luona, jotka voivat vaikuttaa rikoksen uusimiseen sekä kielto harjoittaa rikoksen riskin sisältävää ammattia. Määräykset voivat koskea myös säännöllisten valvontapaamisten tiheyttä ja määrää, käyntiä psykiatrisessa hoidossa tai terapiassa, laajennettua tai tehostettua ilmoittautumisvelvollisuutta (*erweiterte bzw. verschärfte Meldepflicht*), psykiatrisen lääkityksen käyttöä, virtsa- ja huumeäytteiden ottoa, päihteiden käyttökieltoa sekä velvoitetta osallistua päihdeterapiaan. Valvontamääräykseen voidaan vuoden 2011 lainmuutoksen (*Gesetz zur Neuordnung des Rechts der Sicherungsverwahrung und zu begleitenden Regelungen*) jälkeen liittää myös sähköinen valvonta siihen kuluvin ehdoin.

Sähköistä valvontaa voidaan rikoslain mukaan käyttää lisäksi ehdollisen tuomion ja ehdonalaisen vapauden ehtona. Tällä hetkellä sähköinen valvonta on käytössä viidessä osavaltiossa (muun muassa Hessen, Bayern ja Mecklenburg-Vorpommern) pääasiassa käyttäytymisen valvontamääräyksen tehosteena seksuaali- ja väkivaltarikoksiin syyllistyneille. Osavaltiot ottavat vuonna 2012 käyttöön yhteisen valvontakeskuksen. Sähköisen valvonnan käyttö on kuitenkin lisääntymässä Saksan eri osavaltioissa.

Nuoria varten on erikseen nuorisorikosoikeus. Nuorisorikosoikeus on asteittain tiukeneva järjestelmä päätyen vankeuteen. Seuraamuksia ovat kasvatukselliset toimenpiteet (*Erziehungsmaßregeln*), kuritoimenpiteet (*Zuchtmitteln*) sekä nuorisorangaistus (*Jugendstrafe*), joka voidaan tuomita ehdollisena tai ehdottomana. Nuorisorangaistus on varsinainen rikosoikeudellinen seuraamus. Ehdollinen tuomio voidaan tuomita korkeintaan kahden vuoden vankeusrangaistuksen sijaan. Ehdolliseen tuomioon voidaan liittää nuorisotuomioistuimen päätöksellä kasvatuksellisia ja hoidollisia toimenpiteitä ja ohjelmia sekä muita ehtoja, kuten esimerkiksi työsuoritukset rikosvahinkojen korvaami-

seksi tai sovitteluun osallistuminen. Ehtoja voidaan myös asettaa asumiseen, koulutukseen, työhön ja päihteiden käyttöön liittyen. Lisäksi ehdollinen tuomio voidaan yhdistää kotiarestiin, joka voidaan suorittaa yhden tai kahden viikonlopun aikana tai pidempiaikaisena yhdestä neljään viikkoa kestäväenä arestina.

2.2.5 Englanti ja Wales

Englannissa ja Walesissa on yhdyskuntaseuraamusten tavoitteita, samoin kuin täytäntöönpanon muotoja täsmennetty lainsäädännössä useaan otteeseen 1990-luvulta lähtien rangaistuksellisten ja kuntouttavien vaatimusten lisääntyessä. Vuoden 1991 rikoslaissa säädettiin ensimmäisen kerran, että yhdyskuntaseuraamus on tuomittava joko rikoksen tekijän kuntouttamiseksi tai yleisön suojelemiseksi rikosentekijän aiheuttamalta harmilta. Käyttöön otettiin valvonnan ja yhdyskuntapalvelun elementtejä sisältävä yhdistelmäseuraamus (*Combination Order*) sekä määräys yli 16-vuotiaille tuomittavasta korkeintaan kuuden kuukauden pituisesta kotiarestista (*Curfew Order*), johon voitiin yhdistää elektroninen valvonta.

Vuonna 2000 voimaan tullessa rikosoikeuslaissa (*Criminal Justice and Court Services Act*) perinteinen ehdollinen seuraamus (*Probation Orders*) nimettiin yhteisökuntoutusseuraamukseksi (*Community Rehabilitation Orders*). Yhdyskuntapalvelu muutettiin yhdyskuntarangaistukseksi ja yhdistelmäseuraamus yhdyskuntarangaistus- ja kuntoutusseuraamukseksi (*Community Punishment and Rehabilitation Orders*). Uusina yhdyskuntaseuraamuksia tulivat käyttöön oleskelukielto sekä huumeista pidättäytymismääräys (*Exclusion Order, Drug Abstinence Order*). Nimenmuutoksilla haluttiin korostaa yhdyskuntaseuraamusten rangaistuksellista ja kuntouttavaa luonnetta.

Vuoden 2003 rikoslaissa erilliset aikuisten yhdyskuntaseuraamukset yhdistettiin samaan yhdyskuntaseuraamukseen (*Community Order*) ehdoiksi. Tuomioistuin voi tarpeen mukaan yhdistellä ehtoja ja laatia yksityiskohtaisen yksittäisen rikosentekijän mukaisen seuraamuksen, joka täyttää vuoden 2003 rikoslaissa kaikille rikosseuraamuksille asetetut rangaistukselliset, kuntouttavat sekä rikollisuutta vähentävät tavoitteet. Ehtoja voidaan liittää työpalveluun, aktivoiviin toimintoihin, kuntouttaviin ohjelmiin ja päiväkeskustoimintaan osallistumiseen, samoin kuin päihde- sekä mielenterveyden hoitoon. Lisäksi voidaan määrätä asumista, oleskelua, sosiaalista kanssakäymistä sekä päihteiden käyttöä koskevia ehtoja. Yhdyskuntaseuraamukseen voidaan myös asettaa ehdoksi kotiaresti tarpeen mukaan sähköisesti valvottuna.

Vuonna 2009 nuorten yhdyskuntaseuraamukset koottiin vastaavalla tavalla yhden yhdyskuntaseuraamuksen (*the Youth Rehabilitation Order*) ehdoiksi. Nuorten yhdyskuntaseuraamukseen voidaan vuoden 2009 lain (*the Criminal Justice and Immigration Act*) mukaan yhdistää ehtoja ja rajoitteita toimintaan (palkaton työ, aktivoivat toiminnat, rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttavat ohjelmat, päiväkeskustoiminta, päihde- ja mielenterveyden hoito sekä koulutus) sekä päivittäiseen elämään liittyen (oleskelu- ja asuminen, päihteiden käyttö sekä sosiaalinen kanssakäyminen). Ehdoksi voidaan myös määrätä huumeetestaukset, kotiaresti, sähköinen valvonta sekä lastensuojelulliset toimenpiteet (tuettu asuminen, perhekodissa asuminen sekä intensiivivalvonta).

Yhdyskuntaseuraamusten käyttöä on vuoden 2003 rikoslaissa pyritty tehostamaan myös yhdistämällä niitä lyhyisiin, alle 12 kuukauden pituisiin vankeusrangaistuksiin joko lykättynä (*Suspended Sentence Orders*) tai osa-aikaisena vankeutena (*Intermittent*

Custody). Lykättyssä tuomiossa koko vankeusrangaistus voidaan suorittaa valvonnassa siihen liitetyin ehdoin ja rajoittein, jotka ovat samat kuin aikuisten yhdyskuntaseuraamuksessa. Osa-aikaisessa vankeudessa osa tuomiosta suoritetaan laitoksessa ja loppuosa valvonnassa yhdyskuntaseuraamusehdoin. Laitososa on tuomion pituudesta riippuen vähintään 14 päivää ja enintään 90 päivää. Laitososa voidaan osa-aikaisessa vankeudessa suorittaa joko viikonloppuvankeutena (*Weekend Custody*) tai neljän päivän jaksoina maanantaista torstaihin taikka tiistaista perjantaihin jaksottuvana viikonpäivävankeutena (*Weekday Custody*). Viikonloppuvankeus on pyritty suuntamaan työssä käyville ja viikonpäivävankeus työttömille.

Yhdyskuntaseuraamusjärjestelmän uudistuksista saadut kokemukset ovat tehtyjen seurantatutkimusten mukaan ristiriitaisia (Mair & Taylor 2007, Mair & Mills 2009). Sekä aikuisten että nuorten yhdyskuntaseuraamuksiin liitettyjä ehtoja on mitoitettu liian vaativiksi samalla, kun suhtautuminen ehtojen rikkomiseen on muuttunut tiukemmaksi. Tämä on vaikuttanut yhdyskuntaseuraamusten keskeyttämisiin ja vankiluvun lisääntymiseen (Deering 2010). Ongelmat ovat epäsuorasti olleet yhteydessä myös tapaan, jolla yhdyskuntaseuraamukset tuomitaan ja pannaan täytäntöön. Tuomioistuimet, samoin kuin yhdyskuntaseuraamustyöntekijät ovat suhtautuneet periaatteessa myönteisesti uusien seuraamusten tarjoamiin vaihtelumahdollisuuksiin. Niitä ei ole kuitenkaan osattu tuomita niin innovatiivisesti kuin seuraamuksia suunniteltaessa oli ajateltu. Käytännössä tuomitseminen on tapahtunut aikaisempien seuraamusten mukaisesti yhtä tai kahta vaatimusta käyttäen, vaikka tuomittavan rikollisuus ja elämäntilanne olisivat vaatineet monipuolisempaa yhdistelmää. Yleistä on ollut esimerkiksi yhdyskuntaseuraamuksen tuomitseminen yhdistettynä palkattoman työn vaatimukseen. (Mair ym., 2007) Vaatimusten lisääminen ja yhdistäminen hienosyisemmällä ja monipuolisemmalla tavalla vaatisi kuitenkin huomattavasti nykyistä enemmän resursseja. Erityisen työläitä ovat hoidolliset ja lastensuojelulliset vaatimukset, joihin sisältyy huomattava määrä viranomaisyhteistyötä sekä tähän liittyvää arviointia ja suunnittelua. (Mair & Mills 2009)

2.2.6 Euroopan neuvoston suositukset

Kyse on ministerikomitean suosituksesta CM/Rec (2010) 1 jäsenvaltioille Euroopan neuvoston yhdyskuntaseuraamustyötä koskevista säännöistä

Ministerikomitea antoi tammikuussa 2010 yhdyskuntaseuraamustyötä koskevan suosituksen, jonka Suomi on hyväksynyt. Edellinen, yhtä laaja Euroopan neuvoston sääntökokoelma on vuodelta 1992. Se määritteli yhdyskuntaseuraamusten ja toimenpiteiden (*community sanctions and measures*) käsitteen sekä yhdyskuntaseuraamusten käytön ehtoja ja periaatteita. Uuden suosituksen säännöt täydentävät voimassa olevaa vuoden 1992 suositusta.

Suositus koskee muun muassa yhdyskuntaseuraamustyön organisaatiota ja henkilöstöä, yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa, työtä erityyppisissä seuraamuksissa sekä työskentelyprosessia. Säännöt ovat niukkasanaisia tiivistyksiä, jotka suositusten liitteenä oleva selitys- ja perusteluosa avaa.

Selityksineen säännöt ohjaavat selkeäsanaisesti yhdyskuntaseuraamuksiin tuomitsemiseen liittyvistä keskeisistä kysymyksiä. Kyse on esimerkiksi valvontatoimenpiteistä: suosituksessa 55 valvontaa ei nähdä pelkkänä muodollisena kontrollitehtävänä ja suosituksissa 57 – 61 on kyse sähköisestä valvonnasta. Jälkihuoltoa koskee sääntö 61, jonka

mukaan jälkihuoltopalveluiden tarjoamista voidaan jatkaa, vaikka valvonta on lakannut. Valvontaprosessia koskevat säännöt 66 – 71, jotka korostavat sitä, että valvonnan on oltava suunnitelmallinen ja yksilöllinen eli siinä on arvioitava erilaiset riskit sekä positiiviset tekijät, jotka vaikuttavat uusintarikollisuuteen sekä tältä pohjalta tehtävät suunnitelmat. Valvontaan on siis tarpeen mukaan sisällytettävä erilaisia rikoksentekeijää tukevia interventioita ja vastaavia toimenpiteitä. Interventioista on kyse säännöissä 76 – 80, joissa korostuu se, että interventioiden tavoitteena on oltava kuntoutus ja rikollisuudesta irtaantuminen. Siksi niiden on oltava rakentavia ja suhteessa määrättyyn seuraamukseen. Lisäksi korostetaan sitä, että yhdyskuntaseuraamusviranomaisen on osattava käyttää monia erilaisia menetelmiä valvontatyössä. Tämäkin puhuu sen puolesta, että valvonnan sisällön on oltava tarkoituksenmukaista ja ammatillista siten, että sillä edistetään rikollisuudesta irtaantumista. Säännöissä 81 – 87 on kyse evaluoinnista. Velvoitteiden noudattamista koskevat säännöt 85 – 87.

2.3 Nykytilan arviointi

2.3.1 A. Yhdyskuntaseuraamusten käyttö, sisältö, tavoitteet ja keskinäinen suhde

Kriminaalipolitiikan painotus on viime vuosina ollut selkeästi se, että mahdollisuuksien mukaan käytetään ehdotonta vankeutta lievempiä seuraamuksia ja ehdottoman vankeudenkin täytäntöönpano tapahtuu mahdollisimman avoimissa olosuhteissa. Tämän politiikan perustana on tieto laitosseuraamusten haitallisista ja syrjäytymistä edistävästä vaikutuksista. Niin ikään on todettu, että tuomitun omassa yhteisössä täytäntöön pantavan seuraamuksen aikana on mahdollista järjestää elämänhallintaa lisääviä ja uusintarikollisuutta ehkäiseviä toimintoja. Useissa tapauksissa seuraamukseen tuomitseminen ja seuraamuksen täytäntöönpanon käynnistyminen ovat tuomitulle aikaa, jolloin oman elämän suunnan muuttamisen ajatukset voivat herätä. Täytäntöönpanon yhteydessä on mahdollista kontrollin lisäksi saada sellaista tukea, joka edesauttaa mahdollisesti laiminlyötyjen tai hankalina pidettyjen asioiden hoitamista. Esimerkiksi tuomitun päihdeongelmaan puuttuminen yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa valmisteltaessa ja täytäntöönpanon aikana parantaa rikoksettoman elämän valmiuksia.

Yhdyskuntaseuraamusten käyttö on lisääntynyt, samoin kuin niiden lukumäärä. Yhdyskuntaseuraamuksia on täytäntöönpanossa enemmän kuin ehdottomia vankeusrangaistuksia. Vuoden 2012 alussa lukumäärät olivat 3 954 yhdyskuntaseuraamusta ja 3 214 ehdotonta vankeusrangaistusta (tilastoinnissa valvottu koevapaus on ehdottoman vankeusrangaistuksen osa). Tämä kehitys ei ole nostanut merkittävää yleistä keskustelua järjestelmän toimivuudesta tai oikeudenmukaisuudesta. Voidaan tulkita, että yhdyskuntaseuraamusjärjestelmää ja sen laajaa käyttöä pidetään uskottavana osana suomalaisesta seuraamusjärjestelmästä.

Yhdyskuntapalvelu on vakiintunut osaksi seuraamusjärjestelmää. Sitä on yleisesti ja perustellusti pidetty menestystarinana. Keskeinen tekijä tässä on ollut toimivan palvelupaikkaverkoston luominen ja ylläpitäminen. Se, että palvelupaikat vuodesta toiseen jaksavat tehdä vaativaa palvelun suorittajien perehdyttämisen ja myös valvonnan työtä, kertoo osaltaan yhdyskuntapalvelun pitämisestä tarpeellisena suomalaisen seuraamus-

järjestelmän osana. Palvelupaikkojen pitäminen ja uusien hankkiminen edellyttävät Rikosseuraamuslaitokselta yhä enemmän toimenpiteitä, koska samanluonteisia työ- ja harjoittelupaikkoja tarvitsevat muun muassa eri oppilaitokset ja työvoimahallinnon toimijat. Vuoden 2012 alkaessa yhdyskuntapalvelun suorittajia oli 1 441.

Valvontarangaistus on otettu käyttöön marraskuun 2011 alusta lukien. Ensimmäiset valvontarangaistukset ovat tulleet täytäntöönpanoon.

Valvottu koevapaus on ollut käytössä runsaat viisi vuotta. Tänä aikana on ollut täytäntöönpanossa noin 1 500 valvottua koevapautta. Sen käyttö lisääntyy tasaisesti ja tavoitteiden suuntaisesti. Valvottuun koevapauteen määräämisen edellytykset, jotka liittyvät siihen määrättävän perusolosuhteiden kunnossa oloon ja elämänvalmiuksien kehittämiseen tähtäävien toimintojen järjestämiseen, palvelevat hallitun vapauttamisen periaatetta. Toisin sanoen se, että tuomitun asumis-, toimeentulo- ja toimintavelvollisuusasiat ovat mahdollisimman hyvin kunnossa, edesauttaa vapautumisen jälkeisestä ajasta selviytymistä rikoksia tekemättä. Laissa valvottu koevapaus on säädetty osaksi ehdotonta vankeusrangaistusta. Luonteeltaan se on kuitenkin yhdyskuntaseuraamus. Vuoden 2012 alussa valvotussa koevapaudessa oli 121 henkilöä.

Ehdonalaisen vapauden valvonta on kuulunut jo vuosikymmeniä seuraamusjärjestelmäämme. Valvontaan määräämisen edellytykset ovat melko kaavamaiset, eikä yksilöllistä harkintaa juuri ole mahdollista tehdä. Käytännön valvontaan määräämisen työssä on havaittu tarve lisätä harkinnanvaraisuutta. Esimerkiksi se, että lyhyen ehdottoman vankeusrangaistuksen suorittajia ei pääsääntöisesti määrätä valvontaan, on ongelmallista, koska jo vapautumisvaiheessaan useiden heistä voidaan arvioida syyllistyvän uusiin rikoksiin. Valvonnalla voi olla mahdollista vähentää myös lyhyestä vankeusrangaistuksesta vapautuvien uusintarikollisuutta.

Valvonnan sisältöä ja määrää koskevat säännökset antavat tilanteen mukaan tarvittavaa joustomahdollisuutta. Selkeä periaate on se, että valvonnan aluksi valvontatoimenpiteet ovat tiheimmät ja intensiivisemmät kuin myöhemmässä vaiheessa, erityisesti tapauksissa, joissa valvonnan keinoilla on tuomitun elämäntilannetta voitu vakiinnuttaa. Olennaista valvonnassa on kontrollin ja tuen yhdistäminen siten, että tuomitulla olisi mahdollisimman hyvät valmiudet hoitaa asioitaan ja hankkia elämäntilannettaan parantavia yhteiskunnan palveluita, kuten terveydenhuollon, erityisesti päihdehuollon palveluita. Vuoden 2012 alussa ehdonalaisen vapauden valvonnassa oli 1 121 henkilöä.

Myös ehdollisesti tuomittujen nuorten valvonnalla on vuosikymmenien pituinen historia. Sitä koskeva nykyinen laki tuli voimaan vuoden 2011 alusta lukien. Laissa säädetään aikaisempaa yksityiskohtaisemmin valvontaan määräämisestä, valvonnan tarkoituksesta ja sisällöstä, valvottavan oikeusasemasta sekä valvojan tehtävistä. Olennainen valvonnan tavoite on tukea valvottavan sosiaalista selviytymistä ja estää häntä tekemästä uusia rikoksia. Näin ollen ehdollisen vankeuden valvonnassakin korostuu kontrollin ja tuen yhdistelmä, jonka avulla pyritään valvottavan elämänvalmiuksien parantamiseen. Nuorilla valvottavilla korostuu periaate, että valvonta on tiheimmillään ja intensiivisimmillään valvonnan alussa. Tämä tukee osaltaan erityisesti nuorten rikosasioiden käsittelyssä korostettua nopean puuttumisen periaatetta.

Runsaan vuoden voimassa ollut laki ehdollisen vankeuden valvonnasta on toiminut sinänsä hyvin, joskin valvonnan intensiivisyydessä ja toimenpiteiden sisällössä pitäisi käytännössä ottaa nykyistä paremmin huomioon valvottavien erilaiset elämäntilanteet. Valvontaan liitettävien toimintojen ja tuen tarve on usein erilainen jo sen perusteella, onko valvottava alaikäinen vai täysi-ikäinen. Alaikäisten toiminnoissa ja tuessa on kiinteä liittymä lastensuojelun toimenpiteisiin. Nuorten aikuisten ryhmässä on usein jo näh-

tävissä kiinnittymistä rikolliseen elämäntapaan. Nämä seikat tulisi ottaa huomioon valvonnan käytännön järjestelyissä jopa eräänlaisina lähtökohtina. Vuoden 2012 ensimmäisenä päivänä ehdollisen vankeuden valvonnassa oli 1 378 nuorta.

Nuorisorangaistuksen käyttö on vähäistä, selvästi vähäisempää kuin mitä sitä käyttöön otettaessa arvioitiin ja mitä sen käyttö oli pian käyttöönoton jälkeen. On keskusteltu siitä, pitäisikö näin vähällä käytöllä oleva seuraamus poistaa seuraamusjärjestelmästä. Yhtäältä on todettu, että esimerkiksi ehdollisen vankeuden valvontaa tehostamalla siten, että siinä voitaisiin käyttää nykyistä intensiivisempiä ja enemmän aikaa vieviä toimintoja, päästäisiin jokseenkin samaan vaikuttavuuden tasoon kuin mihin nuorisorangaistuksella pyritään. Toisaalta on todettu, että nuorisorangaistuksen määräämisen edellytykset ovat siinä määrin vakaviin rikoksiin tai vakavaan rikollisuuden tasoon liittyvät, että nuorisorangaistuksen potentiaalinen kohdejoukko on pieni. Tämä on tietysti hyvä asia. Nuorisorangaistuksen vähäisen käytön eräs syy lienee se, ettei sitä kovin hyvin tunneta rikosoikeusjärjestelmässä. Vähäinen käyttö taas vastaavasti pitää sen tuntemattomana. Nuorisorangaistusta kuitenkin käytetään, joten sillä on oma kohdejoukkonsa. Nuorisorangaistuksella on myös aivan oma, muista seuraamuksista erotettavissa oleva luonteensa erityisesti siinä, että se on nimenomaisesti alaikäisille tarkoitettu seuraamus, joten sen poistamisella ei välttämättä saavutettaisi seuraamusjärjestelmä kokonaisuuden selkiinnyttämistä. On pohdittu sitä, olisiko syytä laajentaa nuorisorangaistuksen soveltamisalaa siten, että myös 18 – 20 -vuotiaana rikokseen syyllistynyt voitaisiin tuomita nuorisorangaistukseen. Tähän liittyy edellä ehdollisen vankeuden valvonnan yhteydessä todettu seikka, että alaikäisten ja nuorten aikuisten rikosten tekemiseen liittyvät ja tilanteeseen puuttumiseen liittyvät keinot ovat useinkin erilaiset. Nuorisorangaistuksessa korostuu sen luonne nimenomaan alaikäisten seuraamuksena. Mahdollisesti parempi ratkaisu kuin nuorisorangaistuksen soveltamisalan laajentaminen voisi olla nuorille aikuisille tarkoitetun ehdollisen vankeuden valvonnan tehostaminen tapauksissa, joissa siitä arvioidaan olevan hyötyä. Niin ikään voisi olla aiheellista tehostaa nuorten aikuisten edellytyksiä suorittaa yhdyskuntapalvelu asianmukaisesti nykyistä useammin. Tämä saattaisi edellyttää esimerkiksi selkeiden valvonnallisten elementtien käyttöönottoa yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanossa. Vuoden 2012 alussa nuorisorangaistusta suoritti 14 nuorta.

Yhdyskuntaseuraamusten valmisteluun, määräämiseen ja täytäntöönpanoon liittyy erilaisia arviointeja, selvityksiä ja lausuntoja. Eri seuraamuksiin liittyvät arvioinnit, selvitykset ja lausunnot ovat erinimisiä ja niissä on jonkin verran erilaisia sisältöjä ja painotuksia. Syyttäjälaitoksessa, tuomioistuinlaitoksessa sekä selvityksiä ja lausuntoja laativassa Rikosseuraamuslaitoksessa tämä monipuolisuus koetaan paikoin sekavaksi. Toisinaan samaan rikosasiaan liittyen syyttäjä pyytää kaksi tai kolme erilaista selvitystä lausuntoa, esimerkiksi harkitessaan, olisiko nuorelle aikuiselle vaadittava seuraamus ehdollinen vankeus valvontoineen, yhdyskuntapalvelu vai valvontarangaistus.

Yhdyskuntaseuraamusten sisällöt ovat toimivat. Ennen yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemista tai määräämistä täytäntöönpanon sisältö suunnitellaan varsin yksityiskohteisesti ja yksilöllisesti. Rikosseuraamuslaitoksessa on pitkä kokemus sekä seuraamusten määräämiseen ja valmisteluun liittyvästä lausunto- ja arviointityöstä että valvontatyöstä. Viime aikoina on yhä tärkeämmäksi tullut erilaisten toimijoiden mahdollisuudet järjestää tuomitun elämänhallinnan kohentamiseen sekä uusintarikollisuuden ehkäisemiseen tähtäviä toimintoja. Rikosseuraamuslaitoksessa tunnetaan hyvin nämä täytäntöönpanoon liitettävissä olevat muut kuin sen itsensä toteuttamat toiminnot. Hyvin toimivia yhteistyösuhteita ja -muotoja on kehitetty aktiivisesti. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanossa yhä enemmän korostettu kontrollin ja tuen yhdistelmä toimii hyvin ja

täytäntöönpanon tavoitteisiin pyrkien ja päästen. Jossakin määrin ongelmallista on se, että järjestettävien toimintojen monipuolisuus ja tuomitun yksilöllisen tilanteen huomiointiin ottaminen saattavat riippua esimerkiksi paikallisen yhdyskuntaseuraamustoimiston toimintakäytännöistä. Tältä osin tulisi varmistaa tuomittujen asuinpaikastaan riippumattomat yhdenvertaiset mahdollisuudet.

Vaikka yhdyskuntaseuraamusten kokonaisuutta on toisinaan saatettu pitää hieman sekavana, on niillä kullakin oma kohdejoukkonsa tai sijaintinsa täytäntöönpanon eri vaiheissa. Näiden perusteella käytössä olevat yhdyskuntaseuraamukset on jaettavissa kolmeen ryhmään. Kunkin ryhmän sisällä keskinäinen suhde on selkeä. Ensimmäisessä ryhmässä ovat ehdottoman vankeuden sijasta tuomittavat muut kuin vain nuorille suunnatut yhdyskuntaseuraamukset. Näitä ovat yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus, joista valvontarangaistus on ankarampi. Toisessa ryhmässä ovat nuorille suunnatut seuraamukset, joista ehdollisen vankeuden valvonta on lievempi kuin nuorisorangaistus. Nuorisorangaistuksen käyttöala on suppeampi kuin ehdollisen vankeuden valvonnan. Nuorisorangaistus on käytettävissä vain, kun rikos on tehty alle 18-vuotiaana. Kolmannessa yhdyskuntaseuraamusryhmässä ovat ehdottoman vankeuden loppuaikaan sijoittuvat yhdyskuntaseuraamukset, joita ovat valvottu koevapaus ja ehdonalaisen vapauden valvonta. Ajallisesti nämä kaksi ovat käytettävissä edellä mainitussa järjestyksessä. Valvottu koevapaus on ankarampi seuraamus, sillä siihen tuomittu voidaan määrätä, ennen kuin hän voisi päästä ehdonlaiseen vapauteen. Ehdonalaisen vapauden valvonnassa oleva henkilö on siis suorittanut säännönmukaisen ajan ehdottomasta vankeusrangaistuksesta vankilassa ja vapautuu sieltä. Näin ollen hänen vapautensa rajoitukset ovat lievemmät kuin valvotussa koevapaudessa olevan.

2.3.2 B. Yhdyskuntaseuraamusten käyttö ja kehityssuunnat verrattuna muihin Euroopan maihin ja Euroopan neuvoston yhdyskuntaseuraamuksia koskeviin suosituksiin

Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa, Saksassa sekä erityisesti Englannissa on Suomea pidemmät perinteet yhdyskuntaseuraamusten käytössä. Niissä on jonkin verran ollut nähtävissä yhdyskuntaseuraamusten käytön laajentumisvaiheiden jälkeen koko seuraamusjärjestelmän selkiinnyttämisen tarvetta. Toisin sanoen, kun seuraamusjärjestelmässä on monta sinänsä toimivaa osaa, kokonaisuuden hahmottaminen vaikeutuu. Vertailumaiden kehityssuunnissa huomattavaa on se, että yhdyskuntaseuraamusjärjestelmää muutettaessa siitä on tehty aikaisempaa vaativampi. Erityisesti päihdeongelmien vähentämisen tavoite on olennainen yhdyskuntaseuraamusten sisältöön vaikuttava seikka.

Vertailumaissa käytössä olevissa yhdyskuntaseuraamusjärjestelmissä on paljon samankaltaisia piirteitä, kuten pyrkimys rikoksesta tuomitun elämänvalmiuksien kohentamiseen tuen ja kontrollin tasapainoisella yhdistämisellä, valvontaseuraamusten intensiivisyyden ja yksilöllisyyden korostaminen, vaihteittaiset vapauttamiset vankeusrangaistuksen päättyessä, erityiset seuraamusmuodot nuorille rikoksentekeijöille ja sähköisten valvontamenetelmien käyttö. Kyse on seuraamusjärjestelmän vaikuttavuudesta. Näissä toimenpiteissä käytetään paikoin laajasti ja syvällisesti hoidollisia toimenpiteitä, jopa siten, että hoito on seuraamuksen vaihtoehto. Olennaista on myös muiden toimijoi-

den kuin rangaistuksen täytäntöönpanijan tehtävät ja vastuu täytäntöönpanon aikana toteutettavissa toiminnoissa.

Vertailumaissa valvonnallisten seuraamusten sisällöissä on vaatavuustasoltaan hyvinkin erilaisia vaihtoehtoja. Kyse voi olla kontrollityyppisistä tai asioiden hoitamiseen keskittyvistä valvontatapaamisista aina yksilöllisesti määriteltyihin ja hyvin intensiiviin toimintaohjelmiin osallistumiseen.

Tällä hetkellä ei muissa Pohjoismaissa, Saksassa eikä Englannissa ja Walesissa ole yhtenäistä lakia yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta. Ruotsissa tämänsuuntainen valmistelutyö on käynnissä.

Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemiseen tai sen yksityiskohtaisen sisällön määrittämiseen liittyvät viranomaisten toimivaltakysymykset eivät ole vertailumaissa niin polttavat kuin Suomessa. Kyse on siitä, miltä osin puheena oleva toimenpide kuuluu tuomioistuimen tuomitsemisvaltaan ja miltä osin on täytäntöönpanoviranomaisen tehtäviin.

Euroopan neuvoston suositukset yhdyskuntaseuraamustyöstä sisältävät ohjeistusta muun muassa täytäntöönpanoviranomaisen organisoinnista, viranomaisten välisestä yhteistyöstä sekä työskentelystä erityyppisiä yhdyskuntaseuraamuksia täytäntöönpanossa. Olennainen yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon tavoite on pyrkiä ehkäisemään tuomitun riskiä syyllistyä uudestaan rikokseen. Esimerkiksi valvonnan osalta suosituksissa korostetaan valvonnan olevan paitsi kontrollia myös tukea. Suositusten mukaan valvonnan tulee olla tarkoituksenmukaista ja ammatillista, jotta rikollisuuden ehkäisy tavoite voidaan saavuttaa. Suosituksissa tuodaan selvästi esiin myös se, että yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon päättyessä tuomitun elämäntilanteen kohentamisen toimia pitää voida jatkaa, jos se on edelleen tarpeen.

2.3.3 C. Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön selkeys, johdonmukaisuus ja vaikuttavuus

Kustakin käytössä olevasta yhdyskuntaseuraamuksesta on oma lakinsa. Yhdyskuntaseuraamuksia koskevat lait ovat osin eri vuosikymmeniltä. Tämä näkyy niissä selkeästi, erityisesti siinä, miten yksityiskohtaisesti lain tasolla säädetään tuomitun oikeusasemasta, kuten yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemisen tai määräämisen edellytyksistä ja tuomitun velvollisuuksista sekä viranomaisten toimivallasta. Nykyisin asetuksen tasolla on säädöksiä, joiden kuuluisi vuoden 2000 perustuslain nojalla olla laissa. Näin on erityisesti valvotun koevapauden osalta. Edellä todettujen ongelmien lisäksi voimassa olevassa lainsäädännössä käytetään samoista asioista erilaisia termejä tai muotoiluja. Esimerkiksi valvojaa ja apuvalvojaa koskevissa säännöksissä on tällaista eroavaisuutta. Yhdyskuntaseuraamuksia koskeva lainsäädäntö ei siis ole kovin selkeä eikä johdonmukainen.

Rikosoikeusjärjestelmän keskeinen vaatimus on se, että se toimii mahdollisimman ennustettavasti ja tasavertaisesti. Ei ole täysin varmaa, että esimerkiksi eri puolilla maata syyttäjät vaativat ja tuomioistuimet tuomitsevat samalla tavoin yhdyskuntaseuraamuksiin ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta. Ei ole täysin varmaa myöskään se, että Rikosseuraamuslaitoksen eri rikosseuraamusalueilla arvioita ja selvityksiä tehtäessä päädytään samalla tavoin suosittelemaan yhdyskuntaseuraamuksen käyttöä ehdot-

toman vankeusrangaistuksen sijasta. Tältä osin nykyistä selkeämmän ja johdonmukaisemman lainsäädännön avulla voitaisiin tilannetta mitä todennäköisimmin parantaa.

Nykyinen, eri ajoilta peräisin oleva ja hieman hajanainen yhdyskuntaseuraamuksia koskeva lainsäädäntö toimii sinänsä melko hyvin. Yhdyskuntaseuraamuksiin tuomitaan ja ne pannaan täytäntöön asianmukaisesti. Kuitenkin seuraamusjärjestelmän kehittäminen edelleen edellyttäisi nykyistä täsmällisempää lainsäädäntöä, josta olisi nykyistä selvemmin nähtävissä yhdyskuntaseuraamusjärjestelmän kokonaisuus ja kunkin yhdyskuntaseuraamuksen ominaispiirteet. Lainsäädännössä olisi tarpeen nykyistä selvemmin painottaa uusintarikollisuuden ehkäisemisen ja sitä kautta yleisen turvallisuuden lisäämisen tavoitetta. Lainsäädännössä tulisi edellä todettujen tavoitteiden saavuttamisen keinoina ilmaista selkeästi riittävä paneutuminen tuomitun elämäntilanteeseen, oikeantasaisen kontrollin käyttö sekä Rikosseuraamuslaitoksen omana toimintana järjestämisen ja yleisen palvelujärjestelmän tarjoaman tuen ja palveluiden käyttö seuraamuksen suorittamisen aikana ja tarvittaessa sen jälkeen.

2.3.4 D. Perustuslain asettamat vaatimukset yksilön oikeusasemaa ja viranomaisten toimivaltuuksia koskeville säännöksille

Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapauden menetyksen, määrää tuomioistuin. Muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla. Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Perustuslain 80 §:n 1 momentissa säädetään muun muassa, että lailla on säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan.

Voimassa olevassa lainsäädännössä edellä todetut perustuslain vaatimukset erityisesti siitä, että tuomitun oikeuksista ja velvollisuuksista sekä viranomaisten toimivaltuuksista on säädettävä riittävän yksityiskohtaisesti lailla, eivät kaikin osin täyty. Keskeisiä yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemisen tai määräämisen edellytyksiä tai tuomitun oikeuksia ja velvollisuuksia koskevia säännöksiä on laissa säädetty liian yleispiirteisesti tai ne ovat asetuksen tasolla. Osa yhdyskuntaseuraamuksia koskevasta lainsäädännöstä on annettu ennen perustuslain voimaantuloa. Erityinen seikka on se, että yhdyskuntaseuraamuksiin tuomitettujen muutoksenhakusäännökset ovat hajanaiset ja puutteelliset.

Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemisen ja määräämisen toimivallanjako vaikuttaa epäjohdonmukaiselta sikäli, että osaan yhdyskuntaseuraamuksista määrää tuomioistuin, osaan täytäntöönpanoviranomainen eli Rikosseuraamuslaitos. Tarkempi tarkastelu osoittaa, että järjestelmä on tältä osin johdonmukainen. Ehdottoman vankeuden sijasta käytettävissä oleviin yhdyskuntapalveluun, valvontarangaistukseen, ehdollisen vankeuden valvontaan ja nuorisorangaistukseen tuomitsee tuomioistuin. Ehdottoman vankeu-

den loppuvaiheessa käytettäviin valvottuun koevapauteen ja ehdonalaisen vapauden valvontaan määrää Rikosseuraamuslaitos laissa tarkkarajaisesti säädetyin edellytyksin. Tilanne on mitä ilmeisimmin kunnossa, mutta koska tuomitsemista ja määräämistä koskevat säännökset ovat hajanaisesti säädetyt rikoslain ja ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain välillä, epäselvyytsvaikutelma voi syntyä.

Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaiset lain edessä. Pykälän 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemisen tai määräämisen sekä sen täytäntöönpanon osalta tämä on ongelmallista, sillä yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen edellyttää tuomitulta omaaloitteellisuutta, tiettyjen sosiaalisten asioiden kunnossaoloa sekä muita valmiuksia, jotka ovat luonteeltaan valikoivia. Esimerkiksi valvontarangaistukseen ei voida määrätä henkilöä, jolla ei ole sellaista kiinteää olinpaikkaa eikä sähköisen valvonnan teknisen ylläpidon edellyttämiä asumisolosuhteita. Yhdyskuntapalveluun ei voida tuomita henkilöä, jota mikään palvelupaikka ei halua ottaa työhönsä, koska hän on sosiaalisilta taidoltaan tai olemukseltaan työpaikkaan soveltumaton. Tällaisissa tilanteissa eri henkilöt ovat seuraamukseen tuomitsemisen tai määräämisen tilanteessa keskenään eriarvoisessa asemassa.

2.3.5 E. Uusintarikollisuuden vähentämisen tavoite yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanolle, kuten myös ehdottoman vankeuden täytäntöönpanolle, on asetettu vaativat tavoitteet: täytäntöönpano tulee järjestää siten, että edistetään tuomitun sosiaalista selviytymistä ja elämänhallintaa sekä ehkäistään uusintarikollisuutta. Näiden tavoitteiden täyttäminen lisää yhteiskunnan turvallisuutta. Edellä todettu vaikuttavuustavoite on säädetty ehdonalaisen vapauden ja ehdollisen vankeuden valvontaa koskeviin säädöksiin. Muissa yhdyskuntaseuraamuksia koskevissa säädöksissä sitä ei ole. Tästä huolimatta tuomitun sosiaalisten valmiuksien parantamiseen ja uusintarikollisuuden ehkäisyyn tähtäävä toiminta on vakiintunut keskeiseksi osaksi yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa. Esimerkiksi yhdyskuntapalveluun on sen työpalveluluonteesta huolimatta liitettävissä enintään 30 tunnin mittainen muun toiminnan kuin työn osuus. Työn osuuden on silti oltava vähintään puolet yhdyskuntapalvelutuntimäärästä. Muun toiminnan kuin työn osuudella pyritään varmistamaan asianmukainen työpalvelun suorittaminen sekä muutoinkin lisäämään tuomitun sosiaalista selviytymistä. Valvontarangaistuksessa, valvotussa koevapaudessa ja nuorisorangaistuksessa sosiaalisiin taitoihin ja muuhun rikoksettomaan elämään valmentavalla toiminnalla on suuri merkitys yksittäisten seuraamusten täytäntöönpanon sisällössä. Myös valvontamuotoiset seuraamukset ovat alkaneet viime vuosina yhä enemmän sisältää myös muuta toimintaa kuin valvojan ja valvottavan tapaamisia, jotka nekin sisältävät olennaisesti ja monipuolisesti henkilön elämänhallintaa ja sosiaalisia valmiuksia lisäämään pyrkiviä keskusteluja, asioiden hoitamista, ohjausta ja neuvontaa.

Vaikuttamistavoitteen täyttämiseksi Rikosseuraamuslaitoksella on yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa käytettävissään toimenpiteitä aivan arkisten taitojen kartuttamisesta ja käytännön asioiden hoitamisesta aina vaativiin, tiettyyn rikostyyppiin

vaikuttamaan pyrkiviin toimintaohjelmiin. Keskeistä on kontrollin ja tuen vaikuttava yhdistelmä. Erityisesti tuomitun tarvitsemien tuen ja palveluiden kartoittamiseksi ja saamiseksi täytäntöönpanijan ja kunnan sosiaali- ja terveystoimen tulee toimia tiiviissä yhteistyössä. Kyse on myös siitä, että täytäntöönpanon suunnittelemisen ja käynnistämisen aika on useinkin otollista aikaa saada käyntiin toimintoja, joihin tuomittu ei välttämättä ole aikaisemmissa elämänsä vaiheissa ollut motivoitunut. Nykyisin täytäntöönpanijan ja tuomitun kotikunnan välinen yhteistyö ei toimi tasavertaisesti eri puolilla maata. Yhdyskuntaseuraamuksen suorittajistakin iso osa on sellaisessa elämäntilanteessa, että tukitoimenpiteiden tarve on suuri. Palveluiden järjestämisessä heille voi olla kyse melko suurista kunnan panostuksista, joten niiden suunnitteleminen ja järjestäminen täytäntöönpanon käynnistyessä ei ole välttämättä kovin helposti järjestettävissä. Näillä henkilöillä on kuitenkin oikeus tuen ja palveluiden saamiseen. Tältä osin tulee pohdittavaksi toisensuuntainen tasavertaisuuskysymys: voiko rikoksesta tuomittu kuntalainen ohittaa esimerkiksi päihdehuollon palveluiden saannissa rikokseen syyllistymättömän kuntalaisen, joka joutuu jonottamaan päihdepalvelun saamista jopa kuukausien ajan.

Olellainen vaikuttavuustavoitteen täyttämisen osa on vaikuttamaan pyrkivän toiminnan jatkuvuuden turvaaminen. Kyse on jatkuvuuden varmistamisesta ennen yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon alkua sekä sen jälkeen. Jos tuomitulla on käynnissä esimerkiksi kunnan sosiaali- ja terveystoimen järjestämä toiminta, tulee sen voida jatkaa yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon ajan. Tämä osuus jatkuvuuden varmistamisesta on ongelmattomampi kuin täytäntöönpanon aikana käynnistetyn toiminnan jatkumisen turvaaminen täytäntöönpanon jälkeen. Viimeksi mainitussa tilanteessa tulee myös kunnan viranomaisten todeta toiminnan hyödyllisyys, kuten esimerkiksi hoidon tarve. Lisäksi kunnalla tulee olla taloudellinen mahdollisuus jatkaa toimintoa välittömästi rangaistuksen suorittamisen jälkeen. Haavoittuvin toiminnan onnistumisen tai epäonnistumisen kohta on yleensä juuri täytäntöönpanon päättymisen aika. Tuntuu sekä tuomitun että järjestelmän kannalta turhauttavalta, jos hyvin käynnistynyt, esimerkiksi päihdehuollon toiminta katkeaa yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen jälkeen siksi, ettei järjestelmässä kyetä osoittamaan rahoitusta toiminnan jatkamiseksi.

2.3.6 F. Uusien yhdyskuntaseuraamusten tarve

Suomen rangaistusjärjestelmässä on käytössä viisi yhdyskuntaseuraamusta sekä valvottu koevapaus, josta on säädetty ehdottoman vankeusrangaistuksen osana, vaikka luonteeltaan se on yhdyskuntaseuraamus. Tätä seikkaa voidaan pitää epäkohtana ja yhdyskuntaseuraamuksen käsitettä hämärtävänä. Seuraamusjärjestelmän tunnettuus ja uskotavuus edellyttävät, että yhdyskuntaseuraamuskäsite on selkeä. Yhdyskunnassa, laitoksen ulkopuolella täytäntöön pantavat seuraamukset ovat yhdyskuntaseuraamuksia ja näissä mielessä myös valvottu koevapaus on selvästi yhdyskuntaseuraamus. Se, että siitä on säädetty ehdottoman vankeusrangaistuksen osana, johtuneen käyttöönottonsa ajan rikosseuraamusalan erillisestä organisaatiosta eli valvotun koevapauden täytäntöönpano säädettiin Vankeinhoitolaitoksen tehtäväksi, kun taas yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta vastasi Kriminaalihoitolaitos. Sittemmin alan viranomaiset ovat yhdistyneet Rikosseuraamuslaitokseksi, jonka sisällä myös valvotun koevapauden täytäntöönpanoon liittyvät toimet ovat aikaisempaa joustavammin järjestettävissä vankiloiden ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen tehtäviksi.

Yhdyskuntaseuraamustoimikunnan toimikauden kuluessa, marraskuussa 2011 on otettu käyttöön uusi yhdyskuntaseuraamus, valvontarangaistus. Sitä koskeva lainsäädäntö on vastikään hyväksytty, joten siltä osin ei ole nähtävissä merkittäviä muutostarpeita. Kyseeseen voisivat tulla jotkin yhdyskuntaseuraamusten yhteisiä säännöksiä koskevat täsmennykset. Valvontarangaistuksen toimivuudesta ei ole vielä kokemuksia.

Käytössä olevista yhdyskuntaseuraamuksista vain nuorisorangaistus on ollut niin vähäisesti käytössä, että sen olemassaolon tarkoituksenmukaisuus nykyisenlaisena on asetettu kyseenalaiseksi. Toimikunta totesi, että nuorille, nimenomaan alaikäisenä rikoksen tehneille tulisi olla heidän erityistilanteeseensa paneutuva yhdyskuntaseuraamus. Nuorisorangaistuksen vähäisen käytön keskeinen syy on se, että sen potentiaalinen kohdejoukko on väistämättä ja onneksi pieni. Valtaosa nuorista tuomitaan kuitenkin sen verran lievistä rikoksista, että ehdollinen vankeus valvontoineen on riittävä. Osin nuorisorangaistuksen vähäinen käyttö selittyy myös sillä, että sitä ei ehkä juuri vähäisen käytönsä vuoksi tunneta välttämättä kovin hyvin kaikkialla maassa. Niissä tapauksissa, joissa nuorisorangaistusta on käytetty, sen on todettu toimineen hyvin ja tavoitteidensa mukaisesti eli tuomitun nuoren elämäntilanteeseen on kyetty paneutumaan ja häntä kyetty auttamaan kontrollin ja tukitoimenpiteiden hyvällä yhdistelmällä.

Yhdyskuntaseuraamuksiin tuomitut henkilöt ovat aikaisempaa syrjäytyneempiä. Tästä syystä viime vuosina on pohdittu ja selvitetty, tulisiko Suomen seuraamusjärjestelmään ottaa sopimushoitotyyppinen seuraamus. Viimeaikainen seuraamusten sisällöllinen kehitys sekä käyttöönotetut uudet seuraamusmuodot (valvottu koevapaus ja valvontarangaistus) tekevät mahdolliseksi sopimushoidossa tavoiteltujen toimintatapojen käytön. Jo olemassa olevan lainsäädännön nojalla niin vankeusrangaistuksen kuin yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa on mahdollista järjestää tuomitulle yleisen palvelujärjestelmän tarjoamaa hoitoa, niin laitoshoidoa kuin avohoitoakin. Toimiva laitoshoidotakso saattaa olla varsin lyhytkin, kunhan se jatkuu asianmukaisesti avohoitona. Rikoksista tuomituilla suurin hoidollinen tarve on päihdeongelmien ja mielenterveysongelmien hoitamiseksi. Valitettavasti jo olemassa olevia mahdollisuuksia hankkia hoitoa ei kovin laajasti käytetä. Osaltaan tätä tilannetta selittää se, että hoidon kustannusten maksamisvastuu ei ole aivan selkeä. Nykyinen seuraamusjärjestelmä siis sisältää mahdollisuuksia sisällyttää seuraamuksen suorittamiseen yleisen palvelujärjestelmän järjestämää hoitoa eikä erillinen sopimushoitotyyppinen seuraamus välttämättä toisi järjestelmään olennaista hoidon käytön lisäämistä. Nykyisessä lainsäädännössä ei ehkä riittävästi tuoda esiin sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän hoidon käytön mahdollisuutta niissä yhdyskuntaseuraamuksissa, joissa myös hoitolaitossijoitus on mahdollinen. Erityisesti valvontarangaistuksen osana tällainen hoitojärjestely voisi toimia hyvin, samoin valvotussa koevapaudessa. Avohoito on käytettävissä kaikissa yhdyskuntaseuraamuksissa.

Yhdyskuntaseuraamuskokonaisuutta voidaan pitää sekä sisällöiltään että lukumäärältään riittävänä. Toimikunnan tekemän kansainvälisen vertailun mukaan eri maissa on pääsääntöisesti käytössä yhdyskuntaseuraamusjärjestelmä, joka koostuu joko suuresta määrästä eri yhdyskuntaseuraamuksia tai vain harvoista yhdyskuntaseuraamuksista, joiden sisällöissä on lukuisia painotuksia. Toimikunnan eräs tehtävähän on pyrkiä selkiinnyttämään yhdyskuntaseuraamusjärjestelmän kokonaisuutta. Nykyiset yhdyskuntaseuraamukset eivät ehkä ole sisällöiltään ja keskinäisiltä suhteiltaan niin selkeästi hahmotettavia kuin mitä seuraamusjärjestelmän osien pitäisi olla. Kyse on myös siitä, miten ennustettavasti eri seuraamuksiin tuomitaan. Tilanteen korjaamiseksi seuraamusjärjestelmän selkeyttä tulisi lisätä.

Omana asianaan tulee esiin sakan muuntorangaistusjärjestelmässä käyttöön mahdollisesti otettava yhdyskuntaseuraamus. Sitä käsitellään myöhemmin kohdassa I.

2.3.7 G. Hoidon lisääminen seuraamusten täytäntöönpanossa

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanolle säädetyt vaikuttavuustavoitteet ovat vaativat. Ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittujen henkilöiden yhä lisääntynyt syrjäytyneisyys, päihdeongelmien vakavuus ja elämäntilanteen hallitsemattomuus ovat olleet havaittavissa jo vuosien ajan. Samansuuntaista huolta on nähtävissä myös yhdyskuntaseuraamukseen tuomittujen elämäntilanteessa. Heidän elämänvalmiuksiensa kohentamiseksi tarvitaan yksilöllisiä, monialaisia ja vaativia toimenpiteitä. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa pyritään ja pystytäänkin kartoittamaan ja toteuttamaan tuomittujen elämäntilanteen parantamiseksi tarpeellisia toimintoja ja palveluita. Osalla rikoksesta epäillyistä on niin vaikeita, lähinnä sosiaaliseen tilanteeseensa ja terveyteensä liittyviä ongelmia, ettei heitä tuomita yhdyskuntaseuraamukseen tai tuomittu yhdyskuntaseuraamus keskeytyy yhä pahenevien vaikeuksien vuoksi.

Yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen aika on useinkin otollista aikaa tuomitun sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien vähentämiseksi. Tämä aika on järkevää käyttää hyväksi. Näin toimitaankin melko onnistuneesti. Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemisen ja sen täytäntöönpanon aikana kyetään saamaan kuntoon tuomittujen joitakin elämän perusedellytyksiä. Olennainen asia on päihteiden käytön vähentäminen. Se, että yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon keskeytyksiä tapahtuu varsin vähän, vaikka täytäntöönpanoon liittyvissä tapaamisissa ja tilaisuuksissa on oltava päihteettömänä, kertoo tuomittujen päihteiden käytön jonkinasteisesta hallinnasta. Kun tähän kontrolliosaan on yhdistettävissä tarpeen mukainen päihdehoito, voidaan saavuttaa pidempikesitoisiakin päihteiden käytön hallinnan ajanjaksoja. Tämä on myös keskeinen uusintarikollisuuden ehkäisemisen tekijä.

Aikaisemmin kaavailtu ja varsin pitkälle valmisteltu sopimushoidon käyttöönotto on lykkääntynyt hankaliin sopimushoidon kohdejoukkoa ja järjestämisvastuuta koskeviin yksityiskohtiin. Kuten edellä kohdassa F on todettu, sinänsä sopimushoidon tarkoittamaa toimintaa ja hoitoa on varsin hyvin järjestettävissä jo nykyisessä seuraamusjärjestelmässä, niin ehdottoman vankeuden aikana kuin yhdyskuntaseuraamuksia täytäntöön pantaessa. Nykyisessä järjestelmässä on annettavissa ehdottoman vankeusrangaistuksen, valvotun koevapauden ja valvontarangaistuksen aikana laitoshoittoa. Avohoitoa voidaan järjestää kaikkien seuraamusten täytäntöönpanossa. Tältä osin seuraamusjärjestelmän sisältö, toimintatavat ja asenteet lienevät kehittyneet sillä tavoin, että erityisen sopimushoitoseuraamuksen tarvetta ei ole siinä määrin kuin 1900 – 2000 -lukujen taitteessa. Nykyistä tilannetta voidaan siis pitää varsin toimivana.

2.3.8 H. Hyvinvointivaltion yleisten tukijärjestelmien käyttö yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon yhteydessä

Yhdyskuntaseuraamusten perusajatus siis on se, että seuraamus pannaan täytäntöön tuomitun henkilön yhteisössä, ei laitoksessa. Tavoitteena on, että henkilö pystyy elämään mahdollisimman tavanomaista elämää yhteisönsä jäsenenä. Ajatukseen sisältyy myös se, että henkilö on kotikuntansa täysivaltainen jäsen.

Seuraamusten täytäntöönpanossa on useiden vuosien ajan tavoiteltu niin sanotun normaalisuusperiaatteen toteutumista, toisin sanoen rangaistusta suorittava henkilö saisi muun muassa hänelle laissa turvatut kunnan järjestämät palvelut siitä huolimatta, että hän suorittaa vankeusrangaistusta tai yhdyskuntaseuraamusta. Koulutuspalveluiden osalta normaalisuusperiaate toteutuu hyvin. Opetushallinnon alaiset tai muutoin opetusta yleisessä järjestelmässä järjestävät oppilaitokset vastaavat myös vankilassa annettavasta opetuksesta. Opiskeleva yhdyskuntaseuraamuksen suorittaja on yleisen koulutusjärjestelmän palveluiden käyttäjä. Terveydenhuollon osalta järjestelmä on sellainen, että Rikosseuraamuslaitos järjestää vankeuslain 10 luvun mukaisesti vangin lääketieteellisten tarpeiden mukaisen terveyden- ja sairaanhoidon sekä lääkinnällisen kuntoutuksen. Rikosseuraamuslaitos on myös velvollinen tukemaan vankia sosiaalisessa kuntoutumisessa ja suhteiden ylläpitämisessä läheisiinsä sekä asumiseen, työhön, toimeentuloon, sosiaalietuuksiin ja sosiaalipalveluihin liittyvien asioiden hoitamisessa. Yhdyskuntaseuraamuksen suorittaja on yleisen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas. Muiden seuraamusten täytäntöönpanoon liittyvien toimintojen osalta kustannustenjakovastuu on ongelmallisempi. Ongelman epäselvyys on kärjistynyt entisestään, koska niin valtion kuin kuntienkin resurssit järjestää palveluita ovat vähentyneet. Rikoksentehtäjäiden ongelmat ovat usein vielä siinä määrin syvät, että heidän tilanteensa parantaminen edellyttää erityisiä toimenpiteitä.

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa yhdistyvät valtion velvollisuudet huolehtia seuraamuksen täytäntöönpanosta ja kunnan velvollisuudet järjestää lainmukaiset tukipalvelut. Rajankäynti on käytännössä kuitenkin epäselvä. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyy rikokseen syyllistyneen henkilön elämänvalmiuksien parantamisen ja uusintarikollisuuden ehkäisemisen vaativa tavoite. Kun seuraamusta täytäntöönpanossa tuomitun edellytetään osallistuvan toimintoihin, jotka tukevat edellä todettuja tavoitteita, toimintojen yksityiskohtien toteutuksessa nousee vaikeita järjestämistä ja kustannusvastuun jakautumisen kysymyksiä.

Tilanteen ongelmallisuus on havaittavissa esimerkiksi pyrittäessä vaikuttamaan rikokseen syyllistyneiden yleisimpään ongelmaan eli päihdeongelmaan. Kunta on päihdehuoltolain nojalla velvollinen järjestämään tarvittavan päihdehuollon. Rikosseuraamuslaitos puolestaan on velvollinen panemaan rangaistukset täytäntöön siten, että rangaistuksen suorittajan valmiudet elää rikoksetonta elämää paranevat. Päihdeongelman yhteys rikosten tekemiseen on useimmissa tapauksissa ilmeinen. Kun yhdyskuntaseuraamusta suorittavan henkilön rikosten tekemiseen vaikuttaa päihdeongelma ja hän itse olisi motivoitunut ongelmaansa hoitamaan, tulisi olla ennakoitavissa, minkä tahon velvollisuutena on maksaa päihdehuollon toimenpiteet. Epäselvä vastuunjako vaikeuttaa itse toiminnan järjestämisen valmistelua ja toteutusta.

Kun viime vuosina on otettu käyttöön uusia seuraamusmuotoja, taloudellisten vaikutusten arvioinnissa on saattanut riittää varsin toteava kannanotto, ettei esityksellä ei merkittäviä taloudellisia vaikutuksia tai olennaisia vaikutuksia viranomaisien väliseen tehtävänjakoon. Viime aikoina vaikutuksiin on otettu avoimemmin ja selkeämmin kan-

taa. Käytännössä tämä on merkinnyt kustannusvastuun ainakin osittaista ottamista Rikosseuraamuslaitokselle, koska kuntatalouden kestävämmän tilanteen vuoksi eduskunta ei ole ollut valmis säätämään kunnille tehtäviä ilman vastaavan määrärahan osoittamista. Marraskuun 2011 voimaan tulleen valvontarangaistuksesta annetun lain eduskuntakäsittelyssä lakivaliokunta otti kantaa kustannustenjakoaasiaan ja totesi (LaVM 30/2010 vp) muun muassa kantavansa huolta kuntien resurssien riittävydestä nykyisessä taloudellisessa tilanteessa ja pitää sen vuoksi välttämättömänä edellyttää, että valvontarangaistuksen käyttöönotolla ei aiheuteta kunnille lisäkustannuksia. Eduskunnan vastauksessa (EV 266/2010 vp) on asiaa koskeva lausuma: eduskunta edellyttää, että valvontarangaistuksen käyttöönotolla ei aiheuteta kunnille lisäkustannuksia.

Seuraamusjärjestelmän johdonmukaisuus, tasavertaisuus, uskottavuus ja ennustettavuus edellyttävät, että seuraamuksille asetetun vaikuttavuustavoitteen täyttämiseksi järjestettävien toimintojen järjestämis- ja kustannusvastuukysymykset ratkaistaan mahdollisimman selkeästi.

2.3.9 I. Yhdyskuntaseuraamus sakon muuntorangaistuksena

Viime vuosina on kahdessa otteessa vähennetty sakon muuntorangaistuksen käyttöä poistamalla ensin enintään 20 päiväsakon suuruisen, rangaistusmääräysmenettelyssä annettujen sakkujen muuntokelpoisuus. Sitten muuntokielto ulotettiin kaikkiin rangaistusmääräysmenettelyssä annettuihin sakkoihin. Rangaistusjärjestelmän uskottavuuden kannalta on pidetty perusteltuna selvittää, miltä osin erityisesti toistuvasti näpistykseen syyllistyneiden, rangaistusmääräysmenettelyssä sakon saaneiden tapauksiin muuntokelpoisuus olisi syytä palauttaa. Tavoitteena ei kuitenkaan ole lisätä ehdottoman vankeuden käyttöä muuntorangaistuksena, vaan sakkorangaistusjärjestelmään tulisi kehittää sellainen yhdyskuntaseuraamus, joka olisi uskottava ja toimiva muuntorangaistus ehdottoman vankeuden ohella. Edellä todetut sakon muuntorangaistusjärjestelmän kehittämistoimet annettiin yhdyskuntaseuraamustoimikunnan tehtäväksi. Asiaa on viimeksi selvittänyt oikeusministeriön asettama työryhmä, joka sai työnsä valmiiksi loppuvuonna 2009. Työryhmä päätyi siihen, etteivät nykyiset yhdyskuntaseuraamukset sellaisinaan sovellu sakkovankeuden vaihtoehtoiksi, koska sakkoja vankeutena suorittavat henkilöt ovat vakavasti syrjäytyneitä eikä heillä pääosin ole valmiuksia suorittaa omaaloitteisuutta edellyttäviä yhdyskuntaseuraamuksia.

Sakon muuntorangaistusjärjestelmään liittyy vakava periaatteellinen ongelma, sillä siinä varallisuusrangaistus on muunnettavissa vapauteen kohdistuvaksi rangaistukseksi, vieläpä kaikkein ankarimmaksi seuraamukseksi eli ehdottomaksi vankeudeksi. Valtaosa sakoista maksetaan. Sen lisäksi suuri osa maksamatta jääneistä sakoista saadaan perittyä ulosottoteitse. Maksamatta ja perimättä jää murto-osa sakoista. Siten henkilöt, jotka joutuvat suorittamaan sakon vankeutena, ovat yhteiskunnan köyhin ja huono-osaisin osa. Tätä ei voida pitää sosiaalipoliittisesti oikeudenmukaisena. Kuitenkin kriminaalipoliittiset syyt – erityisesti se, että seuraamus on suoritettava – edellyttävät muuntorangaistusmahdollisuuden olemassaoloa. Ongelman lieventämiseksi tarvittaisiin tasapainoinen ratkaisu, jossa sinänsä vähäisinä pidettävien, rangaistusmääräysmenettelyssä käsiteltävien sakkorikosten eräänlainen törkeys ja tekijän osoittama piittaamattomuus olisivat otettavissa huomioon niin, että muuntorangaistus voidaan määrätä. Vastapainoksi muuntorangaistus olisi pantavissa täytäntöön lievempänä ja niin yksilön kuin järjestel-

mänkin kannalta tarkoituksenmukaisempuna seuraamuksena kuin ehdottomana vankeutena.

Sakon muuntorangaistukseksi soveltuvan yhdyskuntaseuraamuksen kehittämisessä ongelmallisimpana seikkana on pidetty sitä, että sakon muuntorangaistukseen tuomitut henkilöt ovat elämäntilanteessaan niin suurissa vaikeuksissa, ettei oma-aloitteellisuutta edellyttävän yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen olisi mahdollista. Esimerkiksi yhdyskuntapalvelupaikkoja ei voitaisi kuormittaa työntekovalmiuksiltaan heikoilla palvelusuorittajilla tai vastikään käyttöön otetun valvontarangaistuksen suorittajiksi ei välttämättä heti alkuvaiheessa ole järkevää ottaa kaikkein syrjäytyneimpiä tuomittuja, joilla ei välttämättä ole kiinteää paikkaa, jossa valvontarangaistus suoritetaan.

Toimikunnan tekemän selvityksen mukaan osa sakon muuntorangaistusta suorittavista henkilöistä, vaikka ovatkin heikossa elämäntilanteessa, kykenevät suorittamaan yhdyskuntapalvelua. Lisäksi useilla on halukkuutta selvittää asioitaan ja pyrkiä katkaisemaan syrjäytymiskierteensä. Tämän perusteella on pääteltävissä, että sittenkin sakon muuntorangaistusjärjestelmässä olisi mahdollisuuksia kehittää ehdottoman vankeusrangaistuksen ohella käytettävä yhdyskuntapalvelun luonteinen muuntorangaistus.

Yhdyskuntapalveluluonteisen muuntorangaistuksen kehittämisen ja käyttöönoton ohella muuntorangaistusjärjestelmä kaipaa kokonaistarkastelua, jossa tulee ottaa huomioon joukko inhimillisiä, viranomaisten toimintojen järjeistämiseen liittyviä sekä teknisiä tekijöitä. Muuntorangaistusuhan alla olevista henkilöistä osa pyrkii hoitamaan asioitaan. Näissä tilanteissa pitäisi voida nykyistä selkeämmin tulla vastaan. Muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon päättyvä prosessi on noin vuoden mittainen, useita viranomaisia työllistävä kokonaisuus, jossa on järkiperaistämisen tarvetta ja mahdollisuuksia. Näitä mahdollisuuksia tulisi selvittää ja toteuttaa.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Yhdyskuntaseuraamusten käyttö, sisältö, tavoitteet ja keskinäinen suhde

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi yksi laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta. Samassa laissa säädettäisiin mahdollisimman yhdenmukaisesti ja johdonmukaisesti eri yhdyskuntaseuraamusten käytöstä, sisällöstä ja tavoitteista. Myös yhdyskuntaseuraamusten keskinäinen suhde kävisi yhtenäisessä laissa nykyistä selkeämmin esille. Yhdessä yhteisessä laissa seuraamuksista säätäminen edesauttaisi eri seuraamusten tunnettuutta, koska kaikki seuraamusvaihtoehdot olisivat nähtävissä konkreettisesti osana kokonaisuutta.

Esityksessä ehdotetaan säilytettäväksi yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon tavoite nykyisenlaisena. Siitä säädettäisiin yhtenäisen lain alussa ja samalla tavalla kaikkia yhdyskuntaseuraamuksia koskien. Ehdotuksen mukaan yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon tavoitteena on tukea tuomittua hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi sekä lisätä hänen valmiuksiaan elää rikoksetonta elämää.

Yhdyskuntaseuraamusten nykyiseen käyttöön ja sisältöön ei esitetä suuria muutoksia. Yhdyskuntapalvelun työpalveluluonne on todettu tarpeelliseksi säilyttää. Siihen liitettävissä olevan muun toiminnan keskeinen tavoite olisi edelleen motivoida tuomittua suorittamaan yhdyskuntapalvelu sekä antaa valmiuksia sen suorittamiseen esimerkiksi ottamalla seuraamuksen suorittamisen osaksi päihdehuollon palveluiden käyttö päihteiden käytön vaarantaessa yhdyskuntapalvelun asianmukaisen suorittamisen. Yhdyskuntapalveluun ehdotetaan lisättäväksi alle 21-vuotiaana rikoksen tehneille erityinen valvonnallinen elementti, jolla pyritään tukemaan nuoren mahdollisuuksia suorittaa yhdyskuntapalvelu asianmukaisesti ja kohentamaan hänen elämänhallintaansa muiltakin osin. Kyseessä olisi eräänlainen tehostettu yhdyskuntapalvelu tilanteissa, joissa arvioidaan, ettei tavanomainen yhdyskuntapalvelu tulisi onnistumaan tai tavanomaisen yhdyskuntapalvelun suorittaminen ei ole onnistunut.

Valvontarangaistus on uusi seuraamus, josta ei ole vielä saatu kokemuksia. Siihen liittyy useita ominaispiirteitä, esimerkiksi sen konkreettiset vaikutukset tuomitun kanssa samassa asunnossa asuvien oikeusasemaan sekä täytäntöönpanon edellyttämät tekniset järjestelyt. Valvontarangaistus pannaan täytäntöön tietyssä paikassa ja siihen sisältyy tietty toimintavelvollisuus. Valvontarangaistuksen suorittamiseen voi liittyä luontevasti yleisen palvelujärjestelmän tarjoama hoito, niin hoitolaitossijoitus kuin avohoidon toiminnot. Tämä on mahdollista jo voimassa olevan lainsäädännön nojalla, mutta tällaisen hoidon käytön tehostamiseksi asiasta ehdotetaan säädettäväksi nykyistä selkeämmin.

Valvottua koevapautta koskevat säännökset ovat nykyisin merkittävilta osiltaan valtioneuvoston asetuksessa. Säännökset on tarkoitus nostaa lain tasolle ennen yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskevan lainsäädännön valmistumista. Tätä koskeva lainvalmistelutyö on käynnissä oikeusministeriössä.

Ehdonalaisen vapauden valvonnassa ja ehdollisen vankeuden valvonnassa korostuu jo nykyisin kontrollin ja tuen yhdistelmän tärkeys. Olennaista on myös valvonnan oikea intensiivisyys. Tavoitteena on, että valvontaan asettamisessa sekä valvonnan sisältöä ja tiheyttä pohdittaessa otetaan huomioon, voidaanko ja millä keinoin tuomitun elämäntilannetta valvonnalla tukea. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että valvonnan alkuvaiheessa valvontatoimenpiteet ovat intensiivisimmillään. Tärkeää on siis myös valvonnan oikea kohdentaminen. Valvontaan pitäisi voida asettaa myös lyhyempiin vankeusrangaistuksiin tuomittuja, jotka eivät jäljellä olevan rangaistusajan pituuden perusteella tulisi asetettaviksi valvontaan ja sen tarjoamien palveluiden ja tuen käyttäjiksi. Tutkimukset ovat osoittaneet, että lyhyempiä vankeusrangaistuksia suorittavien joukossa on vankeja, jotka uusivat rikoksia tiheästi. Ehdotetulla lainsäädännön selkiennyksillä saavutettaneen valvontojen tehostumista.

Nuorisorangaistus ehdotetaan säilytettäväksi, vaikka sen käyttö on melko vähäistä. Nuorisorangaistuksella kyetään kuitenkin auttamaan jo melko vakavassa rikoskierteessä olevia nuoria ja välttämään nuorten joutumista vankilaan. Yhtenäisen yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lain arvioidaan tekevän myös nuorisorangaistusta nykyistä tunnetummaksi ja siten lisäävän sen käyttöä siinä määrin kuin sillä on kohdejoukkoa.

Yhdyskuntaseuraamusten sisällössä ja tavoitteissa korostuu yhtäältä eräänlainen lievimmän haitan periaate, toisin sanoen, ettei tuomitun vapautta rajoiteta enempää kuin rikokseen suhteessa olevan rangaistuksen täytäntöönpano edellyttää. Yhteisöstä erottamisen ja laitostumisen vaarat ovat ilmeiset ja pääosin yhä vakavampaan syrjäytymiseen johtavia. Toisaalta yhdyskuntaseuraamusten sisällön ja tavoitteiden määrittelyssä tulee varmistaa se, että rikosoikeusjärjestelmä on uskottava ja vaikuttava. Vaativa, intensiivinen ja rikollisuutta ehkäisevä seuraamus edesauttaa seuraamusjärjestelmän uskottavuuden vahvistumista. Esimerkiksi yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun henkilön ohjaaminen ja velvoittaminen päihdehuollon palveluiden käyttäjäksi on selkeästi sellainen seuraamuksen sisältö, että se uskottavasti vaikuttaa uusintarikollisuutta ehkäisevästi ja kaikinpuolista elämänhallintaa parantavasti. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanossa yhdistetään uskottavasti päihdeettömyyden valvonta ja päihdehuollon palveluiden järjestäminen.

Yhdyskuntaseuraamusten käytössä, sisällön määrittämisessä ja tavoitteiden toteuttamisessa onnistumisen varmistamiseksi tarvitaan arvioiteja ja selvityksiä tuomitun elämäntilanteesta ja hänen edellytyksistään suorittaa yhdyskuntaseuraamus. Nykyisin eri yhdyskuntaseuraamuksiin liittyvät arvioinnit, selvitykset ja lausunnot poikkeavat jonkin verran toisistaan. Tämä aiheuttaa tarpeettomia hankaluuksia niin selvitystä pyytävien syyttäjien ja tuomareiden kuin selvityksiä laativien Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten työssä. Siksi ehdotetaan yhdenmukaistettavaksi ja selkiennytettäväksi yhdyskuntaseuraamusten tuomitsemiseen ja täytäntöönpanoon liittyvän arviointi- ja selvitystyön sisältöjä ja menettelytapoja, myös niiden nimiä.

Yhdyskuntaseuraamusten käytön, sisällön ja tavoitteiden kannalta on erittäin tärkeää, että yksittäisen seuraamuksen tultua suoritetuksi, tuomittu ei jää yksin kantamaan ongelmiaan. Tuomitun elämäntilanteen kohentamisen kokonaisuudesta huolehtiminen on olennainen tekijä syrjäytymisen ja rikoskierteen katkaisussa. Hyödyllisten toimenpiteiden jatkuvuuden turvaaminen on useiden viranomaisten tehtävä.

Yhdyskuntaseuraamusten keskinäisen suhteen selkiennyksiksi esitetään yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain alkuun kyseisessä laissa tarkoitettujen yhdyskuntaseuraamusten luettelamista siten, että ne ovat kolmessa, kohdejoukkonsa tai täytäntöönpanovaiheensa mukaisesti määriteltävissä olevassa ryhmässä siten kuin

edellä 2.3. A -kohdan lopussa kuvataan. Ensimmäisessä ryhmässä ovat vankeuden vaihtoehdot eli yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus, joista valvontarangaistus on ankarampi. Toisessa ryhmässä ovat nuorille suunnatut ehdollisen vankeuden valvonta ja nuorisorangaistus, joista nuorisorangaistus on ankarampi. Kolmannessa ryhmässä ovat ehdottoman vankeuden loppuajkaan sijoittuvat valvottu koevapaus ja ehdonalaisen vapauden valvonta, joista valvottu koevapaus on ankarampi seuraamus.

3.2 Yhdyskuntaseuraamusten käyttö ja kehityssuunnat verrattuna muihin Euroopan maihin ja Euroopan neuvoston yhdyskuntaseuraamuksia koskeviin suosituksiin

Kansainvälinen vertailuaineisto osoittaa yleisen kehityssuuntauksen yhdyskuntaseuraamusjärjestelmien kehittämiseksi olevan, että aikaisemmin erillisiä seuraamuksia on yhdistetty johonkin seuraamukseen erillisinä määräyksinä. Tavoitteena on ollut seuraamuskäytännön yhtenäistäminen tavalla, joka tekee mahdolliseksi yksilöllisen tilanteen huomioon ottamisen seuraamusta määrättäessä. Useiden erillisten tai sisällöltään laajasti erilaisia vaihtoehtoja tarjoavien seuraamusten kokonaisuus voi olla hankalasti hahmotettava, jopa epäselvä. Nyt ehdotettavassa Suomen yhdyskuntaseuraamusjärjestelmän kehittämisessä pyritään selkiinnyttämään järjestelmää pitämällä yhdyskuntaseuraamusten lukumäärä lähtökohtaisesti nykyisenä, säätämällä seuraamusten yhteisistä osista yhteisissä yleisissä säännöksissä ja pyrkimällä löytämään tasapaino kunkin seuraamuksen sisällössä sellaisena, että yksilölliset seikat ovat riittävästi huomioon otettavissa, mutta seuraamuksen ominaispiirteet ovat silti selkeät.

Vertailuaineistosta nousee selkeästi yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon yhteinen tavoite, pyrkimys vaikuttaa tuomitun elämänvalmiuksien kohentamiseksi sekä parantaa tuomitun valmiuksia elää rikoksetonta elämää. Eri maissa panostetaan esimerkiksi hoidollisiin keinoihin eri tavoin. Toimikunnan ehdotus Suomen järjestelmän kehittämiseksi ottaa huomioon kansainväliset painotukset vaikuttavuustavoitteen toteuttamisesta. Niin on Suomen kriminaalipolitiikassa tehty jo pitkään. Ehdotuksessa ei kuitenkaan ehdoteta eräissä muissa maissa käytössä olevaa hoitoseuraamuksen käyttöönottoa, vaan tältä osin pitäytytään suomalaisessa perinteessä, jossa rangaistuksen ja hoidon yhdistäminen toteutetaan lähinnä toiminnallisina yhteyksinä, ei suoranaisena hoitoseuraamuksena. Samoin kuin vertailumaissa, tässä ehdotuksessa korostetaan tuomitun elämänvalmiuksien parantamisessa yhä painokkaammin hoidollisen tai muun toiminnan järjestämisessä yhteistyötä sosiaali- ja terveystoimen kanssa. Erityinen painotus näissä järjestelyissä on rangaistuksen suorittamisen jälkeisen toiminnan jatkamisen turvaamisessa.

Vertailumaissa on käytössä erityiset yhdyskuntaseuraamukset nuorille rikoksentekeijöille. Niissä korostuu nuoren yksilöllisen tilanteen huomioon ottamisen mahdollisuus. Nuorten seuraamuksissa on olennaista löytää oikea tasapaino tuen ja kontrollin yhdistämisessä. Niin ikään olennaista on se, että yhteiskunnan eri toimijat ovat yhteistyössä, kukin oman osaamisensa mukaan tuoden suunnittelemaan ja toteuttamassa seuraamuksen sellaiseksi, että on vaikuttava ja uskottava. Nyt ehdotettavassa Suomen yhdyskuntaseuraamusjärjestelmän kokonaisuudessa on pidetty tarpeellisena säilyttää nuorille kaksi

seuraamusmuotoa, myös nykyisin varsin vähällä käytöllä oleva nuorisorangaistus. Seuraamusjärjestelmässä tulee olla käytössä ankaruudeltaan ja kohdejoukoltaan erilaiset nuorten seuraamukset. Tämän järjestelyn tärkeys näkyy myös kansainvälisessä vertailussa.

Sähköisen valvonnan käyttö on vertailumaissa varsin laajaa. Sitä käytetään yleisesti eri seuraamusten valvonnallisena osana. Suomessa sähköisen valvonnan keinot ovat olleet käytössä varsin vähän aikaa. Kokemusten karttuessa sen käyttöala saattaa laajentua. Kaikkiin yhdyskuntaseuraamuksiin sitä ei liene mahdollista eikä tarpeellista ulottaa, koska yhdyskuntaseuraamuksiin liittyvä perusajatus on myös se, että tuomitun luotetaan kykenevän suorittamaan määrätyt ja sovitut asiat ilman kaiken aikaista valvontaa.

Euroopan neuvoston yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanotyöstä antamien suositusten periaatteita on Suomen järjestelmässä toteutettu jo aikaisemmissa muutosvaiheissa. Esimerkiksi rikosseuraamusalan organisaatiouudistuksia 2000-luvulla toteutettaessa nämä seikat on otettu huomioon. Valvonnan sisältöön liittyvien suositusten osalta voidaan todeta, että nyt käsillä olevassa ehdotuksessa korostuu valvontaan liittyvissä toimenpiteissä nimenomaisesti tuen ja kontrollin yhdistelmä. Valvonnan suunnitelmallisuutta ja yksilöllisyyttä korostetaan myös. Niin ikään painotetaan eri viranomaisten yhteistyötä ja kokonaisvaltaisia toimenpiteitä tuomitun elämäntilanteen kohentamisessa. Huomioon on otettu myös se, että tarpeellisena pidettävä toiminta voisi jatkua seuraamuksen suorittamisen jälkeen.

3.3 Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön selkeys, johdonmukaisuus ja vaikuttavuus

Esityksessä ehdotetaan siis säädettäväksi yksi laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta. Samassa laissa säädettäisiin mahdollisimman selkeästi, yhdenmukaisesti ja johdonmukaisesti eri yhdyskuntaseuraamusten käytöstä, sisällöstä, tavoitteista, tuomitun velvollisuuksista, viranomaisten toimivaltuuksista sekä muista yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvistä seikoista. Eri yhdyskuntaseuraamuksilla on paljon yhteisiä peruspiirteitä. Yhteiset säännökset olisivat lain yleisissä säännöksissä. Niiden lisäksi kunkin yhdyskuntaseuraamuksen edellyttämät erityiset säännökset olisivat kukin omissa luvuissaan. Näiden toimenpiteiden arvioidaan lisäävän yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskevan lainsäädännön selkeyttä ja johdonmukaisuutta. Samalla otaksuttavasti paranee eri seuraamuksiin tuomitsemisen tai määräämisen ennustettavuus ja tasavertaisuus. Sinänsä jo uuden, mahdollisimman toimivaksi laaditun lainsäädännön voimaantulo lisää sen säätelemän kohteen tunnettuutta.

3.4 Perustuslain asettamat vaatimukset yksilön oikeusasemaa ja viranomaisten toimivaltuuksia koskeville säännöksille

Perustuslain asettamat vaatimukset rangaistukseen määräämisen edellytysten yksityiskohtaisesta säätämisestä lain tasolla, yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista sekä viranomaisten toimivaltuuksista eivät kaikin osin täyty voimassa olevissa yhdyskuntaseuraamuksia koskevissa laeissa. Uusimmat niistä ovat tältäkin osin kunnossa. Ehdotuksessa siis esitetään säädettäväksi yksi yhtenäinen yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskeva laki, joka sisältäisi myös asianmukaiset säännökset edellytyksistä, joiden perusteella täytäntöönpanoviranomainen voi määrätä tuomitun yhdyskuntaseuraamukseen, tuomitun oikeuksista, velvollisuuksista ja velvollisuuksien rikkomisen seurauksista, täytäntöönpanovirkamiesten tehtävistä sekä siitä, minkä tasoiset virkamiehet voivat päättää mistäkin seuraamuksen täytäntöönpanoon kuuluvasta toimenpiteestä tai seikasta.

Ehdotuksessa pyritään tekemään nykyistä selkeämmäksi se jo voimassa olevassa lainsäädännössäkin oleva tuomioistuimen tuomitsemisvaltaan ja täytäntöönpanoviranomaisen seuraamuksen yksityiskohtaisen sisällön määrittämisen toimivaltaan liittyvä jako, jonka mukaan ehdottoman vankeuden sijasta käytettäviin seuraamuksiin tuomitsee tuomioistuin ja ehdottoman vankeuden loppuvaiheessa käytettävissä olevista yhdyskuntaseuraamuksista päättää Rikosseuraamuslaitos. Viimeksi mainituissa on kyse valvotusta koevapaudesta ja ehdonalaisten vapauden valvonnasta. Laissa olisi yksityiskohtaisesti säädetty näihin seuraamuksiin määräämisen edellytykset. Erityinen tämän ongelman kiteytymä on ehdotettu sakkopalvelu. Voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti sakon muuntorangaistuksen määräisi tuomioistuin. Kun muuntorangaistus tulee täytäntöönpantavaksi, Rikosseuraamuslaitos tutkisi, onko tapauksessa laissa yksityiskohtaisesti säädetyt edellytykset määrätä muuntorangaistus suoritettavaksi sakkopalveluna. Jos edellytykset täytyisivät, tuomittu aloittaa sakkopalvelun.

Ehdotuksessa esitetään yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun muutoksenhakuoikeuden saattamista nykyvaatimusten mukaiseksi. Asiasta olisi yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetussa laissa oma lukunsa. Ehdotuksessa olisi omat pykälänsä muutoksenhaun alaisista päätöksistä ja muutoksenhakukielloista sekä muutoksenhaku menettelyyn liittyvistä asioista.

Perustuslain vaatiman yhdenvertaisuuden toteuttaminen yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemisessa ja määräämisessä ei kaikin osin toteudu eikä tilannetta ole juurikaan parannettavissa. Lähtökohtaisesti yhdenvertaisuuden toteutuminen samanlaisten tapaus-ten ja tilanteiden osalta parantunee sillä, että yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annettaisiin yhtenäinen, selkeä ja johdonmukainen laki. Sen sijaan eräisiin yhdyskuntaseuraamuksiin liittyvä sosiaalinen valikoiminen ei ole täysin vältettävissä. Asianmukainen yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen edellyttää oma-aloitteellisuutta, tietynasteisten sosiaalisten perusvalmiuksien olemassaoloa ja sosiaalisen aseman tietynlaista vakiintuneisuutta.

3.5 Uusintarikollisuuden vähentämisen tavoite yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa

Uusintarikollisuuden vähentämisen tavoite on yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa keskeistä. Jo yhdyskuntaseuraamusten luonne eli laitossijoituksen ja kaikkien sen haittavaikutusten välttäminen lähtee siitä, että tuomitun valmiuksia elää rikoksetonta elämää pyritään ja pystytään vähentämään. Tuomitun yhteyksiä lähipiiriinsä ei katkaista. Lisäksi hänelle pyritään tarjoamaan ne julkiset palvelut, joiden avulla hänen elämänsä perusedellytyksiä voidaan korjata. Ehdotettavassa laissa vaikuttavuustavoite on kirjoitettu selkeästi yhdyskuntaseuraamusten tavoitteeksi. Eri yhdyskuntaseuraamusten sisällössä todellinen vaikuttamisen pyrkimys tuodaan esille. Jo yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemisen edellytyksiä selvitetessä ja täytäntöönpanoa suunniteltaessa lähtökohtana olisi rikoksesta epäillyn tai tuomitun elämän kokonaistilanteen huomioon ottaminen siten, että olisi löydettävissä realistiset ja elämänvalmiuksia uskottavasti parantavat toiminnot, joista olisi selkeästi hyötyä niin yksilön kuin yhteisön tasolla. Keskeinen yksityiskohta olisi päihdeettömyyden tukeminen. Kyse olisi paitsi yksilöllisesti suunnitellun ja järkevän toimintojen kokonaisuuden löytämisestä ja päihdeiden käytön vähentämiseen motivoimisesta myös tarvittavan ja todellisen valvonnan pitämisestä osana täytäntöönpanoa. Ehdotetussa laissa lähdetään näiden seikkojen tasapainoisesta yhdistämisestä. Esimerkiksi ehdotetut tuomitun velvollisuuksia, valvojan tehtäviä sekä tuomitun toiminnan ja valvonnan tarvetta kartoittavia selvityksiä ja arviointeja koskevat yksityiskohtaiset säännökset tukisivat tätä tavoitetta.

Rikosseuraamuslaitoksella ei ole mahdollisuuksia itse järjestää läheskään kaikkia vaikuttavuustavoitteen täyttämiseksi tarvittavia toimenpiteitä ja palveluita. Keskeinen yhteistyötaho on tuomitun kotikunta. Näillä molemmilla toimijoilla on omat, tuomitun elämänvalmiuksien parantamiseen tähtäävien toimenpiteiden järjestämisvelvollisuutensa. Tavoitteet ja keinot ovat yhdensuuntaiset, mutta silti kustannusvastuukysymykset ovat ajoittain ja paikoittain estäneet tavoitteiden mukaisen toiminnan. Tilanne on vaikea. Keinoja ongelman ratkaisemiseksi on etsitty vuosien ajan. Nykyisessä kuntatalouden tilanteessa on lähdetty siitä, ettei tältä osin kuntien vastuulle voida säilyttää uusia tehtäviä. Monin osin täytäntöönpanoviranomaisen vaatimukset saada kuntia yhä enemmän mukaan järjestämään ja maksamaan uusintarikollisuuden ehkäisemiseen tähtääviä toimia ovat lähteneet siitä, että kyse on kuntien lakisääteisistä tehtävistä, kuten päihdehuollon palveluiden järjestämisestä. Nyt ehdotettavassa laissa pyritään ratkaisemaan kustannustenjako-ongelma siten, että selkeästi todettaisiin Rikosseuraamuslaitokselle kuuluvaksi yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvien toimintojen järjestäminen ja maksaminen. Kunta puolestaan vastaisi kunnallisten peruspalveluiden järjestämisestä ja maksamisesta. Lakiehdotuksessa edellytettäisiin myös, että toiminnan jatkuvuus tulisi ottaa huomioon yhdyskuntaseuraamuksen tultua suoritetuksi. Näiden säännösten avulla kyettäneen merkittävästi parantamaan vaikuttavuustavoitteen toteuttamista.

Rikosseuraamuslaitoksella on käytössään useanlaisia ja vaativuudeltaan erilaisia toimintoja ja toimintaohjelmia vaikuttavuustavoitteen täyttämiseksi. Tältä osin ei ole havaittu olevan lukumääräistä lisäämisen tarvetta. Rikosseuraamuslaitoksen tavanomaisessa toiminnan kehittämisessä ja esimerkiksi kansainvälisen kehityksen seurannassa löytyvät varmasti ne toimintojen sisällölliset kehittämisen keinot kuin mitä vaikuttavuustavoitteen täyttäminen edellyttää.

3.6 Uusien yhdyskuntaseuraamusten tarve

Ehdotetussa laissa säädettäisiin yhdyskuntaseuraamuksista siten, että mukana olisi myös valvottu koevapaus. Nykyisessä lainsäädännössä valvottu koevapaus on osa ehdotonta vankeusrangaistusta, vaikka luonteeltaan se on yhdyskuntaseuraamus. Valvotun koevapauden täytäntöönpanotoimenpiteitä koskevat säännökset olisivat tämän uudelleen määrittelyn mukaisia eli pääosin valvotun koevapauden täytäntöönpanotoimenpiteistä puhuttaessa olisi kyse yhdyskuntaseuraamustoimistojen ja niissä työskentelevien virkamiesten toimenpiteistä. Osin nämä järjestelyt ovat Rikosseuraamuslaitoksen sisäisiin työjärjestys- ja muihin järjestelyihin tarkoituksenmukaisimmin hoidettavissa. Valvotun koevapauden nimenomainen toteaminen yhdyskuntaseuraamukseksi ei merkitsisi tuomitulle järjestettävien toimintojen kustannusvastuun muutoksia Rikosseuraamuslaitoksen ja tuomitun henkilön kotikunnan välillä. Siltä osin kuin toiminta olisi seuraamuksen täytäntöönpanoa, toiminnan kustannukset maksaisi Rikosseuraamuslaitos.

Toimikunnan työn kuluessa yhdyskuntaseuraamusjärjestelmään on otettu uusi seuraamus, valvontarangaistus. Uuden seuraamuksen käyttöönotto on merkittävä asia ja sen toimivuudesta ja käytöstä tulee saada tutkittua tietoa, ennen kuin voidaan arvioida sen vaikutus kokonaisjärjestelmässä. Uuden, kohdejoukoltaan noin runsaaseen sataan tuomittuun päivittäisessä yhdyskuntaseuraamusten suorittajien määrässä tähdätty seuraamus on siinä määrin olennainen, ettei samanaikaisesti tällaisen uudistuksen kanssa ole tarkoituksenmukaista ottaa koko rikosoikeusprosessia ja täytäntöönpanojärjestelmää kuormittavaksi uutta yhdyskuntaseuraamusta, ellei muuta uutta seuraamusta ole jo ennalta pitkälle valmisteltu tai sellaisen tarve ole yhteiskunnassa ilmeinen ja kiireinen.

Uusien yhdyskuntaseuraamusten tarvetta kartoittaessaan toimikunnan työssä tuli esiin kaksi uutena pidettävää seuraamusmuotoa, sopimushoito sekä pitkän ehdollisen vankeusrangaistuksen alkuun liitettävissä oleva lyhyt ehdoton vankeus. Sopimushoidon käyttöönottoa valmisteltiin 2000-luvun alkuvuosina jo varsin pitkälle. Kohdejoukkonsa täsmentämisen vaikeuden ja kustannusten kattamisen epäselvyyksien vuoksi sopimushoitoa koskevaa hallituksen esitystä ei annettu eduskunnalle. Yhdyskuntaseuraamustoimikunta selvitti ja pohti perusteellisesti sopimushoidon käyttöönoton edellytyksiä nykyisessä kriminaalipoliittisessa tilanteessa. Seuraamusjärjestelmän selkeänä ja johdonmukaisena pitämisen tavoitteen täyttämiseksi sekä edelleen kohdejoukon täsmentämisen hankaluuden ja osin vaativina pidettävien hoidollisten sisältöjen järjestämisen ja maksamisen vaikeuden vuoksi toimikunta ei pitänyt tarkoituksenmukaisena jatkaa erillisen sopimushoitoseuraamuksen käyttöönoton valmistelua. Sen sijaan toimikunta selvitti, mihin yhdyskuntaseuraamuksiin olisi mahdollista ja järkevää liittää sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän hoidon mahdollisuus. Kyse olisi olla lähinnä päihdehuollon laitoshoidosta tai avohoidosta. Erityisesti laitoshoidon sijoittaminen yhdyskuntapalveluun, ehdonalaisen vapauden valvontaan, ehdollisen vankeuden valvontaan tai nuorisorangaistukseen olisi ongelmallista näihin sisältyvien viikoittaisen tuntimäärän enimmäisosuuksien sekä myös mainittujen seuraamusten luonteen vuoksi. Tältä pohjalta toimikunta pohti yksityiskohtaisesti, millä edellytyksin ja miten käytännössä sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämä hoito olisi liitettävissä valvontarangaistukseen tai valvottuun koevapauteen. Selvitys- ja pohdintatyössä edettiin yhä lähemmäs niitä edellytyksiä ja järjestelyjä, joista on jo säädetty valvontarangaistuslain lähtökohdassa. Sen mukaan valvontarangaistus voidaan panna täytäntöön muun muassa paikassa, jossa tuomittu saa hoitoa. Valvontarangaistukseen sisältyvän sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yk-

sityisen palveluntuottajan järjestämän hoidon käytön mahdollisuutta ehdotetaan korostettavaksi ja täsmennettäväksi valvontarangaistusta koskevissa säännöksissä. Vankeuslain 8 luvun 9 §:n 2 momentin nojalla vanki on sijoitettavissa ulkopuoliseen laitokseen saamaan hoitoa. Valvotun koevapauden suunnittelussa tämä otettaisiin huomioon esimerkiksi siten, että tällaisen laitoshoidon jälkeen tuomittu voitaisiin määrätä valvottuun koevapauteen jatkamaan hoitoa avohoitona. Sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän hoidon avulla ei saavutettaisi sellaista uutta sisältöä seuraamusjärjestelmään, joka ei olisi jo käytettävissä nykyjärjestelmässä. Lyhyen ehdottoman vankeusrangaistuksen liittämisen pitkäaikaan ehdolliseen vankeusrangaistukseen ei ole kyse yhdyskuntaseuraamuksesta. Tämän yhdistelmäseuraamuksen käyttöönoton tarvetta ja edellytyksiä selvitetään erillisenä työryhmätyönä.

Toimikunta on pohtinut yhä vähemmän käytetyn nuorisorangaistuksen osuutta seuraamusjärjestelmän kokonaisuudessa. Nuorisorangaistus on toiminut vaikuttavasti ja nuorten seuraamuksissa ehdollisen vankeuden ja ehdottoman vankeuden välissä omana portanaan. Sillä on selkeästi oma tehtävänsä. Toimikunta ei ehdota nuorisorangaistuksesta luopumista ja sen korvaamista jollakin muulla nimenomaan alaikäisille suunnatulla yhdyskuntaseuraamuksella. Toimikunta ei myöskään ehdota nuorisorangaistukseen sisällöllisiä muutoksia, koska se toimii hyvin nykyisenlaisena. Sinänsä jo yhdyskuntaseuraamuksista nykyaikaisesti ja yhdellä lailla säätämisen uskotaan lisäävän myös nuorisorangaistuksen tunnettuutta. Tämä merkinnee sen käytön lisääntymistä tarkoituksenmukaiselle ja realistiselle tasolle. Toimikunta ei myöskään ehdota nuorisorangaistuksen soveltamisalan laajennusta 18 – 20 -vuotiaisiin rikoksentekejiin. Sen sijaan toimikunta ehdottaa yhdyskuntapalvelussa otettavaksi käyttöön alle 21-vuotiaille rikoksentekejiin tarkoitettu tehostettu yhdyskuntapalvelu, jossa olisi selkeä valvonnallinen elementti. Tämä yhdyskuntapalvelun muoto tulisi käyttöön, kun tavanomaisen yhdyskuntapalvelun suorittaminen on ollut tai sen arvellaan olevan vaikeaa. Asiasta ehdotetaan säädettäväksi yhdyskuntapalvelua koskevissa pykälissä, ei nuorten seuraamusten yhteydessä.

Suomessa käytössä oleva yhdyskuntaseuraamuskokonaisuus on riittävä sekä sisällöllisesti että lukumääräisesti. Seuraamusten täytäntöönpanon tavoitteina olevat tuomitun elämänvalmiuksien kohentaminen ja uusintarikollisuuden vähentäminen ovat täytettävissä nykyisten yhdyskuntaseuraamusten avulla. Nykyisessä järjestelmässä voidaan seuraamuksen täytäntöönpano valmistella ja toteuttaa riittävän yksilöllisesti ja uskottavasti. Ehdotuksessa esitetty yhteinen laki koskemaan kaikkien yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa omalta osaltaan ja merkittävästikin palvelee yhdyskuntaseuraamusten tunnettuuden lisäämisen ja järjestelmän ankaruussuhteiden selkiennyttämisen tarvetta. Käytössä olevat yhdyskuntaseuraamukset muodostavat selkeästi kolmeen luokkaan jaoteltavissa olevan kokonaisuuden: ehdottoman vankeuden sijasta tuomitavat, nuorille tarkoitettut yhdyskuntaseuraamukset ja ehdottoman vankeuden lopussa käytettävät seuraamukset. Niillä kullakin on oma seuraamuksen ajallinen ja sisällöllinen osuutensa seuraamusjärjestelmän kokonaisuudessa. Tässä vaiheessa ei ole tullut esiin tarpeita poistaa käytöstä jotakin nykyisistä seuraamuksista tai ottaa käyttöön jokin uusi yhdyskuntaseuraamus.

Omana asianaan tulee esiin sakon muuntorangaistusjärjestelmässä käyttöön mahdollisesti otettava yhdyskuntaseuraamus. Sitä käsitellään myöhemmin kohdassa 3.9.

3.7 Hoidon lisääminen seuraamusten täytäntöönpanossa

Yhdyskuntaseuraamusta suorittavien henkilöiden ongelmat ovat lisääntyneet ja syrjäytyneisyys on syventynyt kuluneen vuosikymmenen aikana. Tämä on nähtävissä selkeästi käytännön yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanotyössä. Seuraamuksen asianmukaiseksi suorittamiseksi tarvitaan yhä enemmän motivoivaa ja tukevaa työskentelyä. Rikosseuraamuslaitoksessa on yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa käytössä erilaisia toimintoja, joissa yhtäältä kyetään tarvittavissa määrin ottamaan huomioon kunkin tuomitun elämäntilanteen edellyttämä yksilöllinen ote ja toisaalta säilyttämään seuraamuksen täytäntöönpanojärjestelmän uskottavuuden edellyttämä ennustettavuus ja vaativuus. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon ei välttämättä kuulu kovin syvällisiä hoidollisia osia. Yhdyskuntaseuraamuksen perusajatushan on se, että tuomittu kykenee suorittamaan seuraamuksen omassa yhteisössään. Jos hänen senhetkinen elämäntilanteensa edellyttää esimerkiksi hoidollisia toimenpiteitä, hän joko niiden ohella kykenee suorittamaan seuraamuksen tai jos se ei onnistu, seuraamuksen täytäntöönpano keskeytetään määräajaksi tai kokonaan. Uusimpiin yhdyskuntaseuraamuksiin on sisällytetty aikaisempaa laajempi mahdollisuus liittää seuraamuksen osaksi vaativia, jopa laitossijoitusta edellyttäviä hoitotoimenpiteitä. Erityisesti tämä koskee valvontarangaistusta ja sen suorittamisen mahdollisuutta hoitolaitoksessa. Tältäkin osin nykyisin käytössä olevaa yhdyskuntaseuraamusjärjestelmää voidaan pitää toimivana ja erilaiset tuomittujen hoidolliset tarpeet hyvin huomioon ottavana. Näitä mahdollisuuksia ei kuitenkaan käytetä kovin paljon, joten toimikunta on päätenyt ehdottamaan sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän hoidon käytön mahdollisuuden korostamista.

Erillisellä sopimushoidolla tai vastaavalla järjestelyllä ei olisi selkeää omaa, muista seuraamuksista erottuvaa sisältöään. Sopimushoidon kaltaisessa seuraamuksessa olisi kyse sillä tavoin kattavasta hoidon ja rangaistuksen yhdistelmästä, että esiin nousisi olennaisia periaatteellisia kysymyksiä esimerkiksi siitä, miten vapaaehtoista tällainen hoito olisi, jos sen vaihtoehtona on esimerkiksi ehdoton vankeusrangaistus tai saisivatko rikoksiin syyllistyneet henkilöt silloin etuoikeutetun aseman suhteessa vastaavaa hoitoa jonottaviin muihin kansalaisiin. Hoidon ollessa nykyisenkaltaisesti seuraamuksiin liitettävissä edellä mainitut kysymykset eivät ole niin polttavat kuin varsinaisessa hoitoseuraamuksessa. Lisäksi sopimushoitoon liittyy useita hankalia käytännön ongelmia, kuten mikä taho määrittäisi hoidon tarpeen, minkälaisen selvityksen ja pohdinnan perusteella tuomioistuin päätyisi tuomitsemaan henkilön sopimushoitoon, mikä taho olisi velvollinen maksamaan hoidon kustannukset ja minkä tahon virkamiehet tai työntekijät valvoisivat sopimushoidon suorittamisen asianmukaisuutta.

Rangaistuksen täytäntöönpanon aikana järjestetyn hoidon tai muun rikoksettoman elämän valmiuksia kohentavan toiminnan jatkuminen seuraamuksen suorittamisen jälkeen on olennaisen tärkeää. Vapautumisen jälkeinen aika on tässä mielessä herkin vaihe. Jos esimerkiksi toiminnan tarpeellisuuden arviointi ja kustannusten kattamisen selvittäminen kestävät useiden päivien tai viikkojen ajan, tuomitun esimerkiksi päihteetöntömän elämän valmiudet heikkenevät. Toimikunta onkin ehdottanut, että yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosuunnitelmassa otetaan huomioon ja sen nojalla noudatetaan suunnitelmaa tuomitun elämänhallintaa edistävien tukitoimenpiteiden jatkuvuuden turvaamisesta rangaistuksen tultua suoritetuksi.

Toimikunta on selvittänyt ja todennut, että nykyisen järjestelmän tarjoamia mahdollisuuksia käyttää seuraamuksen täytäntöönpanon osana tuomitun tarpeen mukaista hoitoa, on pidettävä vaikuttavuustavoitteen kannalta hyvinä. Näitä mahdollisuuksia ovat 1) yhdyskuntapalvelun muun toiminnan kuin työn osuudessa järjestettävä toiminta, jonka tarkoituksena on vähentää tuomitun uusintarikollisuuden riskiä tai päihdeongelmia sekä lisätä tuomitun edellytyksiä suorittaa yhdyskuntapalvelurangaistus; 2) valvontarangaistuksessa toimintavelvollisuuteen sisältyvät kuntoutus, toimintaohjelmat ja muu vastaavanlainen tuomitun toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia ylläpitävät ja edistävät toiminnot; 3) valvotussa koevapaudessa olevan toimintavelvollisuus, jonka tavoitteena on seuraamusten yleistavoitteen mukaisesti tukea tuomittua hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi; 4) ehdonalaisen vapauden valvonnassa valvontatapaamisissa sekä sosiaalista toimintakykyä edistävien tehtävien ja ohjelmien yhteydessä parantaa valvottavan kykyä kantaa vastuuta ja toimia yhteiskunnassa hyväksyttävällä tavalla; 5) ehdollisen vankeuden valvonnassa valvontatapaamisissa sekä sosiaalista toimintakykyä edistävien tehtävien ja ohjelmien yhteydessä parantaa valvottavan kykyä elää rikoksetonta elämää; sekä 6) nuorisorangaistuksessa valvontatapaamisissa sekä tehtäviin ja ohjelmiin osallistumisessa edistää tuomitun sosiaalista toimintakykyä. Jos lainsäädäntöön vielä lisättäisiin sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän hoidon käyttömahdollisuutta korostavat säännökset, seuraamusjärjestelmän hoidollisia mahdollisuuksia voitaneen pitää riittävinä.

3.8 Hyvinvointivaltion yleisten tukijärjestelmien käyttö yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon yhteydessä

Edellä on useassa yhteydessä todettu kaksi selkeää yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvää perusasiaa: 1) yhdyskuntaseuraamusta suorittavien henkilöiden ongelmat ovat yhä syvemmät ja niiden helpottamiseksi tarvitaan yhä vaativampia toimia ja 2) yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanolle asetettujen tuomitun elämänvalmiuksien kohentamisen ja uusintarikollisuuden ehkäisemisen tavoitteiden täyttämiseksi tarvitaan yhä vaikuttavampia toimenpiteitä ja palveluita. Mitä vaikeammat henkilön ongelmat ovat, sitä syvempää työskentelyä ja suurempia resursseja tilanteen parantamiseksi tarvitaan. Se, että henkilöiden elämäntilanteeseen paneutuminen osuu juuri seuraamuksen valmistelun ja täytäntöönpanon aikaan, on luonnollista. Usealle tuomitulle se on vaihe elämässä, jossa tilanne pysäytetään siten, että on mahdollisuus ja velvollisuuskin etsiä elämänmuutoksen keinoja. Se on myös vaihe, jossa julkinen järjestelmä voisi laajasti tarttua mahdollisuuteen kohentaa syrjäytyneen tai syrjäytymisvaarassa olevan henkilön elämää yhteistyössä henkilön itsensä ja hänen lähipiirinsä kanssa. Siksi on sekä inhimillistä syistä että palvelujärjestelmän toimivuuden kannalta erittäin tärkeää luoda tähän kohtaan toimiva ja mahdollisimman sujuva menettely, jotta ihmisten elämän suunta saadaan muutettua.

Yhdyskuntaseuraamustoimikunta lähtee ehdotuksessaan siitä, että yhdyskuntaseuraamuksiin liittyvien toimintojen kustannustenjakovastuu määräytyy sen mukaan, onko toiminnassa kyse rangaistuksen täytäntöönpanolle asetetun vaikuttavuustavoitteen täyt-

tämisestä vai kotikunnan velvollisuudesta järjestää jäsenilleen laissa säädetty palvelut ja tukitoimet. Siltä osin kuin jää epäselväksi, kummasta toiminnasta on kyse, sen tulkittaneen olevan rangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvää toimintaa. Yhdyskuntaseuraamus-toimikunnan näkemyksen mukaan tässä ei osoitettaisi kunnille uusia tehtäviä.

Toimintojen kustannustenjakovastuun selkiinnyttämisen lisäksi toimikunta korostanee sitä, että rikoksesta epäillyn elinolosuhteita ja tukitoimenpiteiden tarvetta kartoitettaessa sekä toimintoja suunniteltaessa ja toteutettaessa kotikunnan ja Rikosseuraamuslaitoksen yhteistyötä tiivistetään siten, että toiminnot, palvelut ja tuet sovitetaan yhteen. Olennaista olisi myös aloitetun toiminnan ja tukitoimenpiteiden jatkaminen rangaistuksen tultua suoritetuksi. Edelleenkin tässä ratkaisussa ei olisi kyse kunnille osoitettavista uusista tehtävistä.

3.9 Yhdyskuntaseuraamus sakon muutorangaistuksena

Toimikunnan tekemän selvityksen perusteella on pääteltävissä, että suurin osa sakon muutorangaistukseen tuomituista on vakavasti päihdeongelmaisia ja monin tavoin syrjäytyneitä. Sakon muutorangaistukseen on tuomittu jonkin verran myös sellaisia henkilöitä, joiden elämäntilanne ja elämänhallinta ovat paremmassa kunnossa kuin muutorangaistukseen tuomittujen valtaosalla. Esimerkiksi se, että useat muutorangaistusta suorittaneet ovat suorittaneet yhdyskuntapalvelun moitteettomasti, kertoo siitä, etteivät päihdeongelmat tai elämänhallinnan muut puutteet välttämättä ole esteenä yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisessa. Tämän perusteella olisi aiheellista ottaa käyttöön sakkopalvelu mahdollisuutena suorittaa muutorangaistus.

Sakkopalvelun suorittamisen tapoja voisivat olla Rikosseuraamuslaitoksen erikseen järjestämät toiminnot, joiden tarkoituksena on kohentaa tuomitun valmiuksia elää rikoksetonta elämää. Sakon muutorangaistusta suorittavien tilanteessa kyse voi olla esimerkiksi terveydellisten ja sosiaalisten ongelmien kartoittamisesta tai arkielämän taitojen kartuttamisesta. Sakkopalvelun suorittamisen tapa voisi olla myös se, että yhdyskuntapalvelua suorittava suorittaisi yhdyskuntapalvelun suorittamisen ohella tai sen jälkeen sakkopalvelun samassa palvelupaikassa. Niin ikään päihdekuntoutuksen tarpeessa oleva sakotettu, joka ei kuitenkaan tarvitse päihdehuollon laitossijoitusta, voisi suorittaa avohoitona järjestettävän päihdekuntoutuksen sakkopalveluna.

Sakkopalvelua koskevat perusasiat olisivat seuraavat. Tuomioistuimien tuomitsisi sakon muutorangaistuksen, joka voitaisiin panna täytäntöön vankeutena tai sakkopalveluna. Rikosseuraamuslaitos selvittäisi, onko tuomitulla laissa säädetty edellytykset suorittaa muutorangaistus ehdotonta vankeutta lievempänä sakkopalveluna. Selvitystä varten tuomittu kutsuttaisiin Rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskukseen tai yhdyskuntaseuraamustoimistoon. Siellä selvitetäisiin tuomitun suostumus ja muut edellytykset suorittaa muutorangaistus sakkopalveluna. Rikosseuraamuslaitos ja tuomittu olisivat voineet valmistella asiaa jo ennen täytäntöönpanon alkamista. Jos tuomittu ei sakkopalveluun suostu tai tehdyn arvion perusteella hänellä ei ole siihen edellytyksiä, muutorangaistus suoritettaisiin vankeutena. Jos muutorangaistukseen tuomittu suostuu sakkopalveluun ja muutkin sakkopalveluun määräämisen edellytykset täyttyvät, Rikosseuraamuslaitos laatii yhteistyössä tuomitun kanssa täytäntöönpanosuunnitelman. Suunnitelma sisältäisi

toimintaa, jonka tarkoituksena on vähentää tuomitun uusintarikollisuuden riskiä ja päihdeongelmia, selvittää tuomitun velkatilannetta sekä lisätä tuomitun sosiaalisen selviytymisen edellytyksiä. Sakkopalvelua suorittavan olisi noudatettava päihdeettömyysvaatimusta osallistuessaan palvelun mukaisiin tapaamisiin ja tilaisuuksiin. Jos tuomittu saamansa kirjallisen varoituksen jälkeen edelleen rikkoisi sakkopalvelun ehtoja, Rikosseuraamuslaitos saattaisi asian syyttäjän harkintaan ja mahdollisesti edelleen tuomioistuimeen vietäväksi. Sakkopalvelussa yksi sakkopalvelutunti vastaisi yhtä muuntorangaistuksen päivää.

Sakkopalvelun käyttöönoton ohella toimikunta ehdottaa eräitä muuntorangaistusjärjestelmän kehittämisen keinoja, joiden merkitys yhteensä olisi olennainen. *Sakon maksamiseen ja perintään* liittyvä tällainen toimenpide olisi vankilassa tapahtuvan sakon maksumahdollisuuden säilyttäminen. Asiasta on tarpeen mainita erikseen, koska järjestelyn poistamista on useassa muussa yhteydessä perusteltu vedoten sen työllistävään vaikutukseen vankilassa sekä siihen, että osassa näitä tapauksia maksun suorittaa joku muun kuin sakotettu itse. Toimikunta on selvittänyt, että neljäsosa muuntorangaistusta suorittamaan tulleista maksaa sakon vankilassa. On syytä säilyttää järjestely, jossa sakko maksetaan näin monissa tapauksissa. *Sakon muuntamiseen* liittyvinä toimenpiteinä toimikunta ehdottaa ensinnäkin sitä, että muuntorangaistusasian käsittelyn lykkäämisen sekä muuntorangaistuksesta luopumisen ja muuntamatta jättämisen perusteisiin lisätään se, että sakotettu on maksanut sakon huomattavilta osin tai että sakotettu on hakeutunut päihdehoitoon tai velkaneuvontaan ja hoitaa näihin liittyvät velvollisuudet ja toimenpiteet asianmukaisesti. Kyse olisi perustellusta vastaantulosta tilanteissa, joissa sakotettu pyrkii hoitamaan asioitaan ja kohentamaan valmiuksiaan elää rikoksetonta elämää. Toinen sakon muuntamiseen liittyvä kehittämiskeino olisi se, että rangaistusmääräysmenettelyssä annettujen sakkojen muutokiellosta luovutaan toistuvasti samannimikkeisiin rikoksiin syyllistyvien tapauksissa. Tähän toimenpiteeseen liittyy rangaistusjärjestelmän uskottavuuden varmistamisen tavoite. Näillä toimenpiteillä todennäköisesti lisääntyvän muuntorangaistusmäärän vastapainoksi otettaisiin käyttöön sakkopalvelu. Pyrkimyksenä on, ettei ehdottomana vankeusrangaistuksena muuntorangaistusta suorittavien lukumäärä lisääntyisi. *Sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon* liittyvinä toimenpiteinä toimikunta ehdottaa Rikosseuraamusalan resurssien suuntaamista mahdollisuuksien mukaan siten, että muuntorangaistuksen täytäntöönpanon aikana vielä nykyistä painokkaammin kohennetaan muuntorangaistusta suorittavan henkilön fyysisiä, henkisiä ja sosiaalisia edellytyksiä elää rikoksetonta elämää. Niin ikään toimikunta ehdottaa, että muuntorangaistusta suorittavia aletaan sijoittaa vankeuslain 8 luvun 9 §:n 2 momentin nojalla vankilan ulkopuoliseen laitokseen tai vastaavaan yksikköön, jossa hän osallistuu päihdehuoltoon tai hänen selviytymismahdollisuuksiaan parantavaan muuhun tavoitteelliseen toimintaan. Lisäksi esitetään vankeuslakiin tehtäväksi muutos, jonka mukaan sakon muuntorangaistus tulisi suoritetuksi vasta vankeusrangaistuksen suorittamisen jälkeen, jos henkilöllä on suoritettavanaan sekä vankeus- että muuntorangaistus. Nykyisin muuntorangaistus suoritetaan ennen vankeusrangaistusta.

Edellä kuvattujen toimenpiteiden lisäksi toimikunta ehdottaa eräiden toimeksiantonsa ulkopuolelle jääneiden, mutta selvitystyössä esiin nousseiden muuntorangaistusjärjestelmän kehittämiseen liittyvien seikkojen selvittämistä erikseen. *Sakon maksamiseen ja perintään* liittyvinä toimenpiteinä ehdotetaan erikseen selvitettäväksi, olisiko mahdollista 1) keventää nykyistä pitkää sakon maksamisen ja perinnän prosessia; erityisesti olisi tarpeen selvittää, miten prosessi voisi painottua nykyistä vahvemmin ulosoton toimintaan, jotta maksun lykkäämistöimenpiteet eivät tule syyttäjälle tai tuomioistuimelle asti,

---

2) säätää ulosottokaareissa erikseen ulosoton vapaakuukauden perusteeksi se, että velallinen maksaa vapaakuukauden tai -kuukausien aikana sakkoaan ulosottomiehen kanssa sovituin tavoin, 3) tehostaa velkaneuvonnan, sosiaalisen luototuksen, Takuu-Säätiön tarjoamien palveluiden ja velkojen maksusta ulosottomiehen kanssa sopimisen käyttöä sekä 4) keskittää velkojen hoitamiseen liittyvien palveluiden saatavuutta mahdollisuuksien mukaan samaan rakennukseen. *Sakon muuntamiseen* liittyvinä toimenpiteinä ehdotetaan erikseen selvitettäväksi, olisiko mahdollista keventää sakon muuntorangaistusprosessia, esimerkiksi tarvitaanko kaikissa tapauksissa syyttäjän työpanosta.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Yhteiskunnalliset ja yksilölliset vaikutukset

Uudistus olisi muodollisesti kodifikaatiouudistus, jolla eri puolilla lainsäädäntöä olevat eri yhdyskuntaseuraamuksia koskevat normit koottaisiin yhteen ja samaan lakiin. Sisällöllisesti uudistus merkitsisi yhdyskuntaseuraamusten soveltamisalan hienoista laajentamista ja näiden aseman yleistä vahvistamista Suomen seuraamusjärjestelmässä. Molempiin puoliin liittyy yhteiskunnallisia ja rangaistukseen tuomittuja koskevia yksilöllisiä vaikutuksia.

4.1.1 Kodifikaatiovaikutukset

Kodifikaatiouudistuksen yhteiskunnalliset vaikutukset olisivat pitkälle pedagogisia ja liittyisivät lain sisällön selkeyteen ja yleiskatsauksellisuuteen. Nyt ehdotettavasta laista selviäisivät yhdyskuntaseuraamusten yhteiset ja kunkin yhdyskuntaseuraamuksen ominaiset sisällöt ja piirteet ja seuraamusten keskinäinen ankaruussuhde. Uudistuksella olisi merkittäviä pedagogisia etuja. Se kertoisi yhdessä rikoslain kanssa keskitetysti, mitkä rangaistusmuodot maassa on käytössä ja mikä on niiden sisältö. Näin myös yleisön mahdollisuudet muodostaa itselleen kuva Suomen rangaistusjärjestelmän sisällöstä paranisivat. Yhtenäinen lainsäädäntö vahvistaisi myös yhtenäisen lainsoveltamisen mahdollisuuksia eri viranomaisportaissa. Sen voisi ajatella myös parantavan yhdyskuntaseuraamusten yleistä tunnettuutta. Yhdyskuntaseuraamukset yhdistävä kodifikaatio kohottaisi seuraamukset eräässä mielessä vastinparinsa – vankeuden – rinnalle.

4.1.2 Uusimisvaikutukset

Rikollisuusvaikutusten arvioinnin lähtökohtana on oletus yhdyskuntaseuraamusten käytöstä vankeusrangaistuksen vaihtoehtona. Arviot uusimisvaikutuksista ovat perustettavissa kriminologian teoriaan ja rangaistuksen vaikutuksia koskeviin empiirisiin mittauksiin.

Johtavat rikollisuusteorioiden korostavat sosiaalisen oppimisen, sosiaalisten sidosten ja lähikontrollin, sosiaalisten mahdollisuuksien sekä virallisjärjestelmän tuottaman leiman merkitystä. Nähdään yhtäältä, että rikoskäyttäytymistä opitaan vuorovaikutus- ja kommunikaatioprosessien tuloksena rikoksiin myönteisesti suhtautuvien tahojen ja henkilöiden kanssa. Vankilat ja vankien väliset kommunikaatiosuhteet tarjoavat runsaasti mahdollisuuksia rikoksia suosivien käyttäytymismallien oppimiseen ja vahvistumiseen (vankila ”rikollisuuden korkeakouluna”). Yhdyskuntaseuraamukseen liittyvät samastumisen ja oppimisen mahdollisuudet ovat olennaisesti vähäisemmät, mikä tekee yhdyskuntaseuraamuksista merkittävästi vähemmän haitallisen vankeuteen verrattuna.

Lakien noudattaminen ja rikoksista pidättäytyminen on myös yhteydessä muun sosiaalisen kontrollin toimintaan. Yksilön käyttäytyminen riippuu myös hänen sosiaalisten sidostensa määrästä ja laadusta. Kiinnittyminen lainkuuliaisiin yksilöihin, instituutioihin ja normeihin toimii keskeisenä pidäkkeenä rikoksille. Vankila, katkaistessaan nuo sidokset, heikentää norminmukaista käyttäytymistä ylläpitäviä sidoksia, mikä myös osaltaan lisää rikoskäyttäytymisen riskiä. Osa yhdyskuntaseuraamuksista, kuten yhdyskuntapalvelu, vuorostaan on suunniteltu juuri näitä sidoksia vahvistamaan.

Rangaistukseen sisältyvän rikoksentekijän leiman on myös katsottu vaikeuttavan lainmukaista käyttäytymistä. Tuo leima rajaa niin sosiaalisia kuin taloudellisia mahdollisuuksia. Se saattaa sulkea rikoksentekijän konventionaalisen yhteisön ulkopuolelle ja työntää hänet rikoksia tekevän alakulttuurin piiriin. Seuraamukset ovat leimaavuusvaikutuksiltaan hyvin eri asemassa. Vankilan leima on muita seuraamuksia olennaisesti vahvempi, joskin kaikkiin seuraamuksiin liittyy jonkinasteinen poikkeavuuden leima. Yhdyskuntaseuraamuksilta puuttuvat myös vankeusrangaistuksen laitostavat vaikutukset, jotka osaltaan selittävät vankeusrangaistusten toivottua kehnommiksi osoittautuvia uusimisluksia.

Yhdyskuntaseuraamusten myönteisistä uusimisvaikutuksista on esittänyt runsaasti kansainvälistä ja jonkin verran myös kotimaista tutkimustietoa. Rikosten uusiminen näyttäisi olevan selvästi harvinaisempaa yhdyskuntaseuraamusten jälkeen, kun vertailukohdaksi pidetään ominaisuuksiltaan samankaltaistettua vankilarangaistuksen kärsinyttä rikoksentekijäryhmää.

On vahvat teoreettiset ja empiiriset perusteet otaksua, että yhdyskuntaseuraamusten laajentaminen vähentää uusimisrikollisuutta. Toisaalta on samalla huomattava, että vankilalla on myös lyhytkestoinen eristämisvaikutus sekä eräissä tilanteissa ehkä yhdyskuntaseuraamuksia tehokkaampi peloteteho (ks. alla kohta *Yleisestävyyteen perustuvat rikollisuusvaikutukset*). Nämä, kuten myös eri seuraamusten kustannuksiin liittyvät tekijät, tulee ottaa kriminaalipoliittisessa kokonaisarviointissa huomioon.

4.1.3 Sosiaaliset vaikutukset

Välittömien uusimisvaikutusten ohella yhdyskuntaseuraamuksilla on laajempia vaikutuksia tuomitun elämään ja elinolosuhteisiin. Myös nämä tulee ottaa huomioon pitkän aikavälin vaikutusten arvioinnissa. Uudempi kriminologinen tutkimus korostaa, että rikosuran lakkaaminen on otaksuttua monivaiheisempi elämänkulkuun kiinnittyvä psykososiaalinen prosessi. Se ei ole sillä tavalla suoraviivaisen kausaalinen, että voisimme todeta irtautumisen tapahtuneen määräpisteessä tiettyjen yksittäisten tekijöiden yhteisvaikutuksen tuloksena. Usein liikutaan kahden vaiheilla; rikoksista pidättäydytään hetkeksi, mutta sitten palataan, kunnes – ehkä – elämäntavasta päästään eroon kokonaan. Rikollisesta elämäntavasta, siihen kuuluvasta identiteetistä ja sosiaalisista verkostoista irtaantuminen saattaa kestää vuosia, samaan aikaan kun rikoksentekijä koko ajan pyrkii rakentamaan normaalielämän mukaista identiteettiä.

Näkökulma on tärkeä pohdittaessa myös vaikuttavuusmittauksia. Rikoksista irtautuminen ei ole yksinkertainen ”kerrasta poikki” -episodi, vaan pitkäkestoinen prosessi, jossa yksilöllisen ja sosiaalisen pääoman vähitellen vahvistuvat komponentit vaikuttavat eri aikoina ja eri vahvuisesti. Seuraamusjärjestelmän piirissä tehtävän työn vaikuttavuutta ei sen vuoksi voi mitata pelkästään lyhyen tähtäimen uusimislukuun. Prosessi on

jo ehkä käynnistynyt, mutta tulokset eivät ole vielä nähtävissä uusimislukuina. Ne näkyvät sen sijaan vahvistuneina ihmissuhteina ja ystävyysverkostoina, vähentyneenä päihteiden käyttönä, kasvaneena opiskelumotivaationa, lisääntyneenä työelämään kiinnittymisenä ja niin edelleen. Myös seuraamusten sisältöjä suunniteltaessa tulisi kiinnittää huomio näihin rikoksista irtautumista tukeviin suojatekijöihin ja yksilön käytössä oleviin ihmissuhteisiin, verkostoihin ja hänen elämäänsä helpottavat sosiaalisiin rakenteisiin. Yksilökohtaisen vaikuttamisen ohella olisi mietittävä, miten saadaan vahvistettua sitä sosiaalista infrastruktuuria ja niitä sosiaalisia verkostoja, jotka helpottaisivat irtautumista rikollisesta elämäntavasta ja kiinnittymistä normaaliin elämään.

Pohdittaessa eri seuraamusten yhteiskunnallisia vaikutuksia on huomattava, että sanotut muutokset ovat tärkeitä, ei vain tulevan rikoskäyttäytymisen kannalta vaan myös muista hyvinvointiin ja elämisen laatuun liittyvistä syistä. Ne ovat elämän laadun kannalta itsessään arvokkaita.

Seuraamuksiin saattaa liittyä myös laajempia yhteisöllisiä vaikutuksia. On huomautettu, että yhteisön osallistumisen seuraamusten täytäntöönpanoon tiivistää yhteisösiteitä ja purkaa rikoksen tuomia jännitteitä. Sen lisäksi, että yhdyskuntapalvelu on tarjonnut monelle yksilölle lähtöpisteen uusien sosiaalisten kontaktien ja yhteyksien rakentamiseen, on hyvinkin ajateltavissa, että arkinen työskentely ”ihan aitojen rikollisten” kanssa on muuttanut monen ihmisen ja työyhteisön kuvaa rikosentekijöistä.

4.1.4 Yleisestäävyyteen perustuvat rikollisuusvaikutukset

Rikosoikeudellisten seuraamusten odotetaan vähentävän rikollisuutta myös yleisestäävän vaikutuksen kautta vaikuttamalla muiden kuin rangaistukseen jo tuomitun käyttäytymiseen. Yleisestäävyys liittyy osaksi rangaistuksen välittömään pelotevaikutukseen, osaksi rangaistuksen välilliseen moraalia luovaan ja vahvistavaan vaikutukseen.

Pelotevaikutuksen synty kytetään sanktioankaruuteen ja kiinnijäämisriskiin. Pelotteen kannalta yhdyskuntaseuraamusten voi otaksua olevan vankeutta heiveröisemmän. Toisaalta peloteprevention toiminnasta saatavat tutkimustulokset osoittavat johdonmukaisesti, että kiinnijoutumisriski koetaan merkittävästi sanktioankaruutta tärkeämmäksi. Tähän on esitettävissä useitakin syitä. Kiinnijääminen itsessään romuttaa tekijän suunnitelmat, ja on sillä tavalla tekijälleen tärkeämpää kuin teosta mahdollisesti paljon myöhemmin seuraavat sanktiot. Myös tieto sanktioiden tasosta on paitsi heikko myös pääsääntöisesti virheellinen. Lisäksi valtaosa rikoksista tehdään olosuhteissa, joissa tilaa järkijohtooselle harkinnalle ei juuri ole – humalassa, jengin mukana tai voimakkaasti kiihtyneenä tai ärsytettynä. Kaikki tekijät yhteen laskien ei lopultakaan liene yllättävää, että sanktiotason nostot, sen enempää kuin laskutkaan, eivät juurikaan näy rikostilastoissa.

Sanotusta huolimatta yleispreventio on järjestelmän toiminnan ja lakien noudattamisen kannalta tärkeä. Sen toimintamekanismit ovat kuitenkin yksinkertaista pelotetta mutkikkaammat. Ihmiset kun eivät yleensä noudata lakeja viranomaisten pelosta vaan sen vuoksi, että kokevat lain määräykset seuraamisen arvoisiksi ja/tai kokevat rikokset moraalisesti vältettäviksi. Lakien seuraamisen kannalta on myös olennaista, että ihmiset pitävät rikoslakia ja sen seuraamusjärjestelmää hyväksyttävänä ja järkevänä. Tähän osaltaan viittaa myös vaatimus seuraamusten uskottavuudesta ja siitä, että seuraamuksilla järkevä sisältö ja että ne myös ihmisten mielistä toimivat ja vaikuttavat.

Tässä vertailussa yhdyskuntaseuraamukset eivät välttämättä häviä vankilalle. Edellisessä jaksossa kerrotut vankilaan liittyvät haitat ja varjopuolet ovat yleisesti ihmisten tiedossa. Tutkimustieto myös kertoo, että yhdyskuntaseuraamuksilla on merkittävä arvo yleisön silmissä. Seuraamukset, joihin sisältyy niin kutsuttu korjaava elementti, ovat vanhastaan saaneet yleisöltä vankan kannatuksen tiedusteltaessa suhtautumista eri seuraamusvaihtoehtoihin. Uusimpien oikeustajuntatutkimusten mukaan ihmisten usko parannuksen mahdollisuuteen on myös läheisessä yhteydessä tähän yhdyskuntaseuraamusten suosioon yleisön keskuudessa. Ihmisillä on valmius antaa muutokseen halukkaille uusi mahdollisuus, ja näyttäisi siltä, että ihmiset ovat valmiita luopumaan ankaristakin rangaistusvaatimuksista, jos rikoksenteijällä itsellään on halua ja yritystä muuttaa tapansa. Yhdyskuntaseuraamukset tarjoavat yhden tällaisen mahdollisuuden. On varsin hyvät tutkimukselliset perusteet olettaa yhdyskuntaseuraamusten alan olevan laajennettavissa yleisestävyyttä vaarantamatta.

Olennaista yhdyskuntaseuraamusjärjestelmän uskottavuuden kannalta on yhtäältä se, että seuraamukset ovat riittävän vaativia ja intensiivisiä. Toisaalta niiden sisällön tulee olla mielekkäitä, jotakin muuta kuin muodollisia ilmoittamiskäyntejä viranomaisten luona. Vaikuttavuus edellyttää tuomitun elämäntilanteen kartoittamista sekä seuraamuksen sisällön räätälöintiä tuon kartoituksen pohjalta.

4.1.5 Kokonaisarvio

Tutkimustiedon perusteella yhdyskuntaseuraamuksia on lupa pitää uusimisvaikutuksiltaan laitoserangaistuksia edullisempina. Ne eivät katkaise tuomitun elämässä käynnissä olevia myönteisiä asioita, kuten opiskelua, työntekoa tai perhe-elämää ja niiden täytöntöönpanossa on laitosseuraamusta paremmat mahdollisuudet parantaa tuomitun elämänvalmiuksia. Niihin myös liittyy pidemmällä tähtäimellä mahdollisuus vahvistaa sitä yksilöllistä ja sosiaalista pääomaa, joka auttaa myöhemmin rikollisesta elämäntavasta irtautumiseen. Myönteiset vaikutukset voivat näkyä viipeellä, eikä niiden koko arvo myöskään tyhjene rikosentorjuntanäkökulmaan. Nämä näkökohdat puoltavat uudistuksen perustavoitetta vahvistaa yleisesti yhdyskuntaseuraamusten asemaa osana Suomen seuraamusjärjestelmää. Mikäli näin käy, uudistuksen voi hyvin arvioida vaikuttavan myönteisesti rikoksista tuomittujen sosiaaliseen selviytymiseen.

On tärkeää, että käytössä on seuraamuksia, jotka eivät ole omiaan syventämään syrjäytymistä ja rikolliseen elämäntapaan sitoutumista, vaan joissa kyetään käynnistämään elämänhallintaa parantavia toimia tuomitun omassa elinyhteisössä, osana hänen arkeaan. Arviot käsillä olevan uudistuksen konkreettisista yksilöllisistä ja yhteiskunnallisista vaikutuksista on syytä eritellä kohdittain.

Yhdyskuntaseuraamusjärjestelmän laajennukset rajautuvat tässä esityksessä vain nuoriin. Nuorisorangaistuksen käyttöedellytysten muutoksen voi arvella lisäävänä jossakin määrin tuon seuraamuksen käyttöä. Tätä merkittävämpiä tuloksia olisi odotettavissa muutoksesta, jolla yhdyskuntapalveluun olisi liitettävissä valvonta tilanteissa, joissa tavanomaiseen yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen edellytyksiä ei ole olemassa. Tavoitteena on välttää ehdottoman vankeusrangaistuksen käyttöä nuorten aikuisten ikäryhmässä, paljolti samoista syistä, joiden perusteella vankeuden käyttöä on onnistuttu vähentämään kaikkein nuorimmassa ikäryhmässä. Mikäli tavoiteltu muutos toteutuu, uudistus tulee kohentamaan vuosittain 100 – 150 nuoren mahdollisuuksia selvitä yhteis-

kunnassa vankilaan joutumatta. Tulos olisi merkittävä, sekä nuorten itsensä kuin yhteiskunnankin kannalta katsoen.

Sakkopalvelun käyttöönoton perusteet ovat ennen kaikkea yleisestävät. Muuntorangaistuksen käytön rajoittamisen herättämä reaktio olisi jatkuessaan saattanut nakertaa seuraamusjärjestelmän uskottavuutta laajemminkin. On lisäksi perusteltua olettaa, että sakkopalvelun avulla osalle sakotetuista kyetään tarjoamaan helpotusta päihdeongelmaan palveluun liitettyjen päihdehuolto- ja tukipalveluiden avulla. Uudistus ei ainakaan merkittävästi lisänne vankeuden käyttöä muuntorangaistuksena.

4.2 Taloudelliset vaikutukset

Esityksessä ehdotettu yhdyskuntaseuraamusjärjestelmä säilytettäisiin keskeisiltä osiltaan nykyisenlaisena. Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemista tai määräämistä koskevaa arviointi- ja lausunnotmenettelyä ehdotetaan selkiinnyttäväksi. Tämän voidaan arvioida merkitsevän viranomaisten toimenpiteiden tehostumista ja sitä kautta pieniä kustannussäästöjä. Kyse olisi esimerkiksi siitä, että syyttäjän ei tarvitsisi pyytää kahden tai useamman seuraamuksen harkitsemisen tai tuomitsemisen edellyttämää arviota ja lausuntoa, vaan yhden seuraamusselvityksen pyytäminen ja myös laatiminen Rikosseuraamuslaitoksessa riittäisi.

Voimassa olevien yhdyskuntaseuraamusten valmisteluun, määräämiseen ja täytäntöönpanoon liittyvissä toimita otetaan huomioon rikoksesta epäillyn tai tuomitun yksilöllinen tilanne ja valmiudet. Esityksessä ehdotetaan näiden seikkojen huomioon ottamista vielä nykyistä laajemmin, jotta vaativaan elämänvalmiuksien parantamisen ja rikoksettomien elämän tukemisen tavoitteeseen päästäisiin mahdollisimman hyvin. Kyse olisi paitsi käytössä olevien toimintamuotojen ja toimintaohjelmien käytön tehostamisesta myös aikaisempaa vahvemmassa motivointityöstä tilanteissa, joissa yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen on hankalaa. Lisäksi esityksessä on painotettu sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän hoidon avulla järjestettävien toimintojen nykyistä laajempaa käyttöä. Edellä todetut seikat edellyttävät Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstö- ja muiden resurssien suuntaamista yhä enemmän yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon. Kyse ei olisi kuitenkaan puhtaasta kustannuslisästä, koska onnistuneesti suoritettujen yhdyskuntaseuraamusten myötä kyetään välttämään ehdottoman vankeusrangaistuksen käyttöä.

Yhdyskuntapalvelua koskeviin säännöksiin esitetään kirjoitettaviksi nykyistä selkeämmin mahdollisuus palvelun osana osallistua esimerkiksi päihdehuollon avohoitoon. Tällainen järjestely on mahdollista jo nykyisin, mutta sitä ei käytetä. Tällaisten järjestelyjen valmistelu ja toteutus lisäisi Rikosseuraamuslaitoksen kustannuksia jossakin määrin. Esimerkiksi päihdehuollon laitoshoidon kustannukset ovat noin 200 – 320 euroa vuorokaudessa. Avohoitokäynnin keskihinta on hieman alle 100 euroa. Jos näillä toimenpiteillä kyettäisiin lisäämään tuomitun valmiuksia suorittaa yhdyskuntapalvelu loppuun asianmukaisesti, vältettäisiin yhdyskuntapalvelun vankeudeksi muuntoja. Yhdyskuntapalveluun esitetään liitettäväksi nuorille rikoksentekeijöille valvonnalla tehostettu muoto. Valvonnalla tehostettuun yhdyskuntapalveluun heistä voidaan arvioida tuomitavan noin 100 – 150 nuorta vuodessa. Vastaavasti kyettäisiin välttämään suuren osan näistä nuorista joutuminen vankilaan.

Valvontarangaistusta koskeviin säännöksiin esitetään täsmennettäväksi mahdollisuus käyttää toimintavelvollisuuden sisältönä hoitolaitossijoitusta tai avohoitoa. Voimassa olevassa lainsäädännössä tämä on jo mahdollista. Valvontarangaistus on ollut käytössä marraskuun 2011 alusta lukien, joten vielä ei ole käytössä tietoja siitä, miten erilaisia toimintamahdollisuuksia on käytetty ja minkälaisia kustannuksia niistä on syntynyt. Kyse olisi ainakin pääosin Rikosseuraamuslaitoksen vastuulla olevista kustannuksista.

Nuorille tarkoitettujen yhdyskuntaseuraamusten, ehdollisen vankeuden valvonnan ja nuorisorangaistuksen käyttöalaa ei esitetä olennaisesti muutettavaksi. Erityisesti nuorisorangaistuksen käytön toivotaan lisääntyvän uuden lainsäädännön myötä. Käytännössä nuorisorangaistuksen käyttöala on joka tapauksessa rajattu, koska se koskee vakavammin syrjäytyntä ja rikoskierteeseen joutunutta nuorten joukkoa. Esityksessä asetetut yhdyskuntaseuraamusten tavoitteet edellyttäisivät monissa tapauksissa nykyistä yksilöllisempää nuoren tilanteeseen paneutumista ja yksilöllisempiä toimintatapoja, jotta nuoren elämänsuunta saataisiin lain tavoitteen mukaisesti käännettyä. Sekä nuorisorangais- tuksen käytön lisääntyminen että esimerkiksi valvontaan ja toimintaohjelmiin nykyistä enemmän panostaminen aiheuttaisivat jonkin verran lisäkustannuksia erityisesti Rikosseuraamuslaitokselle. Vastaavasti ehdottoman vankeusrangaistuksen käytön välttäminen mahdollisimman pitkälle vähentäisi Rikosseuraamuslaitoksen kustannuksia.

Valvottu koevapaus määriteltäisiin siis yhdyskuntaseuraamukseksi. Voimassa olevassa laissa sitä pidetään osana vankeusrangaistusta. Esitettyssä järjestelyssä käytännön täytäntöönpanotyötä tehtäisiin sekä yhdyskuntaseuraamustoimistojen että vankiloiden henkilöstön voimin. Valvottu koevapauden määrittelemisellä yhdyskuntaseuraamukseksi ei muutettaisi Rikosseuraamuslaitoksen ja tuomitun kotikunnan välistä kustannustenjakoa toimintojen järjestämisessä. Siltä osin kuin kyse olisi seuraamuksen täytäntöönpanoon liittyvästä toiminnasta, kustannukset maksaisi Rikosseuraamuslaitos. Sen sijaan, jos tuomittu menisi esimerkiksi kotikuntansa terveyskeskukseen saamaan hoitoa sairauteensa, kyse olisi kunnan peruspalvelusta, jonka aiheuttamat kustannukset maksaisi kunta.

Ehdonalaisen vapauden valvontaan asettamisen ehdotettu harkinnanvaraisuuden lisääminen merkitsisi valvonnassa olevien lukumäärän lisääntymistä. Vastaavasti valvon- tojen lakkautukset saattaisivat jossakin määrin lisääntyä esimerkiksi esitetyn puolentoista vuoden kuluttua edellytetyn säännönmukaisen valvonnan tarpeen tarkastelun perusteella. Arvioitu valvottavien lukumäärän kasvu olisi noin 200 valvottavaa vuodessa. Varsinaisesti ei olisi kyse täysin uusista kustannuksista, sillä viime vuosina valvottavien määrä on olennaisesti vähentynyt. Nyt esitetty muutos palauttaisi vain osan vähenty- neistä valvottavamääristä.

Esitetty sakon muuntokelpoisuuden ulottaminen vuoden kuluessa neljättä kertaa samaan rikokseen syyllistyville ja siitä rangaistusmääräyssakon saaneille merkitsisi joi- denkin kymmenien, ehkä 30 – 50 muuntorangaistuksen, lisäystä vuodessa nykyiseen tilanteeseen verrattuna. Tarkkojen lukumäärätietojen esittäminen on kuitenkin erittäin vaikeaa. Suuntaa arviolta voidaan hakea sakkovankien määrän kehityksestä. Vuonna 2008 sakkovankkeja oli keskimäärin 121, kun vastaava luku vuonna 2011 oli 53. Sakko- vankien määrä vähentyi siis vuodesta 2008 vuoteen 2011 noin 70 vangilla. Arvioidusta 30 – 50 henkilöstä ehdotuksessa esitettyä sakkopalvelua suorittamaan on arvioitu pääty- vän noin neljäsosa eli noin 10 henkilöä. Näin ollen vankeutena suoritettavien muunto- rangaistusten lukumäärä saattaisi lisääntyä noin 40 henkilöllä vuodessa. Samalla esitys kuitenkin mahdollistaisi sen, että osa nykyisin sakon muuntorangaistuksen vankeutena suorittavista voisi suorittaa rangaistuksensa sakkopalveluna. Tämä voisi mahdollisesti

vähentää sakkovankien määrää vastaavan määrän, minkä rangaistusmääräyssakkojen osittainen palauttaminen muuntorangaistuksen piiriin aiheuttaisi. Näin ollen ehdotuksella ei välttämättä olisi sakkovankien lukumäärän kasvusta aiheutuvia vankeinhoidollisia kustannusvaikutuksia.

Jokseenkin selvää kuitenkin on, että yhdyskuntaseuraamuksena toteutettu sakkopalvelu lisäisi rangaistuksen täytäntöönpanokustannuksia. Edellä mainittu 10 henkilön arviomäärä koskee päivittäistä keskiarvoa. Sakkopalvelun suorittaisi vuosittain huomattavasti suurempi määrä. Jos suhteutusperusteena käytetään nykyistä sakkovangeiksi saapuneiden ja sakkovankien keskiarvolukua, sakkopalvelua suorittaisi vuosittain arviolta 200 henkilöä vuodessa. Sakkopalvelun on arvioitu aiheuttavan Rikosseuraamuslaitokselle noin 380 000 euron lisäkustannukset vuodessa.

Sakkopalvelun ehtojen törkeän rikkomisen tapaukset käsittelisi syyttäjä ja tuomioistuimien. Tämän voidaan arvioida aiheuttavan syyttäjälaitokselle ja tuomioistuimille lisätyötä, minkä määrä olisi kuitenkin juttujen oletetun määrän vuoksi vähäinen.

Esitetyn muutoksenhakumahdollisuuden on arvioitu merkitsevän vain vähäisiä työmäärän lisäyksiä Rikosseuraamuslaitoksen rikosseuraamusalueille ja hallinto-oikeuksiin.

Esityksessä on ehdotettu yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiseen liittyvien toiminnan järjestämiskustannusten kuuluvan pääosin Rikosseuraamuslaitokselle. Siltä osin kuin kyse olisi kunnan kunnallisten peruspalveluiden järjestämisestä, kustannuksista vastaisi kunta. Rikosseuraamuslaitos vastaisi yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon liittyvien toimintojen maksamisesta. Olennaista olisi toimintojen ja palveluiden yhteensovittaminen siten, että sekä kunnan toimijat että täytäntöönpanija tietäisivät, mitä kummallakin on vireillä tai suunnitteilla kyseisen tuomitun elämäntilanteen parantamiseksi. Keskeistä olisi myös jo aloitetun toiminnan jatkaminen seuraamuksen täytäntöönpanon alkaessa tai sen päättyessä. Toimiva palveluiden ja toimintojen yhteensovittaminen ja käynnistettyjen toimenpiteiden jatkaminen seuraamuksen suorittamisen alkaessa ja päättyessä merkitsisivät järjestelyjen järjeistämistä ja vaikuttavuuden lisääntymistä, kun pystyttäisiin panostamaan toimintojen turvaamiseen seuraamuksen täytäntöönpanon alun tai lopun herkässä vaiheessa.

Yhteenvetona voidaan todeta, että pääosa ehdotetuista muutoksista tähtää ehdottoman vankeusrangaistuksen käytön vähentämiseen. Sikäli esimerkiksi yhdyskuntaseuraamuksen valmisteluun tai täytäntöönpanoon liittyvien, nykyiseen tilanteeseen nähden uusina tai nykyistä vaativampina pidettävien toimenpiteiden kustannusten vaikutus erityisesti Rikosseuraamuslaitoksen nettokustannuksiin on vaikeaa arvioida.

4.3 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Esityksen vaikutukset näkyisivät selvimmin Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa. Sille tulisi useita toiminnan tehostamisen tarpeita, kuten yhdyskuntapalveluun nuorille liitettävä valvonnalla tehostettu muoto, sosiaali- tai terveydenhuollon julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta avohoitoa tai laitoshoidon hankittava hoito, sakkopalvelun käyttöönotto sakon muuntorangaistuksena sekä käytössä olevien toimintojen ja toimintaohjelmien tehostaminen. Olennaista näissä käytössä olevien seuraamusten sisällöllisissä täsmentämissä ja uudenaikaisissa seuraamuksen täytäntöönpanon osissa olisi yh-

dyskuntaseuraamusten käytön laajentaminen ja ehdottoman vankeuden käytön välttäminen tilanteissa, joissa se on mahdollista.

Esityksellä olisi vaikutuksia myös syyttäjien ja tuomioistuimien toimintaan. Yhdyskuntaseuraamusten sisällöllisten täsmennysten perusteella niillä olisi nykyistä paremmat mahdollisuudet ottaa huomioon seuraamusjärjestelmän eri vaihtoehdot ja ankaruussuhteet. Seuraamusten tuomitsemiseen liittyvää arviointi- ja lausuntomenettelyä selkiinnettäisiin ja yhdenmukaistettaisiin. Uudenlaisina seuraamuksena tulisivat syyttäjän ja tuomioistuimen työssä huomioon otettaviksi nuorten valvonnalla tehostettu yhdyskuntapalvelu sekä sakkopalvelu sakon muuntorangaistuksena, erityisesti jos sakkopalvelun suorittaminen ei onnistu, asia saatettaisiin tuomioistuimen käsiteltäväksi. Muuntorangaistusten käsittelymäärät lisääntyisivät rangaistusmääräysmenettelyssä annettujen toistuvuustapausten tuloissa muunnettaviksi.

Esityksellä saattaa olla vaikutuksia poliisin virka-aputehtäviä lisäävästi. Tilannetta kuitenkin jossakin määrin kompensoi Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä oleva oikeus turvatarkastusten tekemiseen valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa.

Yhdyskuntaseuraamusten vaativan vaikuttavuustavoitteen täyttämiseksi tarvitaan tiivistä yhteistyötä muiden tuomitun elämänvalmiuksien parantamiseen tähtäävien toimijoiden kanssa. Olennaisin Rikosseuraamuslaitoksen yhteistyötaho on tuomitun kotikunta. Esityksessä on pyritty selkiinnyttämään toimintojen kustannusvastuuta siten, että täytäntöönpanoon liittyvien toimintojen maksaja olisi Rikosseuraamuslaitos. Tämän arvioidaan selkiinnyttävän nykyistä paikoin epäselvää tilannetta. Olennaista olisi jo järjestettyjen ja täytäntöönpanoon liitettävien toimintojen ja palveluiden yhteensovittaminen seuraamuksien täytäntöönpanoa suunniteltaessa kuin myös toimintojen ja palveluiden jatkaminen seuraamuksien tultua suoritetuksi. Lyhyetkin katkokset näissä kriittisissä vaiheissa saattavat merkitä hyödylliseksi todetun toiminnan päättymistä. Toiminnan keskeytyksen jatkaminen edellyttää viranomaisten yhteisiä ponnistuksia.

---

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Esitystä on valmisteltu yhdyskuntaseuraamustoimikunnan työnä vuoden 2010 alkupuolelta lukien helmikuun 2012 loppuun asti. Toimikunta on käynyt läpi voimassa olevan yhdyskuntaseuraamuskokonaisuuden sekä Suomessa että eräissä vertailumaissa, selvittänyt järjestelmien toimivuutta sekä uusien yhdyskuntaseuraamusten tarvetta.

5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Yhdyskuntaseuraamustoimikunnan mietintö lähetetään maaliskuussa 2012 lausunnolle yhdyskuntaseuraamusten valmisteluun, määräämiseen, täytäntöönpanoon ja täytäntöönpanon jälkeiseen, tuomittujen elämänvalmiuksien kohentamiseen osallistuville tahoille. Lausunnoista saatavien kehittämisajatusten perusteella ehdotusta muokataan ja siitä valmistellaan hallituksen esitys.

---

6 Riippuvuus muista esityksistä

Oikeusministeriössä on valmistella kaksi tähän esitykseen liittyvää lainsäädäntöuudistusta. Kyse on valvottua koevapautta koskevasta uudistuksesta sekä vankeuslain muutoksesta, jossa on tarkoitus muun muassa uudistaa vangin muutoksenhakua koskevat säännökset.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

7 Lakiehdotusten perustelut

7.1 Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta

7.1.1 I OSA: Yleiset säännökset

1 LUKU: YHDYSKUNTASEURAAAMUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANOJA KOSKEVAT YLEISET SÄÄNNÖKSET

1 §. *Soveltamisala.* Voimassa olevassa lainsäädännössä kunkin yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanosta on oma lakinsa. Lait ovat laki yhdyskuntapalvelusta, laki valvontarangaistuksesta, laki ehdonalaisen vapauden valvonnasta, laki ehdollisen vankeuden valvonnasta ja laki nuorisorangaistuksesta. Valvottua koevapautta koskevat laintasoiset säännökset ovat vankeutta koskevassa rikoslain 2 c luvussa. Eri yhdyskuntaseuraamuksia koskevat lait ja valtioneuvoston asetukset on säädetty eri aikoina. Esimerkiksi se, miten laissa on otettu huomioon perustuslain vaatimukset rangaistusta suorittavan asemasta ja oikeuksista sekä viranomaisen päätöksentekotoimivallasta, vaihtelevat. Nyt ehdotettavan lain eräs keskeinen tavoite on säätää yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta yhteneväisesti ja yhdessä laissa.

Lain 1 §:n mukaan lakia sovellettaisiin pykälässä lueteltavien yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon. Yhdyskuntaseuraamukset, joiden täytäntöönpanoon tätä lakia sovellettaisiin, olisi jaettu kahteen momenttiin. Ensimmäisessä momentissa lueteltaisiin tuomioistuimen tuomitsemat yhdyskuntaseuraamukset. Toisessa momentissa lueteltaisiin muut tämän lain soveltamisalaan kuuluvat seuraamusten täytäntöönpanomuodot. Niiden suorittamisesta tekisi päätöksen Rikosseuraamuslaitos.

Lakia sovellettaisiin jo nykyisin käytössä oleviin seuraamuksiin, jotka pannaan täytäntöön tuomitun henkilön yhteisössä, ei vankilassa. Ehdotetun 1 §:n 1 momentissa säädettäisiin, että tätä lakia sovelletaan tuomioistuimen tuomitseman neljän eri yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon. Momentin 1 ja 2 kohdissa tarkoitettut yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus ovat ehdottoman vankeuden sijasta tuomittavia seuraamuksia. Yhdyskuntapalvelu on vakiinnuttanut asemansa suomalaisessa seuraamusjärjestelmässä 1990-luvulta lukien. Valvontarangaistus on otettu käyttöön vastikään, marraskuussa 2011. Ehdotettavan pykälän 1 momentin 3 ja 4 kohdassa todetut yhdyskuntaseuraamukset koskisivat nuoria rikoksentekejiä, ehdollinen vankeus, johon on oheisseuraamuksena liitetty valvonta, koskee alle 21-vuotiaita ja nuorisorangaistus alle 18-vuotiaita. Nämä nuorille suunnatut seuraamukset ovat vakiintuneet osaksi seuraamusjärjestelmää, vaikka nuorisorangaistuksen käyttö on ollut vähäisempää kuin mitä sitä käytöön otettaessa tavoiteltiin.

Ehdotettavan pykälän 2 momentissa säädettäisiin lain soveltamisesta eräiden muiden kuin tuomioistuimen tuomitsemien yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon. Momentin 1 ja 2 kohdan mukaiset valvottu koevapaus ja ehdonalaisen vapauden valvonta olisivat ehdottoman vankeuden loppuosassa suoritettavia yhdyskuntaseuraamuksia. Siitä, että ehdotonta vankeutta suorittava henkilö alkaa suorittaa valvottua koevapautta tai ehdonalaisen vapauden valvontaa, päättäisi Rikosseuraamuslaitos. Valvottu koevapaus otettiin käyttöön osana ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevassa, lokakuussa 2006 voimaan tullessa lainsäädäntöuudistuksessa. Nyt ehdotettavassa laissa sen luonne nimenomaan yhdyskuntaseuraamuksena todettaisiin selkeästi. Voimassa olevassa lainsäädännössä siitä on säädetty vankeusrangaistuksen osana, vaikka se on luonteeltaan yhdyskuntaseuraamus. Ehdonalaisen vapauden valvonta on vakiintunut osa seuraamusjärjestelmää.

Ehdotetun 1 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaan yhdyskuntaseuraamuksiin kuuluisi myös sakon muuntorangaistuksena täytäntöön pantava sakkopalvelu. Kyse olisi uudesta täytäntöönpanomuodosta. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan sakon muuntorangaistuksena käytetään ehdotonta vankeusrangaistusta. Sakko on varallisuusrangaistus ja sen muuntaminen ankarimmaksi vapautteen kohdistuvaksi rangaistukseksi on periaatteellisesti ongelmallista. Ei myöskään voitane pitää kohtuullisena sitä, että ankarampiin rikoksiin kuin sakkorikoksiin syyllistyneiden rikosentekijöiden tilanteessa pyritään mahdollisuuksien mukaan käyttämään yhdyskunnassa täytäntöön pantavia seuraamuksia, mutta perimättä jäänyt sakko joudutaan suorittamaan nimenomaan vankeutena. Useiden vuosien ajan on pidetty välttämättömänä kehittää vankeudelle vaihtoehtoinen sakon muuntorangaistus. Tätä tarvetta täyttämään ehdotetaan otettavaksi käyttöön sakkopalvelu.

Ehdotetun 1 §:n 3 momentissa säädettäisiin vielä siitä, että tässä laissa tuomitulla tarkoitettaisiin 1 tai 2 momentissa tarkoitettua yhdyskuntaseuraamusta suorittavaa henkilöä. Tuomittu olisi siis käsite, johon kuuluvat kaikkia tässä laissa tarkoitettuja yhdyskuntaseuraamuksia suorittavat henkilöt. Todettakoon, että myös 2 momentissa tarkoitettujen yhdyskuntaseuraamusten taustalla on tuomioistuimen tuomio, vaikka yhdyskuntaseuraamusvaiheeseen etenemisestä päätöstä ei tekisikään tuomioistuin.

Myös ehdollinen vankeus ja ehdonalainen vapaus ovat yhdyskuntaseuraamuksia. Niissä ei kuitenkaan ole sillä tavoin tuomituttua tai täytäntöönpanoviranomaista velvoitettavia osia kuin mitä on edellä käsitellyissä yhdyskuntaseuraamuksissa. Niihin liittyvät rajoitukset koskevat lähinnä uusiin rikoksiin syyllistymättömyyttä. Lukumääräisesti ja merkitykseltään ne ovat olennainen osa yhdyskuntaseuraamusjärjestelmää.

2 §. *Yhdyskuntaseuraamuksen tavoite.* Ehdotetun lain 2 § mukaisesti yhdyskuntaseuraamuksen tavoitteena olisi tukea yhdyskuntaseuraamuksen suorittajaa hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi sekä lisätä hänen valmiuksiaan elää rikoksetonta elämää. Tämä tavoite on yleisesti asetettu rangaistusten täytäntöönpanolle, paitsi yhdyskuntaseuraamuksille myös vankeusrangaistukselle. Täytäntöönpanon tavoitteen toteuttamiseksi ehdotetun lain 3 §:ssä olisi säädetty yhdyskuntaseuraamuksen sisällölle asetettavista vaatimuksista siten, että tavoite täytyisi mahdollisimman hyvin. Yksityiskohtaiset säännökset kunkin yhdyskuntaseuraamuksen sisällöstä olisivat kyseistä seuraamusta koskevassa luvussa. Esimerkiksi yhdyskuntapalvelussa tuomitun sosiaalisen selviytymisen tukemiseksi ja uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi tuomittu tekisi valvonnan alaisena säännöllistä, palkatonta työtä. Enintään 30 tuntia yhdyskuntapalvelurangaistuksesta voitaisiin suorittaa osallistumalla Rikosseuraamuslaitoksen järjestämään tai hyväksy-

mään toimintaan, jonka tarkoituksena on vähentää tuomitun uusintarikollisuuden riskiä tai päihdeongelmia sekä lisätä tuomitun edellytyksiä suorittaa yhdyskuntapalvelurangaistus. Työn osuuden olisi kuitenkin oltava vähintään puolet tuomitusta rangaistuksesta.

3 §. *Yhdyskuntaseuraamuksen sisältö.* Yhdyskuntaseuraamuksen yleispiirteisestä sisällöstä säädettäisiin ehdotetussa 3 §:ssä. Yhdyskuntaseuraamus sisältäisi valvontaa sekä velvollisuuksia, rajoituksia, kieltoja ja muita ehtoja siten kuin tässä laissa tarkemmin säädetään. Yhdyskuntaseuraamukseen sisältyisi myös toimintaa, joka määritellään tuomitun tarpeiden ja olosuhteiden sekä yhteiskunnan turvallisuuden edellyttämällä tavalla siten kuin tässä laissa säädetään. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano sisältäisi siis valvonnallisen elementin sekä useimmissa tapauksissa myös tuomitun rikoksettoman elämän valmiuksia kohentamaan pyrkivän toiminnallisen osuuden.

Kullakin yhdyskuntaseuraamuksella olisi luonteensa mukainen perussisältö. Sitä koskevat säännökset olisivat kutakin yhdyskuntaseuraamusta koskevassa omassa luvussa. Esimerkiksi yhdyskuntapalvelun sisältöön kuuluisi edelleen työvelvoite ja valvontarangaistukseen elektroninen valvonta, jolla varmistetaan se, että henkilö on määrätysissä paikassa eikä ole päihtynyt. Kun tuomioistuimien tai täytäntöönpanoviranomainen määrää tuomitun suorittamaan rangaistuksen tai sen osan yhdyskuntaseuraamuksena, se toteaa henkilön soveltuvan kyseisen yhdyskuntaseuraamuksen suorittajaksi. Keskeistä yhdyskuntaseuraamuksen sisällössä olisi se, että ehdotetun lain 2 §:n mukainen yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon tavoite eli henkilön sosiaalisen selviytymisen ja rikoksettoman elämän valmiuksien edistämisen tavoitteet täyttyvät. Nämä tavoitteet ovat keskeiset myös voimassa olevassa yhdyskuntaseuraamusjärjestelmässä. Tavoitteiden toteuttamista tukevat yhdyskuntaseuraamusta suorittavan valvontatapaamiset valvojan kanssa, päihdeettömyyden edellyttäminen, valvonta ja tukeminen sekä erilaiset toimintaohjelmat, joilla edistetään tuomitun sosiaalista selviytymistä ja pyritään ehkäisemään uusintarikollisuutta. Keskeistä näiden tavoitteiden täyttämiseksi on tuomitun, Rikosseuraamuslaitoksen ja kotikunnan välinen yhteistyö asianmukaisten elämisen edellytysten luomisessa sekä tuomitun elämäntilannetta parantavan toimintavelvollisuuden toteuttamisessa.

Ehdotetun pykälän 2 momentissa todettaisiin se, että yhdyskuntaseuraamuksen yksityiskohtaisesta sisällöstä määrättäisiin 14 §:n mukaisessa täytäntöönpanosuunnitelmassa. Sekä oikeantasaisen valvonnan että mahdollisimman vaikuttavan toiminnan toteuttamiseksi yksittäisen yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano edellyttää yksityiskohdaisia määräyksiä, jotka kirjattaisiin täytäntöönpanosuunnitelmaan.

4 §. *Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun kohtelu.* Lain 4 §:ssä säädettäisiin yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun asianmukaisesta kohtelusta. Yhdyskuntaseuraamukseen tuomittua olisi kohdeltava oikeudenmukaisesti ja hänen ihmisarvoaan kunnioittaen. Kyse olisi esimerkiksi lainmukaisesta, tasa-arvoisesta ja hyvän hallinnon periaatteita noudattavasta kohtelusta. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano ei saisi aiheuttaa tuomitun oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista laissa säädetään tai jotka välttämättä seuraavat seuraamuksen täytäntöönpanosta. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanossa tulisi toimia siten, ettei tuomitulle tai hänen läheisilleen aiheudu seuraamuksen suorittamisesta tarpeettomasti haittaa. Koska yhdyskuntaseuraamus pannaan täytäntöön nimenomaan tuomitun omassa yhteisössä ja täytäntöönpanoon kuuluu val-

vontatoimenpiteitä, tämän vaatimuksen täyttäminen on edellyttää viranomaisilta erityistä tarkkaavaisuutta.

5 §. *Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun velvollisuudet.* Lain alkuun ehdotetaan otettaviksi yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiseen liittyvät keskeiset velvollisuudet yleispiirteisesti. Yleisistä velvollisuuksista säädettäisiin tarkemmin 5 luvussa ja sitten vielä eräiden seuraamusten erityisistä velvollisuuksista kunkin seuraamuksen omassa luvussa. Lain alkuun ehdotetun velvollisuuksia koskevan yleispiirteisen säännöksen mukaan yhdyskuntaseuraamukseen tuomittu olisi velvollinen noudattamaan yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanossa edellytetyjä valvontavelvoitteita ja päihitteettömyysvaatimusta, osallistumaan yhdyskuntaseuraamuksen sisältönä olevaan toimintaan sekä täyttämään muut velvollisuudet siten kuin tässä laissa tarkemmin säädetään ja tämän lain nojalla tarkemmin määrätään.

2 LUKU: YHDYSKUNTASEURAAMUSTEN TÄYTÄNTÖÖNPANOVIRANOMAINEN JA TÄYTÄNTÖÖNPANOVIRKAMIEHET

6 §. *Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanosta huolehtiva viranomainen.* Lain 6 §:n mukaisesti yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta huolehtisi Rikosseuraamuslaitos. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä, joskin valvontarangaistuksessa täytäntöönpanosta huolehtii myös ulosottomies. Tätä järjestelyä ei kuitenkaan enää pidettäisi tarkoituksenmukaisena, vaan täytäntöönpanotehtävät voitaisiin keskittää nimenomaan Rikosseuraamuslaitokselle, joka kykenisi hoitamaan myös valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvät niin kutsutut alitäytäntöönpanotehtävät, kuten päätöksen tiedoksiannot.

Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain 1 §:n mukaan rangaistusten täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa varten on oikeusministeriön alainen Rikosseuraamuslaitos, jonka toimialueena on koko maa. Lain 2 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan tavoitteena on yhdyskuntaseuraamusten ja vankeusrangaistusten täytäntöönpano siten, että lisätään tuomittujen valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan sekä edistetään heidän elämänhallintaansa ja sijoittumistaan yhteiskuntaan. Lain 3 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on muun muassa ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomittujen nuorten rikoksenteekijöiden valvonta, nuorisorangaistuksen ja yhdyskuntapalvelun täytäntöönpano sekä ehdonalaiseen vapauteen päästettyjen valvonta. Lain 4 §:ssä on säännökset Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiosta. Laitoksessa on keskushallintoyksikkö ja terveydenhuoltoyksikkö. Laitoksen toimintaa varten maa jakautuu alueisiin. Alueella on yksiköitä, muun muassa yhdyskuntaseuraamustoimistoja. Alueella voi olla myös arviointikeskus.

7 §. *Valvoja ja hänen apunaan toimiva henkilö.* Ehdotetun 7 §:n mukaan yksittäisen yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanosta vastaisi tehtävään nimetty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies, jota nimitettäisiin valvojaksi. Valvoja olisi yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon valmistelussa ja toteutuksessa keskeinen henkilö, jonka tehtävänä olisi huolehtia, että täytäntöönpano sujuu lain mukaisesti ja puuttua tilanteeseen, jos ongelmia on havaittavissa.

Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan yhdyskuntaseuraamuksen tarkoituksenmukaisen täytäntöönpanon järjestämiseksi valvojan avuksi voitaisiin määrätä tehtävään suostunut henkilö pätevä ja sopiva henkilö, jota kutsuttaisiin apuvalvojaksi. Apuvalvojan pätevyys ja sopivuus varmistamiseksi säädettäisiin, että hänellä tulisi olla tehtävän hoitamiseen soveltuva rikosseuraamusalan, sosiaalialan, terveysalan tai kasvatustieteen koulutus sekä työkokemus. Tämä vaatimus ei olisi aivan ehdoton, sillä apuvalvojan tehtävään voitaisiin määrätä muukin siihen sopiva henkilö, jos se on tarpeellista valvonnan järjestämiseksi. Tällainen tilanne saattaisi tulla kyseeseen esimerkiksi haja-asutusalueella, jossa on täytäntöön pantavana yhdyskuntaseuraamus, mutta edellä todettujen alojen koulutuksen ja työkokemuksen hankkimatta apuvalvojaa ei olisi saatavilla.

Ehdotetun pykälän 3 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitos tekisi apuvalvojan kanssa sopimuksen tehtävän hoitamisesta sekä päättäisi hänelle valtion varoista maksettavasta palkkiosta ja kulukorvauksesta. Rikosseuraamuslaitoksen ja apuvalvojan välille ei syntyisi virka- eikä työsopimussuhdetta. Tämä tarkoittaisi sitä, ettei apuvalvojalla olisi oikeutta esimerkiksi vuosilomaan tai työterveyshuoltoon. Apuvalvojaan sovellettaisiin kielitaitovaatimusten sekä eräiden vastuiden osalta kielilakia (423/2003), rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä ja vahingonkorvauslakia (412/1974).

Valvojan ja apuvalvojan tehtävistä olisi säännös ehdotetun lain 8 §:ssä. Ehdotetun lain 29 §:ssä olisivat säännökset päätöksentekotoimivallasta yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa. Mainitun pykälän 4 momentin mukaan valvoja tai muu työjärjestyksessä tehtävään määrätty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies päättäisi muusta päihetömyyden valvonnasta kuin verinäytteen ottamisesta, ennalta-arvaamattomasta esteestä johtuvasta yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon tilapäisestä keskeytyksestä ja muun kuin törkeän velvollisuuksien rikkomisen vuoksi annettavan suullisen tai kirjallisen huomautuksen antamisesta.

Ehdotetut valvojaa ja apuvalvojaa koskevat säännökset olisivat samansisältöiset kuin voimassa olevissa yhdyskuntaseuraamuksia koskevissa laeissa.

8 §. *Valvojan ja apuvalvojan tehtävät.* Lakiehdotuksen 8 §:ssä olisi yksityiskohtainen valvojan tehtävien luettelo. Tehtävien yksityiskohtainen luettelo lain tasolla olisi tärkeää sekä valvojan että yhdyskuntaseuraamusta suorittavan kannalta. Se täyttäisi myös perustuslain vaatimukset tehtävien asianmukaisesta säätämisestä. Pykälä vastaisi voimassa olevien säännösten sisältöä.

Ehdotetun 8 §:n 1 momentissa olisi luetteloituna valvojan velvollisuudet seuraavasti. Ensinnäkin valvojan tehtävänä olisi laatia ja antaa tuomitulle tiedoksi yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanosuunnitelma ja aikataulu sekä viimeistään tässä yhteydessä tarkoin selvittää tuomitulle yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon liittyvät velvollisuudet ja rajoitukset sekä seuraamukset niiden rikkomisesta. Kyse olisi yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen perusasioista, joiden selkeys on koko täytäntöönpanon kannalta olennaista. Momentin 2 kohdan mukaan valvojan tulisi myös tukea ja ohjata yhdyskuntaseuraamusta tuomittua, jotta seuraamuksen täytäntöönpano voisi sujua ongelmattomasti ja tavoitteiden mukaisesti. Valvojan tehtävänä olisi momentin 3 kohdan mukaan valvoa tuomitulle tässä laissa säädettyjen ja tämän lain nojalla määrättyjen velvollisuuksien noudattamista. Valvomistehtävä on olennainen, jotta muun muassa tilanteissa, joissa seuraamuksen suorittamisessa on havaittavissa pientä epätarkkuutta, tilanne voidaan korjata esimerkiksi keskustelemalla asiasta. Momentin 4 kohta edellyttää, että valvojan tulisi olla tarvittaessa yhteydessä tuomitun huoltajaan, edunvalvojaan tai muuhun lailliseen edustajaan. Kyse olisi siis siitä, että tuomittu on alaikäinen tai muuten

täysivaltaisuutta vailla oleva henkilö. Valvojan tehtäväluettelon 5 kohdan mukaan valvojan tulisi myös olla tässä laissa säädetyin tavoin ja tarvittavassa määrin yhteydessä tuomittuun. Pääosin tapaamisista olisi sovittu täytäntöönpanosuunnitelmassa, mutta muiltakin osin valvojan tulisi olla yhteydessä tuomittuun. Esimerkiksi tilanteissa, joissa valvoja havaitsee tuomitun olevan erityisen tuen tarpeessa, yhteydenpidon tiheyden ja laatuun tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Momentin 6 kohta edellyttäisi valvojan olevan yhteydessä myös paikkaan, jossa tuomittu osallistuu yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon sisältyvään toimintaan. Kyse olisi esimerkiksi päihdehuollon toimintaa järjestävästä paikasta tai yhdyskuntapalvelun palvelupaikasta. Yhteydenotto ja -pito tapahtuisi puhelimitse ja tarpeen mukaan valvontakäynnin. Näissä yhteyksissä valvojan on erityisen tärkeää noudattaa lakiehdotuksen 4 §:ssä edellytettyä asianmukaisen kohtelun vaatimusta. Valvontavelvollisuuteensa liittyen valvojan edellytettäisiin momentin 7 kohdan nojalla ilmoittavan Rikosseuraamuslaitokselle tässä laissa säädettyjen tai tämän lain nojalla määrättyjen velvollisuuksien rikkomisesta sekä laatia selvitys asiasta. Näissä tilanteissa valvojalla on vaativa harkintatilanne, milloin rikkomistapausta on pidettävä siinä määrin lievänä, että hän voi arvioida puhuttelun avulla saatavan tilanne korjatuksi ja milloin on kyse sellaisesta velvollisuuksien rikkomisesta, että tapahtuneesta on tehtävä ilmoitus Rikosseuraamuslaitokselle. Myös lievissä tapauksissa olisi aina tärkeää kirjata tilannetta koskevat tiedot muistiin, jotta jos asiaan palaaminen on tarpeen, olisi todennettavissa, mitä aikaisemmassa vaiheessa tapahtui. Edellä todettujen yksityiskohtaisten valvojan tehtävien lisäksi luettelon 8 kohdassa olisi yleispiirteisempi säännös, jonka mukaan valvojan tulisi huolehtia myös muista yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon vaatimista toimenpiteistä. Tällainen täydentävä säännös olisi välttämätön muun muassa siksi, että yksittäinen yhdyskuntaseuraamus voi sisältää varsin yksilökohtaisia ehtoja, joiden mukaisesti myös valvojan tehtävien tulisi joustaa.

Ehdotetun pykälän 2 momentissa olisi säännös edellä 7 §:n 2 momentissa tarkoitetun apu-valvojan tehtävistä. Apuvalvojan tehtävänä olisi toimia valvojan apuna 1 momentissa säädetyissä tehtävissä. Apuvalvojan edellytettäisiin lisäksi noudattavan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen hänelle antamia määräyksiä. Kyse voisi siis olla myös muusta Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehestä kuin kyseisen yhdyskuntaseuraamuksen valvojaksi määrätystä virkamiehestä. Erikseen todettaisiin se, että apuvalvojan on ilmoitettava Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle, jos tuomittu ei täytä velvollisuuksiaan.

9 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset täytäntöönpanoviranomaisten tehtävistä ja apuvalvojan määräämiseen liittyvästä menettelystä annettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

3 LUKU: YHDYSKUNTASEURAAMUKSEEN TUOMITSEMISEN JA MÄÄRÄÄMISEN EDELLYTTÄMÄ SELVITYS JA ARVIOINTI

10 §. *Seuraamusselvityksen pyytäminen, laatiminen ja sisältö.* Yhdyskuntaseuraamuksen määräämiseen sekä sen täytäntöönpanon valmisteluun ja toteutukseen liittyy muun muassa rikoksentehtäjän olosuhteisiin ja niiden parantamiseen sekä seuraamuksen suorittamisen edellytysten toteamiseen, samoin kuin seuraamuksen käytännön sisältöön liittyvien seikkojen selvittämistä ja arvioimista. Kyse on vaativasta asioiden selvittämisen

kokonaisuudesta, jossa Rikosseuraamuslaitoksella on pitkä kokemus ja jossa toimintatavat ovat ainakin pääosin vakiintuneet.

Ehdotetulla lainsäädännöllä pyritään siihen, että yhdyskuntaseuraamusten tuomitsemisen ja täytäntöönpanon edellyttämä selvitys- ja arviointityö tulisi nykyistä selkeämmäksi. Voimassa olevassa lainsäädännössä eri yhdyskuntaseuraamuksiin liittyy erinimisiä ja sisältövaatimuksiltaan jonkin verran erilaisia selvityksiä ja arviointeja. Tämä tekee järjestelmästä esimerkiksi syyttäjän ja tuomioistuimen näkökulmasta hieman sekavan.

Ehdotetun 10 §:n 1 momentin mukaan syyttäjä tai tuomioistuin pyytäisi Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvityksen, jos rikoksesta epäiltyä syytetään rikoksesta, josta todennäköisesti tuomitaan 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu yhdyskuntapalvelu, 2 kohdassa tarkoitettu valvontarangaistus, 3 kohdassa tarkoitettu ehdollisen vankeuden valvonta tai 4 kohdassa tarkoitettu nuorisorangaistus. Kaikkien edellä todettujen yhdyskuntaseuraamusten osalta selvitys olisi siis nimeltään seuraamusselvitys. Rikosseuraamuslaitos voisi myös rikoksesta epäillyn pyynnöstä laatia seuraamusselvityksen, jos siihen on painava syy. Tällainen painava syy voisi olla esimerkiksi se, että syyttäjän tai tuomioistuimen näkemyksen mukaan rikoksesta epäilty ei aikaisemmin jo tuomittujen yhdyskuntaseuraamusten epäonnistumisen vuoksi olisi kykenevä suorittamaan uutta yhdyskuntaseuraamusta, mutta rikoksesta epäilty voisi osoittaa Rikosseuraamuslaitokselle elämäntilanteensa sittemmin muuttuneen niin, että edellytykset suorittaa yhdyskuntaseuraamus asianmukaisesti olisivat olemassa.

Ehdotetun 10 §:n 2 momentin mukaan 1 momentissa tarkoitettun seuraamusselvityksen laatisi Rikosseuraamuslaitos. Selvityksessä arvioitaisiin rikoksesta epäillyn kyky ja halukkuus suoriutua yhdyskuntaseuraamuksesta. Selvitystä ja arviota tehtäessä otettaisiin huomioon rikoksesta epäillyn elämäntilanteen keskeiset seikat. Näitä olisivat rikoksesta epäillyn mahdollinen aikaisempi rikollisuus ja henkilökohtaiset olosuhteet sekä valvonnan ja rikoksettoman elämän tukemisen tarve. Näiden tietojen perusteella Rikosseuraamuslaitos arvioisi, soveltuuko rikoksesta epäilty 1 §:n 1 momentissa tarkoitettun yhdyskuntaseuraamuksen suorittajaksi. Voimassa olevassa lainsäädännössä on samansisältöiset säännökset. Ehdotetussa laissa selvitykset ja arvioinnit olisivat siis samannimiset ja sisällöltään nykyistä yhtenäisemmät siitä riippumatta, mikä yhdyskuntaseuraamus näyttäisi ensisijassa tulevan käsiteltävässä tapauksessa kyseeseen.

Ehdotettu 10 §:n 3 momentti koskisi ehdottomasta vankeusrangaistuksesta valvottuun koevapauteen päästämiseen tai ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta sakkopalveluna suoritettavaan sakon muuntorangaistukseen määrittämiseen liittyviä selvityksiä ja arvioita. Momentin mukaan Rikosseuraamuslaitos laatisi selvityksen ja arvion ehdotonta vankeusrangaistusta suorittavan soveltuvuudesta 1 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun valvottuun koevapauteen tai 1 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitettuun sakkopalveluun. Selvityksen ja arvion laadinnassa otettaisiin huomioon samat seikat kuin mitä edellä 2 momentissa on todettu.

11 §. *Täytäntöönpanosuunnitelma.* Lakiehdotuksen 11 §:n mukaan, jos Rikosseuraamuslaitos pitäisi yhdyskuntapalveluun, valvontarangaistukseen, ehdollisen vankeuden valvontaan tai nuorisorangaistukseen tuomitsemista perusteltuna taikka jos syyttäjä tai tuomioistuin sitä erikseen pyytäisi, seuraamusselvitykseen liitettäisiin täytäntöönpanosuunnitelma. Täytäntöönpanosuunnitelmassa olisivat yhdyskuntaseuraamuksen keskeiset perustiedot. Näitä olisivat tiedot: 1) valvontatavoista sekä mahdollisista muista valvontaan liittyvistä yksityiskohdista; 2) mahdollisesta velvollisuudesta pysyä asunnossa tai muussa paikassa sekä liikkumisen rajoittamisesta 3) täytäntöönpanoon sisälty-

västä työstä, palkattomasta työstä, kuntoutuksesta, koulutuksesta tai muusta toiminnasta sekä valvontatapaamisista; 4) täytäntöönpanoon mahdollisesti liitettävistä tukitoimenpiteistä sekä 5) seuraamuksen suorittamisen alustavasta aikataulusta. Täytäntöönpanosuunnitelman sisältämien tietojen perusteella syyttäjä ja tuomioistuin voisivat päätellä, minkä sisältöinen kaavailtu yhdyskuntaseuraamus kyseisessä tapauksessa konkreettisesti olisi. Jos rikoksesta epäilty tuomitaan yhdyskuntaseuraamukseen, täytäntöönpanosuunnitelmaa täsmennettäisiin 14 §:n mukaisesti.

Täytäntöönpanosuunnitelma olisi siis kaikkien tässä laissa tarkoitettujen yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa käytettävien suunnitelmien yhteinen käsite. Nykyisin vastaavassa käytössä ovat toimeenpanosuunnitelma ja valvontasuunnitelma. Kyse on nimenomaisesti täytäntöönpanosta ja eri yhdyskuntaseuraamusmuodoista huolimatta suunnitelman tarkoitus ja sisältö vastaavat pääosin toisiaan, joten yhden käsitteen käyttö olisi perusteltua.

12 §. *Tukitoimenpiteiden kartoittaminen ja yhteensovittaminen.* Yhdyskuntaseuraamukset pannaan täytäntöön rikoksenteikijän yhteisössä, yhdyskunnassa. Yhdyskuntaseuraamusten olennaisena tavoitteena on parantaa rikoksenteikijän edellytyksiä elää rikoksetonta elämää. Nämä seikat edellyttävät sitä, että yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanossa tuomitun kotikunta ja mahdolliset muut hänen elämänedellytyksiään kohentavat tahot toimivat tiiviissä yhteistyössä seuraamuksen täytäntöönpanosta vastaavan ja huolehtivan Rikosseuraamuslaitoksen kanssa. Yhteistyön tarve alkaa jo seuraamuksen soveltuvuutta ja alustavaa sisältöä selvitettäessä ja arvioitaessa. Tässä vaiheessa tulee selvittää muun muassa se, onko rikoksesta epäilty jo kunnan palveluiden käyttäjä ja millaisten palveluiden tai tukien tarpeessa hän on ja miten nämä olisivat liitettävissä seuraamuksen täytäntöönpanoon. Olennaista on myös seuraamuksen loppuvaiheessa varmistaa se, että seuraamuksen suorittamisen aikana käynnissä olleet toiminnot ja palvelut voisivat jatkaa seuraamuksen täytäntöönpanon päätyttyä.

Ehdotettu 12 §:n 1 momentti edellyttäisi, että ryhtyessään yhdyskuntapalveluun, valvontarangaistukseen, ehdollisen vankeuden valvontaan taikka nuorisorangaistukseen liittyvän täytäntöönpanosuunnitelman laadintaan tai valvotun koevapauden tai sakkopalvelun taikka ehdonalaisen vapauden valvonnan täytäntöönpanoon Rikosseuraamuslaitoksen tulisi tarvittavassa määrin yhdessä sosiaaliviranomaisen kanssa kartoittaa rikoksesta epäillyn elinolosuhteita ja tukitoimenpiteiden tarvetta. Siltä osin kuin todettaisiin tarve ja mahdollisuudet edistää rikoksesta epäilyn sosiaalista selviytymistä, yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano ja kunnan tukitoimet olisi sovittava yhteen. Voimassa olevan nuorisorangaistuksesta annetun lain 3 §:ssä on vastaavanlainen tukitoimenpiteiden yhteensovittamisen velvoite. Olennaista olisi myös se, että Rikosseuraamuslaitoksen ja kunnan sosiaaliviranomaisen tulisi ottaa huomioon myös tukitoimenpiteiden jatkuvuuden turvaaminen rangaistuksen tultua suoritetuksi. Tätä koskeva säännös olisi 14 §:n 1 momentin 9 kohdassa.

Rikoksesta epäillyn ja rikoksesta rangaistukseen tuomitun henkilön tarvitsemien palveluiden ja tukitoimenpiteiden kartoittamisessa ja järjestämisessä on kyse eri viranomaisten velvollisuudesta maksaa kyseinen toiminta tai palvelut. Ehdotetun pykälän 2 momentti sisältäisi kustannustenjakoa kunnan ja Rikosseuraamuslaitoksen välillä koskevan säännöksen. Säännös ei sisältäisi muutoksia voimassa olevaan tilanteeseen, jossa Rikosseuraamuslaitos maksaa seuraamuksen täytäntöönpanoon sisältyvän toiminnan ja kotikunta toiminnot ja palvelut, jotka kuuluvat rikoksenteikijälle kuntalaisena. Seuraamuksen täytäntöönpanoon liittyviä toimintoja ovat esimerkiksi erilaisiin rikollisuutta

ehkäiseviin toimintaohjelmiin osallistuminen. Kuntalaiselle kuuluvia toimintoja ja palveluita ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveystoimen palvelut, kuten terveydenhoidon ja asumista tukevien palveluiden järjestäminen. Päihdehuollon toiminnot voivat olla järjestämisvastuun kannalta ongelmallisemmat. Siltä osin kuin kyse on yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon kuuluvasta toiminnasta, kustannusvastuu olisi Rikosseuraamuslaitoksella, vaikka toiminnan järjestäjänä olisi kunta. Siltä osin kuin kyse olisi henkilön jo ennen yhdyskuntaseuraamuksen suorittamista aloittaman päihdehuollon jatkamisesta seuraamuksen täytäntöönpanon ajan, kustannusvastuu olisi kunnan. Näin ollen kyse ei olisi kunnalle osoitettavista uusista tehtävistä.

13 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset seuraamusselvityksen ja täytäntöönpanosuunnitelman laatimismenettelystä sekä sisällöstä annettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

4 LUKU: YHDYSKUNTASEURAAMUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANON ALOITTAMINEN

14 §. *Täytäntöönpanosuunnitelman täsmittäminen, vahvistaminen ja tiedoksianto.* Yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen, ehdollisen vankeuden valvonnan tai nuorisorangaistuksen täytäntöönpanon käynnistämistä edeltäisi siis selvitys ja arviointi siitä, soveltuuko ja suostuuko rikoksesta epäilty yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiseen sekä alustava suunnitelma siitä, mitä juuri kyseisen henkilön yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano sisältäisi. Valvottuun koevapauteen päästämistä, ehdonalaisen vapauden valvontaan määräämistä sekä sakkopalveluun määräämistä edeltäisivät omat selvityksensä ja valmistelutoimenpiteensä. Näin ollen ennen yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon käynnistymistä asiaa olisi valmisteltu yhdessä rikoksentehtäjän kanssa.

Ehdotetun 14 §:n 1 momentti sisältäisi säännökset täytäntöönpanosuunnitelman täsmittämisestä, vahvistamisesta ja tiedoksiannosta tuomitulle. Rikosseuraamuslaitos laatisi ja vahvistaisi yhdyskuntaseuraamuksen täsmennetyn täytäntöönpanosuunnitelman viipymättä, kun yhdyskuntapalvelua, valvontarangaistusta, ehdollisen vankeuden valvontaa tai nuorisorangaistusta koskeva tuomio on tullut lainvoimaiseksi tai kun tuomittu on 16 §:ssä tarkoitetulla tavalla suostunut täytäntöönpanoon. Valvotun koevapauden, ehdonalaisen vapauden valvonnan ja sakkopalvelun täsmennetyn täytäntöönpanosuunnitelman laatiminen ja vahvistaminen tulisi tapahtua viivytyksettä, kun Rikosseuraamuslaitos on tehnyt päätöksen täytäntöönpanosta.

Ehdotettu säännös sisältäisi yksityiskohtaisen luettelon siitä, mitä seikkoja täytäntöönpanosuunnitelman tulisi sisältää. Kyseiset tiedot ja määräykset olisivat yksityiskohtaisemmat ja tarkemmat kuin ehdotetussa 11 §:n mukaisessa vaiheessa laaditussa täytäntöönpanosuunnitelmassa. Säännös edellyttäisi, että täytäntöönpanosuunnitelman tiedot ja määräykset koskisivat koko yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon aikaa.

Ehdotettu 14 §:n 1 momentti edellyttäisi ensinnäkin, että täytäntöönpanosuunnitelman tulisi sisältää tieto seuraamuksen täytäntöönpanon arvioidusta alkamispäivästä. Tämän tiedon nojalla tuomittu voisi päätellä, missä vaiheessa täytäntöönpano konkreettisesti käynnistyy ja järjestää asioitaan sen mukaisesti. Momentin 2 kohdan mukaan täytäntöönpanosuunnitelmassa tulisi olla tieto ja määräykset seuraamuksen suorittamiseen liittyvistä valvontatapaamisista, niiden ajankohdista, tiheydestä, tapaamispaikasta sekä tapaamiseen mahdollisesti liittyvistä muista ehdoista. Momentin 3 kohdan mukaan täy-

täytäntöpanosuunnitelma sisältäisi tiedon myös sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tarpeellisista tukitoimista. Tällä tarkoitettaisiin esimerkiksi sitä, miten kotikunta toimiltaan ja palveluillaan edistää rikoksentehtäjän valmiuksia elää rikoksetonta elämää. Kyse voisi olla esimerkiksi terveydenhuollon palveluista tai velkaneuvonnasta.

Yhdyskuntaseuraamus kohdistuu suorittajansa vapauteen. Konkreettisina vapauttava rajoittavina seikkoina olisivat valvontatapaamisiin saapumisen ohella muun muassa velvollisuus osallistua määrättyyn toimintaan tai velvollisuus oleskella tietyssä paikassa. Ehdotetun 14 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan täytäntöpanosuunnitelmassa olisivat tiedot ja määräykset yhdyskuntaseuraamuksen suorituspaikoista. Näitä olisivat määrätty oleskelupaikka, jossa tuomitun olisi asuttava tai muutoin oleskeltava siten kuin seuraamuksen suorittaminen edellyttää. Niin ikään yhdyskuntapalvelun palvelupaikka eli paikka, jossa suoritetaan yhdyskuntapalveluun sisältyvä työpalvelu, olisi tällainen paikka. Vastaavanlainen paikka olisi myös sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämään hoitoon liittyvä hoitopaikka taikka muu toimintavelvollisuuden täyttämisaika. Momentin 5 kohdassa edellytettäisiin, että siltä osin kuin yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöpano sisältää toimintavelvollisuuden, täytäntöpanosuunnitelmassa tulisi olla tiedot ja määräykset toimintavelvollisuuden edellyttämistä työtehtävistä tai muun toiminnan sisällöstä. Muuna toimintana kuin työnä voivat tulla kyseeseen esimerkiksi päihteiden käytön tai rikollisuuden vähentämiseen tähtääviin toimintaohjelmiin osallistuminen. Momentin 6 kohdan mukaan täytäntöpanosuunnitelmassa tulisi olla määräykset myös kyseisen yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen erityisistä ehdoista, kuten liikkumisrajoituksista sekä palvelupaikan ja palvelutehtävien olojen edellyttämistä erityisistä ehdoista. Momentin 7 ja 8 kohdan nojalla täytäntöpanosuunnitelma sisältäisi vielä tiedot seuraamuksen suorittamisen yksityiskohtaisesta aikataulusta sekä seuraamuksen suorittamisen päättymispäivästä. Momentin 9 kohdan nojalla täytäntöpanosuunnitelman tulisi sisältää tiedot ja määräykset myös siitä, miten tuomitun elämänhallintaa edistävien tukitoimenpiteiden jatkuvuus turvataan tilanteessa, kun seuraamuksen suorittaminen päättyy. Välittömästi seuraamuksen suorittamisen jälkeen on pääsääntöisesti kriittisin uusiin rikoksiin syyllistymisen välttämisen tai päättymisen ajankohta. Momentin 10 kohdan mukaan täytäntöpanosuunnitelmassa olisivat myös muut vastaavat yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöpanolle välttämättömät tiedot, määräykset ja ehdot.

Ehdotetun 14 §:n 2 momentin mukaan täytäntöpanosuunnitelma olisi laadittava yhteistyössä tuomitun kanssa. Tämä olisi välttämätöntä ja luonnollista, sillä yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöpanossa korostuu tuomitun omaehtoisuus ja sitoutuminen seuraamuksen suorittamiseen ja sen ehtoihin. Rikosseuraamuslaitos laatisi lisäksi yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen viikoittaisen tai kuukausittaisen aikataulun.

Ehdotetun 14 §:n 3 momentin mukaan täytäntöpanosuunnitelma annettaisiin tuomitulle tiedoksi henkilökohtaisesti. Samassa yhteydessä käytäisiin tarvittavassa määrin läpi täytäntöpanosuunnitelman yksityiskohtia sekä sen määräysten rikkomisen seuraamuksia. Tämä olisi tärkeää, koska epä tietoisuus ehtojen sisällöstä ja rikkomisen seuraamuksista olisi tuomitun aseman ja oikeusturvan kannalta ongelmallista. Tuomitun ei voitaisi olettaa saavan riittävästi tietoa ehdoista ja niiden noudattamisen välttämättömyydestä esimerkiksi pelkän kirjallisen aineiston, kuten lain tai täytäntöpanosuunnitelma-asiakirjan perusteella.

15 §. *Täytäntöpanosuunnitelman muuttaminen.* Ehdotettu 14 §:n mukainen täytäntöpanosuunnitelma olisi siis hyvin yksityiskohtainen. Yhdyskuntaseuraamuksen täy-

täytäntöpanon aikana tuomitun olosuhteet voivat muuttua tai esimerkiksi yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiseen kuuluvan toiminnan järjestäminen saattaa loppua. Tällaisia tilanteita varten lakiehdotuksen 15 §:ssä säädettäisiin, että olosuhteiden olennaisen muuttumisen tai muun siihen rinnastettavan hyväksyttävän syyn vuoksi Rikosseuraamuslaitos voi muuttaa täytäntöönpanosuunnitelmaa. Suunnitelmaa muutettaessa noudatettaisiin, mitä 14 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään suunnitelman laatimisesta yhdessä tuomitun kanssa sekä suunnitelman ehtojen ja määräysten tiedoksiannosta suorittajalle.

16 §. *Täytäntöönpano ennen tuomion lainvoimaiseksi tuloa.* Lähtökohtaisesti tuomioistuimen tuomitsema yhdyskuntaseuraamus pantaisiin täytäntöön, kun tuomio on saanut lainvoiman. Yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen, ehdollisen vankeuden valvonnan ja nuorisorangaistuksen täytäntöönpano olisi kuitenkin mahdollista aloittaa käräjäoikeuden tuomion perusteella, ennen kuin tuomio on tullut lainvoimaiseksi, jos tuomittu kirjallisesti suostuu täytäntöönpanoon ja on tyytynyt tuomioon siltä osin kuin hänet on tuomittu yhdyskuntaseuraamukseen. Tätä pidettäisiin perusteltuna, koska asian käsittely hovioikeudessa voi viedä pitkähkön ajan ja jos tuomittu itse pitäisi tarkoituksenmukaisena seuraamuksen joutuisaa täytäntöönpanoa, tähän tulisi olla mahdollisuus pykälässä säädetyin edellytyksin. Säännös on samankaltainen kuin voimassa olevissa yhdyskuntaseuraamuksia koskevissa laeissa.

17 §. *Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon ryhtyminen.* Seuraamuksen mahdollisimman joutuisa täytäntöönpano on kaikkien osapuolten kannalta hyvä asia. Ehdotetun 17 §:n 1 momentin mukaan yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen, ehdollisen vankeuden valvonnan, nuorisorangaistuksen tai sakkopalvelun täytäntöönpano olisi aloitettava viipymättä ja yhdyskuntaseuraamus olisi suoritettava loppuun yhden vuoden ja kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun tuomio on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi. Voimassa olevassa lainsäädännössä on erilaisia yhdyskuntaseuraamuksen loppuun suorittamisen aikarajoja, mutta yksi vuosi kolme kuukautta on todettu viimeaikaisessa, ehdollisen vankeuden valvontaa koskevassa uudistuksessa tarkoituksenmukaisimmaksi, koska se on varsin lyhyt mutta kuitenkin valtaosassa täytäntöönpanoja riittävä aika. Tapauksissa, joissa on täytäntöönpanotavana usea yhdyskuntaseuraamus, määräaika olisi kuitenkin yksi vuosi ja kuusi kuukautta luettuna viimeisenä täytäntöönpanokelpoiseksi tulleesta tuomiosta. Edellä mainittuihini määräaikoihin ei kuitenkaan laskettaisi aikaa, jonka täytäntöönpanon aloittaminen on ollut lykättyä tai täytäntöönpano keskeytettynä 18 tai 25 §:ssä tarkoitettulla tavalla. Lykkäys tai keskeytys ehdotetun 18 §:n nojalla voisi koskea sairautta, päihdekuntoutukseen osallistumista, asevelvollisuuden tai siviilipalveluksen suorittamista, lapsen hoitamista äitiys-, erityisäitiys-, isyys- tai vanhempainraha-kauden aikana tai muuta näihin rinnastettavaa hyväksyttävää syytä. Ehdotetun 25 §:n mukainen keskeytys tai lykkäys liittyisi yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiseen liittyvien velvollisuuksien törkeään rikkomiseen.

Ehdotetun 17 §:n 2 momentin mukaan yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen, ehdollisen vankeuden valvonnan, nuorisorangaistuksen tai sakkopalvelun suorittaminen alkaisi päivänä, jolloin on täsmennetyn täytäntöönpanosuunnitelman mukainen ensimmäinen valvontatapaaminen, työpalvelupäivä tai muuhun toimintaan osallistumisen päivä taikka käynnistyy muu yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon mukainen valvonta. Valvotun koevapauden tai ehdonalaisen vapauden valvonnan suorittaminen alkaisi päivänä, jolloin henkilö päästetään vankilasta valvottuun koevapauteen tai ehdonlai-

seen vapauteen. Seuraamuksen suorittamisen aloittamispäivän selkeä määrittäminen olisi välttämätöntä, jotta yksiselitteisesti voitaisiin todeta myös seuraamuksen mukaisten velvollisuuksien täyttämisen alkamisajankohta sekä seuraamuksen suorittamisen päättymisajankohta.

18 §. *Täytäntöönpanon lykkäys tai keskeytys sekä suoritusajan pidentäminen tuomioistuimessa.* Eräissä tilanteissa olisi tarkoituksenmukaista voida lykätä täytäntöönpanon käynnistämistä tai keskeyttää jo käynnissä oleva täytäntöönpano ilman, että asia pitäisi viedä tuomioistuimen ratkaistavaksi. Tällainen järjestely on mahdollista voimassa olevassa yhdyskuntapalvelusta annetussa laissa sekä valvontarangaistuksesta annetussa laissa.

Ehdotetun 18 §:n 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitos voisi lykätä tai keskeyttää yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon määräajaksi, jos yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiselle on tuomitun muusta kuin lyhytaikaisesta sairaudesta, päihdekuntoutukseen osallistumisesta, asevelvollisuuden tai siviilipalveluksen suorittamisesta, lapsen hoitamisesta sairausvakuutuslaissa (1224/2004) tarkoitetun äitiys-, erityisäitiys-, isyys- tai vanhempainrahakauden aikana tai muusta näihin rinnastettavasta hyväksyttävästä syystä johtuva tilapäinen este. Yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen perusajatus on se, että se voidaan panna täytäntöön tuomitun omassa yhteisössä ja mahdollisimman vähän hänen tavanomaista elämäänsä rajoittaen. Joissakin tapauksissa tuomittu saattaisi voida suorittaa yhdyskuntaseuraamusta samaan aikaan kuin hänellä on edellä todettu lykkäyksen tai keskeytyksen peruste. Esimerkiksi siviilipalvelusta suoritettava voisi ilta-aikaan, kahdesti viikossa suorittaa yhdyskuntapalvelun mukaista työpalvelua. Näin olleen täytäntöönpanon lykkääminen tai keskeyttäminen ei olisi ehdotonta, vaan se olisi aina Rikosseuraamuslaitoksen harkinnan varassa. Ehdotetun säännöksen mukaan rangaistusaika ei kuluisi lykkäyksen tai keskeytyksen aikana. Tämä olisi luonnollista, koska täytäntöönpano ei olisi käynnissä mainittuna aikana. Rikosseuraamuslaitos toteaisi täytäntöönpanon lykkäystä edellyttävän esteen olemassaolon täytäntöönpanon aloittamisen yhteydessä ja täytäntöönpanon keskeytystä edellyttävän esteen olemassaolon täytäntöönpanon kuluessa. Tuomittu ei myöskään varsinaisesti hakisi täytäntöönpanon lykkäystä tai keskeytystä, vaan Rikosseuraamuslaitoksen virkamies, yleisimmin valvoja, ottaisi asian huomioon sen tultua hänen tietoonsa. Lykkäyksen tai keskeytyksen perusteena olisivat yhdyskuntaseuraamuksen asianmukaisen suorittamisen varmistaminen sekä tuomitun kannalta kohtuuttoman elämäntilanteen hankaloitumisen välttäminen.

Ehdotetun 18 §:n 2 momentin mukaan yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano voitaisiin lykätä myös silloin, kun aloittamiselle on ehdottoman vankeusrangaistuksen tai muun yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisesta johtuva este. Jos tuomitulle tulisi täytäntöönpanontavaksi ehdoton vankeusrangaistus, yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa voitaisiin lykätä niin, että hän voisi suorittaa molemmat rangaistukset sellaisina kuin ne on tuomittu eikä yhdyskuntaseuraamusta tarvitsisi tästä syystä muuntaa vankeudeksi.

Ehdotetussa 18 §:n 3 momentissa asetettaisiin lykkäyksen tai keskeytyksen enimmäispituudeksi yhteensä yksi vuosi.

Ehdotetun 18 §:n 4 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen olisi peruutettava täytäntöönpanon lykkäys tai keskeytys, jos ilmenisi, että lykkäyksen tai keskeytyksen edellytykset eivät enää ole olemassa.

Ehdotettu 18 §:n 5 momentti sisältäisi säännöksen suoritusajan pidentämisestä tuomioistuimessa. Jos yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen ei olisi muusta kuin 25 §:ssä

tarkoitetusta syystä mahdollista 17 §:n 1 momentin mukaisen enimmäisajan kuluessa, Rikosseuraamuslaitoksen olisi ilmoitettava asiasta sille tuomioistuimelle, joka on ensimmäisenä oikeusasteena tuominnut henkilön kyseiseen yhdyskuntaseuraamukseen taikka jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee. Tuomioistuin voisi pidentää yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoaikaa tai muuntaa yhdyskuntapalvelun tai valvontarangaistuksen suorittamatta olevan osan ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. Suorittamatta olevan ajan lyhyden, tuomitun vakavan sairauden, tapaturman tai muun vastaavan syyn vuoksi, jota ei voitaisi lukea tuomitun syyksi, voitaisiin jo suoritettu yhdyskuntapalvelu tai valvontarangaistus katsoa rangaistuksen täydeksi suoritukseksi.

19 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset täytäntöönpanon aloittamisesta, lainvoimaa vailla olevan tuomion täytäntöönpanosta, täytäntöönpanosuunnitelman täsmäntämisestä, sisällöstä, vahvistamisesta, muuttamisesta ja tiedoksiannosta, toimintavelvollisuuden sisällöksi hyväksyttävästä toiminnasta sekä täytäntöönpanoon ryhtymisen, lykkäyksen ja keskeytyksen kirjaamisesta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

5 LUKU: YHDYSKUNTASEURAAMUKSEN YLEISET EHDOT JA EHTOJEN RIKKOMINEN

20 §. *Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun yleiset velvollisuudet.* Yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen sisältää useita velvollisuuksia ja ehtoja, joista osasta on säädetty yksityiskohtaisesti laissa ja osan yksityiskohdat käyvät selville täytäntöönpanosuunnitelmasta. On olennaisena tärkeää, että tuomittu tietää ja ymmärtää velvollisuutensa, jotta seuraamuksen suorittaminen voi tapahtua asianmukaisesti. Velvollisuudet merkitsevät paitsi tuomitun vapauden rajoituksia myös rikoksettomaan elämään tukemisen ja valmentamisen elementtejä. Esimerkiksi päihteettömyyden vaatimuksen täyttäminen edesauttaa rikoksetonta elämäntapaa. Tuomitun oikeusaseman kannaltakin on välttämätöntä, että hän tuntee ja ymmärtää velvollisuutensa, sillä velvollisuuksien rikkominen voi johtaa vakaviin seurauksiin, esimerkiksi yhdyskuntaseuraamuksen muuntamiseen vankeudeksi.

Ehdotetun lain 20 §:ssä olisi yksityiskohtainen luettelo tuomitun velvollisuuksista. Pykälän 1 kohdan mukaan tuomittu olisi velvollinen osallistumaan 14 §:ssä tarkoitetun täsmennetyt täytäntöönpanosuunnitelman laatimiseen. Yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen edellyttää yhteistyökykyä ja -halua seuraamuksen valmistelussa ja täytäntöönpanossa. Olisi välttämätöntä, että täytäntöönpanon kannalta keskeisen asian ja asiakirjan valmistelussa ja laadinnassa tuomittu on mukana. Pykälän 2 kohdassa tuomitun edellytettäisiin antavan valvojalle tai apuvalvojalle yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon kannalta tarpeelliset yhteystiedot sekä tiedot työstään, asumisestaan, koulutuksestaan, opiskelustaan, taloudelliseen tilanteestaan ja muista vastaavista seikoista sekä niissä tapahtuvista muutoksista. Pykälän 3 kohdassa tuomitun edellytettäisiin pitävän täytäntöönpanosuunnitelman mukaisesti yhteyttä valvojaansa ja saapuvan valvontataapaamiin. Valvojan ja tuomitun tapaamiset ovat olennainen osa yhdyskuntaseuraamuksen suorittamista. Näissä yhteyksissä muun muassa todetaan, miten täytäntöönpano etenee. Jos täytäntöönpanossa olisi havaittavissa ongelmia, säännöllisin väliajoin olevien

valvontatapaamisten yhteydessä valvoja voisi havaita seikkoja, joihin olisi syytä puuttua, jotta seuraamuksen suorittamista asianmukaisesti voitaisiin tukea. Ehdotetun pykälän 4 kohdan mukaan tuomitun tulisi täyttää toimintavelvollisuutensa täytäntöönpanosuunnitelman mukaisesti tekemällä työtä tai osallistumalla koulutukseen, kuntoutukseen, toimintaohjelmiin taikka muuhun vastaavaan, toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia ylläpitävään tai edistävään toimintaan. Yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiseen liitetty toimintavelvollisuus on olennainen osa yhdyskuntaseuraamuksille yleisesti ja suorittavalle yksilölle erityisesti asetettujen tavoitteiden toteuttamisessa. Pykälän 5 kohdassa tuomitun edellytettäisiin noudattavan päihdeettömyysvaatimusta siten kuin kunkin yhdyskuntaseuraamuksen osalta tässä laissa säädetään. Pykälän 6 kohta koskisi tuomitun velvollisuutta pysyä määrätystä asunnossa tai muussa paikassa siten kuin laissa ja täytäntöönpanosuunnitelmassa on säädetty ja määrätty. Tämä olisi olennainen osa esimerkiksi valvontarangaistuksen täytäntöönpanoa.

Ehdotetun 20 §:n 7 kohdan mukaan tuomitun tulisi käyttäytyä asiallisesti valvontatapaamisissa ja toimintavelvollisuuden täyttämiseen liittyvissä tilanteissa ja tilaisuuksissa. Kyse olisi esimerkiksi tavanomaisista käyttäytymissäännöistä, joiden rikkominen häiritsee seuraamuksen täytäntöönpanoa, vaikka esimerkiksi tapaamisaikoja ja työpalvelun työhön liittyviä ehtoja ja ohjeita noudatettaisiinkin asianmukaisesti. Ehdotetun pykälän 8 kohdassa tuomitun edellytettäisiin asianmukaisesti ja viivytyksettä ilmoittavan Rikosseuraamuslaitokselle, jos hänelle on tullut este saapua valvontatapaamiseen tai toimintavelvollisuuden täyttämiseen liittyvään tilanteeseen taikka tilaisuuteen. Samassa yhteydessä tulisi ilmoittaa myös esteen syystä. Vaadittaessa tuomitun tulisi esittää esteen olemassaolosta asianmukainen todistus tai selvitys siten kuin täytäntöönpanosuunnitelmassa on määrätty. Määrättyjen ja sovittujen aikataulujen noudattaminen on olennainen osa yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa. Siihen liittyen tulisi myös paikalle tulon esteistä ilmoittaa asianmukaisesti. Ehdotettu 20 §:n 9 kohta edellyttäisi tuomitun toimitettavan Rikosseuraamuslaitokselle terveydentilastaan lääkärin antaman lausunnon, jos olisi perusteltua syytä epäillä terveydentilaa riittämättömäksi yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiseen. Sairaus voi olla yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen este ja merkittävä hankaloittaja. Jos tällaisen tilanteen arveltaisiin olevan kyseessä, asia tulisi selvittää ja sitä varten tuomitun tulisi toimittaa lääkärintodistus Rikosseuraamuslaitokselle. Ehdotetun pykälän lopussa tuomitun edellytettäisiin vielä noudattavan täytäntöönpanosuunnitelman muitakin kuin edellä mainittuja ehtoja sekä Rikosseuraamuslaitoksen laatimaa yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen viikoittaista aikataulua.

21 §. *Päihdeettömyyden valvonta.* Yhdyskuntaseuraamusta suorittavalla henkilöllä olisi siis velvollisuus olla käyttämättä päihdyttäviä aineita siten kuin 20 §:n 5 kohdassa ja kunkin yhdyskuntaseuraamuksen osalta erikseen tässä laissa säädetäisiin. Tämän velvollisuuden täyttämistä tulisi voida valvoa asianmukaisesti ja uskottavasti. Todettu päihdeiden käyttö olisi yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiseen kuuluvien velvollisuuksien rikkomista. Sen lisäksi päihdeiden käytön toteutamisella voisi olla henkilön elämäntilanteessa myönteinen vaikutus sikäli, että havahtuminen päihdeongelmaan voisi saada aikaan sen, että henkilö hakeutuu päihdehuollon palveluiden käyttäjäksi ja motivoituu pääsemään irti päihdeongelmastaan. Ehdotettu 21 § vastaisi voimassa olevien yhdyskuntaseuraamuksia koskevien lakien sisältöä.

Ehdotetun 21 §:n 1 momentin mukaan tuomittu olisi velvollinen päihdeettömyytensä valvomiseksi vaadittaessa suorittamaan puhalluskokeen. Puhalluskokeessa olisi kyse alkometrillä suoritettavasta kokeesta, jonka ottaisi Rikosseuraamuslaitoksen virkamies.

Suorittaessaan 1 §:n 1 momentin 1 – 3 kohdassa tai 1 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettua yhdyskuntaseuraamusta eli yhdyskuntapalvelua, valvontarangaistusta, ehdollisen vankeuden valvontaa tai valvottua koevapautta tuomittu olisi velvollinen vaadittaessa antamaan sylki- tai virtsanäytteen. Sylki- ja virtsanäytteessä olisi kyse niin kutsutusta pikatesteistä. Käytännössä sylkitesti olisi ensisijainen. Sen ottaisi Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Edellä todettua yhdyskuntaseuraamusta suorittava voitaisiin myös velvoittaa saapumaan soveltuvaan Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön, terveyskeskukseen tai päihdehuoltolain (41/1986) mukaiseen yksikköön virtsanäytteen antamista varten. Tämä olisi välttämätöntä, koska virtsanäytteen ottajan tulee olla terveydenhuollon ammattihenkilö. Sylki- tai virtsanäytteen antamisvelvollisuus ei siis koskisi ehdonalaisen vapauden valvonnassa olevaa eikä nuorisorangaistusta suorittavaa tuomittua. Näin on myös voimassa olevassa lainsäädännössä eikä ole osoitettu syytä muuttaa niihin liitettävää päihdeettömyyden valvontaa.

Ehdotetun 21 §:n 2 momentissa olisivat säännökset päihdeettömyyden valvonnasta tilanteissa, joissa päihdeettömyys olisi todettavissa henkilöön liittyvistä ulkoisista merkeistä, kuten hoipertelusta, puheen epäselvyydestä ja pupillien laajentuneisuudesta. Jos tuomittu valvontatapaamisen tai -käynnin taikka muun toimintavelvollisuuden täyttämistilanteen yhteydessä olisi ulkoisista merkeistä päätellen todennäköisesti alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen, Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen olisi kirjattava päihtymystilaa koskevat havainnot. Rikosseuraamuslaitoksessa on laadittu tätä käyttöä varten erityinen päihtymystilan toteamislomake, jonka kohdat läpikäymällä on mahdollista tarkistaa yleisesti päihtymystilan merkkeinä pidettyjä seikkoja. Ehdotetun 2 momentin mukaan tuomittu voitaisiin myös velvoittaa 1 momentissa tarkoitettuun päihdeettömyyden valvontaan. Jos päihtymystila olisi ulkoisista merkeistä päätellen ilmeinen, koetta tai näytettä ei tarvitsisi ottaa, ellei tuomittu itse sitä vaadi. Käytännössä on todettu, että pelkkiin ulkoisiin merkkeihin perustuva havainnointi ja niiden kirjaaminen eivät välttämättä riitä syyttäjälle tai tuomioistuimelle näytöksi päihtymystilasta niiden käsitellessä velvollisuuksien rikkomistapausta. Näin on erityisesti, jos yhdyskuntaseuraamusta suorittava henkilö kiistää päihtymystilansa oikeudessa. Rikosseuraamuslaitos on selkeästi ohjeistanut, että puhalluskoe tulee suorittaa, jos se on mahdollista, joten ulkoisiin havaintoihin perustuvat päihtymystilanäytöt ovat harvinaisia. Tätä ulkoisiin päihtymystilamerkkeihin sekä niistä tehtyihin ja ohjeiden mukaisesti kirjattuihin havaintoihin perustuvaa päihtymystilan toteamismahdollisuutta kuitenkin käytännössä tarvittaisiin erityisesti syrjäseuduilla olevissa yhdyskuntapalvelun palvelupaikoissa, joissa ei ole mahdollisuutta suorittaa puhalluskoetta. Jos päihtymystila on todettu vain ulkoisin havainnoin ja ne on kirjattu asianmukaisesti ja tuomittu kiistää tuomioistuimessa olleensa päihtynyt, tuomioistuin voi kuulla asiassa havainnot tehnyttä henkilöä. Ehdotetun 2 momentin lopussa olisi vielä säännös, jonka mukaan tuomitulta, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy puhalluskokeesta taikka sylki- tai virtsanäytteen antamisesta, voitaisiin määrätä otettavaksi verinäyte.

Ehdotetun 21 §:n 3 momentin mukaan, jos tuomitun todetaan puhalluskokeen perusteella olevan alkoholin vaikutuksen alainen, Rikosseuraamuslaitoksen olisi ryhdyttävä 24 tai 25 §:ssä tarkoitettuihin toimenpiteisiin. Kyse olisi tuomitun velvollisuuksien rikkomisesta tai törkeästä rikkomisesta. Momentissa säädettäisiin myös siitä, että jos tuomitun sylki- tai virtsanäytteen perusteella todettaisiin käyttäneen päihdyttävää ainetta, tulos olisi varmistettava laboratoriossa, joka täyttää huumausainetestien tekemisestä säädetyt laatuvaatimukset. Samoin olisi meneteltävä, vaikka pikatestin tulos olisi negatiivinen, jos olisi perusteltua syytä epäillä päihtymystilaa. Nämä säännökset turvaisivat

päihtymystilan tulkinnan oikeellisuutta ja olisivat yhtäältä tuomitun oikeusturvan varmistajia ja toisaalta päihteiden käyttöön puuttumisen mahdollistajia tilanteissa, joissa tuomittu kiistää päihteiden käytön. Ehdotetun momentin viimeisen virkkeen mukaan, jos varmistettu tulos osoittaisi tuomitun käyttäneen huumausainetta taikka lääkettä, jonka käyttämiseen hänellä ei ole oikeutta, Rikosseuraamuslaitoksen olisi ryhdyttävä 25 §:ssä tarkoitettuihin, törkeän velvollisuuksien rikkomisen mukaisiin toimenpiteisiin.

22 §. *Tilapäinen poikkeaminen velvollisuudesta osallistua toimintaan tai pysyä asunnossa.* Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon sisältönä voisi olla määrättyyn toimintaan osallistumisen lisäksi velvollisuus pysytellä tietyssä paikassa. Viimeksi mainitun velvollisuuden noudattamista voitaisiin valvoa esimerkiksi teknisin välinein. Tällainen velvollisuus liittyisi erityisesti valvontarangaistukseen. Ehdotetun 22 §:n nojalla toimintaan osallistumisen velvollisuudesta ja tietyssä paikassa pysymisen velvollisuudesta voitaisiin poiketa laissa säädetyin edellytyksin. Ensinnäkin tuomitulle voitaisiin yksittäistapauksessa antaa lupa tilapäiseen poikkeamiseen 14 §:n 1 momentissa tarkoitettua, täytäntöönpanosuunnitelmaan sisältyvistä velvollisuuksista, jos se olisi välttämätöntä tuomitun sairastumisen tai muun täytäntöönpanoon vaikuttavan ennalta arvaamatoman tapahtuman vuoksi. Kyse voisi olla tuomitun sairastumisen lisäksi esimerkiksi hänen lähiomaisensa sairastumisen edellyttämästä liikkumisesta muualla kuin mitä toimintasuunnitelmassa on todettu tai tuomitun kodin ja toimintapaikan välisen liikenteen esteestä. Tuomittu olisi velvollinen viivytyksettä ilmoittamaan edellä tarkoitettua syytä Rikosseuraamuslaitokselle. Ehdotetun 22 §:n 2 momentin mukaan tuomittu voisi poiketa 14 §:n 1 momentissa säädetyistä velvollisuudesta ilman etukäteen saatua lupaa, jos poikkeaminen olisi 1 momentissa tarkoitettussa tilanteessa välttämätöntä pakottavista syistä. Tuomittu olisi velvollinen viivytyksettä ilmoittamaan edellä tarkoitettua syytä Rikosseuraamuslaitokselle. Esimerkiksi äkillistä hoitoa vaativan sairauden puhkeaminen tai asunnossa tapahtuva onnettomuus voisi edellyttää välitöntä lähtemistä määrätystä olinpaikasta. Valvontarangaistuksesta annetun lain 17 §:ssä on vastaavansisältöinen säännös.

23 §. *Nouto yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon edellyttämään tapaamiseen.* Ehdotetun 23 §:n momentin mukaan, jos 1 §:n 1 momentin 3 tai 4 kohdassa taikka 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettua yhdyskuntaseuraamusta suorittava tuomittu ilman valvojan tai apuvalvojan tiedossa olevaa hyväksyttävää syytä jättäisi saapumatta valvontatapaamiseen tai vastaavanlaiseen tilaisuuteen ja olisi todennäköistä, että hän pyrkii välttelemään tapaamista, tuomittu voitaisiin noutaa valvojan tai apuvalvojan määräämään seuraavaan tapaamiseen. Nouto koskisi siis vain ehdollisen vankeuden valvonnassa olevia, nuorisorangaistusta suorittavia tai ehdonalaisen vapauden valvonnassa olevia tuomittuja. Muihin tässä laissa tarkoitettuihin yhdyskuntaseuraamuksiin nouto ei sovi, koska niiden suorittaminen perustuu tuomitun suostumukseen. Niissä esimerkiksi valvontatapaamisiin saapumatta jättäminen merkitsisi ehdotetun lain 24 ja 25 §:n mukaisen toimenpiteiden käyttämisen harkintaa. Nouto olisi aina harkinnanvarainen toimenpide. Myös noudon käyttämisen ajankohdan määrittäminen olisi harkinnanvaraista. Joissakin tapauksissa voisi olla tarkoituksenmukaista turvautua noutoon heti ensimmäisen valvontatapaamisen laiminlyönnin jälkeen. Näin olisi esimerkiksi sellaisissa tapauksissa, joissa tuomittu on alun perin suhtautunut vähätellen valvontaan.

Ehdotetun 23 §:n 1 momentin viimeisen virkkeen mukaan poliisin olisi annettava noudon toteuttamiseksi virka-apua, jollei noutotoimenpiteitä ole pidettävä selvästi epä-

tarkoituksenmukaisina. Poliisin antamasta virka-apusta on säännökset poliisilain (493/1995) 40 §:ssä. Poliisin on annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle virka-apua, jos niin erikseen säädetään. Noudolla ja siihen mahdollisesti liitettävällä säilöön ottamisella puututaan voimakkaasti noudettavan henkilön vapauteen. Kyse on sellaisesta pakotoimenpiteestä, johon Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä ei ole toimivaltuutta. Tilanne, jolloin nouto ei olisi tarkoituksenmukainen, olisi esimerkiksi se, että noudettava on niin päihtynyt, ettei asioiden hoitaminen valvojan ole mahdollista tai poliisin tehtävien priorisointi edellyttää muiden tehtävien hoitamista kiireellisinä eikä noudon suorittamiseen ole mahdollisuutta.

Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan noudosta päättäisi pidättämiseen oikeutettu poliisimies Rikosseuraamuslaitoksen pyynnöstä. Noutopyyntö toimitettaisiin tuomitun asuin- tai oleskelupaikkakunnan poliisille. Noudettavaksi määrätty saataisiin aikaisintaan kuusi tuntia ennen valvontatapaamista ottaa kiinni ja säilöön. Säilössä pitäminen voisi olla välttämätöntä esimerkiksi noudon onnistumisen tai poliisin voimavarojen käytön kannalta. Säilössä pitämisen käyttäminen ja sen aika tuli olla oikeassa suhteessa seuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseen, toisin sanoen, jos esimerkiksi ehdollisen vankeuden valvonnassa olevan nuoren asiassa päädyttäisiin käyttämään säilöön ottamista, säilössä pitämisen aika ei saisi olla muutamaa tuntia pidempi. Nouto olisi pyrittävä suorittamaan niin, ettei tuomittu sen vuoksi joudu tarpeettomasti huomion kohteeksi. Tuomittua ei saisi pitää kiinni otettuna tai säilössä kauempaa kuin valvontatapaamiseen noutaminen edellyttää. Näin ollen valvontatapaamisen jälkeen tuomittu tulisi päästää vapaaksi.

Voimassa olevassa lainsäädännössä on vastaavansisältöiset säännökset.

24 §. *Velvollisuuksien rikkominen.* Tuomitun velvollisuuksien rikkominen olisi jaoteltu velvollisuuksien rikkomiseen ja törkeään velvollisuuksien rikkomiseen. Ehdotettu 24 § koskisi muuta kuin törkeää velvollisuuksien rikkomista. Säännöksen mukaan, jos tuomitun epäillään muutoin kuin jäljempänä 25 §:ssä tarkoitetulla törkeällä tavalla rikkoneen 20 tai 21 §:ssä tarkoitettuja velvollisuuksiaan, Rikosseuraamuslaitoksen olisi tehtävä asiasta selvitys. Jos tuomitun todettaisiin menetelleen tässä laissa säädettyjen velvollisuuksiensa vastaisesti, Rikosseuraamuslaitoksen olisi annettava hänelle kirjallinen varoitus. Varoituksen antamisen yhteydessä tuomitulle olisi ilmoitettava, mitä varoituksen noudattamatta jättämisestä saattaa seurata. Jos velvollisuuksien rikkomisen todettaisiin olevan vähäistä eikä se ole toistuvaa, tuomitulle voitaisiin antaa suullinen tai kirjallinen huomautus. Lakiehdotuksen 28 §:ssä olisi säännös tuomitun kuulemisesta. Sen mukaan tuomitulle on varattava tilaisuus lausua mielipiteensä ja antaa selityksensä yhdyskunta-seuraamuksen täytäntöönpanon edellytyksiä, sisältöä ja ehtoja sekä tuomitun velvollisuuksien rikkomista koskevaa päätöstä tehtäessä noudattaen, mitä hallintolain (434/2003) 34 §:ssä säädetään.

Lähtökohtana olisi, että muun kuin velvollisuuksien törkeän rikkomisen tilanteissa kyettäisiin toimimaan niin, että täytäntöönpano voisi jatkua asianmukaisesti. Rikosseuraamuslaitoksen tulisi selvittää tilanne asianmukaisesti. Tämä tarkoittaisi paitsi tuomitun kuulemistä asiassa, myös selvitettyjen seikkojen kirjaamista siten, että esimerkiksi tapahtumien ja niiden jälkeen käytyjen keskustelujen olennainen sisältö on todennettavissa myös jälkikäteen. Todetun velvollisuuksien rikkomisen vakavuuden perusteella Rikosseuraamuslaitoksella olisi käytettävissään eri keinoja puuttua asiaan. Lievimmat keinot olisivat suullinen ja kirjallinen huomautus, joita voitaisiin käyttää, jos velvollisuuksien rikkominen olisi vähäistä ja kertaluonteista. Kyse voisi olla esimerkiksi myö-

hästymisestä palvelupaikalta taikka valvontatapaamiseen tulemisesta krapulaisena. Vakavammassa velvollisuuksien rikkomistapauksissa seurauksena olisi kirjallinen varoitus. Kyse voisi olla esimerkiksi poisjäännistä yhdyskuntapalveluun kuuluvasta työstä ilman hyväksytyä syytä.

Voimassa olevissa yhdyskuntaseuraamuksia koskevissa laeissa on samankaltaiset velvollisuuksien rikkomisen säännökset.

25 §. *Törkeä velvollisuuksien rikkominen.* Ehdotetun 25 §:n mukaan törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta olisi kyse, jos tuomittu ei aloita seuraamuksen suorittamista tai jättää suorittamisen kesken eikä hänellä ole menettelyynsä hyväksyttävää syytä taikka hänelle annettusta kirjallisesta varoituksesta huolimatta uudelleen menettelee tässä laissa säädettyjen velvollisuuksiensa vastaisesti tai muutoin tahallisesti ja törkeästi rikkoo tässä laissa säädettyjä velvollisuuksiaan. Muina törkeinä velvollisuuksien rikkomisina seuraamuksen suorittamisen aloittamatta jättämisen ja kesken jättämisen lisäksi voisivat olla toistuva myöhästely toimintavelvollisuuden täyttämisen mukaisista tilaisuuksista tai sovitusta tapaamisista taikka päihteettömyysvaatimuksen rikkominen.

Törkeässä velvollisuuksien rikkomisen tapauksessa Rikosseuraamuslaitoksen olisi ryhdyttävä toimenpiteisiin asian saattamiseksi syyttäjän ja tuomioistuimen käsiteltäväksi. Säännökset törkeän velvollisuuksien rikkomisen seurauksista olisivat tämän lain erityisessä osassa, kunkin yhdyskuntaseuraamuksen omassa luvussa. Yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen seurauksena voisi olla yhdyskuntaseuraamuksen muuntaminen vankeudeksi. Näin voitaisiin toimia myös nuorisorangaistuksen velvollisuuksien törkeissä rikkomisissa, jos lievempiä seurauksia ei pidettäisi riittävinä. Ehdollisen vankeuden valvonnassa seuraamuksena voisi olla valvonta-ajan pidentäminen. Valvotussa koevapaudessa olevan henkilön rikottua velvollisuuksiaan törkeästi koevapaus voitaisiin peruuttaa. Ehdonalaisen vapauden valvonnan ehtojen törkeässä rikkomistapauksessa seurauksena voisi olla jäännösrangaistuksen osan täytäntöönpano.

Samalla, kun ryhdyttäisiin velvollisuuksien törkeän rikkomisen edellyttämiin toimenpiteisiin, olisi kiellettävä yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon aloittaminen tai keskeytettävä seuraamuksen täytäntöönpano, jos se on jo aloitettu. Tämä olisi luonnollista, koska rangaistusta ei tuona aikana suoritettaisi. Törkeää velvollisuuksien rikkomista selvitettäessä noudatettaisiin 28 §:ssä säädettyä tuomitun kuulemista koskevaa säännöstä.

Voimassa olevissa yhdyskuntaseuraamuksia koskevissa laeissa on samankaltaiset velvollisuuksien törkeän rikkomisen säännökset.

26 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset epäillyn päihtymystilan toteamisesta ja kirjaamisesta, velvollisuuksien rikkomisen selvittämisestä ja kirjaamisesta sekä menettelystä velvollisuuksien rikkomistapauksissa annettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

6 LUKU: TOIMIVALTUUKSIEN KÄYTTÖ JA PÄÄTÖKSENTEKO YHDYSKUNTASEURAAMUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANOSSA

27 §. *Toimivaltuuksien käytön yleiset periaatteet.* Yhdyskuntaseuraamus rajoittaa yksilön vapautta. On tärkeää, että yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa toimitaan

lainmukaisesti ja muutoinkin asianmukaisesti. Tätä edellytettäisiin jo lakiehdotuksen 4 §:ssä, jonka mukaan yhdyskuntaseuraamukseen tuomittua olisi kohdeltava oikeudenmukaisesti ja hänen ihmisarvoaan kunnioittaen. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano ei saisi aiheuttaa tuomitun oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista laissa säädetään tai jotka välttämättä seuraavat seuraamuksen täytäntöönpanosta.

Ehdotetun 27 §:n 1 momentin mukaan yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta huolehtivan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen sekä hänen apunaan toimivan henkilön olisi toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen. Pykälän 2 momentissa säädetäisiin, että Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen sekä hänen apunaan toimivan henkilön tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä turvaamaan yhdyskuntaseuraamuksen asianmukainen suorittaminen. Pykälän 3 momentin mukaan yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon liittyvät tehtävät tulisi suorittaa puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi.

28 §. *Tuomitun kuuleminen.* Kun on kyse vapauden menetyksestä ja siihen vaikuttavista yksityiskohdista, on tärkeää, että henkilöllä, jonka vapautta rajoitetaan, on mahdollisuus tulla kuulluksi itseään koskeissa asioissa. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa korostuu sitä suorittavan henkilön myötävaikutus, joten hänen kuulemisensa täytäntöönpanoon liittyvissä asioissa on tässäkin mielessä tärkeää. Ehdotetun 28 §:n mukaan tuomitulle olisi varattava tilaisuus lausua mielipiteensä ja antaa selityksensä yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon edellytyksiä, sisältöä ja ehtoja sekä tuomitun velvollisuuksien rikkomista koskevaa päätöstä tehtäessä. Säännös ei edellyttäisi tuomitun kuulemista, vaan kuulemistilaisuuden varaaminen riittäisi. Käytännön tilanteissa, erityisesti velvollisuuksien rikkomistapauksissa kuuleminen ei aina ole mahdollista, koska tuomitu ei saavu tilaisuuteen, joka on varattu kuulemista varten. Tällöin ehdoton kuulemisvelvollisuus vaikeuttaa ja pitkittää asian ratkaisemista. Kuulemisessa noudatettaisiin hallintolain 34 §:n säännöksiä. Mainitussa hallintolain pykälässä turvataan asianosaisten mahdollisuus lausua mielipiteensä asiassa ja antaa selityksensä vaatimuksista ja selvityksistä, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun. Edellä todetusta periaatteesta on tietty poikkeukset, muun muassa se, että asian saa ratkaista asianosaista kuulematta, jos kuuleminen saattaa vaarantaa päätöksen tarkoituksen toteutumisen tai kuulemisesta aiheutuva asian käsittelyn viivästyminen aiheuttaa huomattavaa haittaa ihmisten terveydelle taikka yleiselle turvallisuudelle tai jos kuuleminen on muusta syystä ilmeisen tarpeetonta.

29 §. *Päätösvalta.* Ehdotettu 29 § sisältäisi yksityiskohtaiset säännökset siitä, mikä Rikosseuraamuslaitoksen virkamies olisi toimivaltainen päättämään mistäkin asiasta. Vastaavansisältöiset säännökset ovat voimassa olevissa uusimmissa yhdyskuntaseuraamuksia koskevilla laeilla.

Ehdotetun 29 §:n 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja päättäisi toimenpiteistä, joita 25 §:ssä tarkoitettua törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta aiheutuu. Törkeä velvollisuuksien rikkominen johtaisi yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon käynnistämisen tai jatkamisen edellytysten vakavaan harkintaan, joten päätöksentoimivalta olisi syytä olla korkealla tasolla. Osaltaan tämä turvaisi päätösvalan käyttämisen yhdenmukaisuutta. Yhdyskuntaseuraamus-

toimiston johtajan poissa ollessa tätä päätösvaltaa käyttäisi työjärjestyksessä hänen sijaisekseen määrätty virkamies.

Ehdotetun 29 §:n 2 momentin mukaan yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja, työjärjestyksessä määrätty apulaisjohtaja tai rikosseuraamusesimies päättäisi 18 §:ssä tarkoitetusta täytäntöönpanon aloittamisen lykkäyksestä ja keskeytyksestä, 21 §:ssä tarkoitetun verinäytteen ottamisesta, 23 §:ssä tarkoitetun noudon pyytämisestä, 24 §:ssä tarkoitetun varoituksen antamisesta sekä 61 §:n 3 momentissa ja 76 §:ssä tarkoitetusta valvonnan lakkauttamisesta. Kyse olisi päätöksistä, jotka olennaisesti vaikuttavat yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon ja henkilön oikeusasemaan. Yhdenmukainen päätöksenteko tulisi turvata. Kyse olisi kuitenkin siinä määrin usein tehtäviksi tulevista päätöksistä, ettei päätösvaltaa olisi tarkoituksenmukaista pitää vain esimerkiksi yhdyskuntaseuraamustoimiston johtajalla.

Ehdotetun 29 §:n 3 momentin mukaan täytäntöönpanopäällikkö tai työjärjestyksessä määrätty muu virkamies vastaisi rangaistusajan laskemisesta ja päättää ehdonalaiseen vapauteen päästämistä. Ehdonalaiseen vapauteen päästäminen koskisi yhdyskuntaseuraamuksista valvontarangaistusta ja valvottua koevapautta. Kyse olisi erityisistä toimenpiteistä, joista päättäminen edellyttäisi vankkaa paneutumista esimerkiksi tuomioistuinasiakirjojen rangaistusaikoihin liittyviin kohtiin sekä täytäntöönpanon matemaattisiin kysymyksiin.

Ehdotetun 29 §:n 4 momentin mukaan valvoja tai muu työjärjestyksessä tehtävään määrätty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies päättäisi muusta 21 §:ssä tarkoitetusta päihitteettömyyden valvonnasta kuin verinäytteen ottamisesta, 22 §:ssä tarkoitetusta seuraamuksen täytäntöönpanon tilapäisestä keskeytyksestä esteen vuoksi ja 24 §:ssä tarkoitetusta suullisen tai kirjallisen huomautuksen antamisesta.

30 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset tuomitun kuulemisesta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

7 LUKU: ERINÄISET SÄÄNNÖKSET

31 §. *Tiedonsaantioikeus.* Yhdyskuntaseuraamuksen valmisteluun ja täytäntöönpanoon liittyy sellaista viranomaisten välistä yhteistyötä, joka edellyttää myös salassa pidettävien tietojen antamista toiselle viranomaiselle. Erityisesti Rikosseuraamuslaitoksen ja kunnan sosiaaliviranomaisten välinen tietojensaanti on eräiltä osin välttämätöntä. Esimerkiksi alaikäisen rikoksesta epäillyn tai tuomitun osalta kunnan lastensuojelun ja rangaistuksen täytäntöönpanoviranomaisen tiettyjen tietojen vaihto on välttämätöntä, jotta molempien toimijoiden työskentely nuoren hyväksi olisi mahdollisimman hyvää ja yhteneväistä. Tiedonsaantioikeuksista säädettäessä korostuu luovutettavien ja saatavien tietojen tarkkarajaisuus ja niiden käyttö ehdottomasti vain viranomaisen laissa säädetyn tehtävän hoitamiseen.

Ehdotetun 31 §:n 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksella olisi oikeus salassapitosäännösten estämättä saada yhdyskuntaseuraamuksen tuomitsemisen edellytyksistä tuomioistuimelle annettavaa lausuntoa ja täytäntöönpanoa varten sosiaaliviranomaiselta tiedot, jotka koskevat tuomitun elinolosuhteita, päihiteiden käyttöä, päihdekuntoutusta, mielenterveyttä ja mielenterveyspalvelujen käyttöä sekä muut vastaavanlaiset tiedot, jotka ovat tarpeellisia yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa sekä tuomitun

elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävien tukitoimien yhteensovittamista varten. Kyse olisi sosiaaliviranomaisen omassa toiminnassaan saamista tiedoista, joilla on aivan olennainen merkitys muun muassa pohdittaessa yhdyskuntaseuraamuksen soveltuvuutta kyseiselle henkilölle sekä määriteltäessä yhdyskuntaseuraamuksen konkreettista sisältöä, jotta se parhaalla mahdollisella tavalla vaikuttaisi henkilön rikoksettoman elämän edellytyksiä kehittävästi. Keskeinen seikka on myös kunnan ja Rikosseuraamuslaitoksen toimenpiteiden sovittaminen yhteen niin, että tuomitun toiminta ja tukipalvelut olisivat mahdollisimman hyvät seuraamuksen täytäntöönpanoa ennen, sen aikana ja sen jälkeen.

Ehdotetun 31 §:n 2 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksella olisi oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tässä laissa säädettyjä tehtäviään varten sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 20 §:n 1 momentissa tarkoituilta tahoilta tiedot, jotka ovat tarpeellisia yhdyskuntaseuraamuksen tuomitsemisen edellytyksistä tuomioistuimelle annettavaa lausuntoa ja täytäntöönpanoa sekä tuomitun elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävien tukitoimien yhteensovittamista varten. Tässä tarkoitettut tahot olisivat valtion ja kunnan viranomainen sekä muu julkisoikeudellinen yhteisö, Kansaneläkelaitos, Eläketurvakeskus, eläkesäätiö, vakuutuslaitos, koulutuksen järjestäjä, sosiaalipalvelun tuottaja, terveyden- ja sairaanhoitoa harjoittava yhteisö tai toimintayksikkö sekä terveydenhuollon ammattihenkilö.

Tietoja pyytäessään sosiaaliviranomaisen ja Rikosseuraamuslaitoksen tulisi selvästi ilmaista, minkä säännöksen nojalla tietojen luovuttamista pyydetään. Joka tapauksessa pyynnön olisi sisällettävä sellaiset tiedot, joiden perusteella pyynnön kohteena oleva taho voi arvioida, onko se velvollinen antamaan pyydetty tiedot.

Voimassa olevissa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskevissa uusimmissa laeissa ja rikosseuraamusalan henkilötietojen käsittelyä koskevassa laissa on vastaavansisältöiset säännökset.

32 §. *Matkakustannusten korvaaminen.* Ehdotetun 32 §:n nojalla Rikosseuraamuslaitos maksaisi rikoksesta epäillylle yhdyskuntaseuraamuksen edellytysten selvittämisestä ja täytäntöönpanosuunnitelman laatimisesta aiheutuneet tarpeelliset matkakustannukset. Rikosseuraamuslaitos maksaisi tuomitulle täytäntöönpanoon kuuluvaan valvontaan ja toimintaan osallistumiseen liittyvät matkakustannukset, jos hän ei kykene niitä itse kohtuullisesti maksamaan eikä ole oikeutettu saamaan kustannusten kattamiseksi korvausta toimeentulotukena. Yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen perusajatus on se, että henkilö voi suorittaa rangaistuksen yhteisössä ja mahdollisimman omaehtoisesti. Tähän liittyen olisi ensisijaista myös se, että seuraamuksen suorittamiseen liittyvät kustannukset tulisi kattaa esimerkiksi ansiotyöllä saaduilla varoilla. Käytännössä ilmeisen usein olisi kuitenkin tilanne, jossa seuraamuksen suorittamiseen liittyvät matkakustannukset olisivat kohtuuttoman kalliit tuomitun ansiotasoon nähden. Näissä tilanteissa ensisijainen matkakustannusten kattaja olisi kunnan sosiaalitoimi siltä osin kuin kyseinen matka on sosiaalitoimen lainsäädännön nojalla kunnan maksettava. Jos kunnalla ei olisi maksuvelvollisuutta, matkakustannukset korvaisi Rikosseuraamuslaitos. Säännös vastaisi valvontarangaistuksesta annetun lain 32 §:ää. Muissa voimassa olevissa yhdyskuntaseuraamuksia koskevissa laeissa on matkakustannusten korvaaminen sälytetty Rikosseuraamuslaitokselle. Ehdotetun kaltaisena säännös turvaisi niin kutsutun normaalisuuspriaatteen toteuttamisesta eikä käytännön tilanteissa aiheuttaisi tuomitulle eikä kunnan sosiaalitoimelle kohtuuttomia kustannuspaineita, koska vähävaraiselle tuomitulle mat-

kakustannukset maksettaisiin ja kunnan mahdollinen maksuvelvollisuus määräytyisi sosiaalitoimen lainsäädännön nojalla. Kustannukset maksettaisiin halvimmalla julkisen kulkuneuvon käyttämisestä aiheutuneiden kustannusten mukaan.

33 §. *Korvaus yhdyskuntaseuraamusta suorittavan aiheuttamasta vahingosta.* Ehdotetun 33 §:n 1 momentin mukaan toimintavelvollisuuden suorittamispaikalle ja sen henkilökuntaan kuuluvalla sekä sivullisella korvattaisiin valtion varoista esine- ja henkilövahinko, jonka tuomittu on aiheuttanut huolimattomuudellaan yhdyskuntaseuraamukseen kuuluvaa palkatonta työtä tehdessään tai muuhun toimintaan osallistuessaan. Säännös täydentäisi rikosvahinkolain (1204/2005) säännöstä, joka edellyttää, että vahinko on aiheutettu rangaistavalla teolla. Nyt ehdotettu säännös turvaisi vahingonkärsineen tahon mahdollisuuden saada vahingonkorvausta myös tilanteissa, joissa on kyse huolimattomuudesta syntyneestä vahingosta. Vahingonkorvausvelvollisuutta voitaisiin pitää perusteltuna, koska esimerkiksi yhdyskuntapalvelun palvelupaikat ovat osin pieniä yhdistyksiä tai vastaavia eikä voitane pitää kohtuullisena sitä, että ne joutuisivat kantamaan mahdollisten vahinkojen aiheuttamat kustannukset. Käytännössä tässä tarkoitettuja vahinkoja ei tapahdu kovin usein. Lähinnä on ollut kyse esimerkiksi siivoustyön yhteydessä särkyneestä ikkunasta tai ruohonleikkurista sinkoutuneen kiven aiheuttamasta vahingosta. Vahingonkorvauslaissa ei ole säännöstä, joka turvaisi korvauksen saamisen tällaisissa tilanteissa.

Ehdotetun 33 §:n 2 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen olisi tehtävä selvitys 1 momentissa tarkoitettusta teosta. Korvauksen suorittaisi Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitos voisi maksaa korvauksena samasta esine- tai henkilövahingosta enintään 5 000 euroa. Käytännössä esiin tulleiden vahinkotilanteiden perusteella on pääteltävissä, että kyseinen korvauksen enimmäismäärä riittää kattamaan vahingot. Jos vahinko olisi tätä suurempi, asian ratkaisisi Valtiokonttori.

Vastaavansisältöinen säännös on uusimmissa voimassa olevissa yhdyskuntaseuraamuksia koskevissa laeissa.

34 §. *Etsintäkuulutus.* Ehdotetun 34 §:n mukaan, jos yhdyskuntaseuraamukseen tuomitua ei tavata eikä hänen oleskelupaikkaansa saada selville, Rikosseuraamuslaitos voisi antaa tuomitusta etsintäkuulutuksen. Tuomitua kehoitettaisiin etsintäkuulutuksessa viimeistään määräpäivänä ottamaan yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa varten yhteys Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimistoon. Etsintäkuulutuksessa olisi ilmoitettava, että muussa tapauksessa pannaan vireille menettely yhdyskuntaseuraamuksen muuntamiseksi ehdottomaksi vankeudeksi tai muuksi, kyseisen yhdyskuntaseuraamuksen ehtojen rikkomisesta säädettyksi seuraamukseksi.

Vastaavansisältöinen säännös on nuorisorangaistuksesta annetun lain 8 §:ssä ja valvontarangaistuksesta annetun lain 34 §:ssä.

35 §. *Virka-apu.* Pykälässä säädettäisiin poliisin antamasta virka-avusta. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä olisi oikeus saada virkatehtävänsä suorittamiseksi poliisilta poliisilain mukaista virka-apua. Virka-avun saamisesta noutotilanteissa olisi erikseen säännös ehdotetussa 23 §:ssä. Ehdotettu 35 § koskisi muuta virka-avun saamista. Kyseeseen voisi tulla esimerkiksi tilanteet, joissa valvontarangaistusta suorittava ei päästä Rikosseuraamuslaitoksen virkamiestä asuntoonsa tai poliisin virka-apu on tarpeen turvatarkastuksen tekemiseksi. Vastaavansisältöinen säännös on valvontarangaistuksesta annetun lain 35 §:ssä.

36 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset epäillylle tai tuomitulle aiheutuneiden matkakustannusten korvaamisesta, tuomitun aiheuttaman vahingon korvaamisen edellyttämästä vahinkotapahtuman selvittämisestä ja etsintäkuulutuksen antamisesta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

7.1.2 II OSA: Yhdyskuntaseuraamukset

Lakiesityksen II osassa olisivat kutakin yhdyskuntaseuraamusta koskevat omat erityiset säännöksensä. Ehdotettavat yhdyskuntaseuraamukset olisivat jaettavissa kolmeen ryhmään: 1) ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittavat yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus; 2) nuorille rikosentekijöille tarkoitetut ehdollisen vankeuden valvonta ja nuorisorangaistus sekä 3) ehdottoman vankeusrangaistuksen loppuvaiheessa täytäntöön pantavat valvottu koevapaus ja ehdonalaisten vankeuden valvonta sekä sakon muuntorangaistuksena käytettävä sakkopalvelu. Kyseiset seuraamukset ovat sakkopalvelua lukuun ottamatta käytössä myös voimassa olevassa seuraamusjärjestelmässä.

8 LUKU: YHDYSKUNTAPALVELU

37 §. *Yhdyskuntapalvelun sisältö ja kesto.* Yhdyskuntapalvelusta annetun lain 1 §:n mukaan yhdyskuntapalvelu on ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava rangaistus, joka sisältää vähintään 20 ja enintään 200 tuntia valvonnan alaisena tehtävää säännöllistä, palkatonta työtä. Enintään 30 tuntia yhdyskuntapalvelurangaistuksesta voidaan suorittaa osallistumalla Rikosseuraamuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan, jonka tarkoituksena on vähentää tuomitun uusintarikollisuuden riskiä tai päihdeongelmia sekä lisätä tuomitun edellytyksiä suorittaa yhdyskuntapalvelurangaistus. Työn osuuden on kuitenkin oltava vähintään puolet tuomitusta rangaistuksesta.

Muutos muun toiminnan kuin työn osuuden lisäämisestä 10 tunnista 30 tuntiin tehtiin vuoden 2011 alusta lukien, koska esimerkiksi päihdehuollon ja eräiden uusintarikollisuutta vähentämään pyrkivien toimintaohjelmien toteutus edellyttää laajempaa kuin 10 tunnin osuutta. Käytössä on muun muassa väkivaltarikoksista tuomituille henkilöille suunnattu toimintaohjelma, liikennejuopumukseen toistuvasti syyllistyneiden hoitoon motivoimiseen tähtäävä ohjelma sekä yleisesti elämänmuutokseen motivoiva ohjelma. Päihdehuollollisten toimintojen järjestämisessä Rikosseuraamuslaitos on toiminut kiinteässä yhteistyössä muun muassa A-klinikoiden kanssa. Muun toiminnan kuin työn osuuden laajentaminen on ollut tärkeää myös siksi, että osa yhdyskuntapalveluun tuomituista saattaa tarvita ennen palvelun käynnistämistä tai jossakin palvelun suorittamisen vaiheessa motivoivaa jaksoa, jolla varmistetaan yhdyskuntapalvelun asianmukainen hoitaminen. Muun toiminnan osuus voisi olla myös tuomitun sosiaalisen tilanteen korjaamiseen ja kohentamiseen tähtäävää toimintaa, kuten kunnallisen velkaneuvojan kanssa käytäviä keskusteluja velkatilanteesta sekä velkojen maksusuunnitelman laatimista ja toteuttamista.

Muun toiminnan osuuden laajennuksen yhteydessä korostettiin yhdyskuntapalvelun luonnetta nimenomaan työpalveluna. Yhdyskuntapalvelun työpalveluluonteen on todet-

tu olevan tuomittujen kannalta toimiva ja järkevä. Usealle yhdyskuntapalvelua suorittaneelle työpalvelu on ollut ensimmäinen kiinteä työskentelyjakso elämässä. Yhdyskuntapalvelun työpalveluluonne on kyetty säilyttämään myös siksi, että palvelupaikkoja on ollut saatavilla, vaikka samankaltaisia työskentely-mahdollisuuksia tarvitsevat myös muun muassa erilaiset oppilaitokset ja työvoimahallinto.

Ehdotetun 37 §:n 1 momentin mukaan yhdyskuntapalvelu olisi ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava rangaistus. Se sisältäisi vähintään 20 ja enintään 200 tuntia valvonnan alaisena tehtävää säännöllistä, palkatonta työtä. Ehdotettu 2 momentti sisältäisi säännöksen muun toiminnan kuin osuudesta yhdyskuntapalvelussa. Enintään 30 tuntia yhdyskuntapalvelurangaistuksesta voitaisiin suorittaa osallistumalla Rikosseuraamuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Muun toiminnan sisältönä voisi olla myös sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämä, avohoitona toteutettava hoito. Edellä todetun toiminnan tai hoidon tarkoituksena olisi vähentää tuomitun uusintarikollisuuden riskiä tai päihdeongelmia sekä lisätä tuomitun edellytyksiä suorittaa yhdyskuntapalvelurangaistus. Työn osuuden olisi kuitenkin oltava vähintään puolet tuomitusta rangaistuksesta. Edellä tarkoitettu hoito osana yhdyskuntapalvelua olisi muutos yhdyskuntapalvelua koskevassa lainsäädännössä. Siinänsä tällaiset järjestelyt ovat periaatteessa mahdollisia jo voimassa olevan lain nojalla. Käytännössä niitä ei juurikaan liene toteutettu. Yhdyskuntapalvelua suoritetaan pääsääntöisesti joitakin tunteja viikkoa kohden, joten hoito ei voisi olla laitoshoidoa vaan nimenomaan avohoidoa.

Ehdotettu 37 §:n 3 momentin mukainen järjestely olisi yhdyskuntapalvelun käyttöalassa uutuus. Säännöksen mukaan alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta tuomittu yhdyskuntapalvelu voisi sisältää lisäksi valvontaa ja siihen liitettyjä, erityisesti nuorille suunnattuja sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta. Tällöin voidaan poiketa 2 momentissa säädetyistä rajoituksista. Säännöksen tavoitteena on välttää ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista nuorille sekä lisätä nuorten valmiuksia suorittaa yhdyskuntapalvelu. On todettu, että seuraamusjärjestelmässä olisi hyvä olla jokin välivaihemahdollisuus, jossa nuorta rikoksentekijää voitaisiin tavanomaista yhdyskuntapalvelun suorittamista vahvemmin tukea elämänhallinnan lisäämisessä ja yhdyskuntapalvelun suorittamisessa. Ehdotettu nuorille tarkoitettu yhdyskuntapalvelun erityinen painotus ja panostus olisi käytännön työn osoittama keino välttää ehdottoman vankeuden käyttöä tilanteissa, joissa olisi vielä edellytyksiä selviytyä yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisesta. Kyse olisi paitsi tuetusta myös tavallista ankarammasta yhdyskuntapalvelusta. Kyse olisi yhdyskuntapalvelun tehosteeksi määrätystä valvonnasta, jonka edellyttämiin valvontatapaisiin ja muihin valvontaan liittyviin tilaisuuksiin osallistumiseen käytettävä aika olisi yhdyskuntapalvelutuntien lisäksi laskettavaa aikaa. Kyse olisi sisällöllisesti ja ajankäytöllisesti vaativammasta seuraamuksesta kuin mitä yhdyskuntapalvelu ilman tätä tehostetta on. Valvonnalla tehostettu yhdyskuntapalvelu olisi myös Euroopan neuvoston yhdyskuntaseuraamustyötä koskevien sääntöjen mukainen interventio, jossa useita keinoja käyttäen pyritään tukemaan tuomitun rikoksetonta elämäntapaa ja turvaamaan yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen. Valvontaa sisältävä yhdyskuntapalvelu tulisi käytettäväksi, jos tavanomainen yhdyskuntapalvelu ei olisi onnistunut tai arvioitaisiin, ettei se onnistu. Käytännön täytäntöönpanotyössä on havaittu, että 18 – 20 -vuotiaana rikokseen syyllistyneillä nuorilla on usein vaikeuksia suorittaa asianmukaisesti yhdyskuntapalvelu. Monesti tämä johtaa ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Euroopan neuvoston suosituksissa lähdetään siitä, että nuoria aikuisia eli alle 21-vuotiaita rikoksentekijöitä tulisi

kohdella alaikäisiin verrattavin tavoin ja tarjota heille samoja seuraamusjärjestelmän mahdollisuuksia sekä tuen antamisen että ehdottoman vankeuden välttämisen tarkoituksessa.

Ehdotetun 37 §:n 3 momentissa tarkoitettua valvonnan sisältöä ja valvonnan jaksottamista yhdyskuntapalvelun keston aikana koskevista asioista päättäisi Rikosseuraamuslaitos ottaen huomioon mahdollisuudet yhdyskuntapalveluun liitettävällä toiminnalla parantaa nuoren rikoksettoman elämän ja yhdyskuntapalvelun suorittamisen valmiuksia. Valvonnan sisältö ja viikoittaiset tai kuukausittaiset tuntimäärät vahvistettaisiin 14 §:ssä tarkoitettussa täytäntöönpanosuunnitelmassa.

Ehdotetun 37 §:n 4 momentti sisältäisi edellä 3 momentissa tarkoitettua, nuorille rikoksentekeijöille suunnattua tehostettua yhdyskuntapalvelun valvonnan kuukausittaiset enimmäistuntimäärät. Momentin mukaan valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saisi kuukausittain olla enintään 12 tuntia, erityisestä syystä kuitenkin enintään 24 tuntia. Mainitut tuntirajat olisivat samat kuin ehdollisen vankeuden valvonnassa. Erityisenä syynä käyttää intensiivisempää kuin 12 tunnin valvontaa kuukaudessa tulisi kyseeseen esimerkiksi se, että nuoren valvontaan sisältyy velvollisuus osallistua tiiviiseen toimintaohjelmaan, johon osallistumiseen ei riitä 12 tuntia kuukaudessa. Eduskunnan lakivaliokunta piti tämän tuntimäärän laajennuksen lisäämistä tarpeellisenä käsitellessään ehdollisen vankeuden valvontaa koskenutta lakiehdotusta vuonna 2010 (LaVM 6/2010 vp). Sama periaate olisi perusteltu myös yhdyskuntapalvelun tehosteeksi määrättyssä valvonnassa. Ehdotetun 4 momentin viimeisen virkkeen mukaan kuukausittainen tuntimäärä voisi valvonnan aikana vaihdella sen mukaan kuin valvonnan täytäntöönpano edellyttää. Säännös tekisi mahdolliseksi sen, että valvonta voisi olla tiheämpää seuraamuksen suorittamisen alussa ja tilanteen vakiinnuttua valvontatapaamisia tai -tilaisuuksia voitaisiin pitää harvemmin.

Ehdotettuun nuorille suunnattuun tehostettuun yhdyskuntapalveluun koskevaan uudistukseen liittyen ehdotetaan tehtäväksi muutos rikoslain 6 luvun 11 §:ään, jossa säädetään yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen edellytyksistä. Mainittuun pykälään lisättäisiin uusi 3 ja 4 momentti. Ehdotettu 3 momentti sisältäisi alle 21-vuotiaana rikoksen tehneille lievemmän aikaisempien rangaistusten estevaikutuksen kuin mikä se olisi vanhemmille rikoksentekeijöille. Ehdotetun momentin mukaan punnittaessa aikaisempien rangaistusten merkitystä olisi yhdyskuntapalveluun tuomitsemista puoltavana perusteena otettava huomioon se, että rikos on tehty alle 21-vuotiaana. Ehdotettu rikoslain 6 luvun 11 §:n 4 momentti sisältäisi juuri tämän nuorille suunnattua, valvonnalla tehostettua yhdyskuntapalvelun tuomitsemisen edellytyksiä koskevan säännöksen. Momentin mukaan rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voitaisiin tuomita yhdyskuntapalvelun tehosteeksi valvontaan palvelun keston ajaksi, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten estämiseksi. Valvonta siis kestäisi yhdyskuntapalvelun ajan. Valvonnan sisällöstä ja jaksottumisesta kuukausittaisen enimmäismäärän rajoissa päättäisi siis Rikosseuraamuslaitos siten kuin yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta ehdotetun lain 37 §:n 3 momentissa säädettäisiin.

38 §. *Yhdyskuntapalveluun tuomitseminen.* Voimassa olevan lainsäädännön mukaan yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen edellytyksistä säädetään rikoslain 6 luvun 11 §:ssä. Tältä osin ei ehdoteta tehtävien muutoksia. Rikoslain mainitun pykälän mukaan rikoksentekeijä, joka tuomitaan pituudeltaan määrättyyn, enintään kahdeksan kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomitaan sen sijasta yhdyskuntapalveluun, jollei ehdottomien vankeusrangaistusten, aiempien yhdyskuntapalvelurangaistusten tai mui-

den painavien syiden ole katsottava olevan esteenä yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle. Yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen edellytyksenä on, että rikoksenteijä on antanut suostumuksensa rangaistuksen tuomitsemiseen yhdyskuntapalveluna ja että hänen voidaan olettaa suoriutuvan yhdyskuntapalvelusta. Edellä, 37 §:n 3 momentin perustelujen loppuosassa on todettu rikoslain 6 luvun 11 §:ään ehdotettava muutos, joka koskisi yhdyskuntapalveluun nuorten rikoksenteijöiden osalta muita lievempää aikaisempien yhdyskuntapalvelurangaistusten aiheuttamaa estevaikutusta.

39 §. *Tuomitun erityiset velvollisuudet sekä päihteettömyysvaatimus yhdyskuntapalvelua suoritettaessa.* Yhdyskuntapalveluun tuomitun tulisi noudattaa ehdotetun lain 5 luvussa olevia säännöksiä yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun yleisistä velvollisuuksista sekä päihteettömyyden valvontaan liittyvistä velvoitteista. Näiden lisäksi lakiehdotuksen 39 §:ssä olisivat säännökset tuomitun erityisistä velvollisuuksista. Mainitun säännöksen nojalla tuomitun tulisi suorittaa hänelle annetut palvelutehtävät ja noudattaa palvelupaikan henkilöstön antamia ohjeita. Kyse olisi nimenomaan yhdyskuntapalveluun kuuluvan työn tekemiseen liittyvästä velvollisuuksista. Säännöksen tarkoituksena olisi turvata palvelupaikkojen mahdollisuus huolehtia muun muassa siitä, että annetut palvelutehtävät tulevat asianmukaisesti hoidetuiksi sekä työn laadun että työturvallisuuden näkökulmasta. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä. Edellä 37 §:n 3 momenttiin ehdotetun, nuorille rikoksenteijöille tarkoitetun erityisen valvonnan osuuden velvollisuudet olisivat 5 luvussa säädettyjen yleisten velvollisuuksien mukaiset.

Ehdotetun 39 §:n 2 momentissa säädettäisiin tuomitun päihteettömyysvaatimuksesta. Säännöksen mukaan tuomittu ei saisi yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon alettua käyttää huumausainelain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettuja huumausaineita. Täytäntöönpanon alkamisella tarkoitettaisiin ajankohtaa, jolloin tuomittu on saanut tiedoksi 14 §:ssä tarkoitettua vahvistetun täytäntöönpanosuunnitelman. Tuomittu ei saisi olla yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoon liittyvässä työ-, kuntoutus-, koulutus- tai muussa toimintapaikassa ja täytäntöönpanon edellyttämässä tilaisuudessa alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen. Tuomitun ehdotettu päihteettömyysvaatimus vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

40 §. *Yhdyskuntapalveluun kuuluvien velvollisuuksien törkeän rikkomisen seuraamus.* Ehdotetun lain 40 §:ssä olisivat säännökset siitä, mihin toimenpiteisiin syyttäjä ja tuomioistuim ryhtyisivät, jos Rikosseuraamuslaitos on todennut, että tuomittu on rikkonut törkeästi velvollisuuksiaan siten kuin lakiehdotuksen 25 §:ssä säädetään. Kyse olisi velvollisuuksien rikkomisesta, jossa tuomittu ei aloita seuraamuksen suorittamista tai jättää suorittamisen kesken eikä hänellä ole menettelynsä hyväksyttävää syytä taikka hänelle annetusta kirjallisesta varoituksesta huolimatta uudelleen menettelee tässä laissa säädettyjen velvollisuuksiensa vastaisesti tai muutoin tahallisesti ja törkeästi rikkoo tässä laissa säädettyjä velvollisuuksiaan. Edellä mainituissa tilanteissa Rikosseuraamuslaitoksen olisi ryhdyttävä toimenpiteisiin asian saattamiseksi syyttäjän ja tuomioistuimen käsiteltäväksi. Samalla olisi 25 §:n nojalla kiellettävä yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon aloittaminen tai keskeytettävä seuraamuksen täytäntöönpano, jos se on jo aloitettu. Tilanteen ollessa epäselvä keskeytys olisi välttämätön toimenpide myös palvelupaikan kannalta. Rangaistus aika ei kuluisi keskeytyksen aikana. Asiaa selvitettäessä tuomitulle olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Ehdotetun 40 §:n 1 momentin mukaan, jos syyttäjä arvioisi, että yhdyskuntapalvelu olisi muunnettava valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi 25

§:ssä tarkoitetun menettelyn vuoksi, hänen olisi viipymättä esitettävä tätä koskeva vaatimus sille tuomioistuimelle, joka on ensimmäisenä oikeusasteena tuominnut henkilön yhdyskuntapalveluun taikka jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee.

Ehdotetun 40 §:n 2 momentin mukaan, jos tuomioistuin toteaisi tuomitun menettelyn 25 §:ssä tarkoitetulla tavalla, se voisi muuntaa yhdyskuntapalvelun suorittamatta olevan osan valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. Harkintamahdollisuuden lisääminen säännökseen olisi muutos voimassa olevaan lainsäädäntöön, jossa tuomioistuimen edellytetään muuntavan yhdyskuntapalvelun ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. Käytännössä on kuitenkin tilanteita, joissa pitäisi olla mahdollista velvollisuuksien törkeästä rikkomisesta huolimatta jättää yhdyskuntapalvelu muuntamatta vankeudeksi. Kyse on esimerkiksi tilanteista, joissa velvollisuuksien törkeästä rikkomisesta on kulunut aikaa ennen muuntoasian ratkaisemista ja tuomittu on todistettavasti jo pidempään ollut päihteetön. Pykälän 2 momentissa tarkoitettujen muuntorangaistusten vähimmäisaika olisi neljä päivää. Tuomioistuin voisi muuntaa valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi myös sellaisen yhdyskuntapalvelun, jonka täytäntöönpano ei ole vielä alkanut. Valvontarangaistukseen tuomitsemisen edellytyksistä on säädetty rikoslain 6 luvun 11 a §:ssä. Mainitun rikoslain säännöksen nojalla enintään kuuden kuukauden pituisen ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta henkilö voidaan tietyin, pykälässä luetelluin edellytyksin tuomita valvontarangaistukseen. Jo tuon rikoslain säännöksen nojalla olisi mahdollista myös yhdyskuntapalvelun muuntorangaistuksena tuomittavan ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomita valvontarangaistus. Asian selkeyden vuoksi ehdotetaan valvontarangaistusmahdollisuudesta säädettyväksi myös nyt ehdotettavassa laissa.

Yhdyskuntapalveluun kuuluvien velvollisuuksien törkeän rikkomisen seurauksia koskeva ehdotettu menettely olisi samansisältöinen kuin voimassa olevassa lainsäädännössä. Muuntorangaistukseksi lisättäisiin marraskuussa 2011 käyttöön otettu valvontarangaistus.

41 §. *Este yhdyskuntapalvelun suorittamiselle.* Ehdotetun pykälän mukaan, jos yhdyskuntapalvelun suorittaminen ei olisi muusta kuin 25 §:ssä tarkoitetusta syystä mahdollista 17 §:n mukaisen enimmäisajan kuluessa, Rikosseuraamuslaitoksen olisi saatettava asia 40 §:n 1 momentissa tarkoitetun tuomioistuimen käsiteltäväksi. Kyse olisi siis muista kuin tuomitun törkeästä velvollisuuksien rikkomisen aiheuttamasta esteestä. Tällainen voisi olla esimerkiksi sellainen tuomitun työkyvyssä tapahtunut muutos, ettei työpalvelua olisi enää mahdollista suorittaa. Rikosseuraamuslaitos veisi asian ratkaistavaksi siihen tuomioistuimeen, joka on ensimmäisenä oikeusasteena tuominnut henkilön yhdyskuntapalveluun taikka jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan Rikosseuraamuslaitos ilmoittaa asiasta syyttäjälle, joka tarvittaessa vie asian tuomioistuimen käsiteltäväksi. Käytännössä syyttäjä ei suorita asiassa oikeudellista harkintaa, vaan vie aina asian käsittelyn tuomioistuimeen. Viranomaisten toiminnan järkevöittäminen ja käsittelyn joutuisuuden turvaamisen vuoksi ehdotetaan luovuttavaksi syyttäjän osuudesta näissä asioissa.

Ehdotetun 41 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuin voisi pidentää yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoaikaa tai muuntaa yhdyskuntapalvelun suorittamatta olevan osan valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. Erityisistä syistä voitaisiin jo suoritettu palvelu katsoa rangaistuksen täydeksi suorituksiksi.

Muilta kuin syyttäjän osuuden poistamisen ja valvontarangaistukseen tuomitsemisen lisäämisen osalta säännös olisi samansisältöinen kuin voimassa olevassa laissa.

42 §. *Tarkemmat säännökset.* Ehdotetun lain 42 §:ssä säädettäisiin mahdollisuudesta antaa valtioneuvoston asetuksella tarkemmat säännökset sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän, avohoitona toteutettavan hoidon edellyttämistä valmistelu- ja toiminnan toteutustoimenpiteistä sekä yhdyskuntapalvelupaikan järjestäjästä. Voimassa olevassa laissa on vastaavansisältöinen säännös. Voimassa olevan yhdyskuntapalvelusta annetun valtioneuvoston asetuksen 8 §:n momentin mukaan yhdyskuntapalvelupaikan järjestäjänä voi olla julkisyhteisö tai julkisoikeudellinen yhdistys taikka muu voittoa tavoittelematon yhteisö tai säätiö. Palvelupaikan järjestäjänä voi lisäksi olla sellainen yhteisö tai säätiö, joka julkisen valvonnan alaisena tuottaa palveluja julkisyhteisölle, vaikka yhteisö tai säätiö tavoittelisi voittoa. Palvelupaikan järjestäjänä voi olla myös sosiaalisista yrityksistä annetussa laissa tarkoitettu elinkeinonharjoittaja. Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimisto hyväksyy palvelupaikan järjestäjän.

9 LUKU: VALVONTARANGAISTUS

Valvontarangaistus on otettu käyttöön marraskuun 2011 alusta lukien. Sitä koskeva lainsäädäntö on valmisteltu ja hyväksytty äskettäin. Eräitä, lähinnä sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän hoidon käytön täsmenämiseen liittyviä muutoksia lukuun ottamatta tähän esitykseen on otettu valvontarangaistusta koskevat säännökset sellaisinaan voimassa olevasta valvontarangaistuksesta annetusta laista. Kyseisiä säännöksiä sisältyy valvontarangaistusta koskevaan 9 lukuun sekä nyt ehdotetun lain kaikille yhdyskuntaseuraamuksille yhteisiin lukuihin. Valvontarangaistusta koskevien säännösten perustelut hallituksen esityksessä valvontarangaistusta ja sähköistä valvontaa avolaitoksissa koskevaksi lainsäädännöksi (17/2010 vp) ovat ajan tasalla. Kyseisen esityksen hyväksymistä koskevat valtiopäiväasiakirjat ovat perustuslakivaliokunnan lausunto 30/2010 vp, lakivaliokunnan mietintö 30/2010 vp sekä eduskunnan vastaus 266/2010.

Tässä esityksessä nimenomaisesti valvontarangaistusta koskisivat 43–60 §. Esityksessä ehdotettavia muutoksia voimassa olevaan valvontarangaistuksesta annettuun lakiin verrattuna ovat ehdotetun lain 43 §:n 2 momentissa oleva, nykyistä tilannetta täsmenävä säännös siitä, että valvontarangaistuksen sisältönä oleva toiminta voisi olla paitsi Rikosseuraamuslaitoksen järjestämää tai hyväksymää toimintaa myös sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämää, laitossijoituksena tai avohoitona toteutettavaa hoitoa. Tällainen toimintavelvollisuuden sisältö on mahdollinen jo voimassa olevan lainkin nojalla, mutta ehdotettu säännös täsmenäisi tilannetta. Edellä 37 §:n 2 momentissa on sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän hoidon käyttömahdollisuutta täsmennetty myös yhdyskuntapalvelun osana, kuitenkin niin, että yhdyskuntapalvelussa hoito voisi olla vain avohoitoa. Valvontarangaistuksen suorittaminen on luonteeltaan ympärivuorokautista, joten siihen sisältyvä hoito voisi olla myös laitoshoidon hoitoa. Valvontarangaistukseen liitettävän laitoshoidon valvonnallisten järjestelyjen selkiinnyttämiseksi lakiehdotuksen 43 §:n 2

momentissa, 45, 46, 48, 49, 53 ja 57 §:ssä olisi säännös siitä, että valvonta voi ulottua tuomitun asunnon sijasta muuhun tuomitulle määrättyyn oleskelupaikkaan.

Laitoshoitoon liittyen esitetään 45 §:n 3 momenttiin säännöstä, jonka mukaan tuomitun ollessa sijoitettuna 43 §:n 2 momentin mukaisesti laitoshoidtoon, laitos nimeäisi valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta laitoksen osalta vastaavan yhteyshenkilön. Yhteyshenkilön tulisi ilmoittaa valvontarangaistuksen valvojalle tai jollei häntä tavoiteta, muulle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle havaitsemistaan hoidon ehtojen tai velvoitteiden rikkomisesta. Kyse olisi siis nimenomaan hoitoon liittyvien laiminlyöntien tai epäonnistumisten ilmoittamisesta. Laitoksessa ollessaan tuomitun valvontarangaistuksen ehtoja ja velvollisuuksia valvottaisiin valvontarangaistuksen mukaisilla menetelmillä, kuten sähköisen valvonnan laitteilla ja Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten suorittamilla valvontakäynneillä.

10 LUKU: EHDOLLISEN VANKEUDEN VALVONTA

61 §. *Ehdollisen vankeuden valvonnan sisältö ja kesto.* Ehdotetun 61 §:n 1 momentin mukaan ehdolliseen vankeuteen liitetty valvonta olisi tuomioistuimen alle 21-vuotiaana rikoksen tehneelle ehdollisen vankeuden tehosteeksi tuomitsema yhden vuoden kolmen kuukauden pituinen oheisseuraamus. Valvonta sisältäisi valvojan tai apuvalvojan ja tuomitun säännöllisiä tapaamisia. Tapaamisten tarkoituksena olisi seurata tuomitun olosuhteita ja niissä tapahtuvia muutoksia sekä parantaa tuomitun kykyä elää rikoksetonta elämää. Valvontaan voisi sisältyä myös sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä tai ohjelmia. Ehdollisen vankeuden valvonta voisi koostua monenlaisista toiminnoista, joiden avulla parannettaisiin tuomitun edellytyksiä elää hyvää ja rikoksetonta elämää. Tässä tarkoituksessa valvontatapaamiset olisivat keskeiset. Nuoren rikoksentehtäjän ja valvojan tai apuvalvojan luottamuksellinen suhde on tärkeä, jotta nuori voisi luottaa siihen, että hänen tekemisistään kannetaan huolta ja häntä tuetaan asioidensa järjestämisessä. Olennaisia valvojan tuen ja ohjeiden avulla hoidettavia asioita ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveystalveluiden käyttäjäksi hakeutuminen, asumisjärjestelyt sekä velkatilanteen kartoittaminen ja velkaneuvonta. Nuorten rikoksentehtäjöiden elämäntilanteessa korostuvat erityisesti mielenterveys- ja päihdehuollon palveluiden hankkiminen. Lisäksi käytettävissä olisi Rikosseuraamuslaitoksen toimintoihin kuuluvat tai sen hankkimat sosiaalisten valmiuksien parantamiseen ja uusintarikollisuuden ehkäisyyn tähtäävät toimintaohjelmat.

Ehdotetun 61 §:n 2 momentti sisältäisi säännökset valvonnan määrästä ja tiheydestä. Valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saisi kuukausittain olla enintään 12 tuntia, erityisestä syystä kuitenkin enintään 24 tuntia. Kuukausittainen tuntimäärä voisi valvonnan aikana vaihdella sen mukaan kuin valvonnan tarkoituksenmukainen täytäntöönpano edellyttää. Lähtökohtana olisi, että valvonta on tiiviimpää valvonnan alkuvaiheessa ja nuoren elämäntilanteen mahdollisesti vakiinnuttua valvonnan määrä ja intensiivisyys voisi asteittain vähentyä. Tämä tukisi osaltaan nuoren omavastuisuuden kehittymistä.

Ehdotettu 61 §:n 3 momentti sisältäisi säännökset valvonnan lakkaamisesta. Ehdollisen vankeuden valvonnan valvonta-aika päättyisi viimeistään, kun ehdollisen vankeuden koeaika loppuu. Rikoslain 2 b luvun 3 §:n 1 momentin mukaan kun vankeus tuomitaan ehdollisena, rangaistuksen täytäntöönpano lykkääntyy koeajaksi. Ehdollisen van-

keuden koeaika on vähintään vuosi ja enintään kolme vuotta. Koeaika alkaa tuomion julistamisesta tai antamisesta. Ehdotetun momentin jälkimmäinen virke sisältäisi säännöksen ehdollisen vankeuden valvonnan lakkauttamisesta. Jos valvonta-ajan kestänyt vähintään kuusi kuukautta on käynyt ilmeiseksi, ettei valvonnan jatkaminen ole tarpeen, Rikosseuraamuslaitos voisi valvojan esityksestä lakkauttaa valvonnan.

Ehdotettu 61 § vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

62 §. *Ehdollisen vankeuden valvontaan tuomitseminen.* Ehdotettu 62 § sisältäisi viittaussäännökset ehdollisen vankeuden valvontaan tuomitsemisesta sekä nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä. Ehdollisen vankeuden valvontaan tuomitsemisen edellytyksistä säädettäisiin rikoslain 6 luvun 10 §:n 2 momentissa. Mainitun rikoslain säännöksen mukaan rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan yhden vuoden kolmen kuukauden ajaksi, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä uusien rikosten ehkäisemiseksi. Tuomitsemista edeltävistä selvitystoimenpiteistä säädettäisiin nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetussa laissa (633/2010). Mainitun lain 1 §:n mukaan lakia sovelletaan 15 – 20 -vuotiaana tehdystä rikoksesta epäillyn nuoren syyteharkintaa, seuraamuksen määräämistä ja seuraamuksen täytäntöönpanoa varten tehtävään tilanteen selvittämiseen. Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisen tarkoituksena on kartoittaa nuoren sosiaalista tilannetta ja rikokseen syyllistymiseen vaikuttaneita syitä sekä arvioida rikokseen syyllistymisen riskiä ja edellytyksiä tukea nuorta elämään rikoksetonta elämää.

63 §. *Päihitteettömyysvaatimus.* Ehdotettu 63 § sisältäisi ehdollisen vankeuden valvontaan tuomitun päihitteettömyysvaatimuksen. Säännöksen mukaan tuomittu ei saisi olla valvontatapaamisissa eikä valvonnan täytäntöönpanon edellyttämässä toiminnassa tai edellyttämässä tilaisuuksissa alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä. Tämä päihitteettömyysvaatimus olisi lievempi kuin yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen ja valvotun koevapauden päihitteettömyysvaatimus, koska ehdollisen vankeuden valvonnan luonne on erilainen kuin edellä mainittujen seuraamusten luonne. Se olisi myös nimenomaisesti nuorille suunnattu seuraamus, johon ei olisi tarkoituksenmukaista liittää muuhun aikaan kuin valvontaan liittyviin tapaamisiin ja tilaisuuksiin kohdistuvaa päihitteettömyysvalvontaa. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

64 §. *Ehdollisen vankeuden valvontaan kuuluvien velvollisuuksien törkeän rikkomisen seuraamus.* Ehdotettu 64 § sisältäisi säännökset ehdollisen vankeuden valvonnan ehtojen törkeään rikkomiseen reagoimisesta. Säännöksen mukaan, jos tuomittu rikkoisi valvontaan kuuluvia velvollisuuksiaan 25 §:ssä tarkoitettulla tavalla, Rikosseuraamuslaitoksen olisi viipymättä ilmoitettava asiasta syyttäjälle, ellei se olisi ilmeisen tarpeetonta valvonnan tarkoituksen kannalta. Kyse olisi tilanteista, joissa tuomittu toistuvasti laiminlyö valvontatapaamisen tai valvontatapaamisessa törkeästi rikkoo päihtymyskieltoa. Valvonnan tarkoituksen kannalta törkeästi ehtojen rikkomisesta ilmoittaminen voisi olla ilmeisen tarpeetonta esimerkiksi, jos valvontaan liittyvien tukitoimien tehostamisella kyettäisiin saada loppumaan valvonnan ehtojen rikkominen.

Ehdotetun 64 §:n 2 momentin mukaan, jos syyttäjä arvioisi, että ehdollisen vankeuden valvonnan valvonta-aikaa olisi pidennettävä 25 §:ssä tarkoitettuna menettelyn vuoksi, hänen olisi viipymättä esitettävä tätä koskeva vaatimus sille tuomioistuimelle, joka on

ensimmäisenä oikeusasteena tuominnut henkilön ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan taikka jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee.

Ehdotetun 64 §:n 3 momentin mukaan, jos tuomioistuin toteaisi tuomitun menettäneen 25 §:ssä tarkoitettulla tavalla ja jos siihen tuomittuun liittyvät ja rikkomukseen johdaneet syyt kokonaisuutena arvioiden olisi erityistä syytä, se voisi pidentää valvontaa yhteensä enintään kuudella kuukaudella. Valvonta-ajan pidennys voisi siis tulla kyseeseen tilanteissa, joissa tuomittu ei huomautuksesta, noudosta tai kirjallisesta varoituksesta huolimatta edelleenkaan saapuisi valvontatapaamisiin tai tulisi niihin päihtyneenä. Valvonta rajoittaa henkilön vapautta, koska hänelle on asetettu valvontaan liittyviä velvoitteita, erityisesti valvontatapaamisiin saapumisen velvoite. Näin ollen valvonta-ajan pidentämiselle tulisi olla painava peruste. Painavana voitaisiin pitää säädettyjä ehdotettuja perusteita, koska ne osoittaisivat selkeästi, että valvonnan kontrolli- ja tukitarkoitusta ei muutoin kyettäisi toteuttamaan. Velvollisuuksien noudattamisen laiminlyönti kertoisi tuomitun elämäntilanteen vaikeudesta. Tällöin olisi siis olemassa selkeästi sekä kontrollin että tukitoimenpiteiden järjestämisen tarve.

65 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset valvonnan lakkauttamisesta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

11 LUKU: NUORISORANGAISTUS

66 §. *Nuorisorangaistuksen sisältö ja kesto.* Ehdotetun 66 §:n 1 momentin mukaan nuorisorangaistus olisi tuomioistuimen 15 – 17 -vuotiaalle rikoksenteikijälle tuomitsema vähintään neljän kuukauden ja enintään yhden vuoden pituinen seuraamus, joka sisältää valvontaa ja siihen liitettyjä, erityisesti nuorille suunnattuja sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta. Nuorisorangaistus sisältäisi myös valvonnassa tapahtuvaa työelämään ja työn tekemiseen perehtymistä, jollei sitä olisi pidettävä ilmeisen tarpeettomana tai se olisi erityisen vaikeasti järjestettävissä. Kyse olisi siis alaikäisille rikoksenteikijöille tarkoitettua seuraamuksesta, jonka täytäntöönpanon sisällössä pyrittäisiin ottamaan huomioon erityisesti nuorten syrjäytyneisyyden ehkäisyyn ja rikoksettoman elämäntavan vahvistamiseen liittyvät seikat. Keskeisiä asioita olisivat koulutukseen, työnsaantimahdollisuuksiin, asumiseen, mielenterveyteen ja päihdehuoltoon liittyvät toiminnot ja järjestelyt. Nuorisorangaistuksessa kontrolli ja tuki olisivat lähtökohtaisesti intensiivisempiä kuin ehdollisen vankeuden valvonnassa.

Ehdotetun 66 §:n 2 momentti sisältäisi säännökset nuorisorangaistukseen kuuluvien tilaisuuksien määrästä. Nuorisorangaistuksen täytäntöönpanoon kuuluvia tilaisuuksia, joihin seuraamusta suorittava on velvollinen osallistumaan, saisi viikoittain olla enintään kahdeksan tuntia. Viikoittainen tuntimäärä voisi seuraamuksen aikana vaihdella täytäntöönpanon edellyttämällä tavalla. Kuten edellä ehdollisen vankeuden valvonnan osalta on todettu, valvonnan ja toiminnan tulisi olla intensiivisintä seuraamuksen täytäntöönpanon alkuvaiheessa. Tilanteen vakiinnuttua valvontatapaamisten ja toimintojen tiheyttä voitaisiin harventaa. Viikoittaiseen tuntimäärää säädettyä ehdotettu joustomahdollisuus toimisi tarkoituksenmukaisesti myös esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa täytäntöönpanon jo kestänyt jonkin aikaa, tuleekin yllättäviä vaikeuksia suorittaa

kyseinen seuraamus. Tällöin voisi olla korjattavissa esimerkiksi aikaisempaa tiheämmin valvontatapaamisin.

Ehdotettu 66 § vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

67 §. *Nuorisorangaistukseen tuomitseminen.* Ehdotetun 67 §:n mukaan nuorisorangaistukseen tuomitsemisen edellytyksistä säädettäisiin rikoslain 6 luvun 10 a §:ssä. Rikoslain mainitun säännöksen mukaan alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta voidaan tuomita nuorisorangaistukseen, jos: 1) sakko on rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys ja tekijän aikaisemmat rikokset huomioon ottaen riittämätön rangaistus eivätkä painavat syyt vaadi ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista; ja 2) nuorisorangaistukseen tuomitsemista on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi. Nuorisorangaistus voidaan tuomita edellä säädetyin edellytyksin myös sellaisista tuomioistuimessa samalla kertaa käsiteltävistä rikoksista, joista ainoastaan osa on tehty alle 18-vuotiaana. Tässä esityksessä ehdotetaan muutettavaksi edellä todettua rikoslain säännöstä siten, että 2 kohta kuuluisi: *ehdollista vankeutta valvontoiheen ei ole pidettävä riittävänä* tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi *tai* uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Ehdotetun 67 §:n jälkimmäisen virkkeen mukaan tuomitsemista edeltävistä selvitystoimenpiteistä säädettäisiin nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetuslaissa. Kuten edellä ehdollisen vankeuden valvonnan osalta on todettu, mainitun lain 1 §:n mukaan lakia sovelletaan 15 – 20 -vuotiaana tehdystä rikoksesta epäillyn nuoren syyteharkintaa, seuraamuksen määräämistä ja seuraamuksen täytäntöönpanoa varten tehtävään tilanteen selvittämiseen. Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisen tarkoituksena on kartoittaa nuoren sosiaalista tilannetta ja rikokseen syyllistymiseen vaikuttaneita syitä sekä arvioida rikokseen syyllistymisen riskiä ja edellytyksiä tukea nuorta elämään rikoksetonta elämää.

68 §. *Päihteettömyysvaatimus.* Ehdotetun 68 §:n mukaan nuorisorangaistukseen tuomittu ei saisi olla valvontatapaamisissa, seuraamuksen täytäntöönpanoon liittyvässä työ-, kuntoutus-, koulutus- tai muussa toimintapaikassa ja täytäntöönpanon edellyttämässä tilaisuuksissa alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen. Kuten ehdollisen vankeuden valvonnassa ja ehdonalaisen vapauden valvonnassa, myös nuorisorangaistuksessa päihteettömyysvaatimus olisi lievempi kuin yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen ja valvotun koevapauden päihteettömyysvaatimus. Nuorisorangaistus olisi luonteeltaan erilainen edellä mainitut seuraamukset. Ehdollisen vankeuden valvonnan tavoin se olisi nimenomaisesti nuorille suunnattu seuraamus, johon ei olisi tarkoituksenmukaista liittää muuhun aikaan kuin valvontaan liittyviin tapaamisiin ja tilaisuuksiin kohdistuvaa päihteettömyysvalvontaa. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

69 §. *Nuorisorangaistukseen kuuluvien velvollisuuksien törkeän rikkomisen käsittely.* Ehdotettu 69 § sisältäisi säännökset nuorisorangaistukseen kuuluvien ehtojen törkeään rikkomiseen liittyvistä toimenpiteistä. Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan, jos tuomittu rikkoo seuraamukseen kuuluvia velvollisuuksiaan 25 §:ssä tarkoitettulla tavalla, Rikosseuraamuslaitoksen olisi viipymättä ilmoitettava asiasta syyttäjälle. Törkeästä ehtojen rikkomisesta olisi kyse esimerkiksi, jos nuorisorangaistusta suorittava toistuvasti laiminlyö valvontatapaamisen tai muun täytäntöönpanoon sisältyvään tilaisuuteen saapumisen taikka tapaamisessa tai tilaisuudessa törkeästi rikkoo päihtymyskieltoa.

Ehdotetun 69 §:n 2 momentin mukaan, jos syyttäjä katsoisi tuomitun menetelleen 25 §:ssä tarkoitetulla tavalla, hänen tulisi viipymättä saattaa asia käsiteltäväksi 18 §:n 3 momentissa tuomioistuimessa eli siinä tuomioistuimessa, joka on ensimmäisenä oikeusasteena tuominut henkilön nuorisorangaistukseen taikka jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee.

Ehdotetun 69 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuimen olisi ennen asian ratkaisemista kuultava tuomittua henkilökohtaisesti. Myös Rikosseuraamuslaitoksen edustajalle olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei tämä ole asian käsittelyn kannalta selvästi tarpeetonta. Muutoin noudatettaisiin soveltuvin osin, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään. Pykälän 4 momentissa säädettäisiin vielä, että valitus, johon haetaan muutosta tuomioistuimen tämän pykälän nojalla tekemään ratkaisuun, olisi käsiteltävä kiireellisenä.

Ehdotettu 69 § vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

70 §. *Nuorisorangaistukseen kuuluvien velvollisuuksien törkeän rikkomisen seuraamus.* Ehdotettu 70 § sisältäisi säännökset siitä, miten reagoitaisiin siihen, että tuomittu rikkoo törkeästi nuorisorangaistukseen kuuluvia velvollisuuksiaan. Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan, jos tuomioistuin toteaisi tuomitun menetelleen 25 §:ssä tarkoitetulla tavalla, sen tulisi tuomita nuori rikoksenteikijä suorittamatta jääneen nuorisorangaistuksen osan sijasta muuhun rangaistukseen. Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan valitessaan uuden rangaistuksen lajia tuomioistuimen olisi otettava huomioon tuomitun ikä, suorittamatta jäänyt nuorisorangaistuksen osa, tuomittavan moitittavan menettelyn vakavuusaste ja nuorisorangaistuksen tuomitsemiseen johtaneen rikoksen laatu. Ehdotetun pykälän 3 momentin mukaan, jos nuorisorangaistus olisi jäänyt kokonaan tai huomattavassa määrin suorittamatta ja jos siihen muutenkin olisi 2 momentissa mainitut harkintaperusteet huomioon ottaen myös kokonaisuutena arvioiden erityistä syytä, suorittamatta jääneen nuorisorangaistuksen osan tilalle voitaisiin tuomita ehdoton vankeusrangaistus.

Ehdotettu 70 § vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

71 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset työelämää ja työn tekemistä koskevaan perehtymiseen liittyvistä suorituspaikoista annettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

12 LUKU: VALVOTTU KOEVAPAUS

Valvottua koevapautta koskevat säännökset ovat valmisteltavina erikseen oikeusministeriössä, joten tämä ehdotus ei sisällä valvotun koevapauden pykälää.

13 LUKU: EHDONALAISEN VAPAUDEN VALVONTA

72 §. *Ehdonalaisen vapauden valvonnan sisältö.* Ehdonalaisen vapauden valvonta sisältäisi ehdotetun 72 §:n 1 momentin mukaisesti valvojan tai apuvalvojan ja tuomitun säännöllisiä tapaamisia. Tapaamisten tarkoituksena olisi seurata tuomitun olosuhteita ja

niissä tapahtuvia muutoksia sekä parantaa tuomitun kykyä elää rikoksetonta elämää. Valvontaan voisi sisältyä myös sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä tai ohjelmia. Tuomitun elämänvalmiuksien ja rikoksettoman elämän tukemisen toimenpiteet voisivat olla moninaiset. Sinänsä jo valvojan luokse sovitusti ja säännönmukaisesti saapuminen edistäisi elämänhallintaa ja rajoittaisi päihteiden käyttöä. Valvojan kanssa tapaamiseen voisi sisältyä myös käytännön asioiden hoitamiseen ohjaamista, kuten esimerkiksi sosiaali- ja terveystalveluiden käyttämiseen ohjaamista, asuntojärjestelyissä auttamista sekä velkatilanteen kartoittamista ja velkaneuvontaa. Lisäksi käytettävissä olisi esimerkiksi sosiaalisten valmiuksien parantamiseen ja uusintarikollisuuden ehkäisyyn tähtääviä toimintaohjelmia.

Ehdotettu 72 §:n 2 momentti sisältäisi säännökset valvonnan määristä. Valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saisi kuukausittain olla enintään 12 tuntia, erityisen tuen ja valvonnan tarpeessa olevalla tuomitulla kuitenkin enintään 30 tuntia. Erityisen tuen ja valvonnan tarpeessa olisi esimerkiksi vakavasta väkivaltarikoksesta pitkää vankeusrangaistusta suorittanut, ehdonalaiseen vapauteen päästetty henkilö. Kuukausittainen tuntimäärä voisi valvonnan aikana vaihdella sen mukaan kuin valvonnan tarkoituksenmukainen täytöntöönpano edellyttää. Lähtökohtaisesti valvonnan tulisi olla intensiivisempää ehdonalaisten vapauden alussa. Kun tilanne olisi vakiintunut, valvontatapaamisia voisi olla harvemmin kuin valvonnan alkuvaiheessa.

Ehdotetun 72 §:n 3 momentin mukaan, jos vanki asetetaan 73 §:n 1 momentin nojalla ehdonalaisten vapauden valvontaan, hyvissä ajoin ennen ehdonalaisten vapauden päättämistä Rikosseuraamuslaitos laatisi yhteistyössä vangin kanssa täytöntöönpanosuunnitelman. Täytöntöönpanosuunnitelma olisi sovitettava yhteen rangaistusajan suunnitelman kanssa. Täytöntöönpanosuunnitelmaa laadittaessa olisi tarpeellisessa määrin oltava yhteistyössä arviointikeskuksen, vankilan, vangin koti- ja asuinkunnan sekä muiden viranomaisten, yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa. Jo täytöntöönpanosuunnitelman laatiminen varmistaisi olennaisesti sitä, että täytöntöönpanoviranomaiset ja vapautuvan henkilön kotikunnan viranomaiset yhdessä selvittäisivät vapautuvan henkilön elämäntilanteen kohentamiseksi tarvittavien tukitoimenpiteiden sisältöä ja saamisen mahdollisuutta. Keskeistä olisi myös se, että vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana käynnistettyjä toimenpiteitä voitaisiin jatkaa vapautumisen jälkeen. Esimerkiksi vankilassa aloitetun päihdekuntoutuksen jatkaminen välittömästi vapautumisen jälkeen olisi monessa tapauksessa ensiarvoisen tärkeää.

Ehdotettu 72 § vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

73 §. *Ehdonalaisten vapauden valvontaan asettaminen.* Ehdotettu 73 §:n 1 momentti sisältää säännökset ehdonalaisten vapauden valvontaan asettamisen edellytyksistä. Vapautuva vanki asetettaisiin koeajaksi valvontaan, jos ainakin yksi seuraavista edellytyksistä täyttyy: 1) koeaika on pitempi kuin yksi vuosi; 2) rikos on tehty alle 21-vuotiaana; 3) valvonta on erityisen perusteltua uusien rikosten ehkäisemiseksi tai 4) vanki itse sitä pyytää. Vankeuslain 21 luvun 2 §:n 1 momentin nojalla vankilan johtaja päättää ehdonalaisten vapauttamisesta ja valvontaan asettamisesta. Pääosin säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä. Nykyiseen lainsäädäntöön verrattuna ehdotus sisältäisi 3 kohdan mukaisen muutoksen. Kyseessä olisi harkintaa sisältävä peruste, jonka olemassaolon toteamiseksi täytöntöönpanoviranomainen perehtyisi sekä kyseisen tuomitun elämäntilanteeseen että mahdollisuuksiin valvonnan keinoilla edesauttaa rikoksettoman elämän valmiuksien lisäämistä. Keskeinen tekijä valvonnan tarpeen ja mahdollisuuksien pohdinnassa olisi vankeusaikana laadittu ja noudatettu rangaistusajan suunnitelma. Eh-

dotetulla 3 kohdan perusteella valvontaan voitaisiin määrätä esimerkiksi lyhyttä vankeusrangaistusta suorittava henkilö, jonka jäännösrangaistus olisi enintään yhden vuoden pituinen, mutta joka on toistuvasti syyllistynyt pienehköihin rikoksiin ja tuomittu niistä lyhyisiin vankeusrangaistuksiin. Lyhyitä vankeusrangaistuksia suorittavia vankeja koskenut tutkimus vuodelta 2009 osoitti, että useat lyhyempiin vankeusrangaistuksiin tuomitut ovat monella tavalla syrjäytyneitä sekä alttiita tekemään uusia rikoksia. Seuranta-tutkimuksen mukaan lyhytaikaisvankien todellinen uusiminen eli uusi rikos tehty kahden vuoden kuluessa vapautumisesta oli keskimäärin 40 prosenttia. Yksilölliseen harkintaan perustuvaan valvontaan määräämisen sekä valvontaan sisältyvän kontrollin ja tuen avulla voitaisiin parantaa myös lyhyistä vankeusrangaistuksista vapautuvien valmiuksia elää rikoksetonta elämää. Valvonnan tarvetta ja mahdollisuuksia pohdittaessa otettaisiin huomioon uusintarikollisuusriskiin vaikuttavia tekijöitä, kuten kuinka montaa kertaa tuomittu on suorittanut rikosseuraamusta, tuomitun päihdeongelmat, rikosten laatu ja toistuvuus aikaisemmin sekä muita vastaavia tekijöitä. Vastaavanlaisia ehdonalaiseen vapauteen liitettävän harkinnanvaraisuuden säännöksiä on otettu viime vuosina käyttöön muun muassa Ruotsissa ja Englannissa. Rikosseuraamuslaitoksessa on käytössä toimiviksi todettuja rikokseen syyllistymisen riskin arviointimenetelmiä. Kaikissa vapautumistilanteissa ei kuitenkaan olisi mahdollista eikä tarkoituksenmukaista ryhtyä arviointimenetelmän käyttöön. Olennaista siis olisi valvontaan asettamisen ja valvonnan sisällön pohtiminen vankeusaikaisen rangaistusajan suunnitelman pohjalta.

Ehdotetun 73 §:n 2 momentti sisältäisi poikkeukset 1 momentissa säädetystä valvontaan asettamisen tilanteista. Säännöksen mukaan vanki voitaisiin 1 momentissa säädetyn estämättä jättää asettamatta valvontaan, jos valvonta olisi sen tarkoitus huomioon ottaen vangin odotettavissa olevan maasta poistamisen, vakavan sairauden tai muun erityisen syyn vuoksi selvästi tarpeetonta. Vanki voitaisiin jättää asettamatta valvontaan myös, jos hänellä ei hänen suorittamansa valvotun koevapauden ja muun selvityksen perusteella olisi ilmeistä rikokseen syyllistymisen riskiä. Viimeksi mainitussa virkkeessä oleva säännös olisi uusi verrattuna voimassa olevaan lainsäädäntöön. Säännöstä pidetään tarpeellisenä, jotta valvontaan voitaisiin asettaa mahdollisimman tarkasti juuri ne vapautuvat vangit, joiden elämäntilanne edellyttää valvonnan mukaisia velvoitteita ja tukea. Jos ehdonalaiseen vapauteen päästettävä henkilö on jo ollut valvotussa koevapaudessa ja noudattanut sen ehtoja eikä hänellä ole ilmeistä rikokseen syyllistymisen riskiä, hänet voitaisiin vapauttaa ilman valvontaa.

74 §. *Päihdeettömyysvaatimus.* Ehdotetun 74 §:n mukaan tuomittu ei saisi olla valvontatapaamisissa eikä valvonnan täytäntöönpanon edellyttämässä toiminnassa tai edellyttämässä tilaisuuksissa alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä. Tämä päihdeettömyysvaatimus on lievempi kuin yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen ja valvotun koevapauden päihdeettömyysvaatimus, koska ehdonalaisen vapauden valvonnan luonne on erilainen kuin edellä mainittujen seuraamusten luonne. Ehdonalaiseen vapauteen päästetty on jo suorittanut lain edellyttämän määrän vankeusrangaistuksestaan ehdottomassa vankeudessa. Kyse on myös päihdeiden käytön valvonnan realistisuudesta. Ei pidetä tarkoituksenmukaisena sitä, että ehdonalaiseen vapauteen päästetyn ja valvontaan määrätyn henkilön päihdeiden käyttöä valvottaisiin ja olisi mahdollista valvoa muulloin kuin valvontatapaamisten ja vastaavien yhteydessä. Sinänsä päihdeiden käyttö on merkittävä rikoksiin syyllistymisen syy. Ehdonalaisessa vapaudessa olevan henkilön osalta rikokseen syyllistymisen koeaikana johtaa toimenpiteisiin, joten sitä kautta ongelmallinen päihdeiden käyttö tulisi vi-

ranomaisten tietoon ja siihen puututaan. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

75 §. Ehdonalaisen vapauden valvontaan kuuluvien velvollisuuksien törkeän rikkomisen seuraamus. Ehdotettu 75 § sisältäisi säännökset siitä, miten toimitaan, jos tuomitun epäillään törkeästi rikkoneen velvollisuuksiaan. Ehdotetun 75 §:n 1 momentin mukaan, jos syyttäjä arvioisi, että osa jäännösrangaistusta olisi tuomitun 25 §:ssä tarkoitetun menettelyn vuoksi pantava täytäntöön, hänen olisi viipymättä esitettävä tätä koskeva vaatimus sille tuomioistuimelle, joka on ensimmäisenä oikeusasteena ratkaissut ehdotettiin vankeuteen johtaneen rikosasian taikka jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee. Ehdotetussa 25 §:ssä olisi kyse siitä, että tuomittu ei aloita seuraamuksen suorittamista tai jättää suorittamisen kesken eikä hänellä ole menettelynsä hyväksyttävää syytä taikka hänelle annetusta kirjallisesta varoituksesta huolimatta uudelleen menettelee tässä laissa säädettyjen velvollisuuksiensa vastaisesti tai muutoin tahallisesti ja törkeästi rikkoo tässä laissa säädettyjä velvollisuuksiaan. Ehdotetun lain 20 §:ssä säädettäisiin yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun yleisistä velvollisuuksista. Ehdonalaisen vapauden valvonnan kannalta keskeisiä velvollisuuksia ovat muun muassa velvollisuus saapua valvontatapaamisiin ja valvontaan liittyviin tilaisuuksiin sekä velvollisuus tulla näihin tapaamisiin ja tilaisuuksiin päihtymättömänä.

Ehdotetun 75 §:n 2 momentin mukaan, jos tuomioistuin toteaa tuomitun menetelleen 25 §:ssä tarkoitetulla tavalla ja jos siihen tuomitun henkilöön liittyvät ja rikkomukseen johtaneet syyt kokonaisuutena huomioon ottaen on erityistä syytä, se voisi määrätä jäännösrangaistusta pantavaksi täytäntöön vähintään neljä ja enintään 14 päivää.

Ehdotettu 75 § vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

76 §. Ehdonalaisen vapauden valvonnan kesto. Ehdotettu 76 § sisältäisi säännökset ehdonalaisen vapauden valvonnan kestosta. Keskeistä olisi se, että valvonnan pääpaino on valvonnan alkuvaiheessa. Jos tuomittu on saanut elämäntilanteensa vakiinnutettua, valvonta voitaisiin lakkauttaa. Ehdotetun 76 §:n 1 momentti sisältäisi valvonnan lakkauttamisen perustilanteen: jos valvonta-ajan kestänyt vähintään kuusi kuukautta olisi käynyt ilmeiseksi, että tuomitun elämäolosuhteet ovat vakiintuneet, tuomitulla ei ole ilmeistä rikokseen syyllistymisen riskiä eikä valvonnan jatkaminen ole muutoinkaan tarpeen, Rikosseuraamuslaitos voisi valvojan esityksestä lakkauttaa valvonnan. Säännökseen ehdotetut valvonnan lakkauttamisen harkintaperusteet olisivat samanlaiset kuin voimassa olevassa ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun valtioneuvoston asetuksen 8 §:n 1 momentissa.

Ehdotettu 76 §:n 2 momentti edellyttäisi, että Rikosseuraamuslaitos ottaa harkittavaksi valvonnan jatkamisen tarpeen tai lakkauttamisen mahdollisuuden, kun valvontaaika on kestänyt yhden vuoden ja kuusi kuukautta. Harkinnassa ja menettelyssä noudatettaisiin 1 momentin säännöksiä. Kyse olisi siis täytäntöönpanoviranomaiselle asetettavasta velvoitteesta selvittää valvonnan tarve puolentoista vuoden kuluttua valvonnan alkamisesta.

Ehdotetun 76 §:n 3 momentti koskisi valvonnan lakkauttamista tilanteissa, joissa valvonta olisi selvästi tarpeetonta tuomitun odotettavissa olevan maasta poistamisen, vakavan sairauden tai muun erityisen syyn vuoksi. Säännöksen mukaan valvonnan kestänyt kuusi kuukautta se voitaisiin lakkauttaa myös 73 §:n 2 momentin mukaisessa tilanteessa, jos tuomittu ulkomaalaislain (301/2004) 148 tai 149 §:n perusteella on käännytetty tai karkotettu maasta tai on muuttanut vakinaisesti muuhun kuin toiseen Poh-

joismaahan tai on pitkäaikaisessa laitoshoidossa sairauden takia. Säännöksen mukaan tuomitun muuttaminen toiseen Pohjoismaahan ei olisi lakkauttamisperuste, jos valvonta voidaan järjestää Suomen ja muiden Pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanosta annetun lain (326/1963) 22 §:n perusteella. Ehdotetun 76 §:n 3 momentin säännökset ovat voimassa olevassa ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun valtioneuvoston asetuksen 8 §:n 2 momentissa.

Ehdotetun 76 §:n 4 momentti sisältäisi valvonnan keston takarajan. Ehdotetun säännöksen mukaan ehdonalaisen vapauden valvonnan valvonta-aika päättyisi viimeistään, kun ehdonalaisen vapauden koeaika loppuu. Rikoslain 2 c luvun 13 §:n 1 momentissa säädetään ehdonalaisen vapauden koeajasta. Kun tuomittu päästetään ehdonalaiseen vapauteen, alkaa koeaika, joka on vapauttamishetkellä jäljellä olevan jäännösrangaistuksen pituinen. Koeajan pituus on kuitenkin enintään kolme vuotta.

77 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset valvontaan asettamisen menettelystä ja valvonnan lakkauttamisesta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

14 LUKU: SAKKOPALVELU

78 §. *Sakkopalvelun sisältö ja kesto.* Sakkopalvelu olisi ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta sakon muuntorangaistuksena käytettävä yhdyskuntaseuraamus. Ehdotetun 78 §:n 1 momentin mukaan sakkopalvelu sisältäisi Rikosseuraamuslaitoksen järjestämää tai hyväksymää toimintaa taikka sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämää, avohoitona toteutettavaa hoitoa. Edellä tarkoitettu toiminta ja hoito voisivat olla sakkopalvelun sisältönä myös samanaikaisesti. Toiminnan ja hoidon tarkoituksena olisi parantaa tuomitun kykyä elää rikoksetonta elämää sekä vähentää hänen päihde- ja velkaongelmiaan sekä muita terveydentilaansa ja sosiaaliseen elämäänsä liittyviä ongelmia. Lisäksi sakkopalvelu sisältäisi valvojan tai apuvalvojan ja tuomitun säännöllisiä tapaamisia. Erityisesti juuri päihde- ja velkaongelmien on todettu olevan sakon muuntorangaistusta suorittavilla yleisiä ja niihin vaikuttaminen voisi lisätä elämänhallintaa sekä vähentää uusintarikollisuuden riskiä.

Ehdotettu 78 §:n 2 momentti sisältäisi säännöksen sakkopalvelun tuntimäärän ja tuomioistuimen päivinä tuomitseman muuntorangaistuksen vastaavuudesta. Yksi tunti sakkopalvelua vastaisi yhtä sakon muuntorangaistuspäivää. Sakkopalvelua täytäntöönpanevan Rikosseuraamuslaitoksen tulisi huolehtia siitä, että sakkopalvelutunnit ovat sillä tavoin vaativia, että vastaavuutta voitaisiin pitää kohtuullisena. Sinänsä se, että sakkopalvelua suorittava joutuisi pitkin viikkoa ottamaan huomioon sakkopalvelun suorittamisen päivät sekä toimintakykynsä niinä päivinä, kertoisi siitä, että täytäntöönpano asettaisi vaatimuksia ja rajoituksia hänen elämäänsä myös muina aikoina kuin vain sakkopalvelun suorittamisen tunteina.

Ehdotetun 78 §:n 3 momentti sisältäisi säännökset sakkopalveluun liittyvän valvonnan ja toimintojen määristä. Valvontatapaamisia sekä sakkopalveluun kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia tulisi olla viikossa vähintään kahdesti sekä vähintään neljä ja enintään 12 tuntia. Mainitun kerta- ja tuntimäärän kuluessa olisi mahdollista järjestää tarvittavan intensiivistä toimintaa, mutta viikoittainen tuntimäärä ei kuitenkaan olisi niin suuri, että sakkopalvelun suorittaminen tapahtuisi palvelun tavoitteen kannalta liian nopeassa ajassa. Tuomitun sitouttaminen edes muutaman viikon mittaiseen tarkasti aikataulutettuun

elämänrytmiin olisi sakkopalvelun tavoitteita tukevaa. Viikoittainen tuntimäärä voisi vaihdella sen mukaan kuin sakkopalvelun tarkoituksenmukainen täytäntöönpano edellyttää. Erityisesti sakkopalvelun alkuvaiheessa tapaamis- ja toimintatiheys voisi olla tiiviimpi kuin palvelun loppupuolella.

79 §. *Sakkopalvelusta päättäminen.* Ehdotetun 79 §:n 1 momentin mukaan sakon muuntorangaistuksen määräämisestä säädettäisiin rikoslain 2 a luvun 4 §:ssä. Mainitun säännöksen mukaan sakkoon tuomitulle, jolta sakkoa ei ole saatu perityksi, on maksamatta olevan sakon sijasta määrättävä muuntorangaistuksena vankeutta. Maksamaton uhkasakko, jota ei ole saatu perityksi, on muunnettava vankeudeksi, jos tuomioistuin on tuominnut sen oikeudenkäynnin kulun turvaamiseksi tai ulosottokaaren (705/2007) nojalla. Muuta uhkasakkoa ei saa muuntaa vankeudeksi. Tämän esityksen yhteydessä ehdotetaan muutettavaksi mainittua rikoslain säännöstä siten, että tuomioistuin tuomitsisi sakotetun muuntorangaistukseen, joka voitaisiin panna täytäntöön vankeutena tai sakkopalveluna. Tämä esitys sisältää myös ehdotuksen, jonka mukaan samannimikkeisten sakkorikosten toistuvuustapauksissa tuomioistuin voisi muuntaa myös rangaistusmääräysmenettelyssä annetun sakon vankeudeksi, vaikka muutoin rangaistusmääräysmenettelyssä annettuja sakkoja ei voi muuntaa vankeudeksi.

Ehdotetun 79 §:n 1 momentin jälkimmäisen virkkeen mukaan muuntorangaistuksen pituudesta säädettäisiin rikoslain 2 a luvun 5 §:ssä. Sen mukaan muuntorangaistus sakosta määrätään siten, että kolmea maksamatta olevaa päiväsakkoa vastaa yhden päivän vankeus. Jos muunnettavien päiväsakkojen lukumäärä ei ole kolmella jaollinen, yli jääviä päiväsakkoja ei muunneta. Jos päiväsakosta on maksettu vain osa, katsotaan päiväsakko maksamatta olevaksi. Euromääräisenä tuomitun uhkasakon jokaista täyden 30 euron määrää vastaa muuntorangaistusta määrättäessä yhden päivän vankeus. Muuntorangaistuksen pituus on kuitenkin vähintään neljä päivää ja enintään 60 päivää. Muuntorangaistusta ei saa määrätä ilman erityistä syytä, jos maksamatta olevia päiväsakkoja on vähemmän kuin 12 tai maksamattomien uhkasakkojen määrä on vähemmän kuin 120 euroa. Samalla kertaa muunnettavista sakoista määrätään vain yksi muuntorangaistus 3 momentissa säädetyllä tavalla. Uhkasakko rinnastetaan tällöin sakkoon. Tuomioistuin voi 6 §:n 1 momentissa tai 7 §:ssä mainituilla perusteilla määrätä muuntorangaistuksen tässä pykälässä säädettyä lyhyemmäksi, kuitenkin vähintään neljäksi päiväksi.

Ehdotetun 79 §:n 2 momentin mukaan, kun tuomioistuin on määrännyt sakotetulle muuntorangaistuksen, Rikosseuraamuslaitos määräisi, että muuntorangaistus suoritetaan ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta sakkopalveluna laissa säädettyjen edellytysten täytyessä. Näitä edellytyksiä olisi kolme: 1) sakotetun henkilöstä, sosiaalisesta tilanteesta, rikollisuudesta sekä mahdollisten aikaisempien sakkopalveluiden ja muiden yhdyskuntaseuraamusten suorittamisesta saatujen tietojen perusteella sakkopalvelun ehtojen noudattamista voidaan pitää todennäköisenä; 2) sakotettu sitoutuu päihteettömyyteen sakkopalveluun sisältyvässä toiminnassa ja hoidossa sekä sakkopalveluun sisältyvissä tilaisuuksissa ja valvontatapaamisissa sekä sitoutuu 21 §:ssä tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan; 3) sakotettu suostuu muuntorangaistuksen suorittamiseen sakkopalveluna. Ehdotetun 2 kohdan päihteettömyysvaatimus olisi lievempi kuin yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen ja valvotun koevapauden päihteettömyysvaatimus, koska sakkopalvelun luonne olisi erilainen kuin edellä mainittujen seuraamusten luonne. Kyse olisi myös päihdeiden käytön valvonnan realistisuudesta. Sakon muuntorangaistukseen tuomittujen päihdeongelmat ovat useinkin niin vakavat, ettei täyden päihteettömyyden vaatimus olisi realistinen. Jo sitä, että tuomittu tulisi sakkopalvelun täy-

täytäntöpanon edellyttämiin tapaamisiin ja tilaisuuksiin päihtymättömänä, voitaisiin pitää elämänhallinnan kannalta myönteisenä seikkana.

Ehdotetun 79 §:n 2 momentin mukaisissa tilanteissa, joissa henkilöltä ei ole saatu perittyä sakkoa, tuomioistuin tuomitsisi sakon muuntorangaistuksen. Lähtökohtaisesti muuntorangaistus olisi edelleen ehdoton vankeusrangaistus, kuten voimassa olevassa lainsäädännössä on. Kun muuntorangaistus tulee täytäntöönpantavaksi Rikosseuraamuslaitokselle, sen arviointikeskus tai yhdyskuntaseuraamustoimisto selvittäisi, onko muuntorangaistukseen tuomittu henkilö ehdotetun 79 §:n 2 momentin mukaisesti halukas ja soveltuva suorittamaan muuntorangaistuksen sakkopalveluna. Soveltuvuuden arviointia koskeva kaikille yhdyskuntaseuraamuksille yhteinen säännös olisi sinänsä jo ehdotetun 10 §:n 2 momentissa. Sen mukaan selvitystä ja arviota tehtäessä otettaisiin huomioon rikoksesta epäillyn mahdollinen aikaisempi rikollisuus ja henkilökohtaiset olosuhteet sekä valvonnan asteen ja rikoksettoman elämän tukemisen tarve. Koska määräämistöimivalta ehdotetaan annettavaksi täytäntöönpanoviranomaiselle tuomioistuimen sijasta, edellytyspykälässä säädettäisiin asiasta vielä erikseen. Lisäksi sakkopalveluun soveltuvuutta arvioitaessa otettaisiin huomioon erityisesti henkilön mahdolliset aikaisemmat sakkopalvelukerrat ja niiden onnistuminen tai epäonnistuminen. Niin ikään päihitteettömyysvaatimuksesta olisi yleissäännös jo ehdotetussa 21 §:ssä, mutta päihitteettömyyteen suostuminen olisi olennainen osa tuomitun harkitessa sakkopalveluun suostumista, säännös olisi erikseen vielä sakkopalveluun määräämisen edellytyksissä.

Se, että täytäntöönpanoviranomainen päättäisi muuntorangaistuksen lajin tuomioistuimen sijasta, olisi perusteltavissa sillä, että lähtökohtana on ehdoton vankeusrangaistus, mutta tilanteen niin salliessa täytäntöönpanoviranomainen voisi panna rangaistuksen täytäntöön vankeutta lievemmin yksilön vapauteen kohdistuvana yhdyskuntaseuraamuksena, jos laissa yksityiskohtaiset säädetyt edellytykset täyttyvät. Täytäntöönpanoviranomaisella ei olisi asiassa juurikaan harkintavaltaa. Muuntorangaistukseen tuomittu saapuisi joka tapauksessa täytäntöönpanon aluksi Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanoyksikköön, joko arviointikeskukseen tai yhdyskuntaseuraamustoimistoon. Siellä todettaisiin sakkopalveluun määräämisen edellytysten olemassaolo. Asiaa olisi voitu valmistella jo aikaisemmassa vaiheessa, mutta sakkopalveluun määräämisen yksityiskohdat viimeisteltäisiin täytäntöönpanon alkaessa. Ehdotettua toimivallanjakoa puoltava seikka on myös se, että käytännössä tuomioistuimilla ei olisi mahdollisuutta riittävässä määrin paneutua sakon muuntorangaistukseen tuomitettujen henkilöiden elämäntilanteeseen ja tilanteen kehittämisen edellytyksiin. Sakon muuntorangaistusasioita käsitellään tuomioistuinlaitoksessa yli 10 000 vuosittain eikä liene tarkoituksenmukaista luoda järjestelmää, jossa syyttäjä ja tuomioistuin perehtyisivät siihen, onko kukin sakoitettu suostuva ja soveltuva sakkopalveluun vai tuleeko hänen suorittaa muuntorangaistus ehdottomana vankeutena.

80 §. *Sakkopalvelun täytäntöönpanosuunnitelma.* Ehdotetun lain 14 §:ssä olisi säännös yhdyskuntaseuraamuksen käytännön täytäntöönpanoa koskevasta, yksityiskohtaisesta suunnitelmasta. Sakkopalvelun täytäntöönpanosuunnitelma voisi olla jossakin määrin kevyempi kuin muiden yhdyskuntaseuraamusten suunnitelmat, sillä sakkopalvelu olisi yleensä lyhykestoinen ja joissakin tapauksissa sisällöltään yksinkertaisempi kuin muiden yhdyskuntaseuraamusten sisällöt. Myös sakkopalvelussa voitaisiin tehdä 14 §:ssä säädetyntä kaltaisia täytäntöönpanosuunnitelmia, mutta se ei kaikissa tapauksissa olisi välttämätöntä eikä tarkoituksenmukaista. Ehdotetun 80 §:n 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitos laatisi ja vahvistaisi sakkopalvelun täytäntöönpanosuunnitelman vii-

pymättä, kun sakkopalvelu on tullut täytäntöönpantavaksi. Täytäntöönpanosuunnitelma sisältäisi koko sakkopalvelun täytäntöönpanon aikaa koskevat, 11 §:n mukaisessa vaiheessa laadittua täytäntöönpanosuunnitelmaa tarkemmat tiedot ja määräykset: 1) täytäntöönpanon arvioidusta alkamispäivästä; 2) toimintavelvollisuuden edellyttämistä toiminnasta, hoidosta, tilaisuuksista ja valvontatapaamisista; 3) tuomitun sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tarpeellisista tukitoimista; 4) seuraamuksen suorittamisen yksityiskohtaisesta aikataulusta; 5) seuraamuksen suorittamisen päättymispäivästä; 6) tuomitun elämänhallintaa edistävien tukitoimenpiteiden jatkuvuuden turvaamisesta sakkopalvelun tultua suoritetuksi; sekä 7) muista vastaavista yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanolle välttämättömistä tiedoista, määräyksistä ja ehdoista.

Ehdotetun pykälän 2 momentissa edellytettäisiin, että täytäntöönpanosuunnitelma on laadittava yhteistyössä tuomitun kanssa. Täytäntöönpanosuunnitelma annettaisiin tuomitulle tiedoksi henkilökohtaisesti. Samassa yhteydessä käytäisiin tarvittavassa määrin läpi täytäntöönpanosuunnitelman yksityiskohtia sekä sen määräysten rikkomisen seuraamuksia.

81 §. *Sakkopalveluun kuuluvien velvollisuuksien törkeä rikkominen.* Ehdotetun lain 81 §:n mukaan, jos tuomittu rikkoo sakkopalveluun kuuluvia velvollisuuksiaan 25 §:ssä tarkoitetulla tavalla, Rikosseuraamuslaitoksen olisi keskeytettävä sakkopalvelun suorittaminen ja viipymättä ilmoitettava asiasta syyttäjälle. Jos syyttäjä katsoisi tuomitun menettelleen 25 §:ssä tarkoitetulla tavalla, hänen tulisi viipymättä saattaa asia käsiteltäväksi siinä tuomioistuimessa, joka on määrännyt muuntorangaistuksen. Jos tuomioistuin toteaisi tuomitun menettelleen 25 §:ssä tarkoitetulla tavalla, sen olisi määrättävä muuntorangaistuksen suorittamatta oleva osa suoritettavaksi ehdottomana vankeusrangaistuksena. Vastaavasti, jos tuomioistuin toteaisi, ettei ehtoja ole tässä tarkoitetuin tavoin rikottu, sakkopalvelun suorittaminen jatkuisi.

82 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset muuntorangaistuksen suorittamisesta sakkopalveluna koskevasta edellytysten selvittämisestä ja päätöksenteosta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

7.1.3 III OSA: Muut säännökset

15 LUKU: YHDYSKUNTASEURAAMUSTEN MUODOLLISEEN TÄYTÄNTÖÖNPANOON JA ILMOITUSTEN TEKEMISEEN LIITTYVIÄ ERÄITÄ SÄÄNNÖKSIÄ

83 §. *Tuomioistuimen ilmoitus yhdyskuntaseuraamuksesta.* Ehdotetun pykälän mukaan tuomioistuimen olisi ilmoitettava Rikosseuraamuslaitokselle ratkaisustaan, jolla se on tuominnut 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun yhdyskuntaseuraamuksen, tallettamalla ratkaisua koskevat tiedot oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään. Merkinnän tekemisestä säädettäisiin oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetussa laissa (372/2010) ja sen nojalla. Vastaavansisältöinen säännös on muun muassa voimassa olevassa yhdyskuntapalvelusta annetussa laissa ja nuorisorangaistuksesta annetussa laissa sekä sellaista on esitetty lisättäväksi valvontarangaistuksesta annettuun lakiin (HE 2/2012 vp).

84 §. *Uusi vankeusrangaistus.* Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan, jos syyttäjä päättäisi syyttää 1 §:n 1 momentin 1, 2 tai 4 kohdassa tarkoitettuun yhdyskuntaseuraamukseen tuomittua rikoksesta, josta voi syyttäjän arvion mukaan olla seuraamuksena ehdotonta vankeutta, syyttäjä voisi edellä tarkoitetun yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon kieltämiseksi ilmoittaa asiasta Rikosseuraamuslaitokselle. Kyse olisi siis yhdyskuntapalveluun, valvontarangaistukseen tai nuorisorangaistukseen tuomitusta. Rikosseuraamuslaitoksen olisi ilmoituksen saatuaan kiellettävä yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon aloittaminen tai jatkaminen.

Ehdotetun pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että tuomitessaan aiemmin 1 §:n 1 momentin 1, 2 tai 4 kohdassa tarkoitettuun yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun henkilön ehdottomaan vankeusrangaistukseen sellaisen rikoksen johdosta, jonka tuomittu on tehnyt ennen edellä tarkoitetun yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon päättymistä, tuomioistuin voisi kieltää aloittamasta tai jatkamasta kyseisen yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa. Kieltäessään aiemmin tuomitun yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon tuomioistuimen olisi määrättävä, että suorittamatta oleva osa kyseistä yhdyskuntaseuraamusta olisi suoritettava vankeutena. Pykälän 3 momentin nojalla päätöstä aiemmin tuomitun yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon kieltämisestä olisi noudatettava muutoksenhausta huolimatta.

Ehdotetut säännökset vastaisivat voimassa olevaa lainsäädäntöä.

85 §. *Suoritetun yhdyskuntaseuraamuksen huomioon ottaminen vankeusrangaistuksen mittaamisessa.* Ehdotetun 85 §:n mukaan, kun 1 §:n 1 momentin 1, 2 tai 4 kohdassa tarkoitettuun yhdyskuntaseuraamukseen tuomittu tuomitaan uuteen rangaistukseen 84 §:ssä tarkoitetussa tapauksessa, muuntamisessa noudatettaisiin samaa vankeuden ja kyseisen yhdyskuntaseuraamuksen muuntosuhdetta kuin yhdyskuntaseuraamusta määrättäessä on noudatettu. Muuntamisessa noudatettaisiin tuomitulle edullisinta laskutapaa. Ehdotetut säännökset vastaisivat voimassa olevaa lainsäädäntöä.

86 §. *Täytäntöön pannun rangaistuksen vähentäminen.* Ehdotetun 86 §:n mukaan, jos 1 §:n 1 momentin 1, 2 tai 4 kohdassa tarkoitettuun yhdyskuntaseuraamukseen tuomittu 16 §:ssä tarkoitetussa tapauksessa muutoksenhaun johdosta tuomitaan vankeusrangaistukseen, Rikosseuraamuslaitoksen olisi vähennettävä täytäntöönpantavasta vankeusrangaistuksesta määrä, joka vastaa yhdyskuntaseuraamuksena jo suoritettua osaa. Vastaava vä-

hennys olisi tehtävä, kun tuomioistuin on kieltänyt 1 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun valvontarangaistuksen täytäntöönpanon, muttei ole määrännyt vankeusrangaistuksena täytäntöönpantavaksi jäävän rangaistuksen pituutta. Jos tuomittu olisi päässyt valvontarangaistuksesta ehdonalaiseen vapauteen, noudatettaisiin vastaavasti, mitä vankeuslain 3 luvun 6 §:ssä säädetään erotuksen täytäntöönpanosta. Ehdotetut säännökset vas-taisivat voimassa olevaa lainsäädäntöä.

87 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset täytäntöönpanoasiakirjojen laati-misesta, käsittelystä, sisällöstä ja lähettämisestä sekä eräiden ilmoitusten lähettämisestä annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

16 LUKU: MUUTOKSENHAKU

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus hakea muutosta oikeuttaan ja velvolli-suuttaan koskeviin päätöksiin tuomioistuimessa ja muussa riippumattomassa lainkäyttö-elimessä. Tämä oikeusturvavaatimus korostuu viranomaisen puuttuessa kansalaisen pe-rusoikeuksiin. Hallintolainkäytössä muutoksenhakuoikeus rakentuu tosiasiallisen hallin-totoiminnan ja valituskelpoisten hallintopäätösten jaotteluun. Hallintolainkäyttölain (586/1996) 5 §:n mukaan hallinto-oikeuteen voidaan valittaa vain päätöksestä, jolla asia on ratkaistu tai jätetty tutkimatta. Hallinnollisen muutoksenhaun ulkopuolelle jää niin sanottu tosiasiallinen hallintotoiminta. Tosiasiallisella hallintotoiminnalla tarkoitetaan sellaista hallinnon toimintaa, jolla ei ole varsinaisia oikeudellisia vaikutuksia. Esimer-kiksi julkisen terveydenhuollon hoitotoimenpiteet, opetuksen antaminen ja viranomai-sen antama neuvonta ovat tosiasiallista hallintotoimintaa. Tosiasialliseen hallintotoimin-taan voi liittyä julkisen vallan käyttöä, jossa viranomaisen käytännön toimenpiteillä vai-kutetaan toimenpiteen kohteen oikeuksiin tai velvollisuuksiin.

Perustuslain kannalta hyväksyttävistä muutoksenhakuoikeuden rajoituksista on mah-dollista säätää laissa yksilöidyillä ja täsmällisillä muutoksenhakukielloilla. Tämän lisäk-si voidaan säätää muutoksenhakukelpoisista päätöksistä. Kattava luettelo muutoksenha-kukelpoisista päätöksistä selventäisi erottelua tosiasialliseen hallintotoimintaan ja muu-toksenhakukelpoisiin hallintopäätöksiin. Tällainen säätämisen tapa vähentäisi järjestel-män tulkinnanvaraisuutta ja lisäisi yhdenvertaisuutta.

88 §. *Muutoksenhaun alaiset päätökset.* Pykälässä säädettäisiin niistä tämän lain mukai-sista päätöksistä, joihin voidaan hakea muutosta. Tuomitulla olisi oikeus tehdä oi-kaisuvaatimus aluejohtajalle. Oikaisuvaatimukseen annetusta päätöksestä olisi mahdol-lisuus valittaa alueelliseen hallinto-oikeuteen. Muutoksenhakumahdollisuus koskisi eh-dotetussa laissa säädettyjä päätöksiä, joissa tehdään tuomitun oikeusasemaan sillä ta-voin vaikuttavia ratkaisuja, että muutoksenhakumahdollisuutta pidetään aiheellisena. Muutoksenhakumahdollisuus olisi seuraavista päätöksistä: 1) 18 §:n 4 momentissa tar-koitettusta täytäntöönpanon lykkäyksen tai keskeytyksen peruuttamisesta; 2) 24 §:ssä tarkoitettusta kirjallisesta varoituksesta; 3) 32 §:ssä tarkoitettusta matkakustannusten kor-vaamatta jättämisestä tai korvaamisesta alhaisempina kuin tuomittu on osoittanut niiden olevan; 4) 73 §:ssä tarkoitettusta ehdonalaisen vapauden valvontaan asettamisesta; sekä 5) 79 §:n 2 momentissa tarkoitettuun sakkopalveluun pääsemisen epäamisestä.

89 §. *Muutoksenhakukielto.* Muutoksenhakukielto säädettäisiin koskemaan päätöksiä tai viranomaistoimia, jotka ovat lähellä tosiasiallista hallintotoimintaa. Tosiasiallisella hallintotoiminnalla on hallintolaissa tarkoitettu sellaista viranomaistoimintaa, jolla ei tavoitella varsinaisia oikeusvaikutuksia ja jossa ei tehdä varsinaista hallintopäätöstä. Silti tosiasiallinen hallintotoimintakin voi sisältää julkisen vallan käyttöä, jolla puututaan yksilön perusoikeuksiin. Ehdotetun pykälän mukaan rikoksesta epäillyllä tai tuomitulla ei olisi oikeutta tehdä oikaisuvaatimusta eikä valitusta seuraavista päätöksistä: 1) 10 §:ssä tarkoitettu epäillyn pyynnöstä laatia seuraamusselvitys ja arviosta epäillyn soveltuvuudesta yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiseen; 2) 11, 14, 15, 46, 48 ja 80 §:ssä tarkoitettu täytäntöönpanosuunnitelman sisällöstä; 3) 18 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettu täytäntöönpanon lykkäyksen tai keskeytyksen epäämisestä; 4) 22 §:n 1 momentissa tarkoitettu tilapäisen poikkeamisen velvollisuudesta osallistua toimintaan tai pysyä asunnossa epäämisestä; 5) 24 §:ssä tarkoitettu suullisen tai kirjallisen huomautuksen antamisesta; 6) 25, 40, 52, 64, 69, 75 ja 81 §:ssä tarkoitettu toimenpiteisiin ryhtymisestä törkeän velvollisuuksien rikkomisen saattamiseksi syyttäjän ja tuomioistuimen käsiteltäväksi sekä siihen mahdollisesti liittyvästä täytäntöönpanon aloittamisen kieltämisestä tai keskeyttämisestä; sekä 7) 76 §:ssä tarkoitettu täytäntöönpanon lakkauttamisen epäämisestä.

90 §. *Oikaisuvaatimus.* Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin menettelystä oikaisuvaatimuksen tekemisessä. Oikaisuvaatimus olisi tehtävä kirjallisesti seitsemän päivän kuluessa siitä, kun päätös oikaisuvaatimusosoituksineen on annettu tuomitulle tiedoksi. Oikaisuvaatimus toimitettaisiin päätöksen tehneelle viranomaiselle. Säännös vastaisi oikaisuvaatimusmenettelyn yleisiä säännöksiä.

91 §. *Oikaisuvaatimuksen käsittely.* Oikaisuvaatimuksen ratkaisisi aluejohtaja. Rikosseuraamuslaitoksessa on kolme rikosseuraamusaluetta, joista kutakin johtaa aluejohtaja. Ehdotettu käsittely vastaisi vankeuslaissa olevaa ja siihen kaavailtujen muutoksenhakumahdollisuuden laajennusten mukaista päätöksentekotasoa. Oikaisuvaatimus olisi käsiteltävä kiireellisenä. Asian käsittelystä olisi muutoin voimassa, mitä hallintolaissa säädetään.

92 §. *Valitus hallinto-oikeuteen.* Ehdotettu pykälä sisältäisi säännökset menettelystä, kun oikaisuvaatimus on jo ratkaistu. Tuomitulla olisi oikeus hakea muutosta aluejohtajan oikaisuvaatimukseen antamasta päätöksestä valittamalla hallinto-oikeuteen. Valitus aluejohtajan päätöksestä tehtäisiin siihen hallinto-oikeuteen, jonka tuomiopiirissä päätös on tehty. Valitus olisi tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisäännöksiä. Pykälä vastaisi vankeuslain 20 luvun mukaista valitusmenettelyä.

93 §. *Valituksen käsittely hallinto-oikeudessa.* Valitusta käsitellessään hallinto-oikeus olisi päätösvaltainen yksijäsenisenä. Valitusasia on käsiteltävä kiireellisenä. Hallinto-oikeuden päätökseen ei saisi hakea muutosta valittamalla. Asian käsittelystä olisi muutoin voimassa, mitä hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Ehdotetun pykälän säännökset vastaisivat vankeuslain 20 luvun säännöksiä valituksen käsittelystä hallinto-oikeudessa.

94 §. *Oikaisuvaatimuksen ja valituksen vaikutus täytäntöönpanoon.* Pykälässä säädettäisiin oikaisuvaatimuksen ja valituksen vaikutuksesta 88 §:ssä tarkoitettu päätöksen täy-

täntöönpanoon. Pykälän mukaan oikaisuvaatimuksen tai valituksen tekeminen ei keskeyttäisi 88 §:ssä tarkoitetun päätöksen täytäntöönpanoa, ellei oikaisuvaatimusta käsittelevä aluejohtaja tai valitusta käsittelevä hallinto-oikeus toisin päättä. Pykälä vastaisi pääosin vankeuslain 20 luvun 13 §:n säännöksiä.

95 §. *Oikeusapu.* Ehdotetun 95 §:n mukaan tuomitulle voitaisiin 88 §:ssä tarkoitetussa asiassa myöntää oikeusapua niin kuin oikeusapulaissa (257/2002) säädetään. Oikeusapulain 10 §:n 1 momentissa tarkoitettua selvitystä taloudellisista olosuhteista ei kuitenkaan tarvitsisi esittää. Oikeusavun myöntämisestä päättäisi tuomioistuimien. Vastaavansiältöinen säännös on vankeuslain 20 luvun 15 §:ssä.

96 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset oikaisuvaatimuksen tekemisestä annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

17 LUKU: VOIMAANTULO- JA SIIRTYMÄSÄÄNNÖKSET

7.2 Laki rikoslain muuttamisesta

2 A LUKU: SAKOSTA, MUUNTORANGAISTUKSESTA JA RIKESAKOSTA

4 §. *Muuntorangaistuksen määrääminen.* Rikoslain 2 a luvun 4 §:ssä ovat säännökset sakon muuntorangaistuksen määräämisestä. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi täsmennys, jonka mukaan muuntorangaistuksen määrääminen olisi mahdollista vain tuomioistuimen sakkoon tuomitsemalle, jolta sakkoa ei ole saatu perityksi. Säännös rajaisi tässä momentissa säädetyn muuntamisen perussäännöksen ulkopuolelle rangaistusmääräysmenettelyssä annetut sakot. Rangaistusmääräysmenettelyssä annettuja sakkoja koskeva muuntokiello on voimassa olevassa laissa rikoslain 2 a luvun 6 §:n 4 momentissa. Se kumottaisiin. Nyt ehdotetun momentin toiseen virkkeeseen ehdotetaan täsmennystä, jonka mukaan maksamatta olevan sakon sijasta määrättävä muuntorangaistus voitaisiin panna täytäntöön vankeutena tai sakkopalveluna. Momentin viimeinen virke säilytettäisiin nykyisenä. Sen mukaan maksamaton uhkasakko, jota ei ole saatu perityksi, olisi muunnettava vankeudeksi, jos tuomioistuimien on tuominnut sen oikeudenkäynnin kulun turvaamiseksi tai ulosottoaaren (705/2007) nojalla. Muuta uhkasakkoa ei saisi muuntaa vankeudeksi.

Ehdotetun 2 momentin mukaan rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain (692/1993) mukaisessa menettelyssä määrätty sakko voitaisiin muuntaa vain, jos henkilölle rangaistusmääräysmenettelyssä määrätään saman rangaistussäännöksen rikkomisesta neljäs tai useampi sakko vuoden kuluessa. Voimassa olevassa laissa on siis rangaistusmääräysmenettelyssä annettujen sakkojen muuntokiello. On kuitenkin havaittu, että tilanteissa, joissa joku syyllistyy toistuvasti samanlaisiin ja rangaistusmääräysmenettelyssä käsiteltäviin rikoksiin, pitäisi olla mahdollisuus muuntaa sakko vankeudeksi. Käytännössä tämä säännös koskisi eniten toistuvasti näpistyksiin syyllistyviä henkilöitä. Toistuva samankaltaisten rikosten tekeminen pääsääntöisesti kertoisi sellaisesta piittaamattomuudesta lain käskyjä ja kielloja kohtaan, että muuntomahdollisuuden palautta-

mista pidetään perusteltuna. Laissa muuntomahdollisuudelle asetettu toistuvaisuuden toteamisen raja olisi siis se, että henkilö syyllistyy vuoden kuluessa neljännen tai useamman kerran samannimikkeiseen rikokseen ja hänelle on määrätty ja määrätään siitä rangaistusmääräysmenettelyssä sakko. Ehdotetun momentin lopussa olisivat vielä täsmennykset tilanteista, joista muuntomahdollisuutta ei olisi. Rangaistusmääräysmenettelyssä annettua muuta kuin edellä tarkoitettua sakkorangaistusta ei muunnettaisi. Rangaistusmääräysmenettelyssä annettua sakkoa ei muunnettaisi silloinkaan, kun tuomioistuimien on tuominnut sen rangaistusvaatimuksen vastustamista tai asianosaisen suostumuksen puuttumisen vuoksi seuranneessa oikeudenkäynnissä. Jos siis asianomistaja vastustaisi rangaistusmääräysmenettelyn käyttämistä ja asia menisi siitä syystä tuomioistuimen käsiteltäväksi, maksamatta olevaa sakkoa ei voitaisi muuntaa. Tätä pidetään kohtuullisena, koska muuntokielto tai muuntomahdollisuus ei voisi olla riippuvainen asianosaisen suostumuksesta. Ratkaisevaa tulisi olla asian ja tilanteen luonne.

6 §. *Sakon tai sen osan muuntamatta jättäminen.* Pykälän 1 momentti sisältäisi säännökset siitä, millä edellytyksillä tuomioistuin voisi jättää muuntorangaistuksen määräämättä. Säännöksen kolme ensimmäistä kohtaa ehdotetaan säilytettäväksi voimassa olevan lain mukaisina. Tämä edellytykset olisivat: 1) sakkoon johtanutta rikosta sen haitallisuus huomioon ottaen on kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä; 2) sakkoon johtanut rikos on tehty alle 18-vuotiaana; sekä 3) muuntorangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon sakotetun henkilökohtaiset olosuhteet, rikoksesta hänelle aiheutuneet muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat. Momenttiin esitetään lisättäväksi kolme uutta kohtaa. Ne koskisivat tilanteita, joissa sakotettu on ryhtynyt elämäntilanteensa kohentamiseen. Ehdotettujen 4 – 6 kohdan mukaan tuomioistuin voisi jättää sakon muuntamatta, jos: 4) sakotettu on maksanut huomattavan osan sakosta; 5) sakotettu on hakeutunut päihdehoitoon ja on osoittanut osallistuvansa hoitoon sille asetettujen tavoitteiden edellyttämällä tavalla; tai 6) sakotettu on käynnistänyt talous- ja velkaneuvonnasta annetussa laissa (713/2000) tarkoitettujen velkaneuvojen kanssa laaditun suunnitelman mukaisesti velkojen järjestelmisen ja hoitamisen.

Pykälään esitetään lisättäväksi momentti, jonka mukaan syyttäjälle varattaisiin tilaisuus lausua muuntamatta jättämisen perusteista.

Pykälän nykyinen 4 momentti, jonka mukaan rangaistusmääräysmenettelyssä annettua sakkorangaistusta ei muunneta vankeudeksi, kumottaisiin. Tähän asiaan liittyvä ehdotettu uusi säännös olisi edellä todetussa 4 §:n 2 momentissa.

7 §. *Uhkasakon muuntamatta jättäminen.* Rikoslain 2 a luvun 7 §:ssä on 6 §:ää vastaava säännös siitä, millä edellytyksillä tuomioistuin voi jättää maksamattoman uhkasakon muuntamatta. Myös tähän pykälään lisättäisiin edellä todetut perusteet sakon huomattavan osan maksamisesta, päihdehoitoon osallistumisesta sekä velkojen järjestelämisestä ja hoitamisesta.

6 LUKU: RANGAISTUKSEN MÄÄRÄÄMISESTÄ

9 §. *Valinta ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välillä.* Voimassa oleva rikoslain 6 luvun 9 §:n 2 momentti sisältää säännökset alaikäisenä tehdystä rikoksesta tuomittavan vankeuden ehdollisuudesta tai ehdottomuudesta. Säännöksen nojalla pyritään välttämään ehdottoman vankeuden käyttöä näissä tapauksissa. Ehdotonta vankeutta tuomitaan vain, jos painavat syyt sitä vaativat. Tässä ehdotuksessa esitetään momenttiin lisättäväksi säännös, joka velvoittaisi tuomioistuimen painavan syyn olemassaoloa harkitessaan ottamaan huomioon sen, että rikoksentekijä on sijoitettu lastensuojelulain (417/2007) 57 §:n mukaiseen lastensuojelulaitokseen. Säännöksen tarkoituksena olisi muun muassa ohjata seuraamusvalintaa toimivaksi todettuun järjestykseen, jossa nuori lastensuojelun ja ehdollisen vankeuden valvonnan keinot voisivat yhdessä saada aikaan tehokkaan ja vaikuttavan kontrollin ja tuen kokonaisuuden.

10 §. *Ehdollisen vankeuden oheisseuraamukset.* Ehdotetun pykälän 2 momenttiin esitetään kahta muutosta. Valvontaan määräämisen edellytyksiä muutettaisiin siten, että nykyisin edellytetyn sekä tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämisen että uusien rikosten ehkäisemisen tavoitteiden sijasta nämä tavoitteet voisivat olla vaihtoehtoisia. Valvontaan määräämiseen riittäisi, että edes toinen mainituista tavoitteista voisi täytyä valvonnan avulla. Momentin loppuun esitetään viittaussäännöksen muutosta siten, että viitattaisiin ehdotettuun yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annettuun lakiin.

10 a §. *Nuorisorangaistus.* Nuorisorangaistukseen tuomitsemista koskevan pykälän 1 momenttiin esitetään kolmea muutosta. Momentin johtolauseeseen voidaan tuomita-harkinnanvaraisuusmuotoilu esitetään muutettavaksi tuomitaan-muotoiluksi. Nuorisorangaistukseen tuomitsemiselle on momentissa säädetty tietyt edellytykset ja niiden täytyessä nuorisorangaistusta on tarkoitus käyttää. Tuomitsemisen edellytyksiä koskevaan 2 kohtaan esitetään täsmennystä, jonka mukaan nuorisorangaistukseen tuomitsemista harkittaessa tulisi todeta, onko ehdollista vankeutta valvontoiheen pidettävä riittävässä tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi. Säännös varmistaisi seuraamusvaihtoehtojen kokonaistarkastelun sekä osoittaisi selkeästi seuraamusten keskinäisen ankaruusasteen. Momentin lopussa oleva ja-sana esitetään muutettavaksi tai-sanaksi samoin kuin edellä 10 §:n 2 momentissa on todettu.

11 §. *Yhdyskuntapalvelu.* Pykälän 1 momenttiin esitetään lisättäväksi marraskuun 2011 alusta lukien käyttöön otettu valvontarangaistus osaltaan huomioon otettavaksi, kun harkitaan, onko esteitä tuomita yhdyskuntapalveluun. Esitetyn säännöksen mukaan rikoksentekijä, joka tuomitaan pituudeltaan määrättyyn, enintään kahdeksan kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomitaan sen sijasta yhdyskuntapalveluun, jollei ehdottomien vankeusrangaistusten, valvontarangaistusten, aiempien yhdyskuntapalvelurangaistusten tai muiden painavien syiden ole katsottava olevan esteenä yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle.

Pykälän 2 momentti säilyisi voimassa olevan mukaisena.

Lakiin esitetään lisättäväksi uusi 3 ja 4 momentti. Kyse olisi edellä yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskevan lakiehdotuksen 37 §:n 3 ja 4 momentin mukaisesta esityksestä ottaa käyttöön nuorille, alle 21-vuotiaana rikoksen tehneille suunnattu tiukennettu, valvonnalla tehostettu yhdyskuntapalvelu. Se olisi käytettävissä, kun tavanomainen yhdyskuntapalvelu ei enää tulisi kyseeseen. Mainitun pykälän yksityiskohtai-

sissa perusteluissa on käsitelty esitettyä järjestelyä puoltavia seikkoja. Rikoslain 6 luvun 11 §:ään ehdotettujen uusien momenttien mukaan punnittaessa aikaisempien rangaistusten merkitystä on yhdyskuntapalveluun tuomitsemista puoltavana perusteena otettava huomioon se, että rikos on tehty alle 21-vuotiaana. Kyse olisi niin kutsutun estevaikutuksen lievemmyydestä nuorilla verrattuna aikuisten yhdyskuntapalveluun. Yhdyskuntapalvelun käytön mahdollisuutta nuorelle pohdittaessa sallittaisiin siis useampi aikaisempi rangaistuskerta kuin aikuisille. Ehdotetun 4 momentin mukaan rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voitaisiin tuomita yhdyskuntapalvelun tehosteeksi valvontaan palvelun keston ajaksi, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten estämiseksi. Valvonta olisi siis yhdyskuntapalvelutuntien lisäksi suoritettava osuus kyseisessä seuraamuksessa. Valvonta kestäisi yhtä kauan kuin yhdyskuntapalvelu. Valvonnan kuukausittaisista enimmäismääristä olisi säädetty yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 37 §:n 4 momentissa siten, että valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saisi kuukausittain olla enintään 12 tuntia, erityisestä syystä kuitenkin enintään 24 tuntia. Kuukausittainen tuntimäärä voisi valvonnan aikana vaihdella sen mukaan kuin valvonnan täytäntöönpano edellyttää. Kyse olisi siis tavanomaista yhdyskuntapalvelua tiukemmasta seuraamuksesta.

7.3 Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain muuttamisesta

8 §. *Seuraamusselvityksen käsittely tuomioistuimessa.* Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä koskevan lain 8 §:n 2 momenttiin esitetään lisäystä, jonka mukaan tuomioistuimen olisi varattava myös nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen tuntevalle sosiaaliviranomaiselle tilaisuus toimia tuomioistuimessa kuultavana nuoren rikosasian käsittelyssä. Voimassa olevassa laissa tämä tilaisuus on varattu seuraamusselvityksen laitteelle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle tai hänen apunaan toimivalle henkilölle. Lisäys olisi tarpeellinen muun muassa rikoslain 6 luvun 9 §:n 2 momenttiin esitetyn muutoksen vuoksi. Kyse olisi siitä, että tuomioistuimen harkitessa, onko tapauksessa painavia syitä tuomita vankeusrangaistus ehdottomana, tulisi ottaa huomioon myös, onko rikosentekijä sijoitettu lastensuojelulain 57 §:n mukaiseen lastensuojelulaitokseen.

7.4 Laki sakon täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta

28 §. *Muuntorangaistusvaatimuksesta luopuminen.* Sakon täytäntöönpanosta annettuun lakiin esitetään tehtäväksi samat muuntamisesta luopumisen harkintaperustelisäykset kuin edellä rikoslain 2 a luvun 6 §:n momenttiin on esitetty tuomioistuimen osalta. Näin ollen syyttäjä saisi jättää vaatimatta muuntorangaistuksen määräämistä maksamattoman sakon sijaan voimassa olevan lain mukaisten kolmen edellytyksen lisäksi myös, jos sakotettu on maksanut huomattavan osan sakosta, sakotettu on hakeutunut päihdehoitoon ja on osoittanut osallistuvansa hoitoon sille asetettujen tavoitteiden edellyttämällä taval-

---

la taikka sakotettu on käynnistänyt talous- ja velkaneuvonnasta annetussa laissa tarkoitun velkaneuvojan kanssa laaditun suunnitelman mukaisesti velkojen järjestelemisen ja hoitamisen.

7.5 Laki vankeuslain 3 luvun muuttamisesta

3 LUKU: RANGAISTUSAJAN LASKEMINEN

4 §. *Määräaikaisen vankeusrangaistuksen ja muuntorangaistuksen yhteenlaskeminen.* Vankeuslain 3 luvun 4 §:n 1 momenttiin esitetään muutosta, jolla muutettaisiin vankeusrangaistuksen ja muuntorangaistuksen suorittamisjärjestystä tilanteissa, joissa vangilla on suoritettavanaan sekä vankeusrangaistus että sakon muuntorangaistus. Voimassa olevan lain mukaan ensin tulee suoritettavaksi muuntorangaistus. Tässä yhteydessä esitetään, että tuomittu suorittaisi viimeiseksi muuntorangaistuksen. Muutosesityksen perusteluna olisi se, että vankeusrangaistuksen aikana sakotettu voisi esimerkiksi avolaitoksessa tekemästään työstä saamallaan palkalla maksaa sakon. Näin kyettäisiin vähentämään sakon suorittamista vankeutena.

8 Tarkemmat säännökset ja määräykset

9 Voimaatulo

10 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

LAKIEHDOTUKSET

1. LAKI YHDYSKUNTASEURAAMUSTEN TÄYTÄNTÖÖNPANOSTA¹

I OSA: YLEISET SÄÄNNÖKSET

1 luku: Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

1 §. *Sovelletamisala.* Tätä lakia sovelletaan *seuraavien, tuomioistuimen tuomitsemien yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon:*

- 1) yhdyskuntapalvelu;
- 2) valvontarangaistus;
- 3) ehdollinen vankeus, johon on oheisseuraamuksena liitetty valvonta;
- 4) nuorisorangaistus.

Tätä lakia sovelletaan myös seuraaviin seuraamusten täytäntöönpanomuotoihin:

- 1) valvottu koevapaus;
- 2) ehdonalaisen vapauden valvonta;
- 3) sakkopalvelu.

Tässä laissa tarkoitetaan tuomitulla 1 tai 2 momentissa tarkoitettua yhdyskuntaseuraamusta suorittavaa henkilöä.

2 §. *Yhdyskuntaseuraamuksen tavoite.* Yhdyskuntaseuraamuksen tavoitteena on tukea tuomittua hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi sekä *lisätä hänen valmiuksiaan elää rikoksetonta elämää.*

3 §. *Yhdyskuntaseuraamuksen sisältö.* *Yhdyskuntaseuraamus sisältää valvontaa sekä velvollisuuksia, rajoituksia, kieltoja ja muita ehtoja siten kuin tässä laissa tarkemmin säädetään. Yhdyskuntaseuraamukseen sisältyy myös toimintaa, joka määritellään tuomitun tarpeiden ja olosuhteiden sekä yhteiskunnan turvallisuuden edellyttämällä tavalla siten kuin tässä laissa säädetään.*

Yhdyskuntaseuraamuksen yksityiskohtaisesta sisällöstä määrätään 14 §:n mukaisessa täytäntöönpanosuunnitelmassa.

4 §. *Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun kohtelu.* *Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitua on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja hänen ihmisarvoaan kunnioittaen. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano ei saa aiheuttaa tuomitun oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista laissa säädetään tai jotka välttämättä seuraavat seuraamuksen täytäntöönpanosta.*

Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanossa tulee toimia siten, ettei tuomitulle tai hänen läheisilleen aiheudu seuraamuksen suorittamisesta tarpeettomasti haittaa.

---

¹ Lihavoidulla kursivilla on merkitty sellaiset säännökset, joita tai joiden kaltaisia ei ole voimassa olevassa lainsäädännössä.

5 §. *Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun velvollisuudet. Yhdyskuntaseuraamukseen tuomittu on velvollinen noudattamaan yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanossa edellytetyjä valvontavelvoitteita ja päihitteettömyysvaatimusta, osallistumaan yhdyskuntaseuraamuksen sisältönä olevaan toimintaan sekä täyttämään muut velvollisuudet siten kuin tässä laissa tarkemmin säädetään ja tämän lain nojalla tarkemmin määrätään.*

2 luku: Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoviranomainen ja -virkamiehet

6 §. *Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanosta huolehtiva viranomainen. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta huolehtii Rikosseuraamuslaitos.*

7 §. *Valvoja ja hänen apunaan toimiva henkilö. Yksittäisen yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanosta vastaa tehtävään nimetty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies (valvoja).*

Yhdyskuntaseuraamuksen tarkoituksenmukaisen täytäntöönpanon edistämiseksi valvojan avuksi voidaan määrätä tehtävään suostunut henkilö (*apupalvoja*), jolla on tehtävän hoitamiseen soveltuva rikosseuraamusalan, sosiaalialan, terveysalan tai kasvatustalan koulutus sekä työkokemus. Apupalvojan tehtävään voidaan määrätä muukin siihen sopiva henkilö, jos se on tarpeellista valvonnan järjestämiseksi.

Rikosseuraamuslaitos tekee apupalvojan kanssa sopimuksen tehtävän hoitamisesta sekä päättää hänelle valtion varoista maksettavasta palkkiosta ja kulukorvauksesta. Rikosseuraamuslaitoksen ja apupalvojan välille ei synny virka- eikä työsopimussuhdetta.

Apupalvojaan sovelletaan tehtävässään kielilakia (423/2003) ja rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä. Vahingonkorvausvastuusta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974).

8 §. *Valvojan ja apupalvojan tehtävät. Valvojan tehtävänä on:*

1) laatia ja antaa tuomitulle tiedoksi yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanosuunnitelma ja aikataulu *sekä viimeistään tässä yhteydessä tarkoin selvittää tuomitulle yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon liittyvät velvollisuudet ja rajoitukset sekä seuraamukset niiden rikkomisesta;*

2) tukea ja ohjata tuomittua;

3) valvoa tuomitulle tässä laissa säädettyjen ja tämän lain nojalla määrättyjen velvollisuuksien noudattamista;

4) olla tarvittaessa yhteydessä tuomitun huoltajaan, edunvalvojaan tai muuhun lailliseen edustajaan;

5) olla tässä laissa säädetyin tavoin ja tarvittavassa määrin yhteydessä tuomittuun;

6) olla yhteydessä puhelimitse ja tarpeen mukaan valvontakäynnein paikkaan, jossa tuomittu osallistuu yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon sisältyvään toimintaan;

7) ilmoittaa Rikosseuraamuslaitokselle tässä laissa säädettyjen tai tämän lain nojalla määrättyjen velvollisuuksien rikkomisesta sekä laatia selvitys asiasta;

8) huolehtia muista yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon vaatimista toimenpiteistä.

Apupalvojan tehtävänä on toimia valvojan apuna 1 momentissa säädetyissä tehtävissä. Apupalvojan on lisäksi noudatettava Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen hänelle antamia määräyksiä sekä ilmoitettava tälle, jos tuomittu ei täytä velvollisuuksiaan.

9 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset täytäntöönpanoviranomaisten tehtävistä ja apuvalvojan määräämiseen liittyvästä menettelystä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

3 luku: Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemisen ja määräämisen edellyttämä selvitys ja arviointi

10 §. *Seuraamusselvityksen pyytäminen, laatiminen ja sisältö.* Syyttäjä tai tuomioistuin pyytää Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvityksen, jos rikoksesta epäiltyä syytetään rikoksesta, josta todennäköisesti tuomitaan 1 §:n 1 momentissa tarkoitettu yhdyskuntaseuraamus. Rikosseuraamuslaitos voi myös rikoksesta epäillyn pyynnöstä laatia seuraamusselvityksen, jos siihen on painava syy.

Rikosseuraamuslaitos laatii rikoksesta epäillystä 1 momentissa tarkoitettua seuraamusselvityksen. Selvityksessä arvioidaan rikoksesta epäillyn kyky ja halukkuus suorittaa yhdyskuntaseuraamuksesta. *Selvitystä ja arviota tehtäessä otetaan huomioon rikoksesta epäillyn mahdollinen aikaisempi rikollisuus ja henkilökohtaiset olosuhteet sekä valvonnan ja rikoksettoman elämän tukemisen tarve. Näiden tietojen perusteella Rikosseuraamuslaitos arvioi, soveltuuko rikoksesta epäilty 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua yhdyskuntaseuraamuksen suorittajaksi.*

Rikosseuraamuslaitos laatii selvityksen ja arvion ehdotonta vankeusrangaistusta suorittavan soveltuvuudesta valvottuun koevapauteen tai sakkopalveluun. Selvityksen ja arvion laadinnassa otetaan huomioon 2 momentissa todetut seikat.

11 §. *Täytäntöönpanosuunnitelma. Jos Rikosseuraamuslaitos pitää 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuun yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemista perusteltuna taikka jos syyttäjä tai tuomioistuin sitä erikseen pyytää, seuraamusselvitykseen liitetään täytäntöönpanosuunnitelma, joka sisältää tiedot kyseisen yhdyskuntaseuraamuksen:*

- 1) valvontatavoista sekä mahdollisista muista valvontaan liittyvistä yksityiskohdista;*
- 2) mahdollisesta velvollisuudesta pysyä asunnossa tai muussa paikassa sekä liikkumisen rajoittamisesta;*
- 3) täytäntöönpanoon sisältyvästä työstä, palkattomasta työstä, kuntoutuksesta, koulutuksesta tai muusta toiminnasta sekä valvontatapaamisista;*
- 4) täytäntöönpanoon mahdollisesti liitettävistä tukitoimenpiteistä;*
- 5) suorittamisen alustavasta aikataulusta.*

12 §. *Tukitoimenpiteiden kartoittaminen ja yhteensovittaminen. Ryhtyessään 11 §:ssä tarkoitettuun täytäntöönpanosuunnitelman laadintaan tai 10 §:n 3 momentissa tarkoitettua selvityksen nojalla valvotun koevapauden tai sakkopalvelun taikka 73 §:n 1 momentissa tarkoitettua ehdonalaisen vapauden valvonnan täytäntöönpanoon Rikosseuraamuslaitoksen tulee tarvittavassa määrin yhdessä sosiaaliviranomaisen kanssa kartoittaa rikoksesta epäillyn elinolosuhteita ja tukitoimenpiteiden tarvetta. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano sekä tuomitun elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävät tukitoimet on sovittava yhteen.*

Edellä 1 momentissa tarkoitettuja tukitoimenpiteitä yhteen sovitettaessa kunta vastaa kunnallisten peruspalveluiden maksamisesta. Rikosseuraamuslaitos vastaa yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon liittyvien toimintojen maksamisesta.

13 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset seuraamusselvityksen ja täytäntöönpanosuunnitelman laatimismenettelystä sekä sisällöstä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

4 luku: Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon aloittaminen

14 §. *Täytäntöönpanosuunnitelman täsmentäminen, vahvistaminen ja tiedoksianto.* Rikosseuraamuslaitos laatii ja vahvistaa yhdyskuntaseuraamuksen täsmennetyn täytäntöönpanosuunnitelman viipymättä, kun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettu seuraamus on tullut lainvoimaiseksi tai 16 §:ssä tarkoitettulla tavalla täytäntöön pantavaksi taikka kun Rikosseuraamuslaitos on päättänyt 1 §:n 2 momentissa tarkoitettua yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanosta. Täsmennetty ja vahvistettu täytäntöönpanosuunnitelma sisältää koko yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon aikaa koskevat, 11 §:n mukaisessa vaiheessa laadittua täytäntöönpanosuunnitelmaa tarkemmat tiedot ja määräykset:

- 1) seuraamuksen täytäntöönpanon arvioidusta alkamispäivästä;
- 2) valvontatapaamisista;
- 3) sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tarpeellisista tukitoimista;
- 4) *yhdyskuntaseuraamuksen suorituspaikoista, joita ovat määrätty oleskelupaikka, yhdyskuntapalvelun palvelupaikka, sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämään hoitoon liittyvä hoitopaikka taikka muu toimintavelvollisuuden täyttämisaika;*
- 5) *toimintavelvollisuuden edellyttämistä työtehtävistä tai muun toiminnan sisällöstä;*
- 6) *kyseisen yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen erityisistä ehdoista, kuten liikumisrajoituksista sekä palvelupaikan ja palvelutehtävien olojen edellyttämistä erityisistä ehdoista;*
- 7) *seuraamuksen suorittamisen yksityiskohtaisesta aikataulusta;*
- 8) seuraamuksen suorittamisen päättämispäivästä;
- 9) *tuomitun elämänhallintaa edistävien tukitoimenpiteiden jatkuvuuden turvaamisesta rangaistuksen tultua suoritetuksi;*
- 10) muista vastaavista yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanolle välttämättömistä tiedoista, määräyksistä ja ehdoista.

Täytäntöönpanosuunnitelma on laadittava yhteistyössä tuomitun kanssa. Rikosseuraamuslaitos laatii lisäksi yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen viikoittaisen tai kuukausittaisen aikataulun.

Täytäntöönpanosuunnitelma annetaan tuomitulle tiedoksi henkilökohtaisesti. Samassa yhteydessä käydään tarvittavassa määrin läpi täytäntöönpanosuunnitelman yksityiskohtia sekä sen määräysten rikkomisen seuraamuksia.

15 §. *Täytäntöönpanosuunnitelman muuttaminen.* Olosuhteiden olennaisen muuttumisen tai muun siihen rinnastettavan hyväksyttävän syyn vuoksi Rikosseuraamuslaitos voi muuttaa täytäntöönpanosuunnitelmaa. Suunnitelmaa muutettaessa noudatetaan, mitä 14 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään.

16 §. *Täytäntöönpano ennen tuomion lainvoimaiseksi tuloa.* Edellä 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano voidaan aloittaa käräjäoikeuden tuomion perusteella, ennen kuin tuomio on tullut lainvoimaiseksi, jos tuomittu kirjalli-

sesti suostuu täytäntöönpanoon ja on tyytynyt tuomioon siltä osin kuin hänet on tuomittu yhdyskuntaseuraamukseen.

17 §. *Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon ryhtyminen.* Edellä 1 §:n 1 momentissa tai 1 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitettu yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano on aloitettava viipymättä ja yhdyskuntaseuraamus on suoritettava loppuun yhden vuoden ja kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun tuomio on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi. Useaa yhdyskuntaseuraamusta täytäntöön pantaessa määräaika on kuitenkin yksi vuosi ja kuusi kuukautta luettuna viimeisenä täytäntöönpanokelpoiseksi tulleesta tuomiosta. Edellä mainittuihin määräaikoihin ei lasketa aikaa, jonka täytäntöönpanon aloittaminen on ollut lykättynä tai täytäntöönpano keskeytettynä 18 tai 25 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Edellä 1 §:n 1 momentissa tai 1 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitettu yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen alkaa päivänä, jolloin on täsmennetyn täytäntöönpanosuunnitelman mukainen ensimmäinen valvontatapaaminen, työpalvelupäivä tai muuhun toimintaan osallistumisen päivä taikka käynnistyy muu yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon mukainen valvonta. Edellä 1 §:n 2 momentin 1 tai 2 kohdassa tarkoitetun yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen alkaa päivänä, jolloin henkilö päästetään vankilasta valvottuun koevapauteen tai ehdonalaan vapauteen.

18 §. *Täytäntöönpanon lykkäys tai keskeytys sekä suoritusajan pidentäminen tuomioistuimessa.* Rikosseuraamuslaitos voi lykätä tai keskeyttää 1 §:n 1 momentin 1, 2 tai 4 kohdassa tarkoitetun yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon määräajaksi, jos yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiselle on tuomitun muusta kuin lyhytaikaisesta sairaudesta, päihdekuntoutukseen osallistumisesta, asevelvollisuuden tai siviilipalveluksen suorittamisesta, lapsen hoitamisesta sairausvakuutuslaissa (1224/2004) tarkoitetun äitiys-, erityisäitiys-, isyy- tai vanhempainrahakauden aikana tai muusta näihin rinnastettavasta hyväksyttävästä syystä johtuva tilapäinen este. Rangaistusaika ei kulu lykkäyksen tai keskeytyksen aikana. Rikosseuraamuslaitos toteaa täytäntöönpanon lykkäystä edellyttävän esteen olemassaolon täytäntöönpanon aloittamisen yhteydessä ja täytäntöönpanon keskeytystä edellyttävän esteen olemassaolon täytäntöönpanon kuluessa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu täytäntöönpano voidaan lykätä myös silloin, kun aloittamiselle on ehdottoman vankeusrangaistuksen tai muun yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisesta johtuva este.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun lykkäyksen tai keskeytyksen pituus saa olla yhteensä enintään yksi vuosi.

Rikosseuraamuslaitoksen on peruutettava täytäntöönpanon lykkäys tai keskeytys, jos ilmenee, että lykkäyksen tai keskeytyksen edellytykset eivät enää ole olemassa.

Jos yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen ei ole muusta kuin 25 §:ssä tarkoitetusta syystä mahdollista 17 §:n 1 momentin mukaisen enimmäisajan kuluessa, Rikosseuraamuslaitoksen on ilmoitettava asiasta sille tuomioistuimelle, joka on ensimmäisenä oikeusasteena tuominnut henkilön kyseiseen yhdyskuntaseuraamukseen taikka jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee. Tuomioistuin voi pidentää yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoaikaa tai muuntaa yhdyskuntapalvelun tai valvontarangaistuksen suorittamatta olevan osan ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. Suorittamatta olevan ajan lyhyden, tuomitun vakavan sairauden, tapaturman tai muun vastaavan syyn vuoksi, jota ei voida lukea tuomitun syyksi, voidaan jo suoritettu yhdyskuntapalvelu tai valvontarangaistus katsoa rangaistuksen täydeksi suoritukseksi.

19 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset täytäntöönpanon aloittamisesta, lainvoimaa vailla olevan tuomion täytäntöönpanosta, täytäntöönpanosuunnitelman täsmenmäisyydestä, sisällöstä, vahvistamisesta, muuttamisesta ja tiedoksiannosta, toimintavelvollisuuden sisällöksi hyväksyttävästä toiminnasta sekä täytäntöönpanoon ryhtymisen, lykkäyksen ja keskeytyksen kirjaamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

5 luku: Yhdyskuntaseuraamuksen yleiset ehdot ja ehtojen rikkominen

20 §. *Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun yleiset velvollisuudet.* Tuomittu on velvollinen:

1) osallistumaan 14 §:ssä tarkoitetun täsmennetyn täytäntöönpanosuunnitelman laatimiseen;

2) antamaan valvojalle tai apuvalvojalle yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon kannalta tarpeelliset yhteystiedot sekä tiedot työstään, asumisestaan, koulutuksestaan, opiskelustaan, taloudellisesta tilanteestaan ja muista vastaavista seikoista sekä niissä tapahtuvista muutoksista;

3) pitämään täytäntöönpanosuunnitelman mukaisesti yhteyttä valvojaansa tai apuvalvojaansa ja saapumaan valvontatapaamisiin;

4) täyttämään toimintavelvollisuutensa täytäntöönpanosuunnitelman mukaisesti tekemällä työtä tai osallistumalla koulutukseen, kuntoutukseen, toimintaohjelmiin taikka muuhun vastaavaan, toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia ylläpitävään tai edistävään toimintaan;

5) noudattamaan päihitteettömyysvaatimusta siten kuin kunkin yhdyskuntaseuraamuksen osalta tässä laissa säädetään;

6) noudattamaan täytäntöönpanosuunnitelman mukaista velvollisuutta pysyä asunnossa tai muussa paikassa;

7) käyttäytymään asiallisesti valvontatapaamisissa ja toimintavelvollisuuden täyttämiseen liittyvissä tilanteissa ja tilaisuuksissa;

8) ilmoittamaan viivytyksettä Rikosseuraamuslaitokselle valvontatapaamiseen tai toimintavelvollisuuden täyttämiseen liittyvään tilanteeseen taikka tilaisuuteen saapumisen esteestä ja sen syystä sekä vaadittaessa esittämään esteen olemassaolosta asianmukainen todistus tai selvitys täytäntöönpanosuunnitelmassa määrättyllä tavalla;

9) toimittamaan Rikosseuraamuslaitokselle terveydentilastaan lääkärin antaman lausunnon, jos on perusteltua syytä epäillä terveydentilaa riittämättömäksi yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiseen;

10) noudattamaan täytäntöönpanosuunnitelman muitakin kuin edellä mainittuja ehtoja, Rikosseuraamuslaitoksen laatimaa yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen viikoittaista aikataulua sekä valvojan tai apuvalvojan antamia, yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon kannalta välttämättömiä määräyksiä.

21 §. *Päihteettömyyden valvonta.* Tuomittu on velvollinen päihteettömyytensä valvomiseksi vaadittaessa suorittamaan puhalluskokeen. Suorittaessaan 1 §:n 1 momentin 1 – 3 tai 1 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettua yhdyskuntaseuraamusta tuomittu on velvollinen vaadittaessa antamaan sylki- tai virtsanäytteen. Tällöin tuomittu voidaan myös velvoittaa saapumaan soveltuvaan Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön, terveystieteiden tai päihdehuoltolain (41/1986) mukaiseen yksikköön virtsanäytteen antamista varten.

Jos tuomittu valvontatapaamisen tai -käynnin taikka muun toimintavelvollisuuden täyttämistilanteen yhteydessä on ulkoisista merkeistä päätellen todennäköisesti alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen, Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen on kirjattava päihtymystilaa koskevat havainnot. Tuomittu voidaan myös velvoittaa 1 momentissa tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan. Jos päihtymystila on ulkoisista merkeistä päätellen ilmeinen, koetta tai näytettä ei tarvitse ottaa, ellei tuomittu sitä vaadi. Tuomitulta, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy puhalluskokeesta taikka sylki- tai virtsanäytteen antamisesta, voidaan määrätä otettavaksi verinäyte.

Jos tuomitun todetaan puhalluskokeen perusteella olevan alkoholin vaikutuksen alainen, Rikosseuraamuslaitoksen on ryhdyttävä 24 tai 25 §:ssä tarkoitettuihin toimenpiteisiin. Jos tuomitun sylki- tai virtsanäytteen perusteella todetaan käyttäneen päihdyttävää ainetta, tulos on varmistettava laboratoriossa, joka täyttää huumausainetestien tekemisestä säädetyt laatuvaatimukset. Samoin on meneteltävä, vaikka pikatestin tulos on negatiivinen, jos on perusteltua syytä epäillä päihtymystilaa. Jos varmistettu tulos osoittaa tuomitun käyttäneen huumausainelain (373/2008) 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua huumausainetta taikka lääkettä, jonka käyttämiseen hänellä ei ole oikeutta, Rikosseuraamuslaitoksen on ryhdyttävä 25 §:ssä tarkoitettuihin toimenpiteisiin.

22 §. *Tilapäinen poikkeaminen velvollisuudesta osallistua toimintaan tai pysyä asunnossa.* Tuomitulle voidaan yksittäistapauksessa antaa lupa tilapäiseen poikkeamiseen 14 §:n 1 momentissa tarkoitettuun täytäntöönpanosuunnitelmaan sisältyvästä velvollisuudesta, jos se on välttämätöntä tuomitun sairastumisen tai muun täytäntöönpanoon vaikuttavan ennalta arvaamattoman tapahtuman vuoksi. Tuomittu on velvollinen viivytyksettä ilmoittamaan edellä tarkoitettua syytä Rikosseuraamuslaitokselle.

Tuomittu voi poiketa 14 §:n 1 momentissa säädetyistä velvollisuudesta ilman etukäteen saatua lupaa, jos poikkeaminen on 1 momentissa tarkoitettua tilanteessa välttämätöntä pakottavista syistä. Tuomittu on velvollinen viivytyksettä ilmoittamaan edellä tarkoitettua syytä Rikosseuraamuslaitokselle.

23 §. *Nouto yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon edellyttämään tapaamiseen.* Jos 1 §:n 1 momentin 3 tai 4 kohdassa taikka 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettua yhdyskuntaseuraamusta suorittava tuomittu ilman valvojan tai apuvalvojan tiedossa olevaa hyväksyttävää syytä jättää saapumatta valvontatapaamiseen tai vastaavanlaiseen tilaisuuteen, ja on todennäköistä, että hän pyrkii välttelemään tapaamista, tuomittu voidaan noutaa valvojan tai apuvalvojan määräämään seuraavaan tapaamiseen. Poliisin on annettava noudon toteuttamiseksi virka-apua, jollei noutotoimenpiteitä ole pidettävä selvästi epätarkoituksenmukaisina.

Noudosta päättää pidättämiseen oikeutettu poliisimies Rikosseuraamuslaitoksen pyynnöstä. Noudettavaksi määrätty saadaan aikaisintaan kuusi tuntia ennen valvontatapaamista ottaa kiinni ja säilöön. Nouto on pyrittävä suorittamaan niin, ettei tuomittu sen

vuoksi joudu tarpeettomasti huomion kohteeksi. Tuomitua ei saa pitää kiinni otettuna tai säilössä kauempaa kuin valvontatapaamiseen noutaminen edellyttää.

24 §. *Velvollisuuksien rikkominen.* Jos tuomitun epäillään muutoin kuin jäljempänä 25 §:ssä tarkoitetulla tavalla rikkoneen 20 tai 21 §:ssä tarkoitettuja velvollisuuksiaan, Rikosseuraamuslaitoksen on tehtävä asiasta selvitys. Jos tuomitun todetaan menettelleen tässä laissa säädettyjen velvollisuuksiensa vastaisesti, Rikosseuraamuslaitoksen on annettava hänelle kirjallinen varoitus. Varoituksen antamisen yhteydessä tuomitulle on ilmoitettava, mitä varoituksen noudattamatta jättämisestä saattaa seurata. Jos velvollisuuksien rikkomisen todetaan olevan vähäistä eikä se ole toistuvaa, tuomitulle voidaan antaa suullinen tai kirjallinen huomautus.

25 §. *Törkeä velvollisuuksien rikkominen.* Jos tuomittu ei aloita seuraamuksen suorittamista tai jättää suorittamisen kesken, eikä hänellä ole menettelyynsä hyväksyttävää syytä, taikka hänelle annetusta kirjallisesta varoituksesta huolimatta uudelleen menettelee tässä laissa säädettyjen velvollisuuksiensa vastaisesti tai muutoin tahallisesti ja törkeästi rikkoo tässä laissa säädettyjä velvollisuuksiaan, Rikosseuraamuslaitoksen on ryhdyttävä toimenpiteisiin asian saattamiseksi syyttäjän ja tuomioistuimen käsiteltäväksi. Samalla on kiellettävä yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon aloittaminen tai keskeytettävä seuraamuksen täytäntöönpano, jos se on jo aloitettu.

26 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset epäillyn päihtymystilan toteamisesta ja kirjaamisesta, velvollisuuksien rikkomisen selvittämisestä ja kirjaamisesta sekä menettelystä velvollisuuksien rikkomistapauksissa annetaan valtioneuvoston asetuksella.

6 luku: Toimivaltuuksien käyttö ja päätöksenteko yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanossa

27 §. *Toimivaltuuksien käytön yleiset periaatteet.* Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta huolehtivan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen sekä hänen apunaan toimivan henkilön on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen.

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen sekä hänen apunaan toimivan henkilön tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä turvaamaan yhdyskuntaseuraamuksen asianmukainen suorittaminen.

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen sekä hänen apunaan toimivan henkilön on suoritettava yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon liittyvät tehtävänsä puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi.

28 §. *Tuomitun kuuleminen.* Tuomitulle on varattava tilaisuus lausua mielipiteensä ja antaa selityksensä yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon *edellytyksiä*, sisältöä ja ehtoja sekä tuomitun velvollisuuksien rikkomista koskevaa päätöstä tehtäessä noudattaen, mitä hallintolain (434/2003) 34 §:ssä säädetään.

29 §. *Päätösvalta.* Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja päättää toimenpiteistä, joita 25 §:ssä tarkoitettu törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta aiheutuu.

Yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja, työjärjestyksessä määrätty apulaisjohtaja tai rikosseuraamusesimies päättää 18 §:ssä tarkoitettua täytäntöönpanon aloittamisen lykähäyksestä ja keskeytyksestä, 21 §:ssä tarkoitettua verinäytteen ottamisesta, 23 §:ssä tarkoitettua noudon pyytämisestä, 24 §:ssä tarkoitettua varoituksen antamisesta sekä 61 §:n 3 momentissa ja 76 §:ssä tarkoitettua valvonnan lakkauttamisesta.

Täytäntöönpanopäällikkö tai työjärjestyksessä määrätty muu virkamies vastaa rangaistusajan laskemisesta ja päättää ehdonalaiseen vapauteen päästämistä.

Valvoja tai muu työjärjestyksessä tehtävään määrätty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies päättää muusta 21 §:ssä tarkoitettua päihitteettömyyden valvonnasta kuin verinäytteen ottamisesta, 22 §:ssä tarkoitettua seuraamuksen täytäntöönpanon tilapäisestä keskeytyksestä esteen vuoksi ja 24 §:ssä tarkoitettua suullisen tai kirjallisen huomautuksen antamisesta.

30 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset tuomitun kuulemisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

7 luku: Erinäiset säännökset

31 §. *Tiedonsaantioikeus.* Rikosseuraamuslaitoksella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada yhdyskuntaseuraamuksen tuomitsemisen edellytyksistä tuomioistuimelle annettavaa lausuntoa ja täytäntöönpanoa varten sosiaaliviranomaiselta tiedot, jotka koskevat tuomitun elinolosuhteita, päihiteiden käyttöä, päihdekuntoutusta, mielenterveyttä ja mielenterveyspalvelujen käyttöä sekä muut vastaavanlaiset tiedot, jotka ovat tarpeellisia yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa sekä tuomitun elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävien tukitoimien yhteensovittamista varten.

Rikosseuraamuslaitoksella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tässä laissa säädettyjä tehtäviään varten sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 20 §:n 1 momentissa tarkoituilta tahoilta tiedot, jotka ovat tarpeellisia yhdyskuntaseuraamuksen tuomitsemisen edellytyksistä tuomioistuimelle annettavaa lausuntoa ja täytäntöönpanoa sekä tuomitun elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävien tukitoimien yhteensovittamista varten.

32 §. *Matkakustannusten korvaaminen.* Rikosseuraamuslaitos maksaa rikoksesta epäillylle yhdyskuntaseuraamuksen edellytysten selvittämisestä ja täytäntöönpanosuunnitelman laatimisesta aiheutuneet tarpeelliset matkakustannukset. Rikosseuraamuslaitos maksaa tuomitulle täytäntöönpanoon kuuluvaan valvontaan ja toimintaan osallistumiseen liittyvät matkakustannukset, jos hän ei kykene niitä itse kohtuullisesti maksamaan eikä ole oikeutettu saamaan kustannusten kattamiseksi korvausta toimeentulotukena. Kustannukset maksetaan halvimman julkisen kulkuneuvon käyttämisestä aiheutuneiden kustannusten mukaan.

33 §. *Korvaus tuomitun aiheuttamasta vahingosta.* Toimintavelvollisuuden suorittamispaikalle ja sen henkilökuntaan kuuluvalla sekä sivullisella korvataan valtion varoista esine- ja henkilövahinko, jonka tuomittu on aiheuttanut huolimattomuudellaan yhdys-

kuntaseuraamukseen kuuluvaa palkatonta työtä tehdessään tai muuhun toimintaan osallistuessaan.

Rikosseuraamuslaitoksen on tehtävä selvitys 1 momentissa tarkoitettusta teosta. Korvauksen suorittaa Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitos voi maksaa korvauksena samasta esine- tai henkilövahingosta enintään 5 000 euroa.

34 §. *Etsintäkuulutus.* Jos yhdyskuntaseuraamukseen tuomittua ei tavata eikä hänen oleskelupaikkaansa saada selville, Rikosseuraamuslaitos voi antaa tuomitusta etsintäkuulutuksen. Tuomittua kehoitetaan etsintäkuulutuksessa viimeistään määräpäivänä ottamaan yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa varten yhteys Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimistoon. Etsintäkuulutuksessa on ilmoitettava, että muussa tapauksessa pannaan vireille menettely yhdyskuntaseuraamuksen muuntamiseksi ehdottomaksi vankeudeksi tai muuksi, kyseisen yhdyskuntaseuraamuksen ehtojen rikkomisesta säädetyksi seuraamukseksi.

35 §. *Virka-apu.* Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus saada virkatehtäväänsä suorittamiseksi poliisilta poliisilain (493/1995) mukaista virka-apua.

36 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset epäillylle tai tuomitulle aiheutuneiden matkakustannusten korvaamisesta, tuomitun aiheuttaman vahingon korvaamisen edellyttämästä vahinkotapahtuman selvittämisestä ja etsintäkuulutuksen antamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

II OSA: YHDYSKUNTASEURAAMUKSET

8 luku: Yhdyskuntapalvelu

37 §. *Yhdyskuntapalvelun sisältö ja kesto.* Yhdyskuntapalvelu on ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava rangaistus. Se sisältää vähintään 20 ja enintään 200 tuntia valvonnan alaisena tehtävää säännöllistä, palkatonta työtä.

Enintään 30 tuntia yhdyskuntapalvelurangaistuksesta voidaan suorittaa osallistumalla Rikosseuraamuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan *taikka sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämään, avohoitona toteutettavaan hoitoon. Edellä todetun toiminnan tai hoidon* tarkoituksena on vähentää tuomitun uusintarikollisuuden riskiä tai päihdeongelmia sekä lisätä tuomitun edellytyksiä suorittaa yhdyskuntapalvelurangaistus. Työn osuuden on kuitenkin oltava vähintään puolet tuomitusta rangaistuksesta.

Alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta tuomittu yhdyskuntapalvelu voi sisältää lisäksi valvontaa ja siihen liitettyjä, erityisesti nuorille suunnattuja sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta. Tällöin voidaan poiketa 2 momentissa säädetyistä rajoituksista.

Edellä 3 momentissa tarkoitettuja valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saa kuukausittain olla enintään 12 tuntia, erityisesti syystä kuitenkin enintään 24 tuntia. Kuukausittainen tuntimäärä voi valvonnan aikana vaihdella sen mukaan kuin valvonnan täytäntöönpano edellyttää.

38 §. *Yhdyskuntapalveluun tuomitseminen.* Yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen edellytyksistä säädetään rikoslain (39/1889) 6 luvun 11 §:ssä.

39 §. *Tuomitun erityiset velvollisuudet sekä päihitteettömyysvaatimus yhdyskuntapalvelua suoritettaessa.* Tuomitun tulee suorittaa hänelle annetut palvelutehtävät ja noudattaa palvelupaikan henkilöstön antamia ohjeita.

Tuomittu ei saa yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon alettua käyttää huumausainelain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettuja huumausaineita. Täytäntöönpanon alkamisella tarkoitetaan ajankohtaa, jolloin tuomittu on saanut tiedoksi 14 §:ssä tarkoitettun vahvistetun täytäntöönpanosuunnitelman. Tuomittu ei saa olla yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoon liittyvässä työ-, kuntoutus-, koulutus- tai muussa toimintapaikassa ja täytäntöönpanon edellyttämässä tilaisuudessa alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen.

40 §. *Yhdyskuntapalveluun kuuluvien velvollisuuksien törkeän rikkomisen seuraamus.* Jos syyttäjä arvioi, että yhdyskuntapalvelu olisi muunnettava **valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi** vankeusrangaistukseksi 25 §:ssä tarkoitetun menettelyn vuoksi, hänen on viipymättä esitettävä tätä koskeva vaatimus sille tuomioistuimelle, joka on ensimmäisenä oikeusasteena tuominnut henkilön yhdyskuntapalveluun taikka jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee.

Jos tuomioistuin toteaa tuomitun menetelleen 25 §:ssä tarkoitetulla tavalla, se **voi muuntaa** yhdyskuntapalvelun suorittamatta olevan osan **valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi** vankeusrangaistukseksi. Edellä tarkoitettujen muuntorangaistusten vähimmäisaika on neljä päivää. Tuomioistuin voi muuntaa **valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi** vankeusrangaistukseksi myös sellaisen yhdyskuntapalvelun, jonka täytäntöönpano ei ole vielä alkanut.

41 §. *Este yhdyskuntapalvelun suorittamiselle.* Jos yhdyskuntapalvelun suorittaminen ei ole muusta kuin 25 §:ssä tarkoitetusta syystä mahdollista 17 §:n mukaisen enimmäisajan kuluessa, Rikosseuraamuslaitoksen on saatettava asia 40 §:n 1 momentissa tarkoitetun tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Tuomioistuin voi pidentää yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoaikaa tai muuntaa yhdyskuntapalvelun suorittamatta olevan osan **valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi** vankeusrangaistukseksi. Erityisistä syistä voidaan jo suoritettu palvelu katsoa rangaistuksen täydeksi suoritukseksi.

42 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän, avohoitona toteutettavan hoidon edellyttämistä valmistelu- ja toiminnan toteutustoimenpiteistä sekä yhdyskuntapalvelupaikan järjestäjästä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

9 luku: Valvontarangaistus

43 §. *Valvontarangaistuksen sisältö ja kesto.* Valvontarangaistuksen suorittamista valvotaan teknisillä välineillä ja muilla tässä laissa säädetyillä tavoilla.

Valvontarangaistuksen sisältönä on tuomitun velvollisuus pysyä asunossaan **tai muussa määrättyssä oleskelupaikassa** sekä osallistua hänelle määrättyyn toimintaan.

Toiminta on Rikosseuraamuslaitoksen järjestämää tai hyväksymää toimintaa taikka sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämää, laitossijoituksena tai avohoitona toteutettavaa hoitoa. Valvontarangaistus voidaan panna täytäntöön *tuomitun asunnon sijasta tai ohella* muussakin sopivassa paikassa, jossa tuomittu on hoidettavana tai jossa hän muutoin oleskelee. Tuomittu saa poistua asuntonsa *tai muun hänelle määrätyn oleskelupaikan* ulkopuolelle ainoastaan 14 §:ssä tarkoitetussa täytäntöönpanosuunnitelmassa ja viikoittaisessa aikataulussa määrättyllä tavalla, jollei 22 §:stä muuta johdu.

Työtä ja muuta toimintaa on oltava vähintään 10 ja enintään 40 tuntia viikossa siten kuin 14 §:ssä tarkoitetussa täytäntöönpanosuunnitelmassa määrätään. Velvollisuus osallistua työhön tai muuhun toimintaan voidaan vahvistaa tätä suuremmaksi, mutta enintään 50 tunniksi viikossa, jos siihen on toiminnan sisällöstä, matka-ajoista taikka muusta vastaavasta seikasta johtuva erityinen syy.

Työ ja muu toiminta on ajoitettava muuksi kuin kello 21:n ja kello 6:n väliseksi ajaksi, jollei täytäntöönpanosuunnitelmassa työstä tai toiminnasta aiheutuvasta syytä toisin määrätä.

44 §. *Valvontarangaistukseen tuomitseminen.* Valvontarangaistukseen tuomitsemisen edellytyksistä säädetään rikoslain 6 luvun 11 a §:ssä.

Tuomioistuimien saa tuomita rikoksesta epäillyn valvontarangaistukseen vain, jos siihen on tuomioistuimen arvion mukaan 10 §:ssä ja 46 §:n 1 momentissa tarkoitetun selvityksen perusteella edellytykset ja tuomioistuimelle on ennen rangaistuksen tuomitsemista toimitettu valvontarangaistuksen täytäntöönpanosuunnitelma.

45 §. *Valvonta.* Tuomittua valvotaan hänen asuntoonsa *tai muuhun hänelle määrättyyn oleskelupaikkaan* asennettavilla, tuomitun haltuun annettavilla taikka tuomitun ylle ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävillä teknisillä välineillä taikka tällaisten välineiden yhdistelmällä. Tässä tarkoitettu tekninen väline ei saa mahdollistaa kotirauhan piiriin ulottuvaa, pakkokeinolain (450/1987) 5 a luvun 1 §:ssä tarkoitettua teknistä kuuntelua eikä teknistä katselua.

Rikosseuraamuslaitoksen on pidettävä riittävästi yhteyttä tuomittuun ja paikkaan, jossa tuomittu osallistuu hänelle määrättyyn toimintaan, sekä tehtävä valvontakäyntejä tuomitun asuntoon *tai muuhun hänelle määrättyyn oleskelupaikkaan* ja paikkaan, jossa tuomittu osallistuu toimintaan. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä ja hänen seurassaan olevalla 7 §:n 2 momentissa tarkoitetulla apuvalvojalla on oikeus asunnossa *tai määrättyssä oleskelupaikassa* pysymisvelvollisuuden ja päihitteettömyyden valvomiseksi ennalta ilmoittamatta päästä tuomitun asuntoon *tai muuhun hänelle määrättyyn oleskelupaikkaan*. Valvontakäynneillä on vältettävä aiheettoman huomion herättämistä. Valvonta on toteutettava puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

Tuomitun ollessa sijoitettuna 43 §:n 2 momentin mukaisesti laitoshoitoon, laitoksen nimeää valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta laitoksen osalta vastaavan yhteys henkilön. Yhteys henkilön tulee ilmoittaa valvontarangaistuksen valvojalle tai jos häntä ei tavoiteta, muulle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle havaitsemistaan hoidon ehtojen tai velvoitteiden rikkomisesta.

46 §. *Valvontarangaistukseen liittyvien edellytysten selvittäminen ja täytäntöönpanosuunnitelma.* Rikosseuraamuslaitoksen on syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä selvi-

tettava valvontarangaistuksen tuomitsemisen kannalta merkitykselliset epäillyn henkilökohtaiset olosuhteet ja muut valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytykset **siten kuin 10 §:ssä säädetään. Lisäksi** valvontarangaistukseen tuomitsemisen edellytyksiä koskevassa selvityksessä on oltava **Rikosseuraamuslaitoksen:**

- 1) arvio rikoksesta epäillyn asunnon **tai muun oleskelupaikan** soveltuvuudesta valvontarangaistuksen suorittamiseen;
- 2) arvio **valvontarangaistuksen sisältönä olevaan** toimintaan osallistumisen aiheuttamasta liikkumisen tarpeesta asunnon **tai muun tuomitulle määrättävän oleskelupaikan** ulkopuolella;
- 3) selvitys mahdollisista muista epäillylle aikaisemmin tuomituista valvontarangaistuksista;
- 4) lausunto siitä, onko valvontarangaistuksen tuomitseminen perusteltua rikoksesta epäillyn sosiaalisten valmiuksien ylläpitämiseksi tai edistämiseksi.

Jos Rikosseuraamuslaitos pitää valvontarangaistusta perusteltuna taikka syyttäjän tai tuomioistuin sitä erikseen pyytää, selvitykseen liitetään täytäntöönpanosuunnitelma, johon on sisällytettävä **14 §:ssä säädettyjen tietojen lisäksi:**

- 1) tieto valvontarangaistuksen suorittamiseen tarkoitetusta asunnosta **tai muusta tuomille määrätystä oleskelupaikasta;**
- 2) tieto työn, kuntoutuksen tai muun toiminnan sekä valvontatapaamisten viikoittaisesta tuntimäärästä;
- 3) tieto toimintaan osallistumisen aiheuttamasta asunnosta **tai muusta tuomille määrätystä oleskelupaikasta** liikkumisen määrästä ja liikkumisen ajoittumisesta.

47 §. *Menettely valvontarangaistuksen edellytysten selvittämisessä ja täytäntöönpanosuunnitelmaa tehtäessä.* Rikoksesta epäillyn on annettava suunnitelman laatimista varten tarpeelliset tiedot käyttämästään lääkityksestä.

Täytäntöönpanosuunnitelmaan on liitettävä valvontarangaistuksen suorittamiseen käytettäväksi suunnitellussa asunnossa asuvien täysi-ikäisten kirjallinen suostumus valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon ja täytäntöönpanoon liittyviin valvontakäynteihin asunnossa. Suostumuksen tulee sisältää rikoslain 6 luvun 11 a §:n 2 momentissa tarkoitettu vakuutus siitä, että suostumus on annettu omasta vakaasta tahdosta. Alle 18-vuotiaan mielipide on selvitettävä ja häntä on kuultava yhteistyössä lastensuojeluviranomaisten kanssa siten kuin lastensuojelulain (417/2007) 20 §:ssä säädetään. Mielipide on kirjattava suunnitelmaan liitettävään asiakirjaan. Valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon ei saa ryhtyä, jos alaikäinen perustellusta syystä vastustaa täytäntöönpanoa ja hän on ikänsä ja kehitystasonsa puolesta kypsä arvioimaan asiaa.

48 §. *Täytäntöönpanosuunnitelman täsmentäminen.* Rikosseuraamuslaitos laatii ja vahvistaa **yhdykskuntaseuraamuksen täsmennetyn täytäntöönpanosuunnitelman 14 §:n mukaisesti. Lisäksi suunnitelma sisältää valvontarangaistuksen osalta** tarkemmat tiedot ja määräykset:

- 1) tuomitun asunnosta **tai muusta hänelle määrätystä oleskelupaikasta;**
- 2) 20 §:n 4-kohdassa tarkoitetun toiminnan sisällöstä, viikoittaisesta tuntimäärästä ja tarpeellisista matka-ajoista;
- 3) valvonnasta ja sen edellyttämistä teknisistä valvontavälineistä;
- 4) ajasta, jonka tuomittu on velvollinen pysymään asunnossaan **tai muussa hänelle määrättyssä oleskelupaikassa** sekä siitä, miten tämä aika ajoittuu;

5) tuomitun oikeudesta liikkua asuntonsa *tai muun hänelle määrätyn oleskelupaikan* ulkopuolella;

6) tuomitun henkilökohtaisten asioiden hoitamiseen varattavasta ajasta;

7) muista vastaavista valvontarangaistuksen täytäntöönpanolle välttämättömistä ehdoista.

49 §. *Valvontarangaistuksen suorittamisen alkamisaika ja pituuden laskeminen.* Valvontarangaistuksen suorittaminen alkaa päivänä, jona täsmennetyin täytäntöönpanosuunnitelman vahvistamisen jälkeen rangaistuksen täytäntöönpanossa tarpeelliset tekniset valvontavälineet on asennettu tai annettu tuomitun haltuun. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus päästä tuomitun asuntoon *tai muuhun tuomille määrättyyn oleskelupaikkaan* teknisten valvontavälineiden asentamista, korjaamista ja poisottamista varten. Muutoin valvontarangaistuksen pituuden laskemisessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä vankeuslain (767/2005) 3 luvun 1 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään.

50 §. *Tuomitun erityiset velvollisuudet sekä päihitteettömyysvaatimus valvontarangaistusta suoritettaessa.* Tuomittu on velvollinen:

1) käsittelemään huolellisesti 45 §:n 1 momentissa tarkoitettuja valvontavälineitä sekä noudattamaan niiden käytöstä annettuja ohjeita;

2) päästämään valvontatehtäväänsä suorittavan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen ja hänen seurassaan olevan apuvalvojan asuntoonsa.

Tuomittu ei saa täytäntöönpanon aikana käyttää huumausainelain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua huumausainetta, alkoholia eikä muuta päihdyttävää ainetta eikä olla päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen. Täytäntöönpanon alkamisella tarkoitetaan ajankohtaa, jolloin tuomittu on saanut tiedoksi 14 §:ssä tarkoitettua vahvistetun täytäntöönpanosuunnitelman.

51 §. *Turvatarkastus.* Tuomittu saadaan tarkastaa valvontarangaistuksen täytäntöönpanon turvallisuudesta huolehtimiseksi ja järjestyksen turvaamiseksi.

Turvatarkastuksessa Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus metallinilmaisinta, muuta vastaavaa teknistä laitetta tai koulutettua koiraä käyttäen taikka vaatteita tunnustelemalla tarkastaa tuomittu sen varmistamiseksi, ettei tuomitulla ole hallussaan esinettä tai ainetta, jolla voidaan aiheuttaa vaaraa henkilön turvallisuudelle taikka jonka hallussapito on muuten laissa tai lain nojalla kielletty.

Turvatarkastusta tekevällä Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus ottaa pois turvatarkastuksessa tai muuten löydetty 2 momentissa tarkoitettu esine ja aine. Pois otetut esineet ja aineet on luovutettava poliisille tai, jos siihen ei ole lain mukaan estettä, palautettava tuomitulle.

Turvatarkastuksessa on vältettävä aiheettoman huomion herättämistä. Tarkastus on tehtävä puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

52 §. *Muuhun kuin sakkorikokseen syyllistyminen törkeänä velvollisuuksien rikkomisena.* Jos tuomittu syyllistyy rikokseen, josta on seuraamuksena ankarampi rangaistus kuin sakkoa, Rikosseuraamuslaitoksen on ryhdyttävä toimenpiteisiin asian saattamiseksi tuomioistuimen käsiteltäväksi. Samalla on kiellettävä valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aloittaminen tai keskeytettävä rangaistuksen täytäntöönpano, jos se on aloitettu.

53 §. *Suostumuksen peruuttaminen ja olosuhteiden muutos.* Jos tuomitun kanssa samassa asunnossa asuva perustellusta syystä kirjallisesti peruuttaa 47 §:n 2 momentissa tarkoitetun suostumuksensa, Rikosseuraamuslaitoksen on selvitettävä, voidaanko valvontarangaistus panna täytäntöön muussa asunnossa *tai muussa tuomille määrättävässä oleskelupaikassa* vai onko asia saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi. Samoin on meneteltävä, jos tuomitun asunto vaihtuu tai olosuhteet hänen asunnossaan muuttuvat siten, ettei valvontarangaistuksen täytäntöönpanoa voida jatkaa.

Selvityksen tekemiseksi valvontarangaistuksen suorittaminen voidaan väliaikaisesti keskeyttää 25 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Selvitystä tehtäessä tuomittua ja samassa asunnossa asuvaa henkilöä on kuultava.

54 §. *Ehdonalainen vapaus ja koeaika.* Tuomittu päästetään ehdonalaan vapauteen noudattaen rikoslain 2 c luvun 5 – 7 §:n säännöksiä ja ottaen huomioon mahdollinen rikoslain 6 luvun 13 §:n nojalla tehtävä vähennys. Samalla kertaa täytäntöön pantavia valvontarangaistuksia suorittava tuomittu päästetään ehdonalaan vapauteen, kun valvontarangaistuksista on pantu täytäntöön aika, joka saadaan laskemalla yhteen kustakin valvontarangaistuksesta siihen sovellettava rikoslain 2 c luvun 5 §:ssä tarkoitettu määräosa. Määräosaa laskettaessa päivän osaa ei oteta huomioon. Kun tuomittu päästetään ehdonalaan vapauteen, alkaa koeaika, joka on jäljellä olevan jäännösrangaistuksen pituinen.

Valvontarangaistuksen täytäntöönpanon viimeisenä päivänä Rikosseuraamuslaitos poistaa käytöstä ja ottaa haltuunsa valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa käytetyt tekniset valvontalaitteet.

Jos tuomittu tekee koeaikana rikoksen, sovelletaan, mitä rikoslain 2 c luvun 14 §:ssä säädetään jäännösrangaistuksen määräämisestä täytäntöön pantavaksi.

55 §. *Menettely valvontarangaistuksen vankeudeksi muuntamisessa.* Rikosseuraamuslaitoksen on 25 ja 52 §:ssä tarkoitetussa tapauksessa viipymättä laadittava asiasta selvitys syyttäjälle. Selvitystä laadittaessa tuomitulle on annettava tilaisuus tulla kuulluksi. Jos syyttäjä katsoo tuomitun menetelleen mainitussa lainkohdassa tarkoitetulla tavalla, hänen on viipymättä saatettava asia käsiteltäväksi 18 §:n 3 momentissa tarkoitetussa tuomioistuimessa.

Tuomioistuimen on ennen asian ratkaisemista annettava tuomitulle tilaisuus tulla kuulluksi. Myös Rikosseuraamuslaitoksen edustajalle on varattava tilaisuus antaa lausuntonsa, jollei tämä ole asian käsittelyn kannalta selvästi tarpeetonta. Asia voidaan ratkaista tuomitun poissaolosta huolimatta. Käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Muutoin noudatetaan, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään.

Valitus, jolla haetaan muutosta tuomioistuimen tämän pykälän nojalla tekemään ratkaisuun, on käsiteltävä kiireellisenä.

56 §. *Valvontarangaistuksen sijaan tuomittava rangaistus.* Jos tuomioistuin toteaa tuomitun menetelleen 25 tai 52 §:ssä tarkoitetulla tavalla, sen on muunnettava valvontarangaistuksesta suorittamatta oleva osa ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi, jonka vähimmäisaika on neljä päivää.

Jos tuomitun suorittavana on ollut useita valvontarangaistuksia, yhteenlaskettujen valvontarangaistusten suorittamatta oleva osa on muunnettava ehdottomaksi vankeudeksi. Jos muunnettu vankeusrangaistus johtaisi eri määräosien soveltamiseen, täytän-

töönpanossa noudatetaan, mitä rikoslain 2 c luvun 6 §:ssä säädetään ehdonalaisesta vapauttamisesta yhteisestä rangaistuksesta.

57 §. *Valvojan ja apuvalvojan erityiset tehtävät valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa.* Valvojan tehtävänä on:

1) tehdä sekä ennalta ilmoitettuja että ennalta ilmoittamattomia valvontakäyntejä tuomitun asuntoon *tai muuhun tuomitulle määrättyyn oleskelupaikkaan*;

2) olla tarvittaessa yhteydessä tuomitun kanssa samassa asunnossa asuviin ja alle 18-vuotiaan tuomitun huoltajaan, edunvalvojaan tai muuhun lailliseen edustajaan *sekä muun tuomitulle määrätyn oleskelupaikan yhteyshenkilöön.*

Apuvalvojan tehtävänä on toimia valvojan apuna 1 momentissa säädetyissä tehtävissä. Apuvalvojalla on oikeus tehdä valvontakäyntejä tuomitun asuntoon *tai muuhun tuomitulle määrättyyn oleskelupaikkaan* ainoastaan valvojan tai muun Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen seurassa.

Valvojan ja apuvalvojan on kohdeltava asianmukaisesti tuomitun kanssa samassa asunnossa asuvia *tai muussa tuomitulle määrättyssä oleskelupaikassa oleskelevia* sekä huolehdittava siitä, ettei heille aiheudu tarpeettomasti haittaa valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta.

58 §. *Keskusvalvonnan järjestäminen.* Rikosseuraamuslaitos järjestää valvontarangaistuksen täytäntöönpanon keskusvalvonnan valtakunnallisesti ja alueellisesti. Rikosseuraamuslaitos voi myös hankkia ja tehdä sopimuksia keskusvalvonnan tietojärjestelmistä, niiden ylläpidosta sekä tietojärjestelmän teknisestä valvonnasta ja hälytysten lähetys-, vastaanottamis- ja välityspalveluista yksityiseltä palvelun tuottajalta, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. Sopimuksessa tulee määritellä valvonnassa käytettävät tietojärjestelmät, ohjelmistot, keskusvalvonnassa suoritettavat tehtävät, tehtäviä hoitava henkilöstö ja muut vastaavat keskusvalvonnan asianmukaisen hoitamisen kannalta tarpeelliset seikat. Rikosseuraamuslaitoksen on huolehdittava, että työntekijöillä on tehtävässä tarvittava koulutus ja kokemus. Rikosseuraamuslaitos valvoo toiminnan asianmukaisuutta ja vastaa siitä, että keskusvalvontaa hoidetaan luotettavasti ja ammattitaitoisesti.

Jos keskusvalvontaa hoidetaan 1 momentissa tarkoitettulla tavalla sopimuksen perusteella, oikeudesta päättää keskusvalvonnassa syntyvien asiakirjojen luovuttamisesta säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 14 §:n 1 momentissa ja keskusvalvontatoimintaa hoitavan yrityksen työntekijän vaitiolovelvollisuudesta saman lain 23 §:ssä. Keskusvalvontatoimintaa hoitavan yrityksen työntekijällä ei ole oikeutta päästä Rikosseuraamuslaitoksen rekistereihin. Työntekijään sovelletaan tämän tehtävässä kielilakia ja rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä.

59 §. *Tarkemmat säännökset ja määräykset.* Tarkemmat säännökset sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän hoidon edellyttämistä valmistelutoimista sekä hoitoon liittyvistä valvonta- ja toteutustoimenpiteistä, turvatar- kastuksesta ja sen kirjaamisesta sekä menettelystä ehdonalaiseen vapauteen päästäm- isessä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö voi antaa tarkemmat määräykset rangaistusajan laskemisesta.

60 §. *Viittaussäännös.* Siviilipalveluslain (1446/2007) 74 tai 75 §:n taikka asevelvollisuuslain (1438/2007) 118 §:n nojalla tuomittavan vankeusrangaistuksen sijasta voidaan tuomita valvontarangaistus, jos rikoslain 6 luvun 11 a §:ssä säädetty edellytykset täyttyvät. Tällaisen valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon sovelletaan, mitä siviilipalveluslain 74 ja 75 §:ssä, 81 §:n 2 – 4 momentissa ja 82 – 85 §:ssä sekä asevelvollisuuslain 118 §:ssä säädetään vankeusrangaistuksesta ja ehdonalaisesta vapauttamisesta. Muilta osin valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon sovelletaan tätä lakia.

10 luku: Ehdollisen vankeuden valvonta

61 §. *Ehdollisen vankeuden valvonnan sisältö ja kesto.* Ehdollisen vankeuden valvonta on tuomioistuimen alle 21-vuotiaana rikoksen tehneelle ehdollisen vankeuden tehosteeksi tuomitsema yhden vuoden kolmen kuukauden pituinen oheisseuraamus. Valvonta sisältää valvojan tai apuvalvojan ja tuomitun säännöllisiä tapaamisia. Tapaamisten tarkoituksena on seurata tuomitun olosuhteita ja niissä tapahtuvia muutoksia sekä parantaa tuomitun kykyä elää rikoksetonta elämää. Valvontaan voi sisältyä myös sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä tai ohjelmia.

Valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saa kuukausittain olla enintään 12 tuntia, erityisestä syystä kuitenkin enintään 24 tuntia. Kuukausittainen tuntimäärä voi valvonnan aikana vaihdella sen mukaan kuin valvonnan tarkoituksenmukainen täytäntöönpano edellyttää.

Ehdollisen vankeuden valvonnan valvonta-aika päättyy viimeistään, kun ehdollisen vankeuden koeaika loppuu. Jos valvonta-ajan kestänyt vähintään kuusi kuukautta on käynyt ilmeiseksi, ettei valvonnan jatkaminen ole tarpeen, Rikosseuraamuslaitos voi valvojan esityksestä lakkauttaa valvonnan.

62 §. *Ehdollisen vankeuden valvontaan tuomitseminen.* Ehdollisen vankeuden valvontaan tuomitsemisen edellytyksistä säädetään rikoslain 6 luvun 10 §:n 2 momentissa. Tuomitsemista edeltävistä selvitystoimenpiteistä säädetään nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetussa laissa (633/2010).

63 §. *Päihitteettömyysvaatimus.* Tuomittu ei saa olla valvontatapaamisissa eikä valvonnan täytäntöönpanon edellyttämässä toiminnassa tai edellyttämässä tilaisuuksissa alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen.

64 §. *Ehdollisen vankeuden valvontaan kuuluvien velvollisuuksien törkeän rikkomisen seuraamus.* Jos tuomittu rikkoo valvontaan kuuluvia velvollisuuksiaan 25 §:ssä tarkoitettulla tavalla, Rikosseuraamuslaitoksen on viipymättä ilmoitettava asiasta syyttäjälle, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta valvonnan tarkoituksen kannalta.

Jos syyttäjä arvioi, että ehdollisen vankeuden valvonnan valvonta-aikaa olisi pidennettävä 25 §:ssä tarkoitettuna menettelyn vuoksi, hänen on viipymättä esitettävä tätä koskeva vaatimus sille tuomioistuimelle, joka on ensimmäisenä oikeusasteena tuominnut henkilön ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan taikka jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee.

Jos tuomioistuin toteaa tuomitun menettelleen 25 §:ssä tarkoitettulla tavalla ja jos siihen tuomittuun liittyvät ja rikkomukseen johtaneet syyt kokonaisuutena arvioiden on erityistä syytä, se voi pidentää valvonta-aikaa yhteensä enintään kuudella kuukaudella.

65 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset valvonnan lakkauttamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

11 luku. Nuorisorangaistus

66 §. *Nuorisorangaistuksen sisältö ja kesto.* Nuorisorangaistus on tuomioistuimen 15–17 -vuotiaalle rikoksentehtäjälle tuomitsema vähintään neljän kuukauden ja enintään yhden vuoden pituinen seuraamus, joka sisältää valvontaa ja siihen liitettyjä, erityisesti nuorille suunnattuja sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta. Nuorisorangaistus sisältää myös valvonnassa tapahtuvaa työelämään ja työn tekemiseen perehtymistä, jollei sitä ole pidettävä ilmeisen tarpeettomana tai se ole erityisen vaikeasti järjestettävissä.

Nuorisorangaistuksen täytäntöönpanoon kuuluvia tilaisuuksia, joihin seuraamusta suorittava on velvollinen osallistumaan, saa viikoittain olla enintään kahdeksan tuntia. Viikoittainen tuntimäärä voi seuraamuksen aikana vaihdella täytäntöönpanon edellyttämällä tavalla.

67 §. *Nuorisorangaistukseen tuomitseminen.* Nuorisorangaistukseen tuomitsemisen edellytyksistä säädetään rikoslain 6 luvun 10 a §:ssä. Tuomitsemista edeltävistä selvitystoimenpiteistä säädetään nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annettusalaissa.

68 §. *Päihteettömyysvaatimus.* Tuomittu ei saa olla valvontatapaamisissa, seuraamuksen täytäntöönpanoon liittyvässä työ-, kuntoutus-, koulutus- tai muussa toimintapaikassa ja täytäntöönpanon edellyttämässä tilaisuuksissa alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen.

69 §. *Nuorisorangaistukseen kuuluvien velvollisuuksien törkeän rikkomisen käsittely.* Jos tuomittu rikkoo seuraamukseen kuuluvia velvollisuuksiaan 25 §:ssä tarkoitetulla tavalla, Rikosseuraamuslaitoksen on viipymättä ilmoitettava asiasta syyttäjälle.

Jos syyttäjä katsoo tuomitun menetelleen 25 §:ssä tarkoitetulla tavalla, hänen tulee viipymättä saattaa asia käsiteltäväksi 18 §:n 3 momentissa tuomioistuimessa.

Tuomioistuimen on ennen asian ratkaisemista kuultava tuomittua henkilökohtaisesti. Myös Rikosseuraamuslaitoksen edustajalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei tämä ole asian käsittelyn kannalta selvästi tarpeetonta. Muutoin noudatetaan soveltuvin osin, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään.

Valitus, johon haetaan muutosta tuomioistuimen tämän pykälän nojalla tekemään ratkaisuun, on käsiteltävä kiireellisenä.

70 §. *Nuorisorangaistukseen kuuluvien velvollisuuksien törkeän rikkomisen seuraamus.* Jos tuomioistuin toteaa tuomitun menetelleen 25 §:ssä tarkoitetulla tavalla, sen tulee tuomita hänet suorittamatta jääneen nuorisorangaistuksen osan sijasta muuhun rangaistukseen.

Uuden rangaistuksen lajia valittaessa on harkinnassa otettava huomioon tuomitun ikä, suorittamatta jäänyt nuorisorangaistuksen osa, tuomitavan moitittavan menettelyn vakavuusaste ja nuorisorangaistuksen tuomitsemiseen johtaneen rikoksen laatu.

Jos nuorisorangaistus on jäänyt kokonaan tai huomattavassa määrin suorittamatta ja jos siihen muutenkin on 2 momentissa mainitut harkintaperusteet huomioon ottaen myös kokonaisuutena arvioiden erityistä syytä, suorittamatta jääneen nuorisorangaistuksen osan tilalle voidaan tuomita ehdoton vankeusrangaistus.

71 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset työelämää ja työn tekemistä koskevaan perehtymiseen liittyvistä suorituspaikoista annetaan valtioneuvoston asetuksella.

12 luku: Valvottu koevapaus

Valvottua koevapautta koskevat uudistettavat säännökset ovat valmisteltavina erikseen oikeusministeriössä, joten tämä ehdotus ei sisällä valvotun koevapauden pykälää.

13 luku: Ehdonalaisen vapauden valvonta

72 §. *Ehdonalaisen vapauden valvonnan sisältö.* Ehdonalaisen vapauden valvonta sisältää valvojan tai apuvalvojan ja tuomitun säännöllisiä tapaamisia. Tapaamisten tarkoituksena on seurata tuomitun olosuhteita ja niissä tapahtuvia muutoksia sekä parantaa tuomitun kykyä elää rikoksetonta elämää. Valvontaan voi sisältyä myös sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä tai ohjelmia.

Valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saa kuukausittain olla enintään 12 tuntia, erityisen tuen ja valvonnan tarpeessa olevalla tuomitulla kuitenkin enintään 30 tuntia. Kuukausittainen tuntimäärä voi valvonnan aikana vaihdella sen mukaan kuin valvonnan tarkoituksenmukainen täytäntöönpano edellyttää.

Jos vanki asetetaan 73 §:n 1 momentin nojalla ehdonalaisen vapauden valvontaan, Rikosseuraamuslaitos laatii hyvissä ajoin ennen ehdonalaiseen vapauteen päästämistä yhteistyössä vangin kanssa täytäntöönpanosuunnitelman. Täytäntöönpanosuunnitelma on sovitettava yhteen rangaistusajan suunnitelman kanssa. Täytäntöönpanosuunnitelmaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin oltava yhteistyössä arviointikeskuksen, vankilan, vangin koti- ja asuinkunnan sekä muiden viranomaisten, yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa.

73 §. *Ehdonalaisen vapauden valvontaan asettaminen.* Ehdonalaiseen vapauteen päästettävä vanki asetetaan koeajaksi valvontaan, jos:

- 1) koeaika on pitempi kuin yksi vuosi;
- 2) rikos on tehty alle 21-vuotiaana;
- 3) *valvonta on erityisen perusteltua uusien rikosten ehkäisemiseksi;*
- 4) vanki itse sitä pyytää.

Vanki voidaan 1 momentissa säädetyn estämättä jättää asettamatta valvontaan, jos valvonta on sen tarkoitus huomioon ottaen vangin odotettavissa olevan maasta poistamisen, vakavan sairauden tai muun erityisen syyn vuoksi selvästi tarpeetonta. **Vanki voidaan jättää asettamatta valvontaan myös, jos hänellä ei hänen suorittamansa valvotun koevapauden ja muun selvityksen perusteella ole ilmeistä rikokseen syyllistymisen riskiä.**

74 §. *Päihdeettömyysvaatimus.* Tuomittu ei saa olla valvontatapaamisissa eikä valvonnan täytäntöönpanon edellyttämässä toiminnassa tai edellyttämässä tilaisuuksissa alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen.

75 §. *Ehdonalaisen vapauden valvontaan kuuluvien velvollisuuksien törkeän rikkomisen seuraamus.* Jos syyttäjä arvioi, että osa jäännösrangaistusta olisi tuomitun 25 §:ssä tarkoitetun menettelyn vuoksi pantava täytäntöön, hänen on viipymättä esitettävä tätä koskeva vaatimus sille tuomioistuimelle, joka on ensimmäisenä oikeusasteena ratkaissut ehdottomaan vankeuteen johtaneen rikosasian taikka jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee.

Jos tuomioistuin toteaa tuomitun menettelleen 25 §:ssä tarkoitetulla tavalla ja jos siihen tuomitun henkilöön liittyvät ja rikkomukseen johtaneet syyt kokonaisuutena huomioon ottaen on erityistä syytä, se voi määrätä jäännösrangaistusta pantavaksi täytäntöön vähintään neljä ja enintään 14 päivää.

76 §. *Ehdonalaisen vapauden valvonnan kesto.* Jos valvonta-ajan kestänyt vähintään kuusi kuukautta on käynyt ilmeiseksi, että tuomitun elämänolosuhteet ovat vakiintuneet, tuomitulla ei ole ilmeistä rikokseen syyllistymisen riskiä eikä valvonnan jatkaminen ole muutoinkaan tarpeen, Rikosseuraamuslaitos voi valvojan esityksestä lakkauttaa valvonnan.

Valvonta-ajan kestänyt yhden vuoden ja kuusi kuukautta Rikosseuraamuslaitoksen on harkittava tarvetta jatkaa valvontaa tai lakkauttaa valvonta soveltuvin osin noudattaen, mitä 1 momentissa säädetään.

Valvonnan kestänyt kuusi kuukautta se voidaan lakkauttaa myös 73 §:n 2 momentin mukaisessa tilanteessa, jos tuomittu ulkomaalaislain (301/2004) 148 tai 149 §:n perusteella on käännytetty tai karkotettu maasta tai on muuttanut vakinaisesti muuhun kuin toiseen Pohjoismaahan tai on pitkäaikaisessa laitoshoidossa sairauden takia. Tuomitun muuttaminen toiseen Pohjoismaahan ei ole lakkauttamisperuste, jos valvonta voidaan järjestää Suomen ja muiden Pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanosta annetun lain (326/1963) 22 §:n perusteella.

Ehdonalaisen vapauden valvonnan valvonta-aika päättyy viimeistään, kun ehdonalaisen vapauden koeaika loppuu.

77 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset valvontaan asettamisen menettelystä ja valvonnan lakkauttamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

14 luku: Sakkopalvelu

78 §. *Sakkopalvelun sisältö ja kesto.* Sakkopalvelu on sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanomuoto. Sakkopalvelu sisältää Rikosseuraamuslaitoksen järjestämää tai hyväksymää toimintaa taikka sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämää, avohoitona toteutettavaa hoitoa. Edellä tarkoitettu toiminta ja hoito voivat olla sakkopalvelun sisältönä myös samanaikaisesti. Sakkopalvelun tarkoituksena on parantaa tuomitun kykyä elää rikoksetonta elämää sekä vähentää hänen päihde- ja velkaongelmiaan sekä muita hänen terveydentilaansa ja sosiaaliseen elämäänsä liittyviä ongelmia. Lisäksi sakkopalvelu sisältää valvojan tai apuvalvojan ja tuomitun säännöllisiä tapaamisia.

Yksi tunti sakkopalvelua vastaa yhtä sakon muuntorangaistuspäivää.

Valvontatapaamisia sekä sakkopalveluun kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia tulee olla viikossa vähintään kahdesti, vähintään neljä ja enintään 12 tuntia. Viikoittainen tuntimäärä voi vaihdella sen mukaan kuin sakkopalvelun tarkoituksenmukainen täytäntöönpano edellyttää.

79 §. Sakkopalvelusta päättäminen. Sakon muuntorangaistuksen määräämisestä säädetään rikoslain 2 a luvun 4 §:ssä. Muuntorangaistuksen pituudesta säädetään rikoslain 2 a luvun 5 §:ssä.

Kun tuomioistuimien on määrännyt sakotetulle muuntorangaistuksen, Rikosseuraamuslaitos päättää, että muuntorangaistus suoritetaan sakkopalveluna, jos:

1) sakotetun henkilöstä, sosiaalisesta tilanteesta, rikollisuudesta sekä mahdollisten aikaisempien sakkopalveluiden ja muiden yhdyskuntaseuraamusten suorittamisesta saatujen tietojen perusteella sakkopalvelun ehtojen noudattamista voidaan pitää todennäköisenä;

2) sakotettu sitoutuu päihitteettömyyteen sakkopalveluun sisältyvässä toiminnassa ja hoidossa sekä sakkopalveluun sisältyvissä tilaisuuksissa ja valvontatapaamisissa sekä sitoutuu 21 §:ssä tarkoitettuun päihitteettömyyden valvontaan;

3) sakotettu suostuu muuntorangaistuksen suorittamiseen sakkopalveluna.

80 §. Sakkopalvelun täytäntöönpanosuunnitelma. Rikosseuraamuslaitos laatii ja vahvistaa sakkopalvelun täytäntöönpanosuunnitelman viipymättä, kun sakkopalvelu on tullut täytäntöönpanotavaksi. Täytäntöönpanosuunnitelma sisältää koko sakkopalvelun täytäntöönpanon aikaa koskevat, 11 §:n mukaisessa vaiheessa laadittua täytäntöönpanosuunnitelmaa tarkemmat tiedot ja määräykset:

1) täytäntöönpanon arvioidusta alkamispäivästä;

2) toimintavelvollisuuden edellyttämistä toiminnasta, hoidosta, tilaisuuksista ja valvontatapaamisista;

3) tuomitun sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tarpeellisista tukitoimista;

4) seuraamuksen suorittamisen yksityiskohtaisesta aikataulusta;

5) seuraamuksen suorittamisen päättymispäivästä;

6) tuomitun elämänhallintaa edistävien tukitoimenpiteiden jatkuvuuden turvaamisesta sakkopalvelun tultua suoritetuksi;

7) muista vastaavista yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanolle välttämättömistä tiedoista, määräyksistä ja ehdoista.

Täytäntöönpanosuunnitelma on laadittava yhteistyössä tuomitun kanssa. Täytäntöönpanosuunnitelma annetaan tuomitulle tiedoksi henkilökohtaisesti. Samassa yhteydessä käydään tarvittavassa määrin läpi täytäntöönpanosuunnitelman yksityiskohdat sekä sen määräysten rikkomisen seuraamuksia.

81 §. Sakkopalveluun kuuluvien velvollisuuksien törkeä rikkominen. Jos tuomittu rikkoo sakkopalveluun kuuluvia velvollisuuksiaan 25 §:ssä tarkoitettulla tavalla, Rikosseuraamuslaitoksen on keskeytettävä sakkopalvelun suorittaminen ja viipymättä ilmoitettava asiasta syyttäjälle.

Jos syyttäjä katsoo tuomitun menetelleen 25 §:ssä tarkoitettulla tavalla, hänen tulee viipymättä saattaa asia käsiteltäväksi siinä tuomioistuimessa, joka on määrännyt muuntorangaistuksen.

Jos tuomioistuin toteaa tuomitun menetelleen 25 §:ssä tarkoitetulla tavalla, sen on määrättävä muuntorangaistuksen suorittamatta oleva osa suoritettavaksi ehdottomana vankeusrangaistuksena.

82 §. Tarkemmat säännökset. Tarkemmat säännökset muuntorangaistuksen suorittamista sakkopalveluna koskevasta edellytysten selvittämisestä ja päätöksenteosta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

III OSA: MUUT SÄÄNNÖKSET

15 luku: Yhdyskuntaseuraamusten muodolliseen täytäntöönpanoon ja ilmoitusten tekemiseen liittyviä eräitä säännöksiä

83 §. *Tuomioistuimen ilmoitus yhdyskuntaseuraamuksesta.* Tuomioistuimen on ilmoitettava Rikosseuraamuslaitokselle ratkaisustaan, jolla se on tuominnut 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun yhdyskuntaseuraamuksen, tallettamalla ratkaisua koskevat tiedot oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään. Merkin­nän tekemisestä säädetään oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetussa laissa (372/2010) ja sen nojalla.

84 §. *Uusi vankeusrangaistus.* Jos syyttäjä päättää syyttää 1 §:n 1 momentin 1, 2 tai 4 kohdassa tarkoitettuun yhdyskuntaseuraamukseen tuomittua rikoksesta, josta voi syyttäjän arvion mukaan olla seuraamuksena ehdotonta vankeutta, syyttäjä voi edellä tarkoitettuun yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon kieltämiseksi ilmoittaa asiasta Rikosseuraamuslaitokselle. Rikosseuraamuslaitoksen on ilmoituksen saatuaan kiellettävä yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon aloittaminen tai jatkaminen.

Tuomitessaan aiemmin 1 §:n 1 momentin 1, 2 tai 4 kohdassa tarkoitettuun yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun henkilön ehdottomaan vankeusrangaistukseen sellaisen rikoksen johdosta, jonka tuomittu on tehnyt ennen edellä tarkoitettuun yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon päättymistä, tuomioistuin voi kieltää aloittamasta tai jatkamasta kyseisen yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa. Kieltäessään aiemmin tuomitun yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon tuomioistuin on määrättävä, että suorittamatta oleva osa kyseistä yhdyskuntaseuraamusta on suoritettava vankeutena.

Päätöstä aiemmin tuomitun yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon kieltämisestä on noudatettava muutoksenhausta huolimatta.

85 §. *Suoritetun yhdyskuntaseuraamuksen huomioon ottaminen vankeusrangaistuksen mittaamisessa.* Kun 1 §:n 1 momentin 1, 2 tai 4 kohdassa tarkoitettuun yhdyskuntaseuraamukseen tuomittu tuomitaan uuteen rangaistukseen 84 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa, muuntamisessa noudatetaan samaa vankeuden ja kyseisen yhdyskuntaseuraamuksen muuntosuhdetta kuin yhdyskuntaseuraamusta määrättäessä on noudatettu. Muuntamisessa noudatetaan tuomitulle edullisinta laskutapaa.

86 §. *Täytäntöön pannun rangaistuksen vähentäminen.* Jos 1 §:n 1 momentin 1, 2 tai 4 kohdassa tarkoitettuun yhdyskuntaseuraamukseen tuomittu 16 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa muutoksenhaun johdosta tuomitaan vankeusrangaistukseen, Rikosseuraamuslai-

toksen on vähennettävä täytäntöönpantavasta vankeusrangaistuksesta määrä, joka vastaa yhdyskuntaseuraamuksena jo suoritettua osaa. Vastaava vähennys on tehtävä, kun tuomioistuimien on kieltänyt 1 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun valvontarangaistuksen täytäntöönpanon, muttei ole määrännyt vankeusrangaistuksena täytäntöönpantavaksi jäävän rangaistuksen pituutta. Jos tuomittu on päässyt valvontarangaistuksesta ehdonalaan vapauteen, noudatetaan vastaavasti, mitä vankeuslain 3 luvun 6 §:ssä säädetään erotuksen täytäntöönpanosta.

87 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset täytäntöönpanoasiakirjojen laatimisesta, käsittelystä, sisällöstä ja lähettämisestä sekä eräiden ilmoitusten lähettämisestä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

16 luku: Muutoksenhaku

88 §. *Muutoksenhaun alaiset päätökset.* Tuomitulla on oikeus tehdä oikaisuvaatimus aluejohtajalle ja oikaisuvaatimukseen annetusta päätöksestä valitus alueelliseen hallinto-oikeuteen, jollei jäljempänä toisin säädetä, seuraavista päätöksistä:

- 1) 18 §:n 4 momentissa tarkoitetusta täytäntöönpanon lykkäyksen tai keskeytyksen peruuttamisesta;
- 2) 24 §:ssä tarkoitetusta kirjallisesta varoituksesta;
- 3) 32 §:ssä tarkoitetusta matkakustannusten korvaamatta jättämisestä tai korvaamisesta alhaisempina kuin tuomittu on osoittanut niiden olevan;
- 4) 73 §:ssä tarkoitetusta ehdonalaan vapauden valvontaan asettamisesta;
- 5) 79 §:n 2 momentissa tarkoitettuun sakkopalveluun pääsemisen epäämisestä.

89 §. *Muutoksenhakukielto.* Rikoksesta epäillyllä tai tuomitulla ei ole oikeutta tehdä oikaisuvaatimusta eikä valitusta seuraavista päätöksistä:

- 1) 10 §:ssä tarkoitetusta epäillyn pyynnöstä laatia seuraamusselvitys ja arviosta epäillyn soveltuvuudesta yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiseen;
- 2) 11, 14, 15, 46, 48 ja 80 §:ssä tarkoitetusta täytäntöönpanosuunnitelman sisällöstä;
- 3) 18 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetusta täytäntöönpanon lykkäyksen tai keskeytyksen epäämisestä;
- 4) 22 §:n 1 momentissa tarkoitetun tilapäisen poikkeamisen velvollisuudesta osallistua toimintaan tai pysyä asunnossa epäämisestä;
- 5) 24 §:ssä tarkoitetusta suullisen tai kirjallisen huomautuksen antamisesta;
- 6) 25, 40, 52, 64, 69, 75 ja 81 §:ssä tarkoitetusta toimenpiteisiin ryhtymisestä törkeän velvollisuuksien rikkomisen saattamiseksi syyttäjän ja tuomioistuimen käsiteltäväksi sekä siihen mahdollisesti liittyvästä täytäntöönpanon aloittamisen kieltämisestä tai keskeyttämisestä;
- 7) 76 §:ssä tarkoitetun täytäntöönpanon lakkauttamisen epäämisestä.

90 §. *Oikaisuvaatimus.* Oikaisuvaatimus on tehtävä kirjallisesti seitsemän päivän kuluessa siitä, kun päätös oikaisuvaatimusosoituksineen on annettu tuomitulle tiedoksi. Oikaisuvaatimus toimitetaan päätöksen tehneelle viranomaiselle.

91 §. *Oikaisuvaatimuksen käsittely.* Oikaisuvaatimuksen ratkaisee aluejohtaja. Oikaisuvaatimus on käsiteltävä kiireellisenä. Asian käsittelystä on muutoin voimassa, mitä hallintolaissa säädetään.

92 §. *Valitus hallinto-oikeuteen.* Tuomitulla on oikeus hakea muutosta aluejohtajan oikaisuvaatimukseen antamasta päätöksestä valittamalla hallinto-oikeuteen.

Valitus aluejohtajan päätöksestä tehdään siihen hallinto-oikeuteen, jonka tuomiopiirissä päätös on tehty.

Valitus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

93 §. *Valituksen käsittely hallinto-oikeudessa.* Valitusta käsitellessään hallinto-oikeus on päätösvaltainen yksijäsenisenä. Valitusasia on käsiteltävä kiireellisenä.

Hallinto-oikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Asian käsittelystä on muutoin voimassa, mitä hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

94 §. *Oikaisuvaatimuksen ja valituksen vaikutus täytäntöönpanoon.* Oikaisuvaatimuksen tai valituksen tekeminen ei keskeytä 88 §:ssä tarkoitettun päätöksen täytäntöönpanoa, ellei oikaisuvaatimusta käsittelevä aluejohtaja tai valitusta käsittelevä hallinto-oikeus toisin päättä.

95 §. *Oikeusapu.* Tuomitulle voidaan 88 §:ssä tarkoitettussa asiassa myöntää oikeusapua niin kuin oikeusapulaisissa (257/2002) säädetään. Oikeusapulain 10 §:n 1 momentissa tarkoitettua selvitystä taloudellisista olosuhteista ei tarvitse esittää. Oikeusavun myöntämisestä päättää tuomioistuin.

96 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset oikaisuvaatimuksen tekemisestä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

17 luku: Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

2. LAKI RIKOSLAIN 2 A JA 6 LUVUN MUUTTAMISESTA

2 a luku: Sakosta, muuntorangaistuksesta ja rikesakosta

4 §. *Muuntorangaistuksen määrääminen. Tuomioistuimen sakkoon tuomitsemalle, jolta sakkoa ei ole saatu perityksi, on maksamatta olevan sakon sijasta määrättävä muuntorangaistus, joka voidaan panna täytäntöön vankeutena **tai sakkopalveluna**. Maksamaton uhkasakko, jota ei ole saatu perityksi, on muunnettava vankeudeksi, jos tuomioistuin on tuominnut sen oikeudenkäynnin kulun turvaamiseksi tai ulosottokaaren (705/2007) nojalla. Muuta uhkasakkoa ei saa muuntaa vankeudeksi.*

*Rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain (692/1993) mukaisessa menettelyssä määrätty sakko voidaan muuntaa vain, jos henkilölle rangaistusmääräysmenettelyssä määrätään saman rangaistussäännöksen rikkomisesta neljäs tai useampi sakko vuoden kuluessa. Rangaistusmääräysmenettelyssä annettua **muuta kuin edellä tarkoitettua** sakkorangaistusta ei muunneta. Tällaista sakkoa ei muunneta silloinkaan, kun tuomioistuin on tuominnut sen rangaistusvaatimuksen vastustamista **tai asianosaisen suostumuksen puuttumisen vuoksi** seuranneessa oikeudenkäynnissä.*

6 §. *Sakon tai sen osan muuntamatta jättäminen. Tuomioistuin voi jättää muuntorangaistuksen määräämättä, jos:*

1) sakkoon johtanut rikosta sen haitallisuus huomioon ottaen on kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä;

2) sakkoon johtanut rikos on tehty alle 18-vuotiaana;

3) muuntorangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon sakotetun henkilökohtaiset olosuhteet, rikoksesta hänelle aiheutuneet muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat;

4) *sakotettu on maksanut huomattavan osan sakosta;*

5) *sakotettu on hakeutunut päihdehoitoon ja on osoittanut osallistuvansa hoitoon sille asetettujen tavoitteiden edellyttämällä tavalla;*

6) *sakotettu on käynnistänyt talous- ja velkaneuvonnasta annetussa laissa (713/2000) tarkoitetun velkaneuvojan kanssa laaditun suunnitelman mukaisesti velkojen järjestelemisen ja hoitamisen.*

Syyttäjälle varataan tilaisuus lausua muuntamatta jättämisen perusteista.

7 §. *Uhkasakon muuntamatta jättäminen. Tuomioistuin voi jättää maksamattoman uhkasakon sijasta tuomittava muuntorangaistuksen määräämättä, jos:*

1) päävelvoitetta on kokonaan tai osaksi noudatettu;

2) muuntorangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon velvoitetun henkilökohtaiset olosuhteet, päävelvoitteen noudattamatta jättämisestä hänelle aiheutuneet muut seuraukset tai muut seikat;

3) *velvoitettu on maksanut huomattavan osan sakosta;*

4) *velvoitettu on hakeutunut päihdehoitoon ja on osoittanut osallistuvansa hoitoon sille asetettujen tavoitteiden edellyttämällä tavalla;*

5) velvoitettu on käynnistänyt talous- ja velkaneuvonnasta annetussa laissa tarkoitettun velkaneuvojan kanssa laaditun suunnitelman mukaisesti velkojen järjestelyjen ja hoitamisen.

6 luku: Rangaistuksen määräämisestä

9 §. Valinta ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välillä.

Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei kuitenkaan saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi. **Painavan syyntä harkittaessa otetaan huomioon rikoksentehtäjän sijoitus lastensuojelulain (417/2007) 57 §:n mukaiseen lastensuojelulaitokseen.**

10 §. Ehdollisen vankeuden oheisseuraamukset.

Rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan yhden vuoden kolmen kuukauden ajaksi, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi **tai** uusien rikosten ehkäisemiseksi. Valvonnan täytäntöönpanosta säädetään **yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetussa laissa (/).**

10 a §. Nuorisorangaistus. Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta **tuomitaan** nuorisorangaistukseen, jos:

1) sakko on rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys ja tekijän aikaisemmat rikokset huomioon ottaen riittämätön rangaistus eivätkä painavat syyt vaadi ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista; ja

2) **ehdollista vankeutta valvontoineen ei ole pidettävä riittävänä** tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi **tai** uusien rikosten ehkäisemiseksi.

11 §. Yhdyskuntapalvelu. Rikoksentehtäjä, joka tuomitaan pituudeltaan määrättyyn, enintään kahdeksan kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomitaan sen sijasta yhdyskuntapalveluun, jollei ehdottomien vankeusrangaistusten, **valvontarangaistusten**, aiempien yhdyskuntapalvelurangaistusten tai muiden painavien syiden ole katsottava olevan esteenä yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle.

Yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen edellytyksenä on, että rikoksentehtäjä on antanut suostumuksensa rangaistuksen tuomitsemiseen yhdyskuntapalveluna ja että hänen voidaan olettaa suoriutuvan yhdyskuntapalvelusta.

Punnittaessa aikaisempien rangaistusten merkitystä on yhdyskuntapalveluun tuomitsemista puoltavana perusteena otettava huomioon se, että rikos on tehty alle 21-vuotiaana.

Rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita yhdyskuntapalvelun tehosteeksi valvontaan palvelun keston ajaksi, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten estämiseksi.

---

3. LAKI NUOREN RIKOKSESTA EPÄILLYN TILANTEEN SELVITTÄMISESTÄ ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA

8 §. *Seuraamusselvityksen käsittely tuomioistuimessa.*

Tuomioistuimen on varattava ***nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen tuntevalle sosiaaliviranomaiselle sekä*** seuraamusselvityksen laatineelle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle tai hänen apunaan toimivalle henkilölle tilaisuus toimia tuomioistuimessa kuultavana nuoren rikosasian käsittelyssä.

4. LAKI SAKON TÄYTÄNTÖÖNPANOSTA ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA

28 §. *Muuntorangaistusvaatimuksesta luopuminen.* Syyttäjä saa jättää vaatimatta muuntorangaistuksen määräämistä maksamattoman sakon sijaan, jos:

1) sakkoon johtanutta rikosta sen haitallisuus huomioon ottaen on kokonaisuutena arvoitellen pidettävä vähäisenä eikä rikoksesta ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa;

2) sakkoon johtanut rikos on tehty alle 18-vuotiaana eikä rikoksesta ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta;

3) muuntorangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon maksuvelvollisen henkilökohtaiset olot, rikoksesta hänelle aiheutuneet muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat, eikä tärkeä yleinen etu muuta vaadi;

4) sakotettu on maksanut huomattavan osan sakosta;

5) sakotettu on hakeutunut päihdehoitoon ja on osoittanut osallistuvansa hoitoon sille asetettujen tavoitteiden edellyttämällä tavalla;

6) sakotettu on käynnistänyt talous- ja velkaneuvonnasta annetussa laissa (713/2000) tarkoitetun velkaneuvojan kanssa laaditun suunnitelman mukaisesti velkojen järjestelemisen ja hoitamisen.

---

5. LAKI VANKEUSLAIN 3 LUVUN MUUTTAMISESTA

3 luku: Rangaistusajan laskeminen

4 §. *Määräaikaisen vankeusrangaistuksen ja muuntorangaistuksen yhteenlaskeminen.* Jos vankeusrangaistusten ohella tai erikseen suoritetaan muuntorangaistuksia, rangaistukset on laskettava yhteen. Tällöin tuomittu suorittaa **viimeiseksi** muuntorangaistuksen.

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7091
ISBN 978-952-259-187-6 (nid.)
ISBN 978-952-259-188-3 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO
www.om.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 STATSRÅDET
www.jm.fi